

Doktorandusz tanulmányok 3.

AZ EURÓPAI UNIÓ ÚJ ÉS MEGÚJULÓ JOGFORRÁSAINAK SZEREPE A MAGYAR MAGÁNJOG FEJLESZTÉSÉBEN

Szerkesztette:
HARSÁGI VIKTÓRIA
RAFFAI KATALIN
SURI NOÉMI

PÁZMÁNY PRESS

SZÉCHENYI TERV

Az Európai Unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében

Szerkesztette:

HARSÁGI Viktória – RAFFAI Katalin – SURI Noémi

A PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARÁNAK
KÖNYVEI

DOKTORANDUSZ TANULMÁNYOK 3.

Sorozatszerkesztő: *Kovács Péter*

AZ EURÓPAI UNIÓ ÚJ ÉS MEGÚJULÓ JOGFORRÁSAINAK SZEREPE A MAGYAR MAGÁNJOG FEJLESZTÉSÉBEN

Szerkesztette:

HARSÁGI Viktória – RAFFAI Katalin – SURI Noémi

PÁZMÁNY PRESS
Budapest 2014

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujsechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

A kötet a Pázmány Péter Katolikus Egyetem
TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0014. sz. projektje
(Tehetségtámogatás a Pázmány Péter Katolikus Egyetem
kilenc tudományágában) keretében jelent meg.

A kötetet lektorálta:
Réti Anna
Szakaliné Szeder Andrea

©Szerzők, Szerkesztő, 2014
© PPKE JÁK, 2014

ISSN 2064-4078
ISBN 978-963-308-195-2

Kiadja: a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara
1088 Budapest, Szentkirályi u. 28–30. • www.jak.ppke.hu

Felelős kiadó: Dr. Varga Zs. András dékán

Nyomdai előkészítés, nyomás: Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.
www.komarominyomda.hu

TARTALOM

Előszó.....	7
NAGY Adrienn	
A joghatósági szabályok módosításának szükségessége az európai fizetésképtelenségi rendeletben.....	9
Szócs Tibor	
Másfél év az európai öröklési rendelet hatálybalépéséig.....	25
BALOG Balázs	
Az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés megújuló szabályai – a közvetítői szerződés az új polgári törvénykönyvben.....	41
Békési László	
Az Európai Parlament és a Tanács 2008/104/EK irányelve rendelkezéseinek magyar munkajogba való átültetésével kapcsolatban fennálló problémái	53
BODOR Ádám György	
A West Tankers-ügy tanulságai.....	67
GÖRÖG Dóra	
A magyar, mint kisebbségi nyelv használatának joga Szlovénia polgári eljárásában	77
GRUNDTNER Marcell	
Az Európai Szabadalmi Hivatal (EPO), valamint a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (OHIM) létrehozásának hatása a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (HIPO) működésére	91
GYIMESI Tamás Ferenc	
Gondolatok a jogerő sajátosságai és a csoportper tekintetében.....	107

HRECSKA Renáta	
Csoportos keresetek a munkajogban	119
JUHÁSZ Krisztina	
A tisztességtelen szerződési feltételek hivatalbóli vizsgálata.....	135
LUGOSI József	
A perelőfeltételek rendszere a hatályos német, osztrák és svájci polgári eljárási jogban	141
MUZSALYI Róbert	
Az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésének tapasztalatai a magyar bíróságok gyakorlatában.....	155
NÉMETH Ildikó	
A kisértékű követelések európai eljárása és annak kritikája.....	173
REVICZKY Renáta	
A közvetlen végrehajthatóság kérdései határokon átnyúló családjogi ügyekben.....	185
RÓNAI Orsolya	
Az európai polgári eljárásjog jelenkori állapota.....	193
SZÉKELY János	
A határon átnyúló jogviták esetén alkalmazandó költségmentességi szabályok magyarországi érvényesülése a tanács 2003/8/EK irányelve és az Európai Bíróság gyakorlata tükrében	207
TÓTH Barbara	
A szokásos tartózkodási hely, mint az uniós családjogi ügyek fő kapcsolóelvé	221
VARGA Imre	
A csoportos igényérvényesítés jövője hazánkban a Bizottság ajánlásának tükrében	233

ELŐSZÓ

2012 februárjában a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara első alkalommal adott otthont a Nemzetközi Magánjogi és Polgári Eljárásjogi Kutatásokat Végző Doktoranduszok és Doktorjelöltek I. Országos Konferenciájának. A Konferencia iránti nagy érdeklődés, a résztvevő PhD-hallgatók magas száma, az igény az elhangzott referátumok konferenciakötetben történő megjelentetésére egyértelmű jelzés volt a rendezvény szervezői számára, hogy ezt a kezdeményezést egyfajta „hagyományteremtés mintájára” tovább kellene folytatni.

Így 2014. március 14-e reggelén immár harmadik alkalommal a PPKE JÁK II. János Pál pápa teremben közel 35 doktorandusz és doktorjelölt gyűlt össze, hogy a nemzetközi magánjog és a polgári eljárásjog területén addig elért és feltárt tudományos eredményeiket egymással, szekcióvezetőikkel, s a konferencia iránt érdeklődő gyakorló kollégákkal megosszák.

A plenáris ülés keretében dr. Szöcs Tibor (jogi tudományos főtanácsadó, MOKK), Dr. Nagy Adrienn (egyetemi docens, ME ÁJK), valamint Dr. Sebastian Spinei (egyetemi adjunktus, Blaga University) elhangzott előadása után a résztvevők három szekcióra oszlottak, és Prof. Dr. Wopera Zsuzsa dékánhelyettes asszony (ME ÁJK), Dr. Palásti Gábor docens úr (KRE ÁJK), valamint Dr. Nagy Adrienn docens asszony (ME ÁJK) elnöklése mellett kezdhették meg tudományos eredményeik prezentálását. Szekcióvezetőink segítségével, doktoranduszokat inspiráló tanácsai, gondolatai nagyban hozzájárultak rendezvényünk eredményességéhez. Segítségükért ezúton szeretnénk ismételten hálás köszönetünket kifejezni.

A konferencia a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Tehetségtámogatás a Pázmány Péter Katolikus Egyetem kilenc tudományágában című, TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0014. sz. projektje keretében került megrendezésre. Az előző évekhez hasonlóan az ország valamennyi jogtudományi doktori iskolája mellett a Budapesti Corvinus Egyetem és az Andrássy Egyetem PhD-hallgatói is megtisztelték részvételükkel rendezvényünket. Mind a konferencia gondolata, mind e kötet a tudományos pályára iránt érdeklődő és elkötelezett fiatal kutatók számára

kívánt lehetőséget és alkalmat teremteni, hogy feltárt eredményeknek immár keretet öntve tovább segítse a célul tűzött tudományos fokozat megszerzése felé vezető úton

Hálánk jeléül e konferenciakötet előszavában szeretnénk kiemelten köszönetet mondani Prof. Dr. Varga Zs. András dékán úrnak, Prof. Dr. Schanda Balázs prodékán úrnak, Dr. Tóth Tihamér dékánhelyettes úrnak és Prof. Dr. Kovács Péter professzor úrnak, Dr. Frivaldszky János, Dr. Erdődy János és Dr. Könczöl Miklós kollégáknak, valamint Grodek Ágnesnek, Szalainé Szikszai Krisztinának és Gyurókovics Ágnesnek, akik támogató segítségével e rendezvény nem valósulhatott volna meg.

Bízunk benne, hogy az elmúlt három év tapasztalatai példássá teszik a konferencia iránti igényt, és reméljük, hogy ehhez az elkövetkező években is bírhatjuk a Kar és a Doktori Iskola támogatását.

Budapest, 2014. április 27.

a Szerkesztők

A JOGHATÓSÁGI SZABÁLYOK MÓDOSÍTÁSÁNAK SZÜKSÉGESSÉGE AZ EURÓPAI FIZETÉSKÉPTELENSÉGI RENDELETBEN

NAGY ADRIENN
egyetemi docens (ME ÁJK)

1. A fizetésképtelenségi rendelet módosításának fontosabb állomásai

A fizetésképtelenségi eljárásról szóló 1346/2000/EK tanácsi rendelet¹ (a továbbiakban: rendelet vagy fizetésképtelenségi rendelet) létrehozta a több tagállamot érintő fizetésképtelenségi eljárások európai keretét. A rendeletet minden olyan esetben alkalmazni kell, amikor az adósnak egynél több tagállamban vannak vagyontárgyai vagy hitelezői, azaz amennyiben a fizetésképtelenségi eljárás határokon átívelő.

A rendelet 2002. május 31-én lépett hatályba. A 46. cikk alapján legkésőbb 2012. június 1-jéig – és azt követően ötévenként – a Bizottság jelentést köteles készíteni az uniós norma gyakorlati alkalmazásáról, melyhez szükség szerint mellékeli módosító javaslatait is.² E cikkel összhangban 2012. március 30-án a Bizottság konzultációt indított a fizetésképtelenségre vonatkozó uniós szabályok aktualizálásáról, melynek során összesen 134 válasz érkezett. A Bizottság figyelembe vette a heidelbergi és bécsi egyetemek alkotta konzorcium által a fizetésképtelenségi rendelet alkalmazásáról készített tanulmányban³ foglalt értékes

¹ HL L 160., 2000. 06. 30., 1.

² Az ún. első generációs rendeletek közül a fizetésképtelenségi rendelet gyakorlati alkalmazásának vizsgálata váratott a legtovább, a bizottsági értékelés alapját tíz éves joggyakorlat képezte, illetve az Európai Bíróság 12 előzetes döntéshozatali eljárásban adta az uniós norma értelmezését, melyek többsége a joghatósági szabályt érintette.

³ HESS–OBERHAMMER–PFEIFFER: *Study for an evaluation of Regulation (EC) No 1346/2000 on Insolvency Proceedings*. (A fizetésképtelenségi eljárásokról szóló 1346/2000/EK tanácsi

megállapításokat is. A különféle módosítási lehetőségek hatásaival kapcsolatos empirikus adatokat a GHK és Milieu alkotta konzorcium gyűjtötte egy másik külső tanulmány⁴ keretében. Mindkét tanulmányt a Jogérvényesülési Főigazgatóság weboldalán tették közzé. 2012 áprilisában és októberében két ülést tartottak a nemzeti szakértőkkel. A Bizottság továbbá felállított egy, a több országot érintő fizetéseképtelenségi ügyek magánszakértőiből álló csoportot, akik 2012 májusa és októbere között öt alkalommal találkoztak, és véleményezték a problémákat, lehetőségeket és a felülvizsgált rendelet szövegezését. E munka eredményeként a Bizottság Jelentést⁵ és módosító javaslatot⁶ terjesztett elő 2012 decemberében.

A Bizottság által közzétett módosítási javaslattal összefüggésben az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság is kifejtette véleményét⁷, melyben általánosságban rögzítette, hogy Európa hatalmas gazdasági és társadalmi válsággal küzd, melynek hatásai a társadalom valamennyi rétegét sújtják. A vállalkozások túlélésének elősegítése is szerepel azok között az intézkedések között, amelyeket az Európai Unió a válságból való kilábalás érdekében meghatározott. A fizetéseképtelenség nemcsak az érintett vállalkozások számára jár hátrányos következményekkel, hanem összességében a tagállamok gazdaságát, és különösen a polgárokat mint adófizetőket, munkavállalókat és munkaadókat is érinti.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság támogatja az Európai Bizottság módosító javaslatában megfogalmazott célkitűzéseket, ugyanakkor sajnálatát fejezi ki amiatt, hogy az nem elég ambiciózus. Sok gondolkodásra és konkrét intézkedésre van szükség ahhoz, hogy megvédjük a hitelezők jogait, és emellett ügyeljünk arra, hogy egyensúlyt találjunk a vállalkozók és a munkavállalók jogai között, továbbá hogy elősegítsük a vállalkozások szerkezetátalakítását, megakadályozzuk a *forum shoppingot* és a gazdálkodó szervezetek csoportjai esetében javítsuk a fizetéseképtelenségi eljárások összehangolását.

---

rendelet értékelő tanulmánya), (a továbbiakban: Heidelberg-Bécs tanulmány); Közzétéve: http://ec.europa.eu/justice/civil/document/index_en.htm

⁴ Közzétéve: http://ec.europa.eu/justice/civil/document/index_en.htm

⁵ A Bizottság jelentése a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak a fizetéseképtelenségi eljárásról szóló, 2000. május 29-i 1346/2000/EK tanácsi rendelet alkalmazásáról; COM(2012) 743 végleges, 2012. 12. 12.

⁶ Javaslat az Európai Parlament és Tanács rendelete a fizetéseképtelenségi eljárásról szóló 1346/2000/EK tanácsi rendelet módosítására; COM(2012) 744 végleges 2012. 12. 12.

⁷ HL C 271., 2013. 9. 19. 55.

2014. február 5. napján az Európai Parlament is elfogadta állásfoglalását⁸ a Bizottság rendeletet érintő módosítási javaslatával összefüggésben, melyben általánosságban megjegyezte, hogy az egy olyan fontos kezdeményezés, amelyet a Parlament az uniós társasági jog vonatkozásában a fizetésképtelenségi eljárásról szóló, ajánlásokkal ellátott, a Bizottságnak küldött, a plenáris ülésen 2011 októberében elfogadott jelentésében⁹ is kért. Ma is érvényes a parlamenti jelentésben leírt megállapítás, mely szerint „léteznek a fizetésképtelenségi jognak bizonyos területei, amelyeket érdemes harmonizálni, és amelyekben a harmonizáció elérhető”. Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy „a fizetésképtelenségre és a szerkezetátalakításra vonatkozó nemzeti törvények közötti különbségek akadályokat, versenyelőnyt vagy versenyhátrányt, illetve nehézségeket okoznak a határokon átnyúló tevékenységet folytató vállalatok számára, melyek a fizetésképtelen társaságok sikeres átalakításának akadályává válhatnak”.

Az általános megállapításokból jól látható, hogy az Európai Parlament a Bizottságnál jóval ambiciózusabb és komolyabb, mélyrehatóbb változtatásokat irányozna elő: „Elegendő adat áll rendelkezésre az európai fizetésképtelenségi rendelet alkalmazásáról ahhoz, hogy foglalkozzunk a legsürgősebb kérdésekkel. Számos érv támasztja alá a reformfolyamat szükségességét, nem utolsósorban az uniós fizetésképtelenségi jog modernizálása abból a célból, hogy a hangsúly egy vállalat felszámolásáról egy második esély megadására kerüljön át.”¹⁰

Jelen tanulmány célja a fizetésképtelenségi rendelet joghatósági szabályait érintő módosítási javaslatok, elképzelések felvázolása a fent rögzített jogalkotási folyamat során napvilágot látott dokumentumokban foglaltak részletes elemzése által. A jogalkotási folyamat természetesen még nem zárult le, jelenleg a tagállamok minisztereinek jóváhagyására vár a szöveg, az azonban mindenképpen pozitívumként értékelhető, hogy az Európai Parlament szabad utat biztosított a rendelet módosításához.

⁸ Az Európai Parlament 2014. február 5-i jogalkotási állásfoglalása a fizetésképtelenségi eljárásról szóló 1346/2000/EK tanácsi rendelet módosításáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre irányuló javaslatról [COM(2012)0744].

⁹ Az Európai Parlament 2011. november 15-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a fizetésképtelenségi eljárásról az uniós társasági jog keretében [2011/2006(INI)].

¹⁰ Az Európai Parlament állásfoglalása a Bizottság módosító javaslatáról; Indokolás második bekezdése.

2. A rendelet joghatósági szabályait érintő módosítási javaslatok

2.1. A fő fizetéseképtelenségi eljárásra irányadó joghatósági kapcsolóelv – a fő érdekeltségek központja

A jelenleg hatályos rendelet alapján a fő fizetéseképtelenségi eljárás elrendelésére az a tagállam rendelkezik joghatósággal, melynek területén az adós *fő érdekeltségeinek központja* található. A nyilvános konzultáció keretében a válaszadók 77 %-a támogatta a fő érdekeltségek központja joghatósági kapcsolóelv további fenntartását. Ugyanakkor az is egyértelművé vált, hogy a nemzeti bíróságok nem ismerik kellően az Európai Bíróság kapcsolódó ítélkezési gyakorlatát.¹¹

Az Európai Bíróság a „fő érdekeltségek központja” fogalmat elemezve arra mutatott rá, hogy a hangsúly alapvetően nem az adós tevékenységén vagy irányításán van, a hitelezői érdekek védelmének nagyobb jelentőséget kell tulajdonítani az eljárásra joghatósággal rendelkező tagállam kijelölése során. A határon átnyúló adóssági ügyletek esetén nyilvánvalóan alapvető követelmény, hogy a jövőbeli hitelezők már a jogügylet megkötésekor, a befektetés idején előre és egyértelműen megállapíthassák, hogy mely jogrendszer dönt a szerződő fél fizetéseképtelenségének kérdésében, milyen jogokat és jogorvoslati lehetőségeket biztosít e jogrendszer a hitelezőknek.¹²

Az Európai Bíróság az *Eurofood IFSC ügyben*¹³ hozott ítélet 33. pontjában rögzítette, hogy a fő érdekeltségek központját egyrészt objektív, másrészt harmadik személyek részéről megállapítható körülmények alapján kell beazonosítani annak érdekében, hogy a fő fizetéseképtelenségi eljárás megindítására joghatósággal rendelkező bíróság megállapításához fűződő jogbiztonság és előreláthatóság biztosított legyen. Az objektivitás és a megállapíthatóság követelménye akkor teljesül, ha a tárgyi tényezőket, amelyeket azon hely meghatározása során vesznek figyelembe, ahol az adós társaság érdekeltségeinek kezelését rendszeresen végzi, úgy hozták nyilvánosságra, vagy legalábbis kellően nyilvánvalóvá tették ahhoz, hogy harmadik személyek, különösen a társaság hitelezői tudomást szerezhettek róluk. Az uniós jogalkotó által felállított, az adós társaság

¹¹ A Bizottság jelentése a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak a fizetéseképtelenségi eljárásról szóló, 2000. május 29-i 1346/2000/EK tanácsi rendelet alkalmazásáról; COM(2012) 743 végleges, 2012. 12. 12. 7.

¹² F. G. JACOBS főtanácsnok 2005. szeptember 27-ei indítványa a C-341/04. sz. *Eurofood IFSC Ltd. ügyben* 20. pont.

¹³ A Bíróság C-341/04. sz. *Eurofood IFSC Ltd. ügyben* 2006. május 2-án hozott ítélete [EBHT 2006., I–3813. o.].

létesítő okirat szerinti székhelye mellett szóló vélelem akkor hagyható figyelmen kívül, ha objektív és harmadik személyek által megállapítható tényezők egy attól eltérő valós helyzet megállapítását teszik lehetővé, mint amit a létesítő okirat szerinti székhely elhelyezkedése tükröz. A vélelem megdöntésének lehetséges példájaként a Bíróság egy ‘postafiók’ társaság esetét említette, amely nem végez semmilyen tevékenységet azon tagállam területén, ahol a székhelye található.

Az olasz nemzeti bíróság előzetes döntéshozatali eljárás keretében tett kísérletet arra, hogy az Európai Bíróság ennél konkrétabb választ adjon a fő érdekeltégi központ tartalmának meghatározását illetően. A *Fallimento Interedil Srl ügyben*¹⁴ az ítélet 53. pontja rögzíti, hogy az alaptényállásban hivatkozott körülmények, melyek szerint az adós társaság tulajdonában lévő ingatlanok a létesítő okirat szerinti székhelytől eltérő tagállamban találhatók, és ezekre vonatkozóan az adós bérleti szerződést, valamint ugyanebben a tagállamban egy pénzügyintézzel is szerződést kötött, objektív tényezőknek, és tekintettel az ezeket övező nyilvánosságra, harmadik személyek részéről megállapíthatónak tekinthetők. Ugyanakkor önmagában az a tény, hogy a társaság vagyoni eszközökkel rendelkezik, és ezekre vonatkozóan pénzügyi tárgyú szerződéseket köt a székhelytől eltérő más tagállamban, csak azzal a feltétellel tekinthetők elegendőnek a vélelem megdöntéséhez, ha az összes releváns körülmény átfogó vizsgálata alapján kijelenthető, hogy harmadik személyek részéről megállapítható módon a társaság tényleges irányítási és ellenőrzési központja, valamint érdekeltégei kezelésének központja is ez utóbbi tagállamban található.

A *Fallimento Interedil Srl ügyben* a Bíróság az adós „fő érdekeltégei központjának” fogalmát illetően összegzőképpen a következő megállapításokat tette. A fogalmat a tagállamok nemzeti jogától függetlenül, az uniós jog alapján kell értelmezni. Az adós társaság fő érdekeltégei központját a társaság központi ügyintézési helye alapján kell meghatározni, amennyiben azt objektív és harmadik személyek részéről megállapítható körülmények támasztják alá. Abban az esetben, ha a társaság irányító és ellenőrző szervei a társaság létesítő okirat szerinti székhelyén találhatók, és e társaság tekintetében az ügyvezetési döntéseket harmadik személyek részéről megállapítható módon ezen a helyen hozzák, nem dönthető meg a Rendelet 3. cikk (1) bekezdésében foglalt vélelem. Abban az esetben, ha a társaság központi ügyintézésének helye nem a létesítő okirat szerinti székhelyen található, az, hogy a társaság vagyoni eszközökkel rendelkezik, és az ezekre vonatkozó pénzügyi tevékenységekkel kapcsolatban szerző-

¹⁴ A Bíróság C-396/09. sz. *Fallimento Interedil Srl kontra Intesa Gestione Credit SpA ügyben* 2011. október 20-án hozott ítélete [EBHT 2011., I-09915. o.].

déseket kötött a székhelytől eltérő más tagállamban, csak azzal a feltétellel tekinthető elegendőnek a vélelem megdöntéséhez, ha az összes releváns körülmény átfogó vizsgálata alapján kijelenthető, hogy harmadik személyek részéről megállapítható módon az említett társaság tényleges irányítási és ellenőrzési központja, valamint érdekeltségei kezelésének központja e másik tagállamban található.

A Bizottság által kidolgozott módosítási javaslat egyértelműsíteni kívánja a joghatósági szabályokat, és fejleszti a joghatóság megállapításának eljárási kereteit. A joghatósági kapcsolóelven a Bizottság nem szándékozott változtatni, így az adós elleni fő fizetéseképtelenségi eljárás elrendelésére továbbra is az a tagállam rendelkezik joghatósággal, melynek területén az adós fő érdekeltségeinek központja található. A Bizottság megítélése szerint e fogalom megfelel az időközben bekövetkezett nemzetközi fejlődésnek, mindazonáltal az egységesebb joggyakorlat biztosítása érdekében szükséges a definíció további konkretizálása: a természetes személy adósok esetében maga a rendelet tartalmazza előírást arra vonatkozóan, hogy mit kell az adós fő érdekeltségeinek központja alatt érteni. A Preambulum keretein belül pedig rögzítést nyerne, hogy milyen esetben lehet megdönteni azt a vélelmet, hogy egy jogi személy fő érdekeltségeinek központja az a hely, ahol a létesítő okirat szerinti székhelye található.¹⁵

Az Európai Parlament a Bizottság javaslatával szemben óvatosabban fogalmazna a vélelem megdönthetőségét illetően: álláspontja szerint a joghatóság megállapításánál nemcsak a vezetői döntések, hanem más tényezők is – például a fontosabb vagyontárgyak helye, vagy az operatív és termelési tevékenységek központja stb. – szerepet játszhatnak. Erre figyelemmel javasolja a vélelem megdönthetlenségére előírányzott mondat elhagyását a preambulum (13a) bekezdéséből.

A rendelet 3. cikk (1) bekezdésében rögzített joghatósági szabály módosítására irányuló javaslatokról összességüképpen az alábbiak jelenthetők ki:

- A fő fizetéseképtelenségi eljárás elrendelésére továbbra is az a tagállam rendelkezik joghatósággal, melynek területén az adós fő érdekeltségeinek

¹⁵ (13a) preambulum-bekezdés: Vélelmezni kell, hogy egy gazdálkodó szervezet vagy más jogi személy érdekeltségeinek fő központja a létesítő okirat szerinti székhelyének tagállamában van. E vélelemnek megdönthetőnek kell lennie, amennyiben a gazdálkodó szervezet központi ügyintézésének helye egy másik tagállamban található, mint a létesítő okirat szerinti székhelye, és a vonatkozó tényezők átfogó értékelése során harmadik fél által ellenőrizhető módon megállapításra kerül, hogy a gazdálkodó szervezet irányításának és felügyeletének tényleges központja, valamint érdekeltségeinek kezelése e másik tagállamban található. Ezzel szemben megdönthetetlen a vélelem, amennyiben a gazdálkodó szervezet irányításáért és felügyeletéért felelős testületek ugyanott vannak, ahol a létesítő okirat szerinti székhely, és a vezetőség ott hozza meg döntéseit harmadik fél által ellenőrizhető módon.

központja található, a joghatósági kapcsolóelv módosítása nem szükséges.

- A fő érdekeltségek központjának definícióját a preambulum szövegéből át kell emelni a 3. cikk (1) bekezdésébe.
- A jogi személy adósok esetén irányadó megdönthető vélelemmel kapcsolatban szükséges normaszövegbe önteni az Európai Bíróság esetjogában kiérlelt szempontokat.
- A természetes személy adósok esetében a rendeletnek tartalmaznia kell előírásokat arra vonatkozóan, hogy mit tekinthetünk a fő érdekeltségek központjának.

2.2. A joghatóság megállapításával kapcsolatos eljárásjogi rendelkezések

A Bizottság véleménye szerint a rendelet hiányossága a joghatóság szabályozásával összefüggésben ott érhető tetten, hogy nem tartalmaz konkrét eljárásjogi szabályokat, például nem írja elő kötelező jelleggel a tagállami bíróságok számára azt, hogy hivatalból kötelesek a joghatóságot megalapozó tények és körülmények vizsgálatára. Mindez azt eredményezi, hogy az ugyanazon adóssal szemben párhuzamosan kezdeményezett fő fizetéseképtelenségi eljárások lehetősége, azaz a pozitív joghatósági összeütközések száma a gyakorlatban növekvő tendenciát mutathat.¹⁶

A joghatóság megállapításának eljárási kereteit a Bizottság azáltal fejlesztené, hogy a rendelet előírná a tagállami bíróságok számára azt a kötelezettséget, hogy a fizetéseképtelenségi eljárás megindítása előtt hivatalból kötelesek megvizsgálni a joghatóságot megalapozó körülményeket és tényeket, az eljárást elrendelő határozatban indokolni kötelesek joghatóságuk fennállását, illetve a határozatnak arra is utalnia kell, hogy fő vagy területi eljárás elrendeléséről van-e szó. Az ismert külföldi hitelezőknek jogorvoslati jogot kell biztosítani az eljárást elrendelő határozat megtámadására, melyet a felszámoló vagy a bíróság tájékoztatása alapján gyakorolhatnak. E módosítási javaslatok célja a joghatósági döntések megalapozott voltának biztosítása, a visszaélésszerű forum shopping lehetőségének további csökkentése.¹⁷

¹⁶ Bizottsági szolgálati munkadokumentum, a hatáselemzés összefoglalása, amely a következő dokumentumhoz kapcsolódik: A fizetéseképtelenségi eljárásról szóló 1346/2000/EK tanácsi rendelet felülvizsgálata; SWD(2012) 417 végleges 5.

¹⁷ A Bizottság módosító javaslata szerint a Preambulum új (12a) bekezdéssel egészülne ki: A fizetéseképtelenségi eljárás megindítása előtt az illetékes bíróságnak hivatalból meg kell

Az Európai Parlament állásfoglalásában alapvetően támogatta a Bizottság e területen rögzített elképzeléseit az alább felsorolt eltérésekkel:

- a rendelet szövegében szükséges megjelölni, hogy a külföldi hitelezők megtámadási joga csak az eljárást elrendelő határozatnak a joghatóságra vonatkozó részeire korlátozódik;
- a külföldi hitelezőket a jogorvoslat jogáról külön tájékoztatni nem szükséges, figyelemmel arra, hogy a Bizottság előírta az egységes fizetésektelenségi nyilvántartás felállítását, melyből minden hitelező megfelelően tájékozódhat;
- a jogorvoslati jog gyakorlásának hatáidejét is uniós szinten kell meghatározni: a közzétételtől számított három héten belül van lehetősége a külföldi hitelezőnek a határozatot megtámadni.

2.3. A kedvezőbb jogi környezet keresésének lehetősége – a *forum shopping*

A joghatóság szabályozását amiatt is kritika érte, hogy nem nyújt kellő védelmet a *forum shopping* jelenség ellen: a jogi személy és természetes személy adósok székhelyük, a központi ügyintézési helyük tagállamok közötti áthelyezésével kereshetik meg a számukra kedvezőbb jogi környezetet. Igaz, e probléma gyökere a tagállamok nemzeti fizetésektelenségi jogának eltérésében gyökerezik.¹⁸

A társaságok fő érdekeltiségi központjának áthelyezését az Európai Bíróság a letelepedési jog jogszerű gyakorlásaként elfogadja. Számos esetben a fő érdekeltiségek központjának az Egyesült Királyságba történő áthelyezése eredményezte egy társaság sikeres átszervezését, reorganizációját az angol fizetésektelenségi jog társaságokkal szemben tanúsított rugalmasságának köszönhetően.

A fő érdekeltiségek központjának áthelyezéséről eladósodott természetes személyek esetében is beszámolhatunk. Ezt a jelenséget ‘csődturizmusnak’ nevezik. A csődturizmus azért okoz problémákat, mert az adós anélkül élvezheti egy másik joghatóság kedvezőbb fizetésektelenségi rendszerének előnyeit, hogy

---

vizsgálja, hogy az adós fő érdekeltiségeinek központja vagy telephelye valóban a bíróság illetékességi területén helyezkedik-e el. Amennyiben az eset körülményei kérdésessé teszik a bíróság joghatóságát, a bíróságnak fel kell hívnia az adóst az állításait alátámasztó kiegészítő bizonyítékok szolgáltatására, továbbá szükség szerint lehetőséget kell biztosítani az adós hitelezőinek, hogy kifejtsek álláspontjukat a joghatósággal kapcsolatban. A hitelezőknek továbbá hatékony jogorvoslati lehetőséget kell biztosítani a fizetésektelenségi eljárás megindításáról szóló határozat ellen.

¹⁸ E témáról lásd részletesebben NAGY Adrienn: *Kézikönyv az európai fizetésektelenségi eljáráshoz*. Budapest, Hvg-Orac Kiadó, 2013. 78–92.

ténylegesen átköltözne a másik tagállamba, ezzel megkárosítva hitelezőit, akik nem tudják érvényesíteni a követelésüket.

A fő érdekeltségek központjával kapcsolatos kérdések, problémák gyakran vezetnek pereskedéshez, bár ezek gyakorisága az utóbbi években csökkent. A kutatás szerint az esetek 40–50 %-ában merülnek fel a fő érdekeltségek központjával kapcsolatos kérdések, bár nem mindig vitatott, megoldásra váró problémaként. A fő érdekeltségek központjának rosszhiszemű áthelyezését nehéz számszerűsíteni, részben azért, mert eltérnek a nézetek abban a tekintetben, hogy a fő érdekeltségek központjának áthelyezése valójában rosszhiszemű-e, részben pedig azért, mert – az eljárási keretek hiányosságai következtében – a fő érdekeltségek központjának nem minden rosszhiszemű áthelyezésére derül fény. Az Egyesült Királyság statisztikái szerint a fő érdekeltségek központjának áthelyezése évente 100-nál kevesebb esetben tekinthető rosszhiszeműnek.¹⁹

A Bizottság megítélése szerint a jelen tanulmány előző alpontjában kifejtett, a joghatósággal kapcsolatos eljárási rendelkezések rendeletbe történő integrálásával jelentős eredményeket érhetünk el ezen a területen. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság ezzel ellentétben azt javasolja, hogy a rendelet uniós szinten harmonizálja a fizetéseképtelenség kritériumát, egyes tagállamokban ugyanis a fizetéseképtelenségi eljárás elrendelésének előfeltétele az adós tényleges fizetéseképtelensége, míg más tagállamokban ehhez elegendő az ún. „fenyegető fizetéseképtelenség” is.²⁰ Az Európai Parlament javaslata szerint a fő érdekeltségek központjának fogalmát kellene pontosítani a rendelet 3. cikk (1) bekezdésében az alábbi szövegezéssel:

A fő érdekeltségek központja az a hely, ahol az adós érdekeltségeinek kezelését *legalább három hónappal a fizetéseképtelenségi eljárás vagy az ideiglenes eljárás megindítását megelőzően* rendszeresen végzi, és ez harmadik személy részéről megállapítható.

Véleményem szerint távlati célként az egységes fizetéseképtelenségi kritérium meghatározása kitűzhető ugyan, de a jelenlegi módosítási folyamatban ez még nem tűnik reálisnak. A *forum shopping* visszaszorítására a Bizottság és az Európai Parlament által javasolt megoldások kombinációja szolgálhat.

¹⁹ Bizottsági szolgálati munkadokumentum, a hatáselemzés összefoglalása, amely a következő dokumentumhoz kapcsolódik: A fizetéseképtelenségi eljárásról szóló 1346/2000/EK tanácsi rendelet felülvizsgálata; SWD(2012) 417 végleges 6.

²⁰ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye; HL C-271., 2013. 9. 19., 55.

2.4. Joghatóság a fizetéseképtelenségi eljárással összefüggő keresetek esetén

A Bizottság a joghatósági szabályozás körében rögzítené az ún. megtámadási keresetek elbírálására joghatósággal rendelkező tagállami bíróságokra vonatkozó szabályozást is. A fizetéseképtelenségi eljárásokat megindító bíróságok joghatósága a közvetlenül a fizetéseképtelenségi eljárásokból származó, vagy azokhoz szorosan kapcsolódó jogérvényesítésre is kiterjed. Ez a módosítás jogszabályi szintre emelné az Európai Bíróságnak a *DekoMarty ítéletében*²¹ kifejtett álláspontját.

Amennyiben egy ilyen kereset kapcsolódik egy másik, az általános polgári vagy kereskedelmi jogon alapuló keresethez, a javaslat feljogosítaná a felszámolót arra, hogy mindkét keresettel az alperese lakóhelye szerinti bírósághoz forduljon, feltéve, hogy az a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2000. december 22-i 44/2001/EK tanácsi rendelet²² értelmében rendelkezik joghatósággal. Ez lehetővé tenné a felszámoló számára, hogy például egy igazgató fizetéseképtelenségi jogon alapuló felelősségének megállapítására irányuló keresettel, és egy ugyanazon igazgató szerződésen kívüli károkozási szabályokon vagy társasági jogon alapuló felelősségének megállapítására irányuló keresettel egy bírósághoz forduljon.²³

Az Európai Parlament javasolja, hogy a módosításban már az új Brüsszel I. rendeletre²⁴ történjen utalás, illetve a rendelet a 2. cikkben rögzítse „a közvetlenül fizetéseképtelenségi eljárásokból származó, és azokhoz szorosan kapcsolódó jogérvényesítés” fogalmát.²⁵

²¹ A Bíróság C-339/07. sz. *Christopher Seagon kontra Deco Marty Belgium NV* ügyben 2009. február 12-én hozott ítélet. [EBHT 2009., I–00767. o.]

²² HL L 12., 2001.1.16., 1.

²³ Javaslat az Európai Parlament és Tanács rendelete a fizetéseképtelenségi eljárásról szóló 1346/2000/EK tanácsi rendelet módosítására; COM(2012) 744 végleges 2012. 12. 12. 7.

²⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról. [HL L 351., 2012. 12. 20.]

²⁵ „A közvetlenül fizetéseképtelenségi eljárásokból származó, és azokhoz szorosan kapcsolódó jogérvényesítés” egy olyan ítélet meghozatalára irányuló jogérvényesítés, amelyet lényegi részei miatt nem lehet vagy nem lehetett volna fizetéseképtelenségi eljáráson kívül, vagy attól függetlenül elérni, és amelyet kizárólag folyamatban lévő fizetéseképtelenségi eljárás esetén lehet felhasználni.

3. Cégcsoportok fizetéseképtelensége

3.1. Problémafelvetés

Az uniós társasági jog jövőjével foglalkozó vitacsoport 2011. áprilisi jelentése²⁶ szerint az európai nagyvállalatok körében a nemzetközi vállalatcsoport vált a legelterjedtebb formává. A gazdálkodó szervezetek csoportjainak fizetéseképtelenségével kapcsolatos nehézségek a becslések szerint minden évben 2100 társaságot érintenek (amelyek közül 2000 kkv). A nyilvános konzultáció válaszadóinak közel fele (49 %) úgy érezte, hogy a fizetéseképtelenségi rendelet nem működik hatékonyan a multinacionális gazdálkodó szervezetek csoportjainak fizetéseképtelensége esetén, míg 30 %-uk szerint a jelenlegi szabályozás megfelelő.²⁷

A gyakorlatban a problémát az okozza, hogy a Virgós-Schmit Jelentés értelmében a fizetéseképtelenségi rendelet alapvetően egyedi társaságokra, és nem vállalatcsoportokra alkalmazandó, és különösen nem szabályozza az anya- és leányvállalat közötti kapcsolatot.²⁸ A Rendelet szerkezete szerint minden különálló jogalanyisággal rendelkező adós esetében fennáll a joghatóság. Mind a leány-, mind az anyavállalat különálló jogi identitással rendelkezik. Ebből következően valamely vállalatcsoporton belül minden leányvállalatot különállónak kell tekinteni.²⁹

A rendelet a joghatósági szabályok kimunkálása során tehát az „egy jogalany egy eljárás” elvét vette figyelembe. Az elv alkalmazásával összefüggésben kijelenthető, hogy az uniós norma szabályai már akkor elavultak voltak, amikor a rendelet hatályba lépett.³⁰ Az Európai Unióban ugyanis a határokon átvívelő gazdasági tevékenység szervezése általában úgy történik, hogy az anyavállalat

²⁶ http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/reflectiongroup_report_en.pdf [lekérdezés dátuma: 2014. március 12.]

²⁷ Bizottsági szolgálati munkadokumentum, a hatáselemzés összefoglalása, amely a következő dokumentumhoz kapcsolódik: A fizetéseképtelenségi eljárásról szóló 1346/2000/EK tanácsi rendelet felülvizsgálata; SWD(2012) 417 végleges 5.

²⁸ Vö. NAGY Adrienn: A Tanács 1346/2000/EK rendelete a fizetéseképtelenségi eljárásról. In: WOPERA Zsuzsa – WALLACHER Lajos (szerk.): *Polgári eljárásjogi szabályok az Európai Unió jogában*. Budapest, CompLex Kiadó, 2006. 272–273.

²⁹ Virgós-Schmit Jelentés 76. pontja; Miguel VIRGÓS – Francisco GARCIMARTÍN: *The European Insolvency Regulation: Law and Practice*. Kluwer Law International, 2004. 61. pontja.

³⁰ CSÖKE Andrea: *A határokon átnyúló fizetéseképtelenségi eljárások*. Budapest, HVG-Orac Kiadó, 2008. 16.

más tagállamokban önálló jogi személyiséggel rendelkező leányvállalatokat alapít.

A cégcsoportok fizetéseképtelenségével kapcsolatos probléma akkor merül fel, ha a csoport tagjai közül legalább két társaság fizetéseképtelenné vált. A rendelet szerint ez esetben valamennyi jogalany tekintetében külön-külön kell elrendelni a fő fizetéseképtelenségi eljárást, és az uniós norma a főeljárások közötti koordinációra nem tartalmaz iránymutatásokat. Ez természetesen a gyakorlatban problémák forrása lehet, és az egységes személelmód beiktatásával lehetővé válna a cégcsoport összehangolt reorganizációja vagy likvidációja, ezáltal a lehető legjobb eredmény elérése.

Az egységes személelmód bevezetése égetőbb, mint valaha: a gazdasági világválság hatására több cégcsoport vált fizetéseképtelenné, vagy többségüket a fizetéseképtelenség fenyegeti. A lehető legelőnyösebb reorganizáció vagy likvidáció nem csak a hitelezők, hanem az egész társadalom érdeke.³¹ A kérdés csupán az, hogy milyen megoldás lehet a legoptimálisabb a probléma kezelésére.

3.2. A Bizottság javaslata

A Bizottság módosító javaslata a gazdálkodó szervezetek csoportjai ellen kezdeményezett fő fizetéseképtelenségi eljárások koordinációja mellett tette le a voksot: az uniós norma a felszámolók és az eljárásban érintett tagállami bíróságok kötelezettségévé tenné az együttműködést és egymás kölcsönös tájékoztatását. Az együttműködés – az eset körülményeitől függően – többféle formát ölthet. A bíróságok közötti együttműködés az információcserében, illetve a reorganizációs intézkedések kölcsönös jóváhagyásában nyilvánulhat meg.

Az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség mellett a javaslat meghatározott eljárási jogosultságokat biztosítana a felszámolók részére: kérhetnék a más tagállamban kezdeményezett fizetéseképtelenségi eljárás felfüggesztését, illetve javaslatot tehetnének reorganizációs terv elfogadására, vagy a másik eljárás keretében személyes meghallgatásukat kérelmezhetnék. A felszámolónak arra is joga lenne, hogy más eljárásban részt vegyen a hitelezők ülésein.³²

Az alapelv tehát továbbra is az 'egy jogalany egy eljárás' maradna a Bizottság javaslata alapján, az előrelépés csupán a főeljárások közötti koordináció vonat-

³¹ Heinz VALLENDER – Stephan DEYDA: Brauchen wir einen Konzerninsolvenzgerichtsstand? *NZI* 2009. évi 17. füzet 825.

³² Javaslat az Európai Parlament és Tanács rendelete a fizetéseképtelenségi eljárásról szóló 1346/2000/EK tanácsi rendelet módosítására; COM(2012) 744 végleges 2012. 12. 12. (7) preambulum - bekezdés.

kozásában mutatható ki, illetve abban, hogy definiálásra kerülne a cégcsoport fogalma.³³

3.3. Az Európai Parlament javaslata

Az Európai Parlament saját kezdeményezésű jogalkotási jelentésében kérte fel a Bizottságot, hogy készítse el a cégcsoportok fizetéseképtelenségéről szóló rendeletre irányuló rugalmas javaslatát, amelyben megkülönböztet két helyzetet: azokat a csoportokat, amelyek esetében a tulajdonosi viszony meglehetősen egyértelmű, illetve a decentralizált csoportokat. A Bizottság módosító javaslatában azonban nem követi a Parlament ajánlásait, inkább a különböző fizetéseképtelenségi eljárásokkal kapcsolatos koordináció és kommunikáció javítására összpontosít. A megfelelő és jól koordinált fizetéseképtelenségi eljárás valóban segíthet elkerülni a csoportok felszámolását, és növeli a vagyontárgyak jobb értékesítésének, valamint a munkahelyek megőrzésének lehetőségét.

Az Európai Parlament által kidolgozott javaslat azonban túlmutat ezen az elképzelésen annyiban, hogy ambiciózusabb megoldást fogalmaz meg a gazdálkodó szervezetek csoportjait érintő fizetéseképtelenség tekintetében. Ez a megoldás egyfajta középutat jelent a Bizottság „koordinációs és kommunikációs” megközelítése és a Parlament által a saját kezdeményezésű jogalkotási jelentésben képviselt álláspont között.

Az Európai Parlament javaslata szerint a „gazdálkodó szervezetek csoportja” és az „anyavállalat” fogalmát pontosítani kell, és meg kell teremteni az összhangot az időközben megjelent számviteli irányelv³⁴ rendelkezéseivel. A parla-

³³ 2. cikk i)-j) pontjai:

- i) „gazdálkodó szervezetek csoportja” több gazdálkodó szervezet, melyek közé anya- és leányvállalatok tartoznak;
- j) „anyavállalat” olyan gazdálkodó szervezet,
  - i. amelyik a részvényesek vagy tagok szavazati jogának többségével rendelkezik egy másik gazdálkodó szervezetben („leányvállalat”); vagy
  - ii. amelyik részvényes vagy tag a leányvállalatban, és jogában áll
- aa) kinevezni vagy leváltani a leányvállalat igazgatási, vezető vagy felügyelő testülete tagjainak többségét; vagy
- bb) a leányvállalattal kötött szerződés, vagy a leányvállalat alapszabálya alapján meghatározó befolyást gyakorol a leányvállalat fölött.”

³⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2013. június 26-i 2013/34/EU irányelve a meghatározott társasági formájú vállalkozások éves beszámolóiról, összevont éves beszámolóiról és a kapcsolódó beszámolókról, a 2006/43/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 78/660/EGK és a 83/349/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről [HL L 182., 2013. 6. 29., 19.]

menti javaslat e fogalmakat a bizottsági javaslatához képest átfogó jelleggel módosítaná.

Az eljárási szabályokat illetően az Európai Parlament bevezetné az ún. *csoportos koordinációs eljárás* lehetőségét, mely szerint bármely, a csoporthoz tartozó cég felszámolója bármely, az eljárással érintett tagállami bíróságon kezdeményezhetné e speciális eljárás elrendelését, melynek keretében sor kerülne egy koordinátor kijelölésére. A koordinátor nem csak azonosítja és körvonalazza a fizetéseképtelenségi eljárás összehangolt lefolytatására irányuló ajánlásokat (42f. cikk (a) bekezdés a) pont), hanem ismertet egy csoportos koordinációs tervet is, amely átfogó intézkedéseket ír le és javasol a csoporttagok fizetéseképtelenségének megoldására (42f. cikk (1) bekezdés c) pont). Ezt a koordinációs tervet egy bíróságnak kell jóváhagynia. A fizetéseképtelenségi képviselőknek lehetőségük van a jóváhagyás előtt megjegyzéseket fűzni a tervhez (24g. cikk (1) bekezdés).

Az Európai Parlament által javasolt megoldás újszerűbb, és a cégcsoportok fizetéseképtelenségének problémáját illetően realisabb megoldást jelenthetne a gyakorlatban. Az eljárási metódus az angol fizetéseképtelenségi jog jellemvonásait viseli, mely helyeselhető, hiszen az Egyesült Királyság több cégcsoport sikeres reorganizációjával büszkélkedhet.³⁵

4. Zárógondolatok

Az Európai Parlament által elfogadott állásfoglalást követően a Bizottság 2014. március 12. napján közzétett dokumentumában már új megközelítést javasol a vállalkozások megmentésére és a második esély megadására a csődbe jutott tisztességes vállalkozóknak.

Az Európai Bizottság több „közös elvet” határozott meg a pénzügyi nehézségekkel küzdő vállalkozásokra vonatkozó nemzeti fizetéseképtelenségi eljárásokkal kapcsolatban. A cél az, hogy a hangsúlyt a felszámolás helyett az életképes vállalkozások korai szakaszban történő szerkezetátalakításának ösztönzésére és ezzel a fizetéseképtelenség megelőzésére helyezzük.

Évente körülbelül 200 000 vállalkozás néz szembe fizetéseképtelenséggel az Európai Unióban, és emiatt 1,7 millió ember veszíti el a munkáját, ezért a Bizottság lehetőséget akar adni az életképes vállalkozásoknak a szerkezetátalakításra és a talpon maradásra. A fizetéseképtelenségre vonatkozó nemzeti jogsza-

³⁵ E témáról lásd részletesebben NAGY Adrienn: *Kézikönyv az európai fizetéseképtelenségi eljáráshoz*. Budapest, Hvg-Orac Kiadó, 2013. 94–108.

bályok megreformálása mindenki számára előnyös forgatókönyv lehet: segít a tisztességes vállalkozók piacon maradásában és munkahelyek megőrzésében, egyúttal javítja a környezetet a hitelezők számára, amelyek a befektetett tőkéjük nagyobb részét kaphatják vissza, mint ha az adós egyszerűen csődbe ment volna. A csődöt követően a tisztességes vállalkozóknak rövid időn belül második esélyt kellene kapniuk, mivel a bizonyítékok azt mutatják, hogy ezek a vállalkozások másodszorra többnyire sikeresebbek.

„A vállalkozások nélkülözhetetlenek a jólét és a munkahelyek megteremtéséhez, egy vállalkozás elindítása – és működtetése – azonban nehéz, különösen a mai gazdasági légkörben” – nyilatkozta Viviane Reding, az Európai Bizottság alelnöke, a jogérvényesülésért felelős uniós biztos. „A pénzügyi nehézségekkel küzdő uniós vállalkozások egyre növekvő számára tekintettel újra kell gondolnunk a vállalatok fizetési képességére vonatkozó megközelítésünket. Henry Ford első autógyára indulása után másfél évvel csődbe ment, ő azonban nem adta fel, és megalapította a világ egyik legsikeresebb vállalatát. Nem kellene akadályoznunk a megújulást – amennyiben egy tisztességes vállalkozó elsőre nem sikeres, lehetővé kell tenni, hogy újabb próbát tegyen. Fizetési képességre vonatkozó jogszabályainknak elő kellene segítenie az újratekintést.”

A Bizottság ajánlása elősegíti a fizetési képességre vonatkozó nemzeti szabályok koherens keretrendszerének kialakítását, felkérve a tagállamokat, hogy legkésőbb egy éven belül hozzák meg a megfelelő intézkedéseket. Az ajánlás elfogadása után másfél évvel a Bizottság a tagállamok éves jelentései alapján értékelni fogja a helyzetet, hogy mérlegelje, szükség van-e további lépésekre a fizetési képességre vonatkozó horizontális megközelítés megerősítése érdekében.³⁶

³⁶ A Bizottság új megközelítése a vállalkozások megmentésére és a második esély megadására a csődbe jutott tisztességes vállalkozóknak; C(2014) 1500 végleges; forrás: http://ec.europa.eu/justice/newsroom/civil/news/140312_en.htm [lekérdezés dátuma: 2014. március 13.]

MÁSFÉL ÉV AZ EURÓPAI ÖRÖKLÉSI RENDELET HATÁLYBALÉPÉSÉIG

Feladatok a jogalkotásnak, kihívások a jogalkalmazásnak

SZŐCS TIBOR

jogi tudományos főtanácsadó (MOKK), doktorandusz (PPKE JÁK)

Mintegy másfél év múlva, 2015. augusztus 17. napjától válik alkalmazandóvá az öröklési viszonyok határon átnyúló kérdéseit egységesen szabályozó új uniós rendelet.¹ Az addig hátralévő időben a nem csupán el kell sajátítaniuk annak szabályait hazai jogalkalmazóknak – mindenekelőtt a közjegyzőknek, – de gondoskodni kell a rendelet hazai jogi környezetben történő zavartalan alkalmazhatóságát biztosító jogszabályok megalkotásáról. Ilyen, illeszkedési szabályokra a többi tagállamban is szükség lesz, már csak amiatt is, mert a rendeletnek huszonöt tagállam rendkívül eltérő öröklési anyagi jogi szabályai, illetve hagyatéki eljárási rendszere számára kellett megteremtenie a közös joghatósági, kollíziós, elismerési, és bizonyos eljárási kereteket. E tanulmányban egyrészt az előttünk álló főbb jogalkotási feladatokat, másrészt pedig a rendelet alkalmazásával kapcsolatban várhatóan felmerülő bizonyos nehézségeket szeretném röviden áttekinteni.

---

¹ Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről (HL L 201., 2012.7.27., 107.)

1. Jogalkotási feladatok a rendelettel kapcsolatban

1.1. Nemzetközi magánjogi Kódexünk² módosítása

Az utóbbi időben immár általános tendenciává vált a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködést érintő uniós jogalkotásban az, hogy az egyes rendeletek nem csupán a kollíziós szabályokat, de a joghatóságot is univerzálissá teszik, amelyeknek hatálya immár a harmadik államhoz fűződő tényállásokra is kiterjednek. Ezzel párhuzamosan folyamatosan visszaszorul a tagállamok belső, autonóm nemzetközi magánjogi normái által lefedett polgári jogviszonyok köre.³ Ennek megfelelően hatályon kívül kell helyoznunk a Kódexünknek az öröklési viszonyokra alkalmazandó jogot meghatározó kollíziós,⁴ valamint az öröklési eljárásokat érintő joghatósági szabályait.⁵

Az EuÖR. átfogóan szabályozza az öröklési viszonyokat. A 23. cikk szerinti fő státútum – a *lex successionis* – az azt kiegészítő különös kapcsolóelvekkel együtt az öröklésnek szinte valamennyi aspektusát lefedi. A rendelet mélyrehatóbb vizsgálata nyomán azonban kiderül, hogy vannak olyan, öröklési jogi természetű kérdések, amelyekre az egységes európai szabályozás hatálya nem terjed ki, és amelyek így továbbra is a tagállamok belső jogában igényelnek rendezést. Az alábbiakban két ilyen kérdésre szeretnék kitérni.

² A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. tvr. (Nmtvr.)

³ Megjegyzendő, hogy a kollíziós normák ‘univerzalizálását’ nem minden esetben a „Róma-típusú” uniós rendeletek, hanem némelykor – az uniós vívmányok (*acquis communautaire*) részét képező – multilaterális nemzetközi egyezmények vitték véghez. Ez a helyzet pl. a családjogi tartási kötelezettségek terén; ahol az univerzális hatályú kollíziós normákat a *tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 2007. november 30. napján kelt Hágai Jegyzőkönyv* (a Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet 39. sz. nemzetközi egyezménye) tartalmazza; úgyszintén a szülő (illetve a gyám) és a kiskorú gyermek közötti felügyeleti viszonyok tekintetében, amelyekre nézve a *szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, Hágában, 1996. október 19-én kelt Egyezmény (kihirdette a 2005. évi CXL. tv.)* tartalmazza immár a kollíziós normákat. Utóbbi egyezmény szükségessé tette volna az Nmtvr. 45-46., illetve 48. §-aiban lévő kollíziós normák felülvizsgálatát, amelyet azonban a magyar jogalkotó mindeddig nem tett meg!

⁴ Ld. az Nmtvr. 36. §-át.

⁵ Ld. az Nmtvr. 58. §-át, illetve 62/A. §-ának és 62/C. §-ának *b)* pontjait. Ezen kívül nem kerülhetnek immár alkalmazásra majd öröklési ügyekben a 62/A. § és a 62/C. § (ingatlanokra vonatkozó *a)* pontjai sem.

a) szóbeli végrendeletek alaki érvényessége

Az EuÖR. tárgyi hatályát meghatározó negatív lista (1. cikk (2) bekezdés) furcsa módon kifejezetten kizár a rendelet hatálya alól egy kétségtelenül öröklési természetűnek tekinthető jogkérdést is, mégpedig a szóbeli végrendeletek alaki érvényességét.⁶ E kizárás annak a politikai kompromisszumnak képezte a részét, amelynek eredményeként – elsősorban éppen a 2011. évi magyar uniós elnökség erőfeszítéseinek köszönhetően⁷ – a rendeletbe mégiscsak bekerült a végintézkedések alaki érvényességére vonatkozó kollíziós szabályozás. Ennek ‘ára’ viszont a szóbeli végrendeletek kizárása volt, figyelemmel a tagállamok némelyikének a szóbeli végrendelet intézményével szembeni erős fenntartásaira.

A szóbeli végrendeletek alakiságára alkalmazandó jogot így továbbra is a Kódexünkben kell meghatározni. Véleményem szerint külön kapcsolóelvet nevesítése felesleges lenne. Legkézenfekvőbb megoldásnak egy az EuÖR. 27. cikke szerinti alaki kapcsolószabályoknak a szóbeli végrendeletekre történő megfelelő alkalmazását kimondó utaló szabálynak a Kódexbe történő felvétele lenne. Semmi akadály nincs annak, hogy a magyar törvényhozó kiterjessze a rendelet szerinti alaki státútum tárgyi hatályát a szóbeli végrendeletekre is. Annál is inkább indokoltnak tűnik ez a megoldás, miután az EuÖR. 27. cikke szerinti szabályozás lényegében a végrendeletek alakiságaira alkalmazandó jogról szóló 1961. évi Hágai Egyezményben⁸ lefektetett kollíziós normák recepcióján alapul; márpedig utóbbinak tárgyi hatálya kiterjed a szóbeli végrendeletek alakiságaira is. Az Egyezmény 10. cikke ugyan lehetővé teszi a szóbeli végrendelettel kapcsolatos fenntartás tételét, ezzel azonban az ahhoz csatlakozott uniós tagállamok közül csupán néhány⁹ élt, a magyar elnökség alatt elfogadott politikai kompromisszum pedig eleve szorgalmazza a tagállamok fenntartásainak visszavonását.¹⁰

⁶ Ld. 1. cikk (2) bekezdés f) pont.

⁷ Ld. a magyar elnökség idején a Bel- és Igazságügyi Tanács 2011. június 6-i ülésén elfogadott politikai kompromisszum 17–20. pontjait (a tanácsi dokumentum száma: 11067/11 JUSTCIV 152).

⁸ A Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet 11. sz. nemzetközi egyezménye; Magyarország, valamint további tíz másik tagállam nem csatlakozott hozzá.

⁹ A szóbeli végrendeletekre vonatkozó fenntartást Belgium, Észtország, Franciaország, Hollandia és Luxemburg tett.

¹⁰ A politikai kompromisszum 19. pontja szerint „Az egyezmény kapcsán fenntartásokkal élő tagállamoknak azonban fontolóra kellene venniük fenntartásaik visszavonását”.

b) az uratlan hagyatékkal kapcsolatos egyes kérdések rendezése

Szabályozási igény merül fel továbbá belső jogunkban az örökös nélkül elhalt személyek hagyatéka – *bona vacantia* – jogi sorsának rendezése tekintetében, határokon átnyúló öröklési ügyekben.

Ismeretes, hogy az ilyen hagyatékok sorsának rendezése tekintetében a két markánsan eltérő felfogást érvényesül.¹¹ A kérdést öröklési jogi úton rendező jogrendszerek (mint pl. a magyar jog) szerint, az ilyen hagyatékot az állam öröklés címén szerzi meg, mint a szó polgári jogi értelmében vett (szükségképpen) örökös. Nem kevés jogrendszer akad viszont, amely az uratlan hagyaték jogi sorsát az öröklési jogon kívül rendezi: az államkincstárát e jogok szerint egy közjogi természetű tulajdonbavételi igény (háramlási jog, Heimfallsrecht, escheat) illeti meg a területén fekvő, örökös nélküli hagyaték tekintetében, mégpedig rendszerint az örökhagyó állampolgárságára, domicíliumára való tekintet nélkül.

Határokon átnyúló öröklési ügyekben az uratlan hagyatékokra vonatkozó kétféle állami tulajdonszerzési jogcím pozitív és negatív értelemben is ütközhet. A pozitív kollízió esetét az EuÖR. maga rendezi a 33. cikkben, mégpedig – bizonyos hitelezővédelmi rendelkezésekkel kiegészítve – a hagyaték fekvése szerinti tagállam tulajdonbavételi igényének biztosítva prioritást.¹² Nem rendezi azonban a rendelet a *negatív összeütközés* esetét, amikor is a *lex successionis* valamely olyan állam öröklési jogának alkalmazásához vezet, amelynek joga nem ismeri az állam polgári jogi öröklését, hanem kizárólag az államnak a saját területén lévő uratlan hagyatéokra vonatkozó – területileg korlátozott! – igényét (háramlási jog címén), ám a hagyatéki vagyon más államban található. Az ilyen helyzetek kezelésére így továbbra is a belső jogban kell megoldást találni.

Ilyen esetek időről-időre jelenleg is előfordulnak a gyakorlatban, különösen osztrák vonatkozású hagyatéki ügyekben. Ha örökösök nélkül elhalt osztrák állampolgárságú örökhagyó után Magyarországon hagyatéki vagyon marad, az Nmtvr. 36. § (1) bekezdése értelmében az öröklésre az osztrák jog irányadó,¹³ Az osztrák jogirodalomban és bírói gyakorlatban uralkodónak tekint-

¹¹ A témakörrel kapcsolatban részletesebben ld. Martin HECKEL: *Das Fiskuserbrecht im Internationalen Privatrecht*. Tübingen, Mohr Siebeck, 2006.

¹² Az EuÖR. 33. cikke értelmében a *lex successionis* „...alkalmazása nem zárja ki azt, hogy valamely tagállam vagy az ezen tagállam által e célra kijelölt intézmény a *saját joga alapján megszerezze a területén található hagyatéki vagyontárgyak tulajdonjogát*, feltéve, hogy a hitelezők jogosultak arra, hogy követeléseikre a hagyatéki vagyontárgyak összességéből kielégítést keressenek”.

¹³ Ilyen esetben az alkalmazandó jogot nem a *hagyatéki ügyek szabályozásáról szóló 1965. évi magyar-osztrák szerződés (kihirdette az 1967. évi 25. tvr.)* határozza meg. Ennek 8. cikk (2)

hető nézet¹⁴ szerint az örökös nélküli hagyatéknak az állam általi megszerzése (Heimfallsrecht, Anfallsrecht) annak ellenére sem tekintendő polgári jogi tulajdonszerzési jogcímnek, hogy a kérdést az Általános Polgári Törvénykönyv (ABGB) az öröklési jogban elhelyezve¹⁵ szabályozza. Az osztrák állam ezen igénye csak az ausztriai belföldi hagyatéokra terjed ki, és nem szerezheti meg a magyarországi hagyatékot. Az ilyen helyzetek kezelését jelenleg egy meglehetősen ‘félreeső’ helyen, éspedig a *hagyatéki ügyek szabályozásáról szóló magyar-osztrák szerződést kihirdető magyar jogszabály, az 1967. évi 25. tvr. 3. §-a* szabályozza. Eszerint, ha a szerződés 8. cikkének (1) bekezdése alapján alkalmazandó jog szerint belföldi (azaz magyarországi) hagyatéknak örököse nincs, a hagyatéka Magyar Államra száll, és az állam öröklésére vonatkozó hazai szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

Véleményem szerint az említett – kizárólag magyar-osztrák viszonylatban alkalmazandó – szabályhoz hasonló tartalmú, a Magyar Állam öröklésére vonatkozó rendelkezéseket *szubszidiárius, kiegészítő jelleggel* alkalmazni rendelő szabályt lenne indokolt megfogalmazni azon esetekre, amikor az EuÖR. szerint irányadó jog által „öröklésre kijelölt” állam joga nem ismeri az állam általi polgári jogi öröklést, és az érintett állam nem szerezheti meg az örökösök nélkül elhalt örökhagyó magyarországi hagyatékát. Ilyen helyzetek ui. a jövőben, a rendelet alkalmazási körében is előfordulhatnak majd, elsősorban harmadik államok vonatkozásában.¹⁶

1.2. Illeszkedési szabályok megalkotása az Európai Öröklési Bizonyítvány intézményéhez

Az Európai Öröklési Bizonyítvány (EÖB) a rendelet központi jelentőségű intézménye, amely lényegében *sui generis* uniós jogintézménynek tekinthető. Kibocsátásának alapvető eljárási kereteit, joghatásait egyaránt az uniós jog szabályozza. Az EÖB kiállítása iránti eljárás eképpen bizonyos fokig egy

---

bekezdése értelmében ui. az alkalmazandó jog [ld. 8. cikk (1) bekezdése] „...nem vonatkozik az elhalt vagyonában az állam javára a törvény erejénél fogva bekövetkező jogutódlásra”.

¹⁴ Ld. különösen Sandra FRITSCH. In: FERRARI–LIKAR-PEER (szerk.): *Erbrecht*. Wien, Manz, 2007. 276; Rudolf WELSER: *Bürgerliches Recht II*. Wien, Manz, 2007. 532; úgyszintén HECKEL i. m. 20.; továbbá az osztrák Legfelsőbb Bíróság 7Ob583/89 és 3Ob523/95. sz. döntéseit.

¹⁵ Ld. az osztrák Általános Polgári Törvénykönyv (ABGB) 760. §-át.

¹⁶ Pl. ha az eljáró tagállam joghatósága a 10. cikk szerinti, ún. kiegészítő joghatósági normák valamelyikén alapul; így pl. magyarországi bankszámlát hátrahagyó, new york-i utolsó szokásos tartózkodási hellyel rendelkező (örökös nélkül elhalt) örökhagyó esetében, aki után New York Állam csak az ott fellelhető vagyont szerzi meg háramlási jog (escheat) címén.

majdani egységes európai hagyatéki eljárás csíráit jelenti; olyan fokú kidolgozottságot mindazonáltal, mint a már létező uniós jog szerinti polgári eljárás-fajták¹⁷ ez az eljárás még nem ért el. Az EÖB kibocsátása iránti eljárásban így viszonylag széles körben kell majd alkalmazni mögöttes jogként az eljáró tagállam belső jogát (*lex fori*).

Az öröklés rendje az esetek nagy többségében Magyarországon (is) jogvita nélkül, nemperes úton rendeződik, így az EÖB *belföldi kiállítására* alapvetően a hagyatéki eljárás eredményeként kerülhet majd sor. Az EuÖR. VI. Fejezetéhez kapcsolódó belső jogi mögöttes szabályokat a magyar jogban így a hagyatéki eljárási szabályok képezik. Feladatként jelentkezik ennél fogva az EÖB intézményének integrálása a hagyatéki eljárás hazai rendszerébe, a VI. Fejezet hazai jogi közegben történő alkalmazását lehetővé tevő illeszkedési szabályok megalkotása. Legkézenfekvőbb lenne ezeket a szabályokat a Hetv.,¹⁸ egy külön fejezetként elhelyezni. Összességében elmondható, hogy azoknak a garanciális jellegű minimum standard követelményeknek, amelyeket az EuÖR. az EÖB kiállítása iránti eljárással szemben támaszt (az érintettek meghallgatáshoz fűződő joga, az örökös jog alapjául szolgáló okiratok alapos vizsgálata, jogorvoslati jog, stb.)¹⁹ a magyar hagyatéki eljárás rendszere messzemenően megfelel; ez pedig megkönynyíti, hogy megfelelő illeszkedési szabályokkal az EÖB intézményét becsatornázzuk a Hetv. rendszerébe.

Úgyszintén át kell gondolnunk a „fordított esetkör” is, nevezetesen azt, hogy a más *tagállamban kiállított EÖB* magyarországi hatályosulásához milyen intézkedésekre lehet szükség.

Az EÖB minden külön eljárás nélkül történő elfogadásának kimondása,²⁰ és az egységes joghatásának részletes szabályozása első látásra garantálja azok akadálytalan felhasználását a hagyatéki vagyontárgyak fellelhetősége szerinti más tagállamokban is. E vonatkozásban is van azonban egy „kevésbé elvarrt szál”, mégpedig azon esetkör, amikor az EÖB alapján a hagyatéki vagyontárgy fellelhetősége szerinti tagállamban vezetett közhitelű nyilvántartásba – különösen az ingatlan-nyilvántartásba – kell bejegyzést eszközölni. A 69. cikk (5) bekezdése szerint az EÖB a bejegyzéshez *érvényes jogcímet képez* ugyan, ám a rendelet végleges szövege – több tagállam követelésére – itt is kifejezetten utal arra, hogy ez nem sértheti az adott tagállam dologi jogának, illetve ingatlan-nyil-

¹⁷ Kisértékű követelések európai eljárása, európai fizetési meghagyásos eljárás.

¹⁸ A hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. tv.

¹⁹ Ld. különösen az EuÖR. 66–67. és 72. cikkeit.

²⁰ Ld. EuÖR. 69. cikk (1) bekezdése.

vántartási (vagy más vagyontárgyakra vonatkozó nyilvántartása) rendszerének integritását.

A 69. cikk (5) bekezdésébe beépített sajátos ezen „fenntartás” némileg áttöri a 69. cikknek az EÖB automatikus, külön eljárás nélküli elfogadását elvi éllel leszögező (1) bekezdését. Bizonyos közbenső eljárásra²¹ más tagállamból származó EÖB belföldi felhasználása esetén igenis szükség lehet, pl. annak vizsgálata céljából, hogy teljesültek-e a bejegyzésre való alkalmassághoz megkívánt követelmények, szükség van-e esetleg a lex successionis alapján keletkezett, de a belső jogban nem ismert dologi jog 31. cikk alapján történő adaptálására stb. A 69. cikk (5) bekezdése tehát nem kötelezi arra a tagállamokat, hogy az EÖB alapján bejegyzést „automatikusan”, minden feltétel nélkül foganatosítsanak valamely közhitelű nyilvántartásba. A (18) preambulumbekkezdés is utal arra, hogy a nyilvántartást vezető tagállam – illetve az ingatlan hagyatéki vagyontárgy fekvése szerinti tagállam – joga határozhatja meg azt, hogy „...*milyen jogi feltételekkel és hogyan* kell elvégezni a bejegyzést, és mely hatóságok – földhivatalok vagy közjegyzők – feleljenek annak ellenőrzéséért, hogy minden követelmény teljesül-e...”. Minderre tekintettel szükség lehet az ingatlan-nyilvántartást, illetőleg más vagyontárgyakra vonatkozó nyilvántartásokat érintő hazai szabályaink kismértékű módosítására is.

1.3. Technikai jellegű módosítások, kiigazítások

A vázolt feladatokon kívül természetesen e rendelettel kapcsolatban is felmerülnek a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködést érintő más rendeletekből más ismert technikai jellegű módosítási és kiigazítási feladatok. E kiigazítási feladatok jórészt a rendeletnek a határozatok, illetve a közokiratok és egyezségek tagállamok közötti szabad forgalmát érintő IV-V. Fejezeteihez kapcsolódnak. Ki kell jelölni azon hazai szerveket, amelyek a hazai határozatokhoz (pl. hagyatékátadó végzés, öröklési perben hozott bírósági ítélet), illetve hazai közokiratokhoz azok más tagállamban történő érvényre juttatása céljából kiállítják az EuÖR. által rendszeresített tanúsítványokat.²² E kijelölésre nyilván

²¹ A (18) preambulumbekkezdés is utal arra, hogy az EÖB külön eljárás nélkül történő elfogadása „... nem zárhatja ki annak lehetőségét, hogy a nyilvántartásban közreműködő hatóságok a nyilvántartásba vételt kérelmező személytől olyan kiegészítő információk rendelkezésre bocsátását vagy olyan további okiratok bemutatását kérjék, amelyeket a nyilvántartás helye szerinti állam joga előír...”

²² Ld. az EuÖR. 46. cikkét, 59. cikkének (1) bekezdését, 60. cikkének (2) bekezdését, illetve 61. cikkének (2) bekezdését. E tanúsítványok formanyomtatványait a Bizottság komitológiai eljárásban dolgozza ki.

ezúttal is a Vht.²³ 31/C. §-ában²⁴ kerül sor. Más kérdés természetesen, hogy – ha beváltja a hozzá fűzött reményeket – a valamennyi tagállamokban egységes joghatásokkal bíró, és azokat minden közbenső eljárás nélkül kiváltó EÖB várhatóan lassanként „kiszorítja majd a forgalomból” a nemzeti jogok szerinti örökéleti határozatokat és közokiratokat, így a IV-V. Fejezetek alkalmazására idővel egyre ritkábban kerül majd sor.

2. Várható nehézségek a jogalkalmazásban

2.1. Bizonytalanságok a szokásos tartózkodási hely megállapítása tekintetében?

A hazai jogalkalmazó számára markáns változást hoz majd a rendelet által felállított fő kapcsolóelv, az örökhagyó halálakor szokásos tartózkodási helye, hiszen – mint ismeretes – autonóm nemzetközi magánjogunk az állampolgárság elvét helyét követi az alkalmazandó jog meghatározása terén,²⁵ a joghatósági szabályozás terén pedig azt a hagyaték fekvési helyével kombinálja.²⁶

Sajátos paradoxon, hogy az immár széleskörű elterjedtsége ellenére a szokásos tartózkodási helynek a mai napig nem létezik egységes, fogalom-meghatározása Európában, és kétséges, hogy a fogalom tartalma normatív módon egyáltalán megragadható-e. Az EuÖR. a (23)-(24) preambulum-bekezdésekben próbál részletes támpontokat nyújtani a jogalkalmazó számára – ezek megint csak a 2011. évi magyar elnökség által tető alá hozott politikai kompromisszum eredményeként²⁷ kerültek a rendeletbe, amelynek fejében a tagállamok ezt szorgalmazó része lemondott az állampolgárságról, mint másodlagos kollíziós kapcsolóelvről. Ezek közül a (23) bekezdés a szokásos tartózkodási hely általános kritériumait írja körül, amelyben visszaköszön ez Európai Bíróság esetjoga, és felismerhető

²³ Bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. tv.

²⁴ Véleményem szerint mindazonáltal a Vht. rendszerében a jelenlegi 31/C. § némiképpen „idegen testet” képez. E cikk szabályozza ui. a hatáskört az egyes rendeletek által rendszeresített olyan tanúsítványok hazai kiállítására is, amelyek más tagállamban egyáltalán nem végrehajtási cselekmény, hanem „pusztán” elismerés útján hatályosulnak (pl. házassági határozatokra vonatkozó, a 2201/2003/EK rendelet I. melléklete szerinti tanúsítvány, ld. Vht. 31/C. § (1) bek. b) pont).

²⁵ Ld. az Nmtvr. 11. § (1) bekezdését és 36. § (1) bekezdését.

²⁶ Ld. az Nmtvr. 58. §-a, illetve 62/A. §-ának és 62/C. §-ának a) és b) pontjai szerinti joghatósági szabályokat.

²⁷ Ld. a politikai kompromisszum (7. lj.) 9–10. pontjait.

benne az Európa Tanács egykori ajánlásainak²⁸ hatása is. A (24) bekezdés ezzel szemben bizonyos jellegzetes tényállás-típusokra (szakmai vagy gazdasági okból külföldre távozott örökhagyó; több államban felváltva élt, illetve sehol tartósan le nem telepedett örökhagyó) nyújt szempontokat. A probléma nagyon is gyakorlati: amennyiben két különböző tagállam jogalkalmazója eltérő következtetésre jut az örökhagyó szokásos tartózkodási helyének hollétét illetően, az párhuzamos eljárásokhoz vezethet, amelyek során – eltérő anyagi öröklési jog alkalmazásával – ugyanazon hagyatékot érintő, összeegyeztethetetlen tartalmú öröklési közokiratok, illetve határozatok jöhetnek létre, és kerülhetnek be a tagállamok közötti jogi forgalomba.

A hazai jogalkalmazónak így 2015 augusztusától egy rugalmas, de meglehetősen képlékeny fogalommal kell dolgoznia a joghatóság és az alkalmazandó jog hagyatéki eljárásban való vizsgálata során. Míg az állampolgárság tisztázása viszonylag ritkán okoz nehézséget; és többnyire már a leltározási eljárásban, az örökhagyó személyazonossági iratai alapján megtörténik, illetve az később a közjegyző megkeresésére is tisztázható a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal útján.²⁹ A szokásos tartózkodási hely ezzel szemben komplex fogalom, amely számos faktorból tevődik össze, és annak egész koncepciója azon alapul, hogy a jogalkalmazó *fel kell, hogy tárja az érintett személy életkörülményeit, és azok átfogó értékelésével kell levonnia a következtetést a szokásos tartózkodási hely hollétére nézve.* Egy nemperes eljárásban, ahol bizonyításfelvétel lehetőségei erősen korlátozottak,³⁰ mindez jócskán okozhat problémákat. Bizonyos, hogy lesznek olyan esetkörök, amelyeknél – legalábbis az EuÖR. alkalmazásának kezdeti időszakában – kétséges lesz a gyakorlatban annak megítélése, hogy az örökhagyó szokásos tartózkodási helyének Magyarország tekintendő-e vagy sem. ‘Sztereotíp’ példaként többnyire a nyugdíjas éveiben felváltva Spanyolországban és Németországban élő német örökhagyó esetét szokták felhozni. Nekünk nem is kell ilyen messzire mennünk: elég utalni az ország északnyugati sarkában fekvő Rajkán mára jelentős számban letelepedett pozsonyi szlovák polgárra,³¹ akiknek

²⁸ Resolution (72)1E on Standardisation of the legal concepts of „domicile” and of „residence” (Adopted by the Committee of Ministers on 18 January 1972 at the 206th meeting of the Ministers’ Deputies)

²⁹ Ld. a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. tv. 12. §-át.

³⁰ Ld. a Hetv. 13. §-át.

³¹ A Pozsonytól mintegy 10 km-re fekvő, kb. 2600 lakosú Rajkán a két ország uniós, majd schengeni csatlakozása után a gyorsan emelkedő pozsonyi ingatlanáraknak köszönhetően jelentős számú pozsonyi lakos vásárolt családi házat. Becslések szerint Rajka lakosságának mintegy felét immár a Pozsonyból kiköltözött szlovák állampolgárok teszik ki. Ld. pl.: Egyre közelebb kerül Szlovákiához Rajka. <http://mno.hu/belfold/egyre-kozelebb-kerul-szlovakiahoz-rajka-1057790>

családi otthona (és ezzel esetleg legértékesebb vagyontárgya), pihenésük, szabadidejük eltöltésének rendszeres színhelye Magyarországon van, ám munkahelyük, nyelvtudásuk, kulturális, rokoni kötődéseik Szlovákiához fűzik őket.

2.2. Külföldi vagyontárgy a hagyatékban

A jelenlegi szabályozás szerint viszonylag ritkán kerül sor arra, hogy magyar közjegyző külföldön lévő hagyatéki vagyontárgyat adjon át. E vonatkozásban eleve korlátozást jelent jelenlegi joghatósági szabályozásunk, amely szerint külföldi ingatlan tekintetében minden esetben, egyéb külföldi vagyontárgy esetében pedig az örökgyóg magyar állampolgárságának hiányában kizárja a magyar joghatóságot.³² Fennáll a joghatóság magyar állampolgár örökgyóg külföldi ingó hagyatéka tekintetében. Az örökösök azonban az esetek jelentős részében ilyen vagyontárgy tekintetében is a külföldi jogérvényesítést választják, nem utolsósorban amiatt, hogy a magyar hagyatékátadó végzés külföldön, a hagyaték fellelhetősége szerinti államban többnyire nem válthat ki közvetlen joghatásokat, és úgysis szükség van valamilyen ottani jogi eljárás lefolytatására, igazolandó az örökös minőséget. Magyar hagyatékátadó határozat külföldi elismerése a gyakorlatban számos esetben még kétoldalú nemzetközi egyezmény megléte esetén is akadályokba ütközik.³³

Alapvetően megváltozik a helyzet az EuÖR. hatálybalépésével. A rendelet egyik meghatározó rendező elve, a *hagyaték egységének elve*. Alapvető célkitűzés, hogy egyetlen eljárásban³⁴ kerüljön sor az örökgyóg bárhol fellelhető vagyona jogi sorsának rendezése, azaz ugyanazon örökgyóg különböző államban fellelhető vagyona ne önálló részhagyatékokként kerüljön kezelésre. Az EuÖR. rendszerében ennek megfelelően rendszerint nem játszik szerepet sem a hagyatéki vagyontárgyak jogi jellege (ingóság, ingatlan, vagyoni értékű jog),

---

(2012. március 7.); Pozsony hatodik kerületként hirdetik Rajkát. http://www.kisalfold.hu/mosonmagyarovari_hirek/pozsony_hatodik_keruleteket_hirdetik_rajkat/2301959/ [letöltés ideje: 2012. október 12.]

³² Ld. az Nmtvr. 62/C. § a)-b) pontjait. Hasonló logikát követ a legtöbb kétoldalú jogsegélyegyezmény öröklési eljárásokra vonatkozó joghatósági szabályozása.

³³ Osztrák vonatkozásban ld. erre nézve SIMONFAY Géza – SCHMIDT Beatrix: Egy Osztrák-Magyar Egyezményeken alapuló „jogesetmegoldás”. *Közjegyzők Közlönye*, 2010, 4. sz. 39.

³⁴ Ez nem zárja ki azt, hogy a lefolytatott öröklési eljárást követően adott esetben nem lehet szükség az egyes hagyatéki vagyontárgyak fekvési helye szerinti tagállam valamely közhiteली nyilvántartásába (pl. ingatlan-, gépjármű, cégnyilvántartás) történő bejegyzéshez további jogcselekmények megtételére, illetve további eljárások lefolytatására, amennyiben ez a bejegyzés jogi előfeltételeinek maradéktalan teljesítéséhez szükséges; figyelemmel az EuÖR. 1. cikk (2) bekezdés l) pontjára, illetve 69. cikk (5) bekezdésére.

sem pedig azok fekvési helye. Ez az elv mindazonáltal törést szenved a harmadik államban fellelhető vagyontárgyak tekintetében. Utóbbiakra nézve az EuÖR. 12. cikke értelmében korlátozható az eljárás hatálya, ha a tagállami határozatot feltehetőleg nem ismerik el a vagyon fekvése szerinti államban.³⁵

A jelenlegi helyzethez képest így várhatóan, jóval nagyobb gyakorisággal kell majd külföldön lévő hagyatéki vagyontárgyat átadni magyar hagyatéki eljárásban, még hozzá akár külföldi ingatlant is. Magyar közjegyző így a halálakor belföldi szokásos tartózkodási hellyel rendelkező német örökhagyónak a jövőben akár a németországi bankbetétjét, sőt a müncheni lakását is átadhatja.

Kérdéses azonban, hogy a hagyatéki eljárási rendszerünk jelenleg fel van-e készítve erre. A Hetv.-ben jelenleg nincsenek olyan egyértelmű szabályok, amelyek a külföldi hagyatéki vagyon kezelését érintenék. A magyar hagyatéki eljárásnak szerves részét képezi a leltározási eljárás, amely azonban nem alkalmas a hagyatékhhoz tartozó külföldi vagyontárgyak körének tisztázására. A Hetv. 16. §-a is csupán a belföldi szervekre, egyéb adatkezelő szervezetekre (pl. pénzügyintézetekre) ró kötelezettségeket. Annak ellenére tehát, hogy ma is vannak olyan helyzetek, amikor a magyar közjegyző joghatósága fennáll külföldi vagyontárgy átadására, meglehetősen képlékeny, hogy a hagyatéki eljárásban milyen módon kerül tisztázásra valamely külföldi vagyontárgy megléte, értéke, illetve a hagyatékhhoz való tartozása.

A külföldi hagyatéki vagyontárgyak körének tisztázására jelenleg az Unióban sincs megfelelő együttműködési intézményrendszer. Esetenként előfordul, hogy az eljáró magyar közjegyző a bizonyításfelvétel iránti jogsegély „jogi infrastruktúráját” veszi igénybe, és a 1206/2001/EK rendelet³⁶ alapján – mint igazságügyi hatóság – terjeszt elő megkeresést más uniós tagállamba, hagyatéki vagyontárgyakra (pl. az örökhagyó ottani pénzügyintézetnél vezetett bankszámlájára) vonatkozó adatok, információk, és az ezekkel kapcsolatos okiratok beszerzése iránt. Az ilyen megkeresések eddig számos esetben sikerrel jártak, ám az alkalmazási tapasztalatok e téren mégis felemásak. Jóllehet sem az anyagi jogi értelemben vett öröklési ügyek, sem a nemperes eljárások nincsenek kizárva³⁷ tárgyi hatálya alól, de nyilvánvaló, hogy a szóban forgó rendelet alapvetően nem a nemperes hagyatéki eljárás céljaira és annak sajátosságaira lett kidolgozva.

³⁵ Ez lehet a helyzet különösen harmadik államban fekvő ingatlan hagyaték tekintetében.

³⁶ A Tanács 1206/2001/EK rendelete (2001. május 28.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a bizonyításfelvétel tekintetében történő, a tagállamok bíróságai közötti (HL L 174., 2001.6.27., 1.).

³⁷ Jan von HEIN írása. In: Thomas RAUSCHER (szerk.): *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht*. München, Sellier, 2010. 702. szélj. 6–7.

Különösen bizonytalan az örökható bankszámlájával kapcsolatos adatok pénzügyintézetől történő beszerzésére irányuló külföldi megkeresések sorsa; az ilyen tárgyú megkereséseket a megkeresett külföldi bíróságok nem egyszer változatos indokokkal tagadják meg.³⁸

Egy kifejezetten a nemperes hagyatéki eljárások céljait szolgáló, azok jogi jellegére „szabott” jogsegély-mechanizmus tehát a mai napig hiányzik a tagállamok közötti együttműködésből. Ilyen szabályozással az EuÖR. is adós maradt, eltekintve a 66. cikk (5) bekezdésében említett, a hatósági nyilvántartások (pl. ingatlan-nyilvántartás) adataihoz való kölcsönös hozzáférést szavatoló rendelkezéstől, ám e rendelkezés alkalmazási feltételei sem kellően tisztázottak.

Leginkább járhatóbbnak nézetem szerint az a megoldás kínálkozik, ha – az officialitás elvének részleges félretételével – a külföldi hagyatéki vagyont a jövőben magyar közjegyző csak akkor adja át, ha annak meglétét és hagyatékhhoz tartozását az öröklésben érdekelt megfelelő módon (pl. külföldi közhiteles nyilvántartás kivonatával, pénzügyintézeti igazolással, adott esetben fordítással ellátva) igazolja. Indokoltnak tűnik, erre vonatkozó egyértelmű rendelkezés beiktatása a hagyatéki eljárás szabályaiba.

2.3. *Aszimmetrikusan érvényesülő joghatósági szabályozás*

További „rejtett aknát” jelenthet a rendelet majdani alkalmazása terén az öröklési eljárásokra vonatkozó, a II. Fejezetben lefektetett joghatósági szabályozás aszimmetrikus mivolta. Ez a joghatósági szabályrendszer ui. nem öleli fel maradéktalanul a tagállamok öröklési ügyekben eljáró valamennyi nemzeti szervét. Ez különösen a közjegyzők kapcsán mutatkozik meg.

A rendelet előkészítése folyamán idővel világossá vált, hogy az európai államok latin típusú közjegyzőségei két markánsan eltérő csoportba sorolhatóak, attól függően, hogy milyen módon, milyen jogállással, vesznek részt a már megnyílt hagyatékok jogi sorsának rendezésében.

- a) A tagállamoknak egy szűkebb csoportjában a közjegyzők a már megnyílt hagyatékok jogi sorsának rendezésében bírósághoz hasonló módon vesznek részt; lényegében bírósági hatásköröket gyakorolnak. E csoportba jellemzően a közép-európai tagállamok – különösen a magyar, osztrák, szlovák és cseh – közjegyzőségek tartoznak. E tagállamok jogrendszerei formális

³⁸ Pl. a 1206/2001/EK. rendelet 14. cikk (1) bek. a) pontjára (a pénzügyintézet képviselőjének vallomástétel-megtagadási joga a pénzügyintézeti titoktartási kötelezettség folytán), (2) bek. a) pontjára (a megkeresés nem tartozik a rendelet hatálya alá), illetve b) pontjára (bírósági hatáskör hiánya az ilyen megkeresés teljesítésére) hivatkozva.

nemperes hagyatéki eljárást ismernek, amelynek lefolytatásában (bár országoként eltérő módon) fontos szerep jut a közjegyzőknek. E modellre a legjobb példát éppen a mi hagyatéki eljárásunk, és a magyar közjegyző abban ellátott feladatköre szolgáltatja.

- b) A tagállamokban egy másik csoportjában uralkodó jogfelfogás ezzel szemben a közjegyzőt nem tekinti az igazságügyi szervezetrendszer részének. A közjegyzőnek a hagyatéki jogi sorsának rendezésével összefüggő feladatai – így pl. az örökös minőség igazolása, az örökléssel kapcsolatos jognyilatkozatok (pl. elfogadás, visszautasítás) okiratba foglalása, azok megtételének közhiteles tanúsítása – nem minősülnek formális jogi eljárásnak. Ide tartoznak különösen a latin-román európai jogrendszerek (Franciaország, Belgium, Luxemburg, Olaszország), ahol a mi közép-európai fogalmaink szerinti hagyatéki eljárás nem létezik.

A rendelet alkalmazási körében pedig a „bíróság” kibővített fogalma alatt – ahogyan e fogalmat a 3. cikk definiálja – csupán a közjegyzőség egyik csoportja, és pedig az igazságügyi hatóságnak minősülő közép-európai közjegyzőségek tartoznak. Nem minősülnek ezzel szemben „bíróságnak” a rendelet alkalmazási körében a fenti b) pontban említett azon tagállami közjegyzőségek, miután ezeket a saját nemzeti joguk nem tekinti igazságügyi hatóságnak. Ez a közjegyzőséget érintő sajátos kettősség kissé elrejtve, a (20)-(22) preambulum - bekezdésekből tűnik ki.³⁹ Miután pedig a II. Fejezet szerinti egységes joghatósági szabályok csak a „bíróság” fogalma alá eső szervekre terjednek ki, azok nem kötelezőek a közjegyzőség utóbb említett (a frankofón államokra jellemző) típusára.⁴⁰

Egy furcsa aszimmetria jött tehát létre: az öröklési ügyekben elsőrendű szerepet játszó jogalkalmazói hivatásrend, a közjegyzőség csak egyes tagállamokban (mégpedig – várhatóan – a latin-típusú közjegyzőséggel rendelkező tagállamok kisebb részében) tartoznak majd az európai öröklési joghatósági rendszer hatálya alá. Ez ismét csak politikai kompromisszum eredményeként alakult így; a frankofón tagállamok számára ui. teljesen elfogadhatatlan volt az az elgon-

³⁹ A (21) preambulum - bekezdés kiemeli, miszerint „az, hogy egy adott tagállam közjegyzőire vonatkoznak-e az e rendeletben meghatározott joghatósági szabályok, attól függ, hogy a 'bíróság' e rendelet szerinti fogalom-meghatározásának hatálya alá tartoznak-e vagy sem.”

⁴⁰ Az uniós tagállam közül 22-ben létezik latin típusú közjegyzőség. (Nincs ilyen intézmény Svédországban, Finnországban, Cipruson, továbbá – az EuÖR. hatálya alá nem tartozó – Egyesült Királyságban, Írországban és Dániában). Maga a rendelet nem nevesíti, hogy a szóban forgó 22 tagállami közjegyzőség közül melyek tartoznak a „bíróság” 3. cikk 2. bekezdése szerinti fogalma alá, és melyek nem. Lényegében a tagállamokat terheli a felelősség, hogy ezt eldöntsék, a saját nemzeti közjegyzőségük jogállásának, és annak a hagyatéki ügyekben ellátott feladatainak elemzése alapján. Az ezzel kapcsolatos transzparenciát szolgálja a tagállamok 3. cikk 2. bekezdésében, illetve a 77. és 79. cikkben nevesített notifikációs kötelezettsége.

dolás, hogy nemzeti közjegyzőségük – mint nem igazságügyi szervek – joghatósági szabályoknak lennének alávetve.

Ez az aszimmetrikus megoldás akár azzal a nem kívánt „mellékhatással” is járhat, hogy az Unióban megkettőződnek az öröklési eljárások. Olyan esetek fordulhatnak elő, amikor egy és ugyanazon örökhagyó hagyatékával egyaránt foglalkozik a II. Fejezet szerint joghatósággal rendelkező tagállam jogalkalmazója, illetőleg egy másik tagállamnak a joghatósági szabályrendszer által nem kötelezett jogalkalmazója, és ennek eredményeként ellentétes tartalmú jogi aktusok (hagyatékátadó határozatok, öröklési tanúsítványokhoz) meghozatalára, illetőleg kiállítására kerülhet sor. Ez nyilvánvalóan nem áll összhangban a rendelet célkitűzéseivel. Az efféle – a joghatósági szabályoknak alávetett, illetve azoknak alá nem vetett – jogalkalmazók párhuzamos eljárásai közötti összeütközés kiküszöbölésére mindössze egyetlen „vérszegény” preambulum-hivatkozás – nem pedig normatív rendelkezés! – szolgál a rendeletben: a (36) preambulum - bekezdés szerint ilyen esetekben elsősorban az érintett feleknek (pl. örökösök, hagyományosok) kell megegyezniük az eljárásról; ilyen megegyezés hiányában „az e rendelet szerint joghatósággal rendelkező bíróság jár el és hoz határozatot”.

Megjegyzendő, hogy amennyiben valamely tagállami jogalkalmazó – legyen szó akár a 3. cikk 2. bekezdése szerinti „bíróság”- fogalom alá tartozó, akár azon kívüli szervről vagy közhiteles személyről – EÖB kiállítása iránti eljárást folytat le, mindenképpen kötelezőek rá a rendelet szerinti joghatósági szabályok; EÖB kiállítására csakis abban a tagállamban kerülhet sor, amelyik joghatósággal rendelkezik.⁴¹ Az V. Fejezet hatálya alá tartozó, a nemzeti jogokban ismert öröklési közokiratok (pl. francia acte de notoriété, olasz atto di notorietà) azonban anélkül kerülhetnek be a határokon átnyúló jogi forgalomba, hogy kiállításuk „mögött” egységes joghatósági rend állna.

3. Összegzés

A rendelkezésekre álló szűk időbeli keretek között csupán dióhéjban tudtam vázolni az EuÖR. hazai alkalmazásával összefüggésben jelentkező jogalkotási feladatokat, és véleményem szerint potenciálisan felmerülő főbb jogalkalmazási problémákat; az egyes problémakörök természetesen részletesebb elemzést is megérdemelnének.

⁴¹ Ld. az EuÖR. 64. cikkét.

Lehetséges, a várható jogalkalmazási nehézségeket talán túlzottan borúlátóan vázoltam. A perspektíva természetesen azért nem ennyire sötét. Az EuÖR. minden ellentmondásával és félmegoldásával együtt is jelentős előrelépést hoz a határon átnyúló öröklési ügyek rendezésében. A jövő mutatja majd meg, hogy lehetséges-e ennél nagyobb fokú egyszerűsítés Európában a határon átnyúló öröklési jogérvényesítés terén oly módon, hogy mindeközben az anyagi öröklési jogok és az öröklési eljárások nemzeti rendszerei, továbbá más kapcsolódó jogterületek – így különösen a dologi jogok, ingatlan-nyilvántartási rendszerek, stb. – érintetlenül maradjanak.

AZ ÖNÁLLÓ KERESKEDELMI ÜGYNÖKI SZERZŐDÉS MEGÚJULÓ SZABÁLYAI – A KÖZVETÍTŐI SZERZŐDÉS AZ ÚJ POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYVBEN

BALOG BALÁZS
doktorandusz (SZTE ÁJTK)

1. Szabályozási háttér

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 67. § g) pontja értelmében az új Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) hatálybalépésével egyidejűleg hatályát veszítette a magyar kereskedelmi képviselői jogot először egységes törvényben szabályozó, az önálló kereskedelmi ügynöki szerződésről szóló 2000. évi CXVII. törvény (a továbbiakban: ÖkÜtv.). Ennek oka az, hogy a Ptk. rekodifikálásával kodifikációs és jogalkotói döntés nyomán a vonatkozó joganyag bekerült a magánjogi kódexbe. A szerződéstípusra vonatkozó szabályok ezúttal közvetítői szerződés elnevezéssel kerültek újraszabályozásra, amely megújult szabályanyagot a kodifikátorok a Kötelmi jogi könyv megbízási típusú szerződések körében helyeztek el – a megbízási és bizományosi szerződést követően, a szállítmányozási és bizalmi vagyongazdálkodási szerződéseket megelőzően.¹ Ezzel a jogalkotó által megerősített kodifikatori döntéssel a szerződéstípus Polgári törvénykönyvön kívül, törvényi szinten kodifikált atipikus szerződésből *tipikus szerződéssé* vált.

A kodifikátorok azonban nem csak egyszerűen a Ptk.-ba helyezték át az ÖkÜtv. szabályanyagát és nevezték át a szerződéstípust, hanem nyugat-európai minták alapján² újragondolták a közvetítői szerződés *két markánsan elkülönülő típusát*,

¹ Ptk. 6:288–301. §§

² Lásd PAJOR-BYTOMSKI Magdalena: Az üzletszerzői és ügynöki jog Ptk.-Tervezetből való kiiktatásának okairól és következményeiről. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2008/4. 24.

és eszerint újították meg a szerződéstípus szabályait. Tekintettel arra, hogy a Ptk. nem tartalmazza a közvetítőt megillető jutaléokra vonatkozó Ökütv.-beli szabályokat, a Ptké. 66. § (1) bekezdés h) pontja felhatalmazta a Kormányt, hogy rendeletben határozza meg a közvetítőnek járó díjazás körében a jutalék számításának módját, a jutalékköteles ügyleteket, a külön jutalékra jogosító szolgáltatásokat, a jutalék megfizetésének (visszafizetésének) feltételeit és a jutalékkal való elszámolás módját (az elszámolással kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket).³ A szerződés szabályainak vizsgálatakor elengedhetetlennek tartjuk azok összevetését az európai jogegységesítő törekvéseket szolgáló, a tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 86/653/EGK irányelvvel (a továbbiakban: irányelv).

Tanulmányunkban kizárólag az új szabályokat és az azokkal kapcsolatos anomáliákat kívánjuk bemutatni, a szerződéstípus pozitivistá bemutatásától eltekintünk.

2. A szerződéstípus szabályainak új viszonya a Ptk. szabályaihoz

A szerződéstípus tipikussá válásával nem csupán annak Ptk.-hoz való viszonya változott meg. Az Ökütv. szerinti önálló kereskedelmi ügynöki szerződés egyaránt lehetett *megbízási* (az ügynök a megbízója nevében és javára kötötte a szerződést) és *bizományosi* jellegű (az ügynök saját nevében és megbízója javára kötötte a szerződést). Az Ökütv. az általa nem szabályozott kérdésekben a Polgári Törvénykönyvet rendelte alkalmazni anélkül, hogy egyetlen konkrét szerződéstípus szabályaihoz kötötte volna az ügynöki szerződést. Ezzel szemben a közvetítői szerződés a kódexben való elhelyezéséből, továbbá a megbízási szerződés szabályaira vonatkozó utaló szabályból és a tartós közvetítői szerződés fogalmából egyértelműen kiolvasható a jogalkotói akarat, hogy a szerződéstípus szabályait a *megbízási szerződés szabályaihoz köti* (a közvetítő a megbízója nevében és javára köti a szerződést).

Álláspontunk szerint ez a jogalkotói döntés – a szerződéses, különösen a típusszabadság miatt – nem zárja ki, hogy a jövőben bizományosi jellegű közvetítői szerződést lehessen kötni. Kérdéses azonban, hogy a bírói gyakorlat egy ilyen szerződést a közvetítői szerződés vagy a bizományosi szerződés speciális alfa-

³ 65/2014. (III.13.) Korm.rendelet a tartós közvetítői szerződés alapján a közvetítőt megillető jutalékról.

jának, avagy a két szerződés elemeit vegyítő típusegyesítő vegyes szerződésnek fogja-e minősíteni.

3. Eseti és tartós közvetítói szerződés

Az Ökútv. nyomán nem alakult ki egységes bírói gyakorlat és jogirodalmi álláspont a tekintetben, hogy az Ökútv. rendelkezéseit az eseti – egy vagy néhány szerződés megkötésére vonatkozó – kereskedelmi ügynöki szerződésre is alkalmazni kell-e. A 2/2005. PJE-ben a Legfelsőbb Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy az Ökútv. rendelkezései – állandó jellegű megbízás hiányában – egyszeri vagy néhány ingatlan közvetítésére vonatkozó – eseti - kereskedelmi ügynöki megbízásra nem alkalmazhatók.⁴ Ezzel az állásponttal szemben a Csongrád Megyei Bíróság Polgári és Közigazgatási Kollégiumának 2003. évi álláspontját emeljük ki, amely szerint a tartós jellegű jogviszonyból nem következik szükségszerűen, hogy az ügynöknek több ügyletet kellene közvetítenie, tekintettel arra, hogy ingatlanközvetítés esetében irreális és életszerűtlen lenne egy megbízó vonatkozásában az, hogy ingatlanok tömeges és visszatérő adásvételére vonatkozzon a megbízás.⁵ Az állandó jelleg egy sajátos megközelítésére mutatott rá az Európai Bíróság a Poseidon-ügyben, amikor állandó jellegűnek minősítette azt a közvetítói jogviszonyt, amelyben a megbízás egyetlen, több éven keresztül meghosszabbított – hajóbérleti – szerződés megkötésére vonatkozott, ha az ügynök az egész szerződéses időszak alatt kapcsolatot tart fenn a megbízójával, és megbízatása a szerződés sorozatos meghosszabbítására vonatkozó tárgyalások lefolytatására is kiterjed.⁶

A Kormány 2002. évi Ptk. koncepciója is megfogalmazta már, hogy a megbízási szerződés körében, német minta alapján külön szerződéstípusként kerüljön

⁴ 2/2005. PJE III. pont 6. bekezdés: A gyakorlatban felmerülhet az a kérdés, hogy mikor tekinthető állandó jellegűnek az ingatlanközvetítésre vonatkozó ügynöki megbízás. Az előbbieket alapján az egyértelműen megállapítható, hogy az egyszeri vagy néhány ingatlan közvetítésére vonatkozó megbízás ilyenek nem tekinthető. Az állandóság fogalmának szempontjából pedig a tartósság, a nagyobb számú ügylet közvetítésére irányuló, vagy a hosszabb ideig tartó jogviszony csak megközelítő meghatározások. Az állandóságnak nem csupán a megkötendő ügyletek számszerűségében, vagy az ügynöki szerződés időtartamában, hanem a jogügylet jellegében kell megnyilvánulnia. Ilyen jellegre utal különösen, ha határozatlan időre, egyben meghatározatlan számú ingatlan közvetítésére, illetve viszonylag hosszabb határozott idejű, de ugyanakkor meghatározatlan számú jogügylet folyamatos közvetítésére vonatkozó ügynöki szerződést kötnek a felek.

⁵ PAPP Tekla (szerk.): *Atipikus szerződések*. Szeged, Lectum, 2011. 119–120.

⁶ C-3/04.

szabályozásra az eseti („*kereskedelmi ügynöki szerződés*”) és a tartós („*kereskedelmi képviselői szerződés*”) közvetítői szerződés. A 2008 tavaszára elkészült Szakértői javaslat előbbit *ügynöki*, utóbbit *üzletszerzői szerződésnek* nevezte el. Az IRM-javaslat ezeket a szabályokat teljes terjedelemben törölte a kódex javaslatából,⁷ így a hatályba nem lépett, a Polgári törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény nem tartalmazta ezt a szerződéstípust.

A Ptk. 2010-ben újraindult kodifikációja nyomán azonban a mind a két típus bekerült a kódexbe. A Ptk. alapján akkor *tartós a közvetítői jogviszony*, ha a közvetítő a) több szerződés megkötésének közvetítésére; vagy b) egy szerződés megkötésének közvetítésére és a jogviszony fenntartására, illetve megújítására köteles.⁸ A tartós közvetítői szerződésnek ez a meghatározása tehát a 2/2005 PJE (a) pont szerinti tartós közvetítői szerződés), valamint a Poseidon-döntés (b) pont szerinti tartós közvetítői szerződés) megközelítését ültette át a Ptk.-ba.

4. A szerződéstípus szabályozási szintjei

A Ptk. a 6. könyv XLI. fejezetén belül az 1. pont alatt tartalmazza a közvetítői szerződés általános szabályait (Ptk. 6:288-6:292. §§). Itt található az az utaló szabály is, amely a szerződéstípust a megbízási szerződéshez köti, és a közvetítői szerződésekre – a XLI. fejezet eltérő rendelkezéseinek hiányában – a megbízási szerződésre vonatkozó szabályokat (Ptk. 6:272-280. §§)⁹ rendeli megfelelően alkalmazni. A XLI. fejezet 2. pontja alatt pedig a tartós közvetítői szerződés szabályait tartalmazza a törvény (Ptk. 6:293-301. §§).

Így tehát az *eseti közvetítői szerződésre* elsősorban az ún. általános szabályokat, másodlagosan pedig a megbízási szerződés szabályait, a *tartós közvetítői szerződésre* pedig elsősorban e szerződéstípus speciális szabályait (Ptk. és a jutalék tekintetében a Kormányrendelet), másodlagosan az általános szabályokat, harmadlagosan pedig a megbízási szerződés szabályait kell alkalmazni. Mindezen szabályokat pedig megelőzik az *ügylet jellege szerinti – akár szintén többszintű – speciális jogszabályok*.¹⁰

⁷ Ennek okairól részletesen lásd PAJOR-BYTOMSKI (2008) i. m. 23–29.

⁸ Ptk. 6:293. § (3) bek.

⁹ A megbízási szerződés fogalmát a 272. § tartalmazza. E fogalom-meghatározó rendelkezés alkalmazása értelemszerűen kizárt.

¹⁰ Pl. árutózsdei ügynök esetében a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény, utazásszervező és -közvetítő ügynök esetében az utazásszervező és -közvetítő tevékenységről szóló 213/1996.

5. Alakszerűség

Az irányelv nem írja elő a tagállamok számára, de megengedi, hogy a szerződést kötelezően írásba kell foglalni, ugyanakkor rendelkezik a közvetítő okmánykiadáshoz való jogáról. Az Ökütv. kötelező írásbeliséget írt elő, azonban elfelejtette átültetni az okmánykiadáshoz való jogot.¹¹ Az új Ptk. már nem ír elő kötelező írásbeliséget a közvetítői szerződésre, ugyanakkor az irányelvvel összhangban tartós közvetítői szerződés esetén biztosítja az okmánykiadás jogát.¹²

Ugyanakkor felívjuk a figyelmet, hogy a megbízási szerződésre vonatkozó szabály itt is irányadó: ha a közvetítői szerződés teljesítéséhez szerződéskötés vagy más jognyilatkozat tétele szükséges, a megbízás magában foglalja a megbízó képviselőre adott meghatalmazást is.¹³ Eseti közvetítői szerződésben – a szerződés eltérő rendelkezése hiányában – erre a közvetítő nem jogosult, azonban a tartós közvetítői szerződéseknél igen, illetve eseti közvetítői szerződés esetén is a felek megállapodhatnak ebben. A közvetítő képviselői joga kiterjed mindazon cselekmények elvégzésére és jognyilatkozatok megtételére, amelyek a megbízás teljesítésére érdekében szükségesek, a megbízás a meghatalmazást is magában foglalja.¹⁴ Ezekben az esetekben a megbízási szerződés kötelező alakszerűsége a meghatalmazásra irányadó szabályok szerint alakul. A meghatalmazáshoz pedig olyan alakszerűségek szükségesek, amelyeket jogszabály a meghatalmazás alapján kötendő szerződésre előír.¹⁵

Ebből fakadóan, ha a közvetítői szerződés nem pusztán szerződésközvetítésre, hanem szerződéskötésre vonatkozik, és a megkötendő szerződés a Ptk. alapján nem alakszerűtlen, akkor az arra vonatkozó alakszerűségi előírásoknak megfelelően kell megkötni a közvetítői szerződést is.

(XII.23.) Korm. rendelet (lásd továbbá: PAPP i. m. 122–123.) A pénzügyi szolgáltatást közvetítők közvetítői díjáról külön Kormányrendelet van (109/2010. (IV.9.) Korm. rendelet.

¹¹ Egyet értünk Pajor-Byomski Magdalena kritikájával a korábbi szabályozás tekintetében (lásd PAJOR-BYTOMSKI Magdalena: Az önálló kereskedelmi képviselőkről szóló EK-irányelv és átültetése a magyar jogba. *Magyar Jog*, 2002/3. 145.).

¹² 6:293. § (4) Ha a szerződést írásba foglalták, az egyik fél kérelmére a másik fél köteles átadni a szerződés és annak módosításának másolatát; e rendelkezéstől való eltérés és e jogról való lemondás semmis.

¹³ Ptk. 6:274. §

¹⁴ Ptk. 6:17. §, 6:275. §

¹⁵ Ptk. 6:15. § (2) bek.

6. Az eseti közvetítói szerződés

A Ptk. az eseti közvetítói szerződés fogalmát egyértelműen tisztán megbízási jellegű jogviszonyként adja meg: közvetítói szerződés alapján a közvetítő megbízója és harmadik személy között *szerződés megkötésének elősegítésére irányuló tevékenység folytatására*, a megbízó díj fizetésére köteles. Ha a szerződés eltérően nem rendelkezik, a közvetítő a megbízója nevében az általa közvetített *szerződés megkötésére* és az annak alapján történő teljesítés elfogadására *nem jogosult*. A díj a szerződés megkötésének időpontjában válik esedékessé, és akkor is megilleti a közvetítőt, ha a szerződést a megbízó és a harmadik személy a közvetítói szerződés megszűnését követően kötik meg. Ez utóbbi rendelkezés látszólag ellentétben áll a szerződés fogalmával. A közvetítő kötelezettsége a szerződés megkötésének elősegítésére irányuló tevékenység folytatása, a megbízó kötelezettsége pedig a díj megfizetése. Nem írja elő a Ptk., hogy a közvetítőnek olyan tevékenységet kell folytatnia, aminek eredményeképpen szerződést kötnek a felek. A Ptk. ezen rendelkezése alapján a díjazás – látszólag – csak akkor járna a közvetítőnek, ha a közvetített szerződést megkötik. Álláspontunk szerint a szerződés tisztán megbízási jellegű definiálásból fakadóan a megbízási díj megfizetésére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, azzal az eltéréssel, hogy a Ptk. 6:276. § (2) bekezdése első mondata helyére a Ptk. 6:291. § (1) bekezdése lép, és kiegészül a Ptk. 6:291. § (2) bekezdésével. Az ellenszolgáltatásra vonatkozó általános szabályok¹⁶ szintén belépnek ebben az esetben. A megbízási szerződés körében fontos érdemi változás: a megbízott (közvetítő) köteles a megbízás ellátásával rendszerint együtt járó költségek előlegezésére, amelyeket a szerződések általános szabályai szerint az ellenszolgáltatás már magában foglal. Így csak külön szerződéses kikötés alapján követelheti a megbízott (közvetítő) a megbízótól a szerződés teljesítése során indokoltan felmerült, de rendszerint együtt nem járó költségeket. Ennek megfelelően a szerződő feleknek a közvetítói szerződés megkötésekor körültekintően fel kell mérniük a szerződés teljesítésével várhatóan együtt járó költségeket, és azokat a díj megállapításánál a díjba bele kell kalkulálniuk.

A megbízó utasítási jogára vonatkozó szabályokat szintén megfelelően alkalmazni kell eseti közvetítói szerződések esetében.¹⁷

¹⁶ Ptk. 6:63. § (3), 6:133. §

¹⁷ Ptk. 6:273. §

Az általános tájékoztatási kötelezettséghez és a megbízottra vonatkozó tájékoztatási kötelezettségen¹⁸ túlmenően a közvetítő köteles a megbízót tájékoztatni, ha harmadik személy javára közvetítői tevékenységet végez.¹⁹

Az eseti közvetítői szerződés felmondására²⁰ és a szerződés megszűnése kori elszámolásra²¹ a megbízási szerződés szabályait kell alkalmazni.

7. Törvényes zálogjog

A közvetítői szerződésnek a megbízási szerződéshez való kapcsolása következtében a közvetítőt a közvetítői díj és a költségek biztosítására (kézi) zálogjog illeti meg a megbízónak azokon a(z) ingó vagyontárgyain, amelyek a megbízás következtében kerültek birtokába.²²

8. Jutalék? Közjogi vs. magánjogi, tisztán magánjogi vs. nem kellően absztrakt magánjogi szabályok

A Vékás professzor által szerkesztett kommentár szerint a Ptk. csak az irányelv tisztán magánjogi jellegű normáit ülteti át, a nem kellően absztrakt magánjogi normákat és közjogi jellegű szabályokat egyaránt a Ptk.-n kívül helyezik el.²³ A Ptk. csak a szerződés díjazására vonatkozó szabályainak elvi éléről, vagyis a szerződés visszterhességéről és a díj esedékességéről rendelkezik, a további részletszabályokat a Kormányrendeletre hagyja. Álláspontunk szerint ez a megoldás erőteljesen vitatható.²⁴ Egyrészt a fenti érvelést nem tudjuk elfogadni, mert a jutaléokra vonatkozó szabályok közjogi szabályoknak semmiképpen nem tekinthetők, és például a kódexbe bekerült, a Ptk. 6:104. § -ban felsorolt fogyasztói szerződésekben tisztességtelennek minősülő kikötésekhez képest az kereskedelmi ügynöki irányelv jutaléokra vonatkozó szabályai kifejezetten absztraktnak

¹⁸ Ptk. 6:275. §

¹⁹ Ptk. 6:290. §

²⁰ Ptk. 6:278. §

²¹ Ptk. 6:279. §

²² Ptk. 6:277. §, 6:292. § – Tekintettel arra, hogy a törvényes zálogjogra vonatkozó szabály diszpozitív, azt a felek a szerződésben kizárhatják.

²³ GÁRDOS Péter: A közvetítői szerződés. In: VÉKÁS Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. Budapest, Complex, 2013. 777–778.

²⁴ GÁRDOS i. m. 778.

tekinthetők. Másrészt a közvetítői szerződés speciális tárgyainak megfelelő külön jogszabályok is alkalmazandók, ráadásul adott esetben ugyanarra a tárgyra vonatkozóan van törvényi és kormányrendeleti szintű szabályozás is.²⁵ A Ptk.-n belüli többszintű szabályozás mellé egy, dogmatikailag a Ptk.-beli szabályozás szerves részét képező szabályanyagot külön tartalmazó kormányrendelet csak tovább bonyolítja a szerződéstípus gyakorlatát.

9. Kiegyenlítés vs. kártalanítás

Az Ökütv. kiegyenlítésre vonatkozó szabályait a Ptk. – az irányelv hivatalos magyar fordításával összhangban – kártalanítás elnevezés alatt veszi át. Álláspontunk szerint az Ökütv. általi fogalomhasználat átvétele célszerűbb és a magyar dogmatikai hagyományokba jobban illeszkedő lett volna. A kártalanítás a magyar jogi dogmatikában mindig is a jogszerűen okozott károk megtérítését jelentette. A közvetítői szerződés megszűnésénél pedig csak nagyon erőltetetten, tiszta dogmatikai alapok nélkül beszélhetnénk jogszerűen okozott kárról. A kiegyenlítés szó sokkal jobban kifejezi a rendelkezés célját: a szerződő felek értékegysúlyának fenntartását és a visszterhesség biztosítását. Tekintettel arra, hogy a közvetítő a szerződés szerinti szolgáltatását teljes egészében kifejtette, ennek eredménye azonban – részben – a szerződés megszűnését követően realizálódik a megbízó oldalán, a felek között a szünalligma jelentősen megbomolhat, a kiegyenlítés (kártalanítás) szabályai pedig ezt a nem feltétlenül károkozással járó egyensúlymegbomlást igyekeznek *kiegyenlíteni*.

10. A kiegyenlítés esedékessé válása

A kiegyenlítés esedékessé válása kapcsán nem pontos, és komoly vitákra lehetőséget adó a Ptk. megfogalmazása. Az Ökütv. az irányelv szóhasználatával egyezően egyértelműen akként rendelkezett, hogy a kiegyenlítés iránti igényt a kereskedelmi ügynöki szerződés megszűnését követő egy éven belül közölni kellett a megbízóval. E határidő elmulasztása jogvesztéssel járt.²⁶ A Ptk. sajnos nem határozza meg egyértelműen, hogy az egyéves határidőt honnan kell számítani: A kártalanítási igény egyéves jogvesztő határidőn belül érvényesíthető.

²⁵ Lásd: pénzügyi szolgáltatást közvetítők.

²⁶ Ökütv. 18. § (6) bek.

Álláspontunk szerint a kártalanítás törvényi fogalma, feltételei alapján [„a közvetítői szerződés megszűnése esetén a közvetítőnek a megbízótól kártalanítás jár, ha...”] a helyes értelmezés a szerződés megszűnésétől számított egy éves jogvesztő határidőt jelenti. Azonban tekintettel arra, hogy a törvényt szöveg nem határozza meg szövegszerűen a jogvesztő határidő kezdődőpontját, felmerülhet annak lehetősége, hogy a közvetítő új ügyfeleket szerez a megbízónak, az így kiépített üzleti kapcsolatokból azonban a jelentős előny csak a szerződés megszűnését követő egy év után jelentkezik a megbízó oldalán, a közvetítő egy perben megpróbálhat arra hivatkozni, hogy a jogvesztő határidő a jelentős üzleti előny realizálódásának, a nagyobb volumenű szerződések megkötésétől számítandó. Ha azonban az eljáró bíróság az irányelvkomform értelmezés doktrínáját választja, akkor egy efféle hivatkozást könnyen el lehet hárítani. Mégis, álláspontunk szerint határidőre vonatkozó rendelkezés a határidő kezdetének pontos megjelölése nélkül sosem szerencsés – és nem is igényes – kodifikátori, illetve jogalkotói megoldás.

11. Kiegyenlítés/kártalanítás kizártsága

Módosultak a kártalanítás kizártságára vonatkozó szabályok. Az Öküt. az irányelvvvel összhangban kizárta a kereskedelmi ügynök kártalanításához való jogosultságát, ha a megbízó a szerződést a kereskedelmi ügynök súlyos szerződésszegése miatt mondta fel azonnali hatállyal. A Vékás professzor által szerkesztett kommentár szerint, a Ptk. azért nem vette át az irányelv ezen rendelkezését, mert sem a közvetítői szerződés, sem a megbízási szerződés körében nem tartalmaz a törvény rendkívüli felmondást, így ez az esetkör sosem került volna alkalmazásra.²⁷ Ezzel a megközelítéssel egyáltalán nem tudunk egyetérteni. A Ptk. a szerződések általános szabályai között elállási, illetve azonnali hatályú (rendkívüli) felmondási jogot biztosít a jogosult számára, ha a kötelezett szerződésszegése következtében a jogosultnak a teljesítéshez fűződő joga érdeke megszűnt, így a szabály igenis alkalmazható lenne.

A Ptk. klauzikálisan kogens szabálya alapján semmis a feleknek a szerződés megszűnése előtt kötött olyan megállapodása, amely a közvetítő kártalanítására vonatkozó rendelkezésektől a közvetítő hátrányára eltér.²⁸ Erre tekintettel, az irányelvvvel összhangban, a szerződésbe foglalva nem lehet kizárni a közvetítő

²⁷ GÁRDOS i. m. 785.

²⁸ Ptk. 6:300. §

kártalanítási jogát, annak szerződésszegése miatti rendkívüli felmondásra hivatkozva. Ebben a tekintetben tehát nem irányelvkomform a kártalanítás kizártságára vonatkozó Ptk.-beli szabályozás. Álláspontunk szerint a megbízó esetlegesen arra hivatkozva tagadhatná meg a kártalanítást, hogy az nem felel meg a kártalanítás feltételeinek, különösen a 'méltányos' fordulatra, tekintettel arra, hogy a közvetítő rendkívüli felmondást megalapozó szerződésszegése esetén a kártalanítás-fizetési kötelezettség méltánytalan lenne. Ugyanakkor tekintettel arra, hogy az irányelv is tartalmazza a méltányos fordulatot, és külön kiemeli a fenti esetkörben a kártalanítás kizártságát, így mindenképpen szükségesnek találjuk az esetkör Ptk.-ba emelését, megszüntetve ezzel a nem irányelvkomform szabályozást.

Hozzátesszük, hogy az Európai Bíróság joggyakorlata még ezen az esetkörön is túlment: az irányelv ezen rendelkezését akkor is alkalmazhatónak találja, ha a megbízó az ügynöki szerződés megszűnését követően állapítja meg, hogy a szerződés hatálya idején olyan kötelezettségszegés történt, amely indokolhatja a szerződés azonnali hatályú megszüntetését, de nem ez volt a megszüntetés oka, mivel a megbízó erről csak a szerződés megszűnését követően szerzett tudomást.²⁹ Ennek fényében még inkább komoly kodifikatori, illetve jogalkotói hibának tartjuk az irányelv vonatkozó pontjának figyelmen kívül hagyását és át nem ültetését.

A fenti hibás kodifikációs döntés következtében kérdéses, hogy mekkora sikerrel lehet az irányelv közvetett hatályára hivatkozni egy peres eljárás során.

12. Átmeneti szabályok

A Ptké. alapján a Ptk. hatálybalépésekor – és az Ökütv. hatályon kívül helyezésekor – fennálló kötelezésekkel, jelen esetben (tartós) önálló kereskedelmi ügynöki szerződésekkel, illetve eseti ügynöki szerződésekkel kapcsolatos, a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra – ideértve az e tények, illetve jognyilatkozatok által keletkeztetett újabb kötelezések is – a Ptk. hatálybalépése előtt hatályos jogszabályok rendelkezéseit kell alkalmazni.³⁰ A fenti szabály alapján álláspontunk szerint a tartós vagy eseti ügynöki szerződés alapján kötött szerződések a 2014. március 15. előtt hatályos jogszabályok hatálya alá tartoznak. Így könnyen előfordulhat, hogy egy hosszú távú tartós ügynöki

²⁹ C-203/09.

³⁰ Ptké. 50. § (1) bek.

szerződés alapján fennálló jogviszonyban a Ptk. hatályba lépését követő 5-10 év múlva kötött szerződésekre is a régi Ptk. szabályait kell alkalmazni. Erre tekintettel álláspontunk szerint az ügynökkel szerződést kötő harmadik személyt tájékoztatni kell arról, hogy a megkötendő szerződés a régi Ptk. hatálya alá tartozik.

Ugyanakkor a Ptké. alapján a felek megállapodhatnak abban, hogy a Ptk. hatálybalépése előtt kötött szerződésüket teljes egészében az új Ptk. hatálya alá helyezik.³¹ A kártalanítás kizártságára vonatkozó elhibázott szabályozás miatt a megbízónak nem érdeke a korábban megkötött kereskedelmi ügynöki szerződést az új Ptk. hatálya alá helyezni, tekintettel arra, hogy az új szabályozás alapján az ügynök szerződésszegése miatti szerződésmegszűnés esetében is kártalanítást kell fizetnie.

A diszpozitivitásra tekintettel, lehetségesnek tartjuk azt a megoldást, hogy az ügynök és megbízó jogviszonya a régi szabályok hatálya alatt marad, míg az ügynök (a megbízó nevében és javára) és a harmadik személy a megkötendő egyedi szerződésekre az új Ptk. rendelkezéseit kötik ki.

13. Konklúzió

Helyesnek tartjuk a szerződéstípus Ptk.-ba emelését, valamint az eseti és tartós közvetítői szerződés gyakorlatnak és a nyugat-európai mintáknak megfelelő differenciálását. Helyesnek tartjuk a szerződéstípus kódexbeli elhelyezését, megbízási szerződéshez kötését, ugyanakkor helytelennek tartjuk, hogy a bizományos jellegű közvetítői szerződés nem került be a kódex szabályai közé. Álláspontunk szerint a kodifikátorok – *hasonlóan a többi, korábban atipikus szerződés Ptk.-beli szabályanyagához* – számos komoly hibát vétettek a szerződéstípus törvényi szabályainak megalkotása és a szabályozási szintek kezelése során. A tanulmányban felvázolt anomáliákat a Ptk. egyre inkább sürgető, első átfogó felülvizsgálata során a fent kifejtettekkel összhangban mindenképpen korrekcióra szorulónak tartjuk.

³¹ Ptké. 50. § (2) bek.

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2008/104/EK IRÁNYELVE RENDELKEZÉSEINEK MAGYAR MUNKAJOGBA VALÓ ÁTÜLTETÉSÉVEL KAPCSOLATBAN FENNÁLLÓ PROBLÉMÁI

BÉKÉSI LÁSZLÓ
doktorandusz (PTE ÁJK)

Az Európai Parlament és a Tanács a 2008/104/EK munkaerő-kölcsönzés kéréstében történő munkavégzésről szóló irányelvet (a továbbiakban: irányelv) 2008. november 19-én fogadta el. Egyes esetekben a nemzeti jogokba való átültetése későn, és csak azt követően történt meg, hogy az Európai Bizottság kötelezettségzegési eljárást indított. Az irányelvet legkésőbb átültető tagállamban a végrehajtási jogi aktus 2013. július 1-jén lépett hatályba. Bár az irányelv nem új, azonban átültetése nyomán számos aktuális kérdés merül fel, többek közt a hazai gyakorlatban is.

Az irányelv végrehajtása az unió tagállamai – így Magyarország – számára kötelező érvényű volt. Szükségessé vált ezért a munkaerő-kölcsönzést területén is hazai jogharmonizáció, az EU jogi aktusainak való megfelelés. Az irányelv maga is rögzítette, hogy a tagállamoknak el kellett fogadniuk és kihirdetniük azokat a törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy ezen irányelvnek 2011. december 5-ig megfeleljenek. A magyar jogrendszerben ez a megfelelés, a jogharmonizációs folyamat az akkor hatályos 1992. évi Munka Törvénykönyve (az 1992. évi XXII. törvény, a továbbiakban: 1992. évi Mt.) két ütemben történő módosításával kezdődött, melyek közül a második ütem 2011. december 1-jével lépett hatályba, és az egyik legfontosabb változást, elsősorban a munkaerő-kölcsönzés szabályainak módosításait hozta az irányelvnek történő megfelelést szolgálva. A szabályozás ezen kiindulási ponttól kezdve jelentős változáson ment keresztül, azonban napjainkban is felvet még kérdéseket, többek közt a kölcsönzött munkavállalók védelmének bizto-

sítása, munkavégzésük minőségének javítása, valamint az egyenlő bánásmód elvének gyakorlati alkalmazása területén is.

1. Az 1992. évi Mt.-től a 2012. évi I. törvényig

A *munkaerő-kölcsönzés* az 1992. évi Mt. 2011. december 1-jével hatályba lépett szabályozás-módosítása nyomán kifejezetten ideiglenes, átmeneti jellegűvé alakult át. A kölcsönzött munkavállalók számára meghatározott, legfeljebb ötéves időtartamban engedélyezte e minőségében való alkalmazásban állásukat adott kölcsönbevevő munkáltatónál. Ezen időtartamot meghaladóan megtiltotta a munkavállaló ugyanazon kölcsönvevő munkáltató részére történő kölcsönözését. Rendelkezései biztosították az Európai Gazdasági Térség összes országában lévő társaság számára a kölcsönbeadó cég minőséget.

A kölcsönbeadó és a kölcsönvevő között nem születhetett ezután olyan megállapodás, amely megtiltja vagy korlátozza, hogy a munkavállaló a kölcsönvevő munkáltatónál kerüljön munkaviszonyba a kölcsönzési időszak után. A kölcsönbeadó és a kölcsönvevő azonban megállapodhatott egy díjban, amelyet az előbbi kapott, ha a kölcsönszerződés után 3 hónapon belül a munkavállaló a kölcsönvevő céghez került.

A módosított rendelkezések értelmében a kölcsönzött munkavállalót legalább azok a jogok illették meg ezután, amelyet az azonos pozícióban lévők a cégnél megkaptak. Ezek az egyenlő bánásmód, a terhes és szoptató anyák védelme, a fiatal munkavállalók védelme, a munkabér összege, a munkaidőre és pihenőidőre vonatkozó szabályok.

Az egyenlő munkáért egyenlő bér elvét már a kikölcsönzés kezdetétől alkalmazni kellett a jogszabály-módosítás értelmében, minden bérelem vonatkozásában. A szabályozás a kölcsönvevő cég által alkalmazott a kollektív szerződés vonatkoztatását írta elő a kölcsönzött munkavállalókra is, továbbá megtiltotta, hogy a kölcsönbeadó ellenértéket kérjen magáért kölcsönzésért.

Az 1992. évi Mt.-ben már megjelenő *munkaerő-kölcsönzés* ideiglenessége kapcsán a szabályozás célja a visszaélések elkerülése és hosszú távon a tipikus munkaviszony keretében történő foglalkoztatásra 'kényszerítés' volt, ami érthető és helyes irány jelenleg is. A gyakorlatban azonban problémát jelent, hogy egyes iparágakban működő vállalkozások nehezen, vagy akár egyáltalán nem engedhetik meg maguknak azt, hogy a jelenleg is érvényben lévő ideiglenesség maximális ötéves felső határának az elérését követően átszervezzék a rendszerüket, és saját állományba vegyék a kölcsönzött munkavállalókat.

Véleményem szerint az ideiglenesség kétirányú hatása jövőben is jelen lehet a gyakorlatban. Egyrésztől még inkább visszaszorulnak a munkaerő-kölcsönzéssel kapcsolatos visszaélések, emellett kisebb mértékben nő az általános munkaviszony keretében történő foglalkoztatás. Másrésztől az ideiglenesség hátrányossága fennállhat olyan munkáltatókra és azok kölcsönzött munkavállalóira is, amelyek egyébként nem visszaélésszerűen, de hosszú távon alkalmazzák a *munkaerő-kölcsönzés* útján történő foglalkoztatást.

Az eltelt több mint két év távlatából kijelenthető, hogy a piaci szereplők az esetek többségében az ideiglenesség új rendszeréhez is tudtak és tudnak alkalmazkodni. Alkalmazkodásuk egyik fő eleme a munkavállalók rotálása. A szabályozás eredményeképp azonban előfordulhat, hogy a hat hónapon túl dolgoztatott kölcsönzött munkavállaló bérköltsége, ezen felül a kölcsönbeadónak fizetett jutalék összesen hat hónap után többé kerülhet, mint a hagyományos munkaszerződéssel foglalkoztatott munkavállalóké. Kérdés, hogy ezt a többletköltséget hosszabb távon, nagyobb kölcsönzött munkavállalói létszám mellett is vállalhatja-e a munkáltató, annak érdekében, hogy szükség esetén könnyebben, kevesebb adminisztrációval és olcsóbban bocsáthassa el dolgozóit. A flexibilitás elvének ágazatban való érvényesülése erre is lehetőséget ad a munkáltatóknak.

A jogharmonizáció folyamatában kronológiailag a következő lépés a 1992. évi Mt. munkaerő-kölcsönzéssel kapcsolatos szabályainak módosításait érintő, 2012. január 1-jével hatályba lépett változások megjelenése volt. Ezek a változások a munkáltatói bejelentési kötelezettségeket érintették. A rendelkezések már a kölcsönvevő részére is bejelentési kötelezettségeket állapítottak meg a foglalkoztatás megkezdéséig, illetve a foglalkoztatás befejezését illetően az azt követő napon.

A jogharmonizációs folyamat finomítása ezt követően a hatályos, munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.) szakmai szövetségekkel történő előkészítésével, illetve maga a jogszabály 2012. július 1-jei hatálybalépésével folytatódott, mellyel párhuzamosan az 1992. évi Mt. hatályát veszítette.

A magyar kormány stratégiájában az Mt. hatálybalépése nyomán legfőbb cél a foglalkoztatás bővítése volt. A foglalkozásbővítés alappillérei az atipikus foglalkoztatási formák, ezeken belül pedig a munkaerő-kölcsönzés számít jelenleg is kiemelt foglalkoztatási formának. Vitathatatlan az a szándék, hogy a foglalkoztatás növelése érdekében a munkaerő-kölcsönzés jogintézményének is rugalmasabb, ezáltal költséghatékonyabb működést kell biztosítania. Ez közvetlenül javítja a versenyképességet, és közvetve segíti az új munkahelyek létrejöttét.

E célok tetten is érhetők az Mt. munkaerő-kölcsönzésre vonatkozó egyes rendelkezéseit vizsgálva, azonban meg kell említeni, hogy vannak még 'problémás' rendelkezések – többek közt például az egyenlő bánásmód elvét érintően is – melyek további kérdéseket vetnek fel.

2. A kölcsönzött munkavállalók védelmének biztosítása

A kölcsönzött munkavállalók általános védelmének biztosítása a munkahelyi biztonság és egészségvédelem követelményein, valamint a hatályos szabályozási tilalmak kapcsán felmerülő munkavállalói védelmen túl, a foglalkoztatás körülményeit illetően is felmerül.

2.1 Az ideiglenességi szabály problémái

A magyar munkajog a munkaerő-kölcsönzés ideiglenességét öt évben állapította meg, ezt meghaladóan a munkavállaló egy adott kölcsönvevőhöz nem kölcsönözhető. Természetesen a munkaerő-kölcsönzésre irányuló munkajogviszony szólhat határozatlan időre és tarthat öt évnél hosszabb ideig, annak sincs akadálya (bár nem túl életszerű), hogy az öt év elteltét követően a kikölcsönzés is megszűnik, más munkáltatóhoz kerül a munkavállaló kikölcsönzésre és hat hónap elteltével újra kölcsönözhető a munkavállaló a korábbi kölcsönbevevőhöz.¹

Az ötéves időkorlát túllépésével munkaerő-kölcsönzés keretében a kölcsönvevő nem foglalkoztathatja a munkavállalót, viszont minden, a tényleges munkavégzéshez kötődő munkáltatói jogkört ő gyakorol esetleges 'továbbfoglalkoztatás' és munkaviszony-minősítés esetén. Megítélésem szerint evvel az eshetőséggel is számolva szigorúbb értelmezésre lenne mindenképpen szükség.

Kijelenthető, hogy az ötéves foglalkoztatás nem nevezhető ideiglenes jellegűnek. A jogalkotó rendkívül hosszú időtartammal számolt a szabály megalkotásánál, miközben az állami statisztikák² szerint Magyarországon a kikölcsönzések átlagos tartama nem haladja meg a 3-4 hónapot. Ezt azért tartom veszélyesnek, mert a hosszú tartamú kikölcsönzés látszólag mindhárom fél érdeke lehet: a kölcsönvevő hosszasan foglalkoztathatja ugyanazt a bevált emberét, mégsem kell felvennie saját alkalmazásába; a munkavállaló megélhetése tartósan bizto-

¹ BANKÓ Zoltán – BERKE Gyula – DUDÁS Katalin – KAJTÁR Edit – KISS György – KOVÁCS Erika: *Kommentár a munka törvénykönyvéhez*. Budapest, CompLex, 2012. 545.

² FSZH 2009–2010 közötti, illetve NMH 2011. és 2012. évi összefoglalói a munkaerő-kölcsönzők tevékenységéről.

sítva van; a kölcsönbeadó pedig évekig élvezheti a munkavállalója által folyamatosan termelt profitot.

A legkiszolgáltatottabb viszont a munkavállaló ebben a viszonylatban is. Azzal ugyanis, hogy hagyományos munkaviszony helyett évekig 'csak' kölcsönzöttként alkalmazzák a kölcsönvevőnél, akkor szembesül majd kellemetlenül, ha egyszer a munkájára már nem lesz szükség. Egyrészt, a kölcsönvevő bármikor megszüntetheti a munkaviszonyát, akkor is, ha mondjuk beteg, másrészt, az Mt. szerint a kikölcsönzés megszűnése már önmagában felmondási ok lehet (lásd 2.3. rész). Nem véletlen, hogy az irányelvben az ideiglenességi szabály célja éppen az, hogy ne lehessen a munkaerő-kölcsönzéssel kiváltani a hagyományos munkaviszony keretében történő, tartós foglalkoztatást. A magyar jogszabály ideiglenességi rendelkezése azonban jelenleg szembe helyezkedik ezzel célkitűzéssel.

2.2. Kollektív megállapodások szabályozási tilalmával kapcsolatban felmerülő gondok

Az Mt. 216. § (1) bekezdés a) pontja alapján nem lehet a munkavállalót kölcsönözni munkaviszonyra vonatkozó szabály – többek között kollektív szerződés – által meghatározott esetben. A rendelkezés gyakorlatilag felhatalmazza a kollektív megállapodást kötő feleket, hogy a jogszabályok rendelkezésein túlmenően is tilalmakat határozzanak meg a kölcsönzött munkaerő igénybevételére. Ezzel szemben megítélésem szerint – tekintettel a munkaerő-kölcsönzés terjedésére is – a kölcsönzöttek érdekvédelmének felkarolása lenne az életképes szakszervezeti stratégia. Másfelől, az irányelv kifejezetten a munkaerő-kölcsönzésre vonatkozó tilalmak, korlátozások lebontására szólít fel, amely a jogszabály célkitűzésével ellentétes lehet.

2.3 Munkaviszony megszüntetésének problémája a kölcsönzés megszűnése miatt³

Az 1992. évi Mt. a munkaviszony megszűnése és megszüntetése kapcsán gyökeresen más szabályokat tartalmazott a kölcsönzött munkavállalóra, mint a hagyományos munkaviszonyban foglalkoztatottakra. A gyakorlatban azonban sok problémát okozott ennek a szabályanyagnak az alkalmazása, a speciális előírások sok esetben indokolatlanok, következtelenek voltak. Az Mt. egyik érdeme, hogy

³ KÁRTYÁS Gábor: A munkaerő-kölcsönzés változásai az új Munka Törvénykönyve alapján – IV. rész. *HR & Munkajog*, 2012. 11.

ezeket a felesleges, a munkaerő-kölcsönzés sajátosságaival nem indokolt eltéréseket megszüntette.

Dramai különbség mutatkozik viszont abban, hogyan szüntethető meg a kölcsönzött munkavállaló munkaviszonya a kikölcsönzés megszűnése miatt. Az 1992. évi Mt. előírta, hogy a kölcsönbeadó a megfelelő munkalehetőség hiányára hivatkozva csak akkor mondhat fel a munkavállalónak, ha a kikölcsönzésre irányuló kísérletei harminc napig eredménytelenek voltak (1992. évi Mt. 193/J. § (3) bekezdés). Ez a rendelkezés valójában nem volt más, mint a kölcsönzött munkavállalót védő nagyon fontos garancia. Eszerint, ha az utolsó kikölcsönzés utáni időtartam nem érte el a harminc napot, akkor a kölcsönbeadó nem mondhatott fel a munkavállalónak csupán a foglalkoztatás szünetelésére hivatkozással.

Megítélésem szerint ez a harminc napos szabály példaértékű rendelkezés volt a munkaerő-kölcsönzés hazai szabályozásában. Azzal, hogy a munkaviszony hosszát legalább harminc nappal 'megnyújtotta' egy kikölcsönzés idejéhez képest, lehetővé tette, hogy a kölcsönzés előnyei a munkavállaló oldalán is jelentkezzenek. Ezért tartom sajnálatosnak, hogy az új szabályozás ezt a rendelkezést megszüntette, és egy alkotmányos szempontból is kifogásolható, kizárólag a munkáltatók érdekét szolgáló megoldással helyettesítette.

Az Mt. szerint a felmondás indokolása tekintetében a kölcsönbeadó működésével összefüggő oknak minősül a kikölcsönzés megszűnése is (Mt. 220. § (1) bekezdés). Azaz a kölcsönbeadó a kikölcsönzés megszűnésével nyomban felmondást közölhet a munkavállalóval, egyszerűen e tényre hivatkozva. Így a gyakorlatban a kikölcsönzés vége legtöbbször a munkaviszony végét is jelenti, ami a munkavállalók számára igen előnytelen.

Ilyen esetekben a felmondás indoka egyszerűen az, hogy a munkavállaló kikölcsönzése megszűnt. Arra már nem kell kitérni a kölcsönbeadónak a felmondás indokolásában, hogy miért ért véget a kikölcsönzés. Így a munkavállaló lényegében nem tudja vitatni a felmondás jogszerűségét, hiszen a kikölcsönzés megszűnése – a törvény ereje által – önmagában okszerű indoka a munkaviszony megszüntetésének.

Ezzel felvetül a kölcsönzött munkavállalók munkához, hatékony jogvédelemhez való jogának kérdése, illetve emberi méltóságuk sérelmének veszélye. Összességében így az Mt. egy példaértékű szabályt alkotmányos szempontból is kifogásolható megoldásra cserélt le.

3. A munkavégzés minőségének javítása

A kölcsönzött munkavállalók munkavégzése minőségének javításához fontos – közvetett – elem szociális biztonságérzet. Ennek kapcsán felmerül az Mt. kölcsönzött munkavállalók végkielégítésre vonatkozó szabályozási problémája.

Az Mt. eredeti szövege alapján a munkavállalók javát szolgáló változás lett volna, hogy a kölcsönzött munkavállalók is az általános szabályok szerint jogosultak végkielégítésre. Ez azért lett volna komoly változás, mert az 1992. évi Mt. alapján soha nem volt kötelező végkielégítést fizetni munkaerő-kölcsönzés esetén (1992. évi Mt. 193/P. § (1) bekezdés). Véleményem szerint ez a módosítás indokolt lett volna, sajnálatos ezért, hogy a hatályos Mt. végül mégis korlátozta a kölcsönzöttek végkielégítéshez való jogát. A szembeötlően munkáltatói érdekek diktálta szabály szerint, kölcsönzésre irányuló munkaviszony esetén jár végkielégítés, ám azzal az eltéréssel, hogy a végkielégítésre való jogosultság megállapításakor az utolsó kikölcsönzés időtartama minősül jogszerző időnek (Mt. 222. § (5) bekezdés). A kölcsönbe adók indokolása szerint erre azért van szükség, mivel a végkielégítésre jogosító három, vagy több év alatt a munkavállaló több kölcsönvevőnek is dolgozhat, és kétséges, hogy ilyenkor melyikük viselje a végkielégítés költségeit. Ez a magyarázat azonban teljesen téves alapról indul ki. A végkielégítés ugyanis nyilvánvalóan a kölcsönbeadó munkáltatót, és nem annak ügyfelét terheli, még akkor sem, ha jól azonosítható, hogy a munkaviszony fennállása alatt mely ügyfél, ügyfelek részére végzett munkát a munkavállaló.

4. Jogharmonizációs tapasztalatok az egyenlő bánásmód területén

4.1. Bérek a gyakorlatban

Az egyenlő bánásmód követelményeire vonatkozóan főszabály, hogy kölcsönzés tartama alatt a kölcsönbe vett munkavállaló számára biztosítani kell a kölcsönvevővel munkaviszonyban álló munkavállalókra irányadó alapvető munka- és foglalkoztatási feltételeket.

Ezek a feltételek különösen a várandós és szoptató nők, valamint a fiatal munkavállalók védelmére, a munkabér összegére és védelmére, továbbá az egyéb juttatásokra, végül az egyenlő bánásmód követelményére vonatkozó rendelkezések (Mt. 219. § (1)–(2) bekezdés).

A bérek tekintetében az egyenlő bánásmód szabályozásának gyakorlati jelentőséget ad, hogy a statisztikák szerint a kölcsönzött munkavállalók bére az utóbbi években jelentősen elmaradt a bruttó nemzetgazdasági átlagkeresettől, bár közel duplája volt a mindenkori minimálbérnek. Az elmúlt néhány év kereseti adatait a következő táblázat összegzi.

Év	Havi minimálbér	Kölcsönzött munkavállalók havi átlagkeresete	Nemzetgazdasági havi átlagkereset
2009	71 500 Ft	128 668 Ft	199 837 Ft
2010	73 500 Ft	123 412 Ft	202 525 Ft
2011	78 000 Ft	137 038 Ft	213 094 Ft

A kölcsönzött munkavállalók tehát az átlagosnál lényegesen alacsonyabb bért kaptak és kapnak, ám ha tekintetbe vesszük, hogy háromnegyed részük fizikai munkás – akiknek mintegy fele betanított munkát végez – a kereseti adatok nem tűnnek kirívóan alacsonynak. Kisebb az eltérés, ha azokban az ágazatokban elérhető átlagos keresetekhez viszonyítunk, ahol a legtöbb kölcsönzött munkavállaló dolgozik.⁴

Ágazatok ⁵	Havi bruttó átlagkereset (2009)	Havi bruttó átlagkereset (2010)	Havi bruttó átlagkereset (2011)
<i>Nemzetgazdasági szint</i>	199.837 Ft	202.525 Ft	213.094 Ft
Feldolgozóipar	190.331 Ft	200.672 Ft	213.281 Ft
Kereskedelem	175.207 Ft	185.812 Ft	196.942 Ft
Építőipar	152.204 Ft	153.130 Ft	196.942 Ft

Fenti adatokból világosan látszik, hogy van eltérés a kölcsönzött munkavállalók átlagbére és a különböző ágazatok dolgozóinak átlagkeresete között. Az egyenlő bánásmód munkabér összegére vonatkozó követelménye tehát még nem valósul meg maradéktalanul a gyakorlatban.

⁴ KÁRTYÁS Gábor: A munkaerő-kölcsönzés változásai az új Munka Törvénykönyve alapján – III. rész. *HR & Munkajog*, 2013.2.

⁵ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qli012b.html [letöltés ideje: 2014. április 05.]

4.2 Az egyenlő bánásmód alóli kivételek és szabályozási problémáik

A bérek elemzésén túl az Mt. 219. § (1)–(2) bekezdése szerinti, fentebb említett főszabály alkalmazása tekintetében vannak még további részletszabályok, amelyek aggályosak az irányelv gyakorlatba való átültetése szempontjából.

A főszabály szerint a kikölcsönzés első napjától és minden bérelem vonatkozásában ugyanaz a díjazás illeti meg a kölcsönzött munkavállalót, mint a kölcsönvevő által közvetlenül alkalmazott, vele egyenlő értékű munkát végző kollégáját. Ez azonban nem minden esetben tud a gyakorlatban megvalósulni, pedig az egyenlő bánásmódot minden esetben biztosítani kellene a jogszabály szerint.

Az Mt. három kivételes esetet említ, melyek csak a kölcsönzés 184. napjától (az első félév után) rendelik alkalmazni az egyenlő bér elvét:

1. Tartós foglalkoztatás esetén (munkaerő-kölcsönzés céljából létesített határozatlan idejű munkaviszony és kölcsönvevőnél történő foglalkoztatás hiányában is biztosított díjazás).
2. Munkavállalóra vagy a kölcsönvevőre vonatkozó kivételek esetén (Mt. 219. § (3)–(4) bekezdés).
3. A felek az egyenlő bér elvétől kollektív szerződésben - a munkavállaló hátrányára is – eltérhetnek. (Mt. 222. §)

ad 1. Tartós foglalkoztatás kivétele⁶

Munkaerő-kölcsönzés céljából létesített határozatlan idejű munkaviszony és kölcsönvevőnél történő foglalkoztatás hiányában is biztosított díjazás (állásidő) feltételei kell, hogy fennálljanak.

Az irányelv e két feltétel együttes fennállását olyan előnynek tekinti, ami kompenzálja a kölcsönzött munkavállalót azért, hogy nem jogosult egyenlő bérezésre (irányelv 5. cikk (2) bekezdés). Viszont a kölcsönzések közötti időre külön megállapodás hiányában nem jár díjazás a munkavállalónak. Az Mt. szerint ugyanis ez az időszak már nem minősül állásidőnek, mivel ebben az esetben nincs szó beosztás szerinti munkaidőről (Mt. 146. § (1) bekezdés). A köztes időre fizethető juttatás mértékére nincs jogszabályi minimum meghatározva.

Meg kell jegyezni, hogy a tartós foglalkoztatás és a kikölcsönzések közötti időre járó juttatás jelentette komparatív előny könnyen elveszhet. Ilyen eset, ha a munkavállalót a határozatlan idejű szerződés ellenére rövid idő elteltével elbocsátják, vagy ha a kikölcsönzések között csak jelképes díjazásban részesül,

⁶ KÁRTYÁS Gábor: Csorba kiegyenlítés: a kölcsönzött munkavállalók egyenlő bánásmódhoz való joga az új Munka Törvénykönyve után. *Esély* 2013. március. 40–45.

illetve munkaviszonya fennállása alatt nincs is ilyen 'üresjárat', mert a kikölcsönzések megszakítás nélkül követik egymást. Sajnálatos, hogy ilyen esetekre az Mt. nem ad valamilyen utólagos kompenzációt a munkavállaló számára. Ezt maga az irányelv is kifejezetten megkövetelné, mivel előírja, hogy a kivételekkel élő tagállamoknak megfelelő intézkedéseket kell hozniuk a visszaélések megakadályozása céljából (irányelv 5. cikk (5) bekezdés). Hozzá kell tenni, az egyenlő díjazásból ellentételezés nélkül kizárt kölcsönzött munkavállalók helyzete felveti az önkényes megkülönböztetés alkotmányos problémáját is. Végül, a joggal való visszaélés tilalma (Mt. 7. §) alapján is kifogásolható, ha a munkavállaló csupán a soha meg nem valósuló tartós foglalkoztatás, vagy a kikölcsönzések között kapott díjazás ígérete, vagy csekély mértéke miatt kap kevesebb bért, mint a vele egyébként egyenlő értékű munkát végző, közvetlenül alkalmazott kollégája. A felsorolt aggályokra tekintettel legalábbis bizonytalan jogi helyzetet jelent, ha a kölcsönbeadó él ezzel a kivétellel.

ad 2. Munkavállalóra vagy a kölcsönvevőre vonatkozó kivételek

Munkavállalóra vonatkozó kivétel szerint a kölcsönbeadó a kölcsönzés első 183 napjában mentesül az egyenlő bér elvének betartása alól, ha a munkavállaló a munkaerőpiactól tartósan távollévő munkavállalónak minősül (2004. évi CXXIII. törvény 1. § (2) bekezdés 1. pont).

E személyek foglalkoztatásához különböző járulék-kedvezmények társulnak, így esetükben olyan államilag támogatott beilleszkedési programokról van szó, amelyekre tekintettel el lehet tekinteni az irányelv szabályainak alkalmazásától (irányelv 1. cikk (3) bekezdés).

Kölcsönvevőre vonatkozó kivétel, ha a kölcsönvevő munkáltató helyi önkormányzat többségi tulajdonában lévő gazdasági társaság, közhasznú szervezet, vagy nyilvántartásba vett közhasznú szervezet.

A jogalkotó szándéka feltehetően az volt, hogy a nonprofit kölcsönvevőknek nyújtson kedvezményt, azonban az irányelv kimondja, hogy hatálya attól függetlenül kiterjed a munkaerőt kölcsönvevő vállalkozásokra, hogy nyereségérdekeltek-e (irányelv 1. cikk (2) bekezdés). Másrészt, e kölcsönvevők tevékenységéhez nem kapcsolódik olyan államilag támogatott munkaerő-piaci program sem, amire az egyenlő bér elve alóli kivételt alapozni lehetne (irányelv 1. cikk (3) bekezdés).

ad 3. Felek eltérési lehetősége az egyenlő bér elvétől a kollektív szerződésben

A kollektív szerződés az egyenlő bér elvének főszabályától a munkavállaló hátrányára is eltérhet (Mt. 222. §). Ebben a 184 napos szabály sem köti a feleket, tehát ennél hosszabb időre is félretehető az egyenlő bérezés.

Az irányelv szerint azonban ilyen eltérő rendelkezések esetén is biztosítani kell a „kölsönzött munkavállalók általános védelmét” (irányelv 5. cikk (3) bekezdés). Azaz, csak megfelelő kompenzáció mellett lehet eltekinteni az elv alkalmazásától. Nem teljesen precíz tehát e ponton a magyar jogharmonizáció, hiszen ez a megkötés az Mt.-ből hiányzik. A törvény azt sem írja elő, hogy a kivételhez milyen szinten kötött kollektív szerződés szükséges, így akár egy munkáltatói szintű – egyetlen kölcsönbeadóra kiterjedő hatályú – megállapodás is tartalmazhat ilyen kikötést.

Elmondható, hogy a kivételek széles köre mellett jelenleg és a jövőben is kizárhatók egyes kölcsönzött munkavállalók az egyenlő bér elvének hatálya alól. Ez különösen a rövid idejű, fél évet meg nem haladó kölcsönzéseket teljesítő munkavállalók körében fordulhat elő gyakran. Sajnálatos, hogy épp az ilyen pár hónapos kikölcsönzések dominálnak a munkaerő-kölcsönzés hazai gyakorlatában, a kölcsönzésen keresztül elérhető keresetek pedig általában alatta maradnak az átlagkeresetek értékének. Másfelől, a kivételek pontatlan, a jogharmonizáció és az önkényes megkülönböztetés alkotmányos tilalma alapján is kifogásolható meghatározása miatt ezek alkalmazása a munkáltatók számára is jogi kockázatot jelent, ezért módosítások lennének kívánatosak a vonatkozó jogszabályhelyeken.

5. Összegzés

Az uniós és hazai elemzések tanúsága szerint az irányelv rendelkezéseinek végrehajtása és alkalmazása általában megfelelőnek mondható. Nagyon fontos a kölcsönzött munkavállalók védelmének biztosítása, munkavégzésük minőségének javítása, azonban az egyenlő bánásmód elvének érvényesülése külön is kiemelt szerepet kap.

Az Európai Bizottság legutóbbi vizsgálata során fény derült arra, hogy az irányelv kettős célkitűzése nem teljesült maradéktalanul. Egyrészt az egyenlő bánásmód elvétől való bizonyos eltérések igénybevételenek mértéke egyes esetekben olyan helyzetet idézett elő, ahol az irányelv alkalmazása nem javítja ténylegesen a kölcsönzött munkavállalók védelmét. Másrészt pedig az esetek többségében a munkaerő-kölcsönzés keretében történő munkavégzés igénybevételeire vonatkozó korlátozások és tilalmak felülvizsgálata a jelenlegi helyzet legi-

timálásához járult hozzá, és nem az ilyen típusú foglalkoztatás által a modern, rugalmas munkaerőpiacokon betöltött szerep újragondolásához.⁷

Napjainkban a nemzetközi munkajog tudományában egyre több szakember képviseli azt a látásmódot, amely szerint a munkavállalói alapjogok 'élvezete' egyre kevésbé a munkaviszony adott típusához kötődik, helyette egyre inkább magához a munkavégzés tényéhez. Ennek megfelelően az egyenlő bánásmódot is mindenkinek biztosítani kell. A kölcsönzött munkavállalóra tehát nem 'csak erőforrásként' tekintenek, hanem ugyanúgy megilletik őket is az egyenlő munkavállalói jogok.⁸

Az 1992. évi Mt. is tartalmazta az egyenlő bánásmód elvét, de korlátozta mind az idő, mind a bevont bérelemek tekintetében. A kölcsönzött munkavállalók eltérő kezelését mindemellett az Alkotmánybíróság is legitímálta, amikor kimondta, hogy az nem alkotmányellenes az eltérő foglalkoztatási konstrukció miatt.⁹ Érdekes módon az Alkotmánybíróság éppen a rövid, ideiglenes foglalkoztatás okán látta indokoltnak a kivételt, míg az irányelv pont a tartós foglalkoztatást tekinti az eltérő bánásmódot bizonyos feltételekkel megalapozó kivételnek.

Az Mt. végül azt mondja ki, hogy a kikölcsönzés tartama alatt a munkavállaló számára biztosítani kell a kölcsönvevővel munkaviszonyban álló munkavállalókra irányadó alapvető munka- és foglalkoztatási feltételeket.

Sokak szerint az egyenlő bánásmód elve miatt elvesznek a munkaerő-kölcsönzés előnyei, de a gyakorlatban azért az egyéb előnyök kompenzálják ezt. Így az adminisztrációs terhek csökkentése, a 'gyorsasági pótlás', a rugalmas létszámgazdálkodás, a kölcsönbeadók professzionális HR-háttere mind olyan elem, amely miatt még mindig jobban megérheti ez a foglalkoztatási forma a jövőben is.

6. Javaslatok

Véleményem szerint a kollektív megállapodások szabályozási tilalmával kapcsolatban a kölcsönzöttek érdekvédelmének erősítése, illetve az igénybevételük korlátozása lenne az ideális, a gyengítés helyett. Továbbá a munkavállalók

⁷ Az Európai Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a munkaerő-kölcsönzés keretében történő munkavégzésről szóló 2008/104/EK irányelv alkalmazásáról /SWD(2014) 108 final/ 21.

⁸ KUN Attila: Munkaerő-kölcsönzés: taktikák a túlélésre – A kölcsönzött munkaerő sem csak erőforrás. *Adó Online*, 2013. 3.

⁹ 67/2009 (VI.19.) AB határozat, III. 2.2.2. pont.

kiszolgáltatottságának mérséklése okán munkaerő-kölcsönzés ideiglenességét fél évben lehetne megállapítani. Szintén munkavállalói védelem oldalán a kölcsönzések megszűnésének a kölcsönbeadó működésével összefüggő okok közül való kivétele szükségeltetik az Mt.-ből. Szintén az Mt. módosításával lehetne elérni azt, hogy a kölcsönzött munkavállalók is az általános szabályok szerint legyenek jogosultak végkielégítés biztosította védelemre.

Meglátásom szerint az Mt. egyenlő bánásmódra vonatkozó, fent említett 'kivételeit' illetően a munkavállalóra vonatkozó kivételek esetén a kölcsönzések közötti időre fizethető juttatás mértékének jogszabályi minimumban való meghatározása lenne szükséges.

Ha a munkaviszony fennállása alatt a kikölcsönzések megszakítás nélkül követik egymást, utólagos, jogszabályban meghatározott mértékű juttatást kellene biztosítani a munkavállalók számára.

A kölcsönvevőre vonatkozó kivételek esetén a közhasznú (nonprofit) szervezet megfogalmazást ki kellene venni az Mt. szövegéből, az irányelv rendelkezéseinek való megfelelés indokai alapján.

Fentiekén túl az a véleményem, hogy az egyenlő bér elvétől a kollektív szerződésben való eltérés esetén kötelező kompenzációt kellene biztosítani az elv alkalmazásától való eltekintés esetén.

A jogszabályi környezet módosításain túl azt gondolom, szükség lenne olyan szakszervezet létrehozásán is gondolkodni, amely reprezentálni tudná a kölcsönzött munkavállalói kört. Nem csak a potenciális kollektív szerződések adta lehetőségek és feltételek miatt, de egyébként is sok tekintetben fontos lenne egy olyan érdek-képviselői szervezet, amellyel tárgyalni tudnának a munkáltatói felek.

Továbbra is fontos a jövőben – különösen hazánkat illetően – a társadalmi párbeszéd előtérbe helyezése, ezen a területen is sokat jelentene egy hatékony érdek-képviselői szervezet jelenléte. A munkaerő-kölcsönzési szektorban Nyugat-Európában szociális alapon (szociális partnerekkel) létrehozott ún. kétoldalú alapok mutatják ennek a hasznosságát. Az alapok jobb hozzáférést biztosítanak a szakképzéshez, javítva ezáltal a foglalkoztathatóságot és megkönnyítve a munkaerőpiacon a munkaerő-kölcsönzés fejlődését.

A WEST TANKERS-ÜGY TANULSÁGAI

BODOR ÁDÁM GYÖRGY
doktorandusz (ELTE ÁJK)

1. Bevezetés – a választottbíráskodás az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában

A választottbíráskodás elméletileg, mint a polgári eljárásjog szerves része, az Európai Unió (a továbbiakban: EU) polgári ügyekben történő igazságügyi együttműködésének egyik területe. Mint ilyen, az Amszterdami Szerződés hatálybalépése óta az EU jogrendjének úgynevezett ‘első pillérébe’, azaz a tagállamok területén közvetlen hatállyal bíró rendelet megalkotását is lehetővé tevő közösségi terület hatálya alá tartozik, mely helyzet (a pillérszerkezet gyakorlati megszüntetésével fellépő változások tekintetében) a Lisszaboni Szerződés rendelkezései szerint sem változott meg. A jelenlegi rendszer alapja az Európai Közösséget létrehozó szerződés (a továbbiakban: EKSZ) 65. és azt követő cikkei, melyek a polgári ügyekben történő együttműködést szabályozzák, és amelyek jogalkotási jogkörűt állapítanak meg az Európai Parlament és a Tanács számára az ezen körbe tartozó kérdésekben. Az EKSZ 220. cikke kifejezetten a tagállamok közötti tárgyalások elé utalja a választottbírási ítéletek elismerésének és végrehajtásának témáját, a szabályozás megalkotásának céljából. A választottbíráskodásnak az európai uniós jogalkotás rendszerébe tartozóságát már az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: EB) is megerősítette a Marc Rich-ítéletben¹. Ennek ellenére a gyakorlatban az EU arra jogosult szervei (illetve a tagállamok) a meglévő, megítélésük szerint jól működő nemzetközi jogi szabályozásra, elsősorban a külföldi választottbírási határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezményre (a továbbiakban: New York-i Egyezmény) hivatkozva eddig az európai jog hatálya alól kivett szabályozási tárgykörként kezelték a választottbíráskodást. Ennek legszembetűnőbb bizonyí-

¹ C-190/89 Marc Rich & Co. AG v Societa Italiana Impianti PA., 15. pont.

téka a Tanács 44/2001/EK számú, a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló rendeletének (a továbbiakban: Brüsszel-I. rendelet), valamint az ugyanezen tárgykörben 1968. szeptember 27-én kelt Brüsszeli Egyezmény (melyet, bár ma is hatályos, a Rendelet gyakorlatilag felváltott) 1. cikkének második, illetve negyedik bekezdésében megállapított kivétele, miszerint a választottbíráskodásra ezen rendelet, illetve egyezmény nem vonatkozik. Ezt a „kivétel jelleget” erősíti az EB eddig következetesen érvényesített abbéli gyakorlata, hogy egy választott bíróság, bizonyos kivételekkel, nem folyamodhat hozzá előzetes döntéshozatali kérelemmel, amennyiben az európai jog valamely szabályának alkalmazása körében felmerült kérdés tekintetében ezt szükségesnek látja, mivel az EB megítélése szerint a klasszikus értelemben vett választott bíróság nem tekinthető az EKSZ 234. cikkének alkalmazásában a tagállam bíróságának.²

A fent említett (a választottbíráskodáshoz az EU jogrendjének jelenlegi hozzáállását képviselő) 'kivétel jelleg' ellenére az európai jogszabályokkal, elsősorban a Brüsszeli Egyezménnyel és később a Brüsszel-I. rendelettel való összefüggéseiben az EB a választottbíráskodásról jelentős mennyiségű esetjogot alkotott. Az EB e témában meghozott ítéleteinek elemzése szempontjából a vizsgálódás két fő iránya mutatható ki.

Az EB ítéleteinek egy részében a választott bíróságok előzetes döntéshozatali kérelem iránti jogát vizsgálta. Ezen ítéletekben az EB egyértelműen lefektette azt az alapelvet, miszerint választott bíróság hozzá kérdéssel nem fordulhat. Ezen alapelv alól csak esetenként meghatározott kivételek vannak, de általánosságban elmondható, hogy a tradicionális értelemben vett választott bíróság sohasem intézhet kérelmet az EB-hez.

Ítéleteinek másik jelentős csoportja a Brüsszel-I. rendelet (korábbi esetekben a Brüsszeli Egyezmény) fent említett kivételével foglalkozik, mely általánosságban kizárja a rendelet alkalmazási köréből a választottbíráskodást. Ebben a körben az EB főleg a választott bíróságok működésével együttjáró, általában kiegészítő, támogató jellegű, de a tagállamok rendes bíróságai előtt zajló eljárásokat vizsgálja abból a szempontból, hogy ezen eljárások a kivétel vagy pedig a rendelet

² Az Európai Bíróság a téma szempontjából jelentőséggel bíró döntései: 61/65 G. Vaassen-Göbbels v Management of the Beamtenfonds voor het Mijnbedrijf; 102/81 Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH v Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG & Co. KG and Reederei Friedrich Busse Hochseefischerei Nordstern AG & Co. KG; 109/88 Handels- og Kontorfunktionaerernes Forbund I Danmark v Dansk Arbejdsgiverforening, acting on behalf of Danfoss; C-54/96 Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft mbH v Bundesbaugesellschaft Berlin mbH; C-126/97 Eco Swiss China Time Ltd v Benetton International NV; C-17/00 Francois De Coster v College des bourgmestre et echevins de Watermael-Boitsfort.

hatálya alá esnek-e. A jelen tanulmány tárgyát képező West Tankers-ügyben született döntés³ is ezen csoportba tartozik.

2. A jogszabályi háttér

A West Tankers-döntés megértéséhez lényeges a jogszabályi környezet rövid bemutatása. Kiemelendő a New York-i Egyezmény, mely úgy kerül az EB vizsgálódásának látókörébe, mint az a nemzetközi jogi forrás, amely a nemzetközi választottbírósági ítéletek elismerését és végrehajtását elsődlegesen szabályozza az azt aláíró államok (jelenleg az EU valamennyi tagállama tagja a szerződésnek⁴) között. Ennek az álláspontnak az alapja az a tény, miszerint az EU tagállamai a Brüsszeli Egyezmény, majd a Brüsszel-I. rendelet szövegei feletti vitákban, amikor is a választottbíráskodást kivették az említett jogszabályok alkalmazási köréből, rendre amellet foglaltak állást, hogy a New York-i Egyezmény által teremtett rendszer jól és főleg megbízhatóan működik, és ezért egy európai szabályozás már fölösleges lenne. Ez az általános hozzáállás olvasható ki a Brüsszel-I. rendelet gyakorlati alkalmazását kutató, a Heidelbergi Egyetem által készített kutatásnak a tagállamok nemzeti jelentéseiről szóló részéből is⁵. Ebből a tanulmányból az is kiderül, hogy a nemzeti jelentések túlnyomó része még ma is elveti egy európai jogszabály gondolatát a választottbírósági ítéletek elismerése és végrehajtása terén, mivel a New York-i Egyezmény a világ nagy részén elfogadott és hatályos, és az általa megteremtett megoldások megfelelnek a tagállamok elvárásainak. A New York-i Egyezményről tehát elmondható, hogy a nemzetközi választottbíráskodás jelenleg is uralkodó jogforrása, és azt széles körben alkalmazzák.

Szintén fontos jogforrás az EKSZ 65. és az azt követő cikkei, valamint a 220. cikke, melyek alapjaiban határozzák meg az EU körében a polgári ügyekben történő igazságügyi együttműködést. A 220. cikk előírja a tagállamok számára, hogy amennyiben és amilyen mértékben az szükséges, bocsátkozzanak tárgyalásokba egymással annak érdekében, hogy többek között egyszerűsítsék a

³ C-185/07 számú, az Allianz SpA, korábban Riunione Adriatica Di Sicurta, a Generali Assicurazioni Generali SpA és a West Tankers Inc. közötti eljárás.

⁴ forrás: http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-1&chapter=22&lang=en

⁵ Burkhard HESS – Thomas PFEIFFER – Peter SCHLOSSER: *Report on the Application of Regulation Brussels I. in the Member States*. Heidelberg, Ruprecht-Karls-Universität, 2007. 51–54. http://ec.europa.eu/civiljustice/news/docs/study_application_brussels_1_en.pdf

választottbíróági ítéletek egymás közti kölcsönös elismerését és végrehajtását. Ez a cikk tehát egyértelműen az EU polgári ügyekben történő igazságügyi együttműködésének tárgyává teszi a nemzetközi választottbíráskodást. A 65. és az azt követő cikkek pedig lehetővé teszik a belső piac megfelelő működéséhez szükséges mértékben intézkedések elfogadását többek között a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok, köztük a nem bírósági ügyekben hozott határozatok elismerése és végrehajtása területén. Ezzel megnyílik az út az EU intézményei és a tagállamok számára, hogy a New York-i Egyezményhez képest újraszabályozzák a választottbíróági ítéletek elismerésének és végrehajtásának rendszerét, az Amszterdami Szerződés hatálybalépése óta akár rendeleti szinten is. A Heidelberg Jelentés meg is említi ebben a körben, hogy volt már egy európai kodifikációs próbálkozás, igaz, akkor még csak nemzetközi jogi szinten, tehát nemzetközi egyezmény formájában, és nem az akkori Európai Gazdasági Közösség, hanem az Európa Tanács keretében⁶. Ez az egyezmény azonban, mint azt a jelentés is írja, nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, mivel a tagállamok nagyobbik része hűséges maradt a New York-i Egyezményhez, és nem is ratifikálta az új európai dokumentumot, így az nem tudott hatályba lépni.

Az említett sikertelen próbálkozás után, amikor is a New York-i Egyezmény gyakorlati egyeduralma (meg kell említeni, hogy a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodást több nagyobb, és rengeteg kétoldalú nemzetközi szerződés szabályozza Európa- és világszerte a New York-i Egyezményen kívül) beigazolódott, tartották azokat a tárgyalásokat, melyek 1968-ban a Brüsszeli Egyezmény megalkotásához vezettek. Ez a nemzetközi szerződés már az Európai Gazdasági Közösség dokumentumának számítandó, amennyiben annak értelmezése az EB feladata (a választottbíráskodással kapcsolatos esetjog nagy része ennek az egyezménynek az értelmezéséből származik). A tagállamok végül úgy döntöttek, hogy okulva a korábbi kodifikációs próbálkozásból, és elismerve a New York-i rendszer eredményes és hatékony voltát, a választottbíráskodást egyszerűen kizárták a szerződés alkalmazásából. Ugyanígy jártak el a Brüsszel-I. rendelet meghozatalakor is, hasonló módon a meglévő szabályok kielégítő voltára hivatkozva. A szakmai vita azonban megmaradt sőt, az elmúlt években fokozódott is abban a tekintetben, hogy a rendeletnek szabályoznia kellene-e a választottbíráskodást valamilyen formában a fent említett EKSZ-beli jogalaprak megfelelően, vagy pedig meg kellene tartani a jelenlegi teljes kizárást. A szakértők abban sem egységesek, hogy ha már a pozitív szabályozás mellett döntenének az európai

⁶ HESS–PFEIFFER–SCHLOSSER i. m. 50.

jogalkotók, azt mennyiben és milyen formában kellene beépíteni a rendelet mai szerkezetébe.⁷

3. A Brüsszel-I. rendelet és a választottbíráskodás viszonya

A választottbíráskodás a Brüsszel-I. rendelet 1. cikkének (2) bekezdés *d*) pontja alapján ki van zárva annak alkalmazási köréből. Azt azonban a rendelet nem részletezi, hogy pontosan mely eljárásokat ért ‘választottbíráskodás’ alatt. Ezt a kérdést több esetben is az EB-nek kellett eldöntenie, mivel a gyakorlatban rengeteg olyan procedúra létezik, amely ugyan kapcsolatos valamilyen szinten a választottbíráskodással, de az állami rendes bíróságok előtt folyik, és általában nem az alapeljárás (tehát a választottbíráskodás előtti) érdemi tárgyáról való döntés a feladata. Ilyen eljárások azok például, amelyek támogató tevékenységet fejtenek ki a választottbíráskodással szemben, vagy amelyek ideiglenes intézkedés iránt folynak. Vannak olyan esetek is, amelyekben egy állami bíróságnak magáról a választottbíráskodási kikötés létezéséről vagy érvényességéről kell döntenie, és amennyiben a rendelet nem alkalmazható, ilyen esetek akár több állam bírósága előtt is lejátszódhatnak egyazon ügyben, és így akár párhuzamos eljárások is kialakulhatnak, eltérő ítéletekkel, a *res iudicata* elvének sérelmével.⁸ A West Tankers-ügyben az EB-nek ismét a Brüsszel-I. rendelet választottbíráskodásra vonatkozó kivételével kellett foglalkoznia, a döntés pedig jelentős mértékben hozzájárult a kivétel értelmezéséhez.

4. A West Tankers-ügy

4.1. Az anti-suit injunction jogintézménye

Az anti-suit injunction, azaz pergátló végzés egy olyan bírói intézkedés az Egyesült Királyság joga (emellett több angolszász jogrendszer) alapján, amellyel egy bíróság eltilthatja az egyik felet attól, hogy a kikötött választottbíráskodástól (vagy egyéb felek által kikötött bírói fórumtól) eltérő másik bíróság előtt

⁷ HESS-PFEIFFER-SCHLOSSER i. m. 54–65.

⁸ Az Európai Bíróság jelen témában született főbb döntései (a West Tankers-döntés mellett): C-391/95 Van Uden Maritime BV, trading as Van Uden Africa Line v Kommanditgesellschaft in Firma Deco-Line and Another; C-190/89 Marc Rich & Co. AG v Societa Italiana Impianti PA.

indítson vagy folytasson eljárást. Fontos kiemelni, hogy a pergátló végzés nem egy másik hatóság, bíróság ellen irányul, hanem a perbeli fél a címzettje. A pergátló végzés célja a témánk szempontjából kettős. Közvetlen célja a már említett parallel eljárások lehetőségének elhárítása. A pergátló végzés közvetett célja, és egyben legfőbb értéke is azonban a választottbíróság elé tartozó ügyekben a választottbírósági kikötés végrehajtásának előmozdítása. A Heidelberg Jelentéshez felhasznált brit nemzeti jelentés is kiemeli, hogy a pergátló végzés védi a választottbírósági megállapodások megtartását és végrehajtását,⁹ mivel eltiltja a feleket az egyéb bírói utaktól.

Arról azonban, hogy ez az eszköz miként viszonyul az európai polgári együttműködés rendszeréhez, mely alapvetően feltételezi a tagállamok bizalmát egymás hatóságai és bírói szervei iránt (mint azt az EB korábban már megállapította a Gasser-ítélet¹⁰ 72., valamint a Turner-döntés¹¹ 24. pontjában), a West Tankers-ügyig nem született egyértelmű állásfoglalás. Ugyanis kérdéses volt, hogy egy olyan bírói eszköz, amely arra alapszik, hogy esetleg más állami (vagy akár tagállami) bíróságok tévedésből figyelmen kívül hagyhatnak egy választottbírósági kikötést, beleillik-e abba a képbe, amely a polgári együttműködés területét jellemzi, és amelybe a Brüsszel-I. rendelet is tartozik, vagyis a kölcsönös bizalom elvével nem ellentétes-e. Ehhez a problémakörhöz kapcsolódik az az átfogó vita, amely az angolszász jogirodalom és az EB között áll fenn, és melynek fő kérdése az, hogy az EB ésszerűtlen módon háttérbe szorítja-e a *common law* jogintézményeit a Brüsszel-I. rendelet mindenek feletti érvényesítése érdekében.¹²

4.2. A tényállás rövid bemutatása

A West Tankers-döntés alapjául szolgáló tényállás egy kártérítési jogvitából indult ki, amelyben egy bérleti szerződés választottbírósági kikötése volt irányadó. A megállapodásnak megfelelően az ügyet egy londoni székhelyű választottbíróságnak kellett volna eldöntenie. A felperesek azonban a káresemény helye szerinti olasz állami bíróságon indították el a pert, a Brüsszel-I.

⁹ HESS–PFEIFFER–SCHLOSSER i. m. 53.

¹⁰ C-116/02 Erich Gasser GmbH v MISAT Srl.

¹¹ C-159/02 Gregory Paul Turner v Felix Fareed Ismail Grovit and Others.

¹² Michael HALES – John ROGERSON: Chronicle of a Death Foretold? – West Tankers and the Demise of the Anti-Suit Injunction in Arbitration. In: Christian KLAUSEGGER – Peter KLEIN – Florian KREMSLEHNER – Alexander PETSCHKE – Nikolaus PITKOWITZ – Jenny POWER – Irene WELSER – Gerold ZEILER: *Austrian Yearbook on International Arbitration 2010*. Wien. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, München, Verlag C.H. Beck, Bern, Stämpfli Verlag, 2010. 171–192.

rendelet vonatkozó rendelkezéseinek megfelelően. Az alperes ez ellen kifogást nyújtott be, és Londonban kérelmezte egy brit állami bíróságtól az anti-suit injunction kibocsátását annak érdekében, hogy a felperest tiltsák el az olasz bíróság előtti eljárástól. A brit bíróság ennek eleget tett, de fellebbezés útján a fellebbviteli bíróság elé került az ügy. Az eljáró bíróság végül előzetes döntéshozatali kérelmet nyújtott be az EB-hez azzal a kérdéssel, hogy a rendelettel összeegyeztethető-e az, ha egy bíróság olyan határozatot fogad el, amellyel megtiltja valakinek, hogy egy másik tagállamban eljárást indítson vagy folytasson, azzal az indokolással, hogy az ilyen eljárás választottbírósági megállapodást sértene.

4.3. Az ügyben kifejtett álláspontok, valamint a döntés összefoglalása

Összefoglalva az ügyben kifejtetteket, az EB előtt két érvrendszer sorakozott fel, melyeket egyik részről a brit bíróság (a House of Lords), illetve másik részről az eljáró főtanácsnok adott elő. A két érvelés felfogható az angolszász és a kontinentális típusú jogi gondolkodás közötti európai párharc újabb felvonásaként is, hiszen az ügy eldöntésének tétje egy alapvetően common law jogintézmény, a pergátló végzés megengedhetősége az EU-ban.

A House of Lords emellett érvelt, hogy a rendeletet nem sértheti az említett eljárás, mert a fentebb említett EB-gyakorlat szerint a Brüsszel-I. rendelet választottbíráskodásra vonatkozó kivétele nem csak magára a választottbíróság eljárására vonatkozik, hanem minden olyan eljárásra is, melynek tárgya a választottbíráskodás, ez alapján pedig az anti-suit injunction ilyen esetekben olyan területet érint, amelyre nem is alkalmazható a rendelet. A House of Lords emellett további érveket is felsorakoztatott álláspontjának alátámasztására. Így a már korábban is megemlített, a tagállami bíróságok között fennálló kölcsönös bizalom elvével szemben kifejtette, hogy a pergátló végzés nem a többi tagállam bíróságai ellen irányul, hanem a vélelmezhetően rosszhiszeműen eljáró féllel szemben kerül kibocsátásra, emellett a pergátló végzés magát a választottbírósági kikötést, annak végrehajtását erősíti. Az európai érdekeket hangsúlyozva kiemelte továbbá, hogy a nemzetközi választottbíráskodás intézményét ilyen jelentős mértékben támogató pergátló végzés lehetőségének a kizárása az EU-ban található nagy választottbírósági központok globális versenyképességének jelentős sérelmét okozhatja. Meglátása szerint ugyanis a nemzetközi jogvitákban érdekelt felek a jogintézmény hiányát bizonyára figyelembe veszik a

választottbíróóság székhelyének meghatározásakor, alternatív, a pergátló végzés intézményét elfogadó államok (pl. Szingapúr, USA) javára.¹³

A főtanácsnok véleményében alapvetően két jelentősebb érv emelhető ki. Az egyik általa hivatkozott elv, melyet az EB többször is megerősített döntéseiben, az úgynevezett ‘subject matter’ doktrína. Ennek értelmében, még ha a Brüsszel-I. rendelet hatálya a választottbíráskodás esetén ki is van zárva, attól még az eljárás *tárgya* (pl. kártérítés megállapítása egy kereskedelmi ügyben) alapján a választottbíróági eljárás is érintheti közvetetten a Brüsszel-I. rendelet hatókörét. Így például a választottbíróági kikötés érvényességéről szóló, a tagállami bíróság előtti eljárás megakadályozása a pergátló végzés alkalmazásával éppen a Brüsszel-I. rendelet által a tagállami bíróságnak megadott joghatóságot érinti. Ebből következik logikusan a másik hivatkozott elv, a kölcsönös bizalom elvének a sérelme, hiszen a pergátló végzés közvetett módon más tagállamok bíróságainak joghatósága ellen irányul, sőt az a többi tagállam bíróságainak előrevetített tévedhetőségén alapul, mivel számol azzal, hogy ezen bíróságok eljárásuk során figyelmen kívül fogják hagyni a választottbíróági kikötést.

Az EB döntésében az anti-suit injunction jogintézményét végül az európai joggal és a Brüsszel-I. rendelettel ellentétesnek mondta ki.¹⁴ Indokolásában akként foglalt állást, hogy mivel az alapügy tárgya, tehát a kártérítési jogvita a rendelet alkalmazási körébe tartozna, annak a kérdésnek az eldöntése, hogy a választottbíróági kikötés befolyásolja-e a bíróság joghatóságát, a bíróság saját joga (subject matter doktrína). Így az anti-suit injunction érinti a rendelet szabályainak alkalmazását, mert az abból fakadó jog gyakorlásától kíván eltiltani egy tagállami bíróságot. Ez elméleti szinten pedig „ellentétben áll a tagállamok által egymás jogrendszerei és igazságszolgáltatási szervei iránt tanúsított kölcsönös bizalommal, amelyen a 44/2001/EK rendelet joghatósági rendszere alapul”.¹⁵ Hozzáteszi a Bíróság, hogy a rendelet alapján nem megengedhető, hogy az egyik tagállami bíróság felülvizsgálja egy másik tagállam bíróságának a joghatóságát. Végezetül kifejti azon érvet, miszerint, ha ilyen esetekben, amikor az érdemi vitára a rendelet egy bíróságot joghatósággal ruház fel, az ezen bíróság előtti eljárást azzal az indokkal az egyik fél kizárhatná, hogy választottbíróági kikötés

¹³ Gyakorlati szempontból elemzi a kérdés jelentőségét a székhelyválasztásra gyakorolt hatás alapján: Daniel RAINER: *The Impact of West Tankers on Parties’ Choice of a Seat of Arbitration*. *Cornell Law Review*, 2010, 95/2. 431–461.

¹⁴ Burkhard HESS: *Europäisches Zivilprozessrecht*. Heidelberg, C. F. Müller Verlag, 2010. 258–259.

¹⁵ A West Tankers-ítélet 30. pontja.

áll fenn, a másik felet ennyivel az őt megillető bírói jogvédelem egyik formájától foszthatná meg, ez pedig a jobbiztonság európai jog által is védett elvét sértené.

4.4. A döntés lehetséges hatásai

Az előzőekben ismertetett döntése alapján az EB tehát arra jutott, miközben elfogadta a főtanácsnoki véleményt, hogy a Brüsszel-I. rendeletet a perbeli érdemi kérdés alapján alkalmazhatónak tartja akkor is, ha a felek választottbírói kikötést vitatnak előzetes kérdésként, védendő ezzel a tagállami bíróságok ezen rendelet alapján fennálló joghatóságát.

A döntés lehetséges hatásait két területen foglalhatjuk össze. Egyrészt lényegesek az EB által kifejtettek a választottbíráskodás európai jogi felfogására nézve, hiszen az EB a kötelezően alkalmazandó jogi aktus értelmezésével hozzájárul a választottbíráskodás EU-s jogban betöltött szerepének a meghatározásához. Másrészt érdemes megemlíteni a döntés hatását az EU-ban található tradicionális választottbírói központok versenyképességére az EU-n kívüli alternatív helyszínekkel szemben.

A választottbíráskodás európai jogban fennálló tartalmára vonatkozóan több kritika szerint is oda vezet az EB döntése, hogy sérül a választottbíráskodás egyik fő elve, a 'Kompetenz-Kompetenz', mivel a kikötés érvényességéről (így a választottbíró hatásköréről) egy állami bíróság (is) dönthet, miközben ezen elv alapján kizárólag a választottbíró dönthetne saját hatásköréről. Mindez továbbgondolva oda vezethet, hogy egymással ellentétes ítéletek válnak végrehajthatóvá az EU-n belül: mind a tagállami bíróság döntése a választottbírói kikötés érvénytelenségéről a Brüsszel-I. rendelet szabályai szerint, mind a választottbíró döntése saját hatásköréről a New York-i Egyezménynek megfelelően, mivel a két szabályrendszer egymással párhuzamosan létezik Európában.

A döntés másik nagy hatása az EU-ban létező választottbírói központok (ezen belül is elsősorban az Egyesült Királyságban székhellyel rendelkező választottbírói központok) versenyképességének potenciális csökkenése, melyet pontos adatok nélkül egyelőre nehezen mérhetünk fel, inkább csak következtethetünk rá. Fontos szempont lehet ugyanis a szerződő felek számára az, hogy a választottbírói központok meghatározásakor egy olyan országot (és vele együtt választottbírói jogot is) kössenek ki, amelyben érvényesülhet a megállapodásuk végrehajtását segítő pergátló végzés. Ennek megfelelően a felek a jövőben kerülhetik az EU tagállamainak kikötését, az ismertetett kockázat elkerülése érdekében.¹⁶

¹⁶ A West Tankers-döntés versenyképességre gyakorolt hatásait elemzi többek között RAINER i. m.

4.5. A felmerült megoldási javaslatok

Az előzőekben felvetett negatív hatások (de legalább a fennálló bizonytalanság) elkerülésére megoldás lehetne, ha tisztázódna a Brüsszel-I. rendelet és a New York-i Egyezmény közti kapcsolat a problémás kérdésekben. Ennek megfelelően szorgalmazzák egyes szerzők, hogy a kérdés nyerjen pozitív szabályozást a Brüsszel-I. rendeletben, például a választottbírói eljárással kapcsolatos ügyekben kizárólagos joghatóság meghatározásával.¹⁷ A javaslat, hasonlóan az EB érveléséhez a West Tankers-döntésben, tipikus kontinentális jogi megoldás lenne, ám nem feltétlenül hozna valódi megoldást, hiszen a kizárólagos joghatósággal rendelkező bíróság továbbra is párhuzamosan járhatna el a választottbírói eljárással annak hatáskörét illetően.

5. Összegzés

A fentiek alapján megállapítható, hogy az EB elemzett döntése a választottbíráskodás funkciójával (azaz az állami bírósági rendszer melletti alternatívajellel), az azt alkotó elemekkel fordítja szembe az európai jogi aktusok értelmezését, ezzel potenciálisan csorbítja az EU területén található nagy választottbírói központok globális versenyképességét az EU-n kívüli centrumokkal szemben.

Érdekes lehet emellett összevetni a döntést az EU egyik legfőbb célkitűzését képező belső piac elvével, melynek eleme a tagállamok közti gazdasági kapcsolatok előtti akadályok lebontása. Az EB ugyanis éppen az ilyen jellegű kapcsolatokban bevett választottbírói kikötések végrehajtását gyengíti, mely akár az üzleti kapcsolatokban érdekelt feleknek a választottbírói kikötések következetes érvényesítésébe vetett bizalmát is alááshatja, így a döntés az EU tradicionális célkitűzéseivel is szemben áll.

A West Tankers-döntés pontos hatásait mindamellet nehéz pontosan meghatározni, az említett megoldási javaslatok pedig a Brüsszel-I rendelet legutóbbi felülvizsgálata során nem kerültek beépítésre a rendeletbe, így az ügy által felvetett kérdések továbbra is megválaszolatlanok, és további részletes kutatások tárgyát képezhetik, a választottbírói intézményének európai beágyazottságával egyetemben.

¹⁷ A témával foglalkozik pl. Hans VAN HOUTTE: Why Not Include Arbitration in the Brussels Jurisdiction Regulation? *Arbitration International*, 2005, 21/4. 509–521.

A MAGYAR, MINT KISEBBSÉGI NYELV HASZNÁLATÁNAK JOGA SZLOVÉNIA POLGÁRI ELJÁRÁSÁBAN

A kisebbségi nyelv használatához való jog negligálása, mint a bírósági iratok szabályos kézbesítésének gátja, és mint az eljárás indokolatlan elhúzódásának oka

GÖRÖG DÓRA
doktoranda (PPKE JÁK)

1. Bevezető gondolatok

A kisebbséghez tartozók kulturális identitása az emberi méltóság része, így abszolút védelmet érdemel. Ugyanakkor nem elegendő az egyenlő bánásmód biztosítása, mert ez kizárólag csak a formális egyenlőséget jelenti, szükség van speciális jogosultságok biztosítására. Ezen jogosultságok az egyéni kisebbségi jogokon keresztül valósulhatnak meg. A kulturális és oktatási intézmények léte az asszimiláció gátját jelenthetik, így az oktatás kisebbségi nyelvű biztosítása a kisebbségi csoport kiemelt érdeke. A kulturális önazonosság megtartásához egy jól működő érdek-képviseleti intézményrendszer kialakítása is hozzájárulhat.¹

Az 1991-es népszámlálási adatok szerint Szlovéniában az etnikai megoszlás a következő számarányok szerint oszlik meg. Szlovének 83%, magyarok 0,3%, olaszok 0,1%, szerbek 2%, horvátok 1,8%, muzulmánok 1,6%, egyéb 11,1%.

1991-es népszámlálás adatait a mai állapotokra „lebontva” azt mondhatjuk, hogy 5983 szlovén, 6254 magyar és 1650 más nemzetiségű mellett a magyarok részesedése 45 százalék körül mozog. Marác Községben (Moravske Toplice) a 6798 lakosnak csupán 14 százaléka magyar nemzetiségű (475). Némileg jobb

¹ GYULAVÁRI Tamás – KÁLLAI Ernő (szerk.): *A jövevényektől az államalkotó tényezőkhig*. Budapest, Országgyűlési Biztos Hivatala, 2010. 229.

a helyzet Hodos-Sal Községben, itt a 2606 fős összlakosságnak egy ötöde magyar, azaz 20,68 százalék (539 fő). Ilyen összetétel mellett – ahogy a feltüntetett adatokból is kitűnik – a magyarság képviselői csak nagy erőfeszítések árán tudnak bekapcsolódni a községi döntéshozatalba, ahol szintén biztosítva van a képviselő, de itt már pártérdekeknek van alávetve a kisebbségi politika.²

A következő fejezetekben *Koren Stefán*³ egyik legjelentősebb, majdnem egy évtizede elhúzódo ügyét mutatnám be, mely számos ügye közül csak az egyik, hiszen elmondható, hogy minden ügyében jogi eszközökkel ‘harcol’ az anyanyelvhasználatért.

Munkaügyi jogvitából indult polgári peres eljárás Szlovéniában, melyben ő, mint felperes vett részt, és a majdnem 9 éve indult eljárás jelenleg sem zárult le, hiszen 2014 februárjában került iktatásra a szlovén alkotmánybíróságon.

A tanulmány címe némileg már utal az általam vizsgálni szánt jogterületre, és annak egy szegmensére, hiszen – bár elképzelhetetlennek tartjuk – ma is megannyi problémába tud ütközni egy magyar nemzetiségű személy, ha a magyart, mint anyanyelvét a többségi állam hatósági, bírósági szervei előtt használni szeretné.

A tanulmány fejezeteiben a következőkre szeretnék kitérni. Noha főszabályként a kisebbségi jogok érvényesülését kívánom vizsgálni a polgári eljárásban – Koren Stefán konkrét ügyét felhívva – mégis az alkotmányi szinten deklarált jogokból kell kiindulnom, hiszen ezen jogok kellő hivatkozási alapul szolgálhatnak, noha ezt – mint láthatjuk – a gyakorlat még nem tette magáévá. Kérdésként vetem majd fel, hogy a Szlovéniában élő magyar kisebbséghez jogi szempontból is hasonló entitású olasz kisebbség, miért tudja a gyakorlatban hatékonyabban érvényesíteni és gyakorolni a számára alkotmányi, törvényi szinten biztosított jogokat.

Koren Stefán magyar nyelvhasználatának törekvése Muravidéken történik, azzal a nem titkolt céllal, hogy ne kizárólag az otthonokban érvényesüljön a magyar nyelvhasználat, hanem a hivatalos szervek előtt is, hiszen, mint ahogy a következő sorokban ezt alátámasztom, alkotmányi garanciák állnak eme kisebbségi jogok gyakorlására és érvényre juttatására.

Koren Stefán több ügyét is a Kisebbségi Jogvédő Intézet⁴ elé terjesztette, és akár munkaügyi jogvitából kialakult perről, akár a hulladékszolgáltatóval

² BENCE Lajos: *A szlovéniai magyarság*: <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/1996/ProMino96-3-05-Bence.pdf>

³ Koren Stefán magyar nemzetiségű, szlovén állampolgár, Muravidék, Dobronak.

⁴ A Kisebbségi Jogvédő Intézet abból a célból jött létre, hogy hozzájáruljon a határon túli magyarság jogvédelmének erősítéséhez, az e területen kiemelkedő szerepet játszó egyéniségek

kapcsolatos jogvitáról, vagy a vízszámla be nem fizetéséből adódó ‘próbaperről’ beszélünk, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy Szlovéniában alkotmányi, törvényi keret biztosítja a magyar, mint kisebbségi nyelv használatát, a joggyakorlatban és jogalkalmazásban azonban ez nem, vagy csak nehézkesen érvényesül.

2. Dobronak község, és a magyar nemzetiségek által lakott területek státuszai

Példaként említve, az univerzális fizetési csekk (UPN, közismerten ‘položnica’⁵) egynyelvű használata miatti diszkriminációt, mely a kétnyelvű községek, közigazgatási egységek egyes területein nagymértékben jelentkezik. A Szlovén Bankok Szövetsége felelős ezen csekkek forgalomba hozásáért, melynek muraszombati regionális kirendeltsége szerint, Dobronak Község jogilag nem tartozik a kétnyelvű területhez, hiszen a törvényben csak *Lendva, Hodos-Šalovci, Moravske Toplice, Koper, Izola és Piran* szerepelnek. A felsorolásból hiányzik Dobronak Község, sőt az ügyet tovább bonyolítva a felsorolásban szerepel a nem létező Hodos-Šalovci Község, így végül is azonos gondolatmenettel a dobronaki község mellett megkérdőjelezhető a hodosi és a šalovci község kétnyelvű státusza is.

Természetesen ezzel a törvényhozási hibával mégsem kérdőjelezhető meg a három község kétnyelvű státusza, ez ugyanis egyéb törvényekben, dokumentumokban is le van fektetve.

A Dobronak községgé nyilvánításáról rendelkező törvénycikk pontosan kimondja, hogy ebben az önkormányzatban Dobronak és Zsitkóc települések nemzetiségileg vegyesen lakott státusszal bírnak, azonban a községek és területeinek megalapításairól szóló törvény (ZUODNO) megalkotásakor a jogalkotó nem sorolta a kétnyelvű községek közé az újonnan létrejött Dobronak Községet, és ez a hiba a mai napig a törvény részét képezi.

---

támogatásához. Az Intézet céljai közt prioritásként szerepel az Európai Unió jogrendje által kínált lehetőségek tudományos eszközökkel való támogatása a kisebbségvédelem területén.

⁵ UPN, közismerten ‘položnica’.

3. A Szlovéniában élő magyar kisebbség Alkotmányban lefektetett jogai

Ahogy a fenti sorokban már utaltam rá mindenekelőtt érdemes alapul venni a Szlovén Köztársaság Alkotmányát, annál is inkább, mert a legfőbb jogforrás példaértékűen deklarálja a Szlovéniában élő kisebbségek jogosultságait, így az olasz kisebbség mellett az őshonos magyar kisebbség jogait is.

Az Alkotmány kisebbségi jogokat érintő rendelkezéseire Koren Stefán, a polgári eljárás felperese mindvégig hivatkozik, noha ezt a rendes bíróság a tárgyalások során folyamatosan figyelmen kívül hagyja. Ugyanakkor a kisebbségi jogok polgári eljárásban való megsértését ezen alkotmányi cikkek alapján lehet igazolni, ezen hivatkozásokat a felperes bírósági beadványaiban nem is mulasztotta el idézni.

Kiemelvén néhány szakaszt, a szlovén alkotmány 11. cikke meghatározza, hogy a szlovén a hivatalos nyelv, ugyanakkor azon községek területén, ahol nemzeti közösség él, az olasz, illetve a magyar nyelv is hivatalos nyelv. A tanulmány 1. pontjában (*Dobronak és a magyar nemzetiségek által lakott területek státuszai*) ezen alkotmányi cikk került részletesebb kifejtésre, ennek következtében azt mondhatjuk ki, hogy Koren Stefán olyan község területén él (Dobronak), ahol a magyar nyelv hivatalos nyelv. Ez kulcsfontosságú magát a jogvitát tekintve, mely az alábbi pontokban még kifejtésre kerül.

Az Alkotmány az őshonos olasz és magyar nemzeti közösségnek és ezek tagjainak biztosítja a jogot:

- nemzeti szimbólumaik szabad használatára
- és arra, hogy nemzeti identitásuk megőrzése céljából szervezeteket alapítsanak,
- fejlesszék a gazdasági, kulturális és tudományos kutatói tevékenységet,
- valamint a tömegtájékoztatás és a könyvkiadás terén folytatott tevékenységet.
- A törvénnyel összhangban e nemzeti közösségeknek és tagjaiknak joguk van saját nyelvükön való nevelésre
- és oktatásra, valamint e nevelés és oktatás alakítására és fejlesztésére.

Törvény határozza meg azokat a területeket, amelyeken a kétnyelvű oktatás kötelező. Továbbá az alkotmány a nemzeti közösségeknek és tagjaiknak bizto-

sítja a jogot az anyanemzetükkel és ezek országával fennálló kapcsolatok ápolására.

Az állam anyagilag és erkölcsileg támogatja e jogok gyakorlását.⁶

Azokon a területeken, ahol e közösségek élnek, tagjaik saját jogaik érvényesítése érdekében önkormányzatokat alapíthatnak. Példaként állítva a Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati közösség alapszabályzatát.⁷

Szlovéniában mindenki számára, nemzetiségre, fajra, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy egyéb meggyőződésre, vagyoni helyzetre, születésre, képzettségre, társadalmi helyzetre, fogyatékosagra vagy bármilyen más személyi körülményre való tekintet nélkül, egyenlő emberi jogok és alapvető szabadságjogok biztosítottak.

A törvény előtt mindenki egyenlő.⁸

A szlovén Alkotmány 15. cikke, mely a jogok bírósági védelmét tartalmazza, kimondja, hogy az Alkotmány biztosítja az emberi jogok és szabadságjogok bírósági védelmét, és megsértésük esetén a következmények orvoslásának jogát.

A Szlovéniában érvényes jogi okmányokban szabályozott emberi jogokat vagy alapvető szabadságjogokat nem lehet korlátozni arra való hivatkozással, hogy az Alkotmány ezeket nem ismeri el, vagy kisebb mértékben ismeri el.

Az Alkotmány kimondja továbbá, hogy mindenki egyenlő jogvédelemre jogosult a bíróság, valamint más állami szerv, a helyi közösség szervei, és az egyéb közhatalmi jogosultsággal eljáró szervek előtt, amelyek jogairól, kötelességeiről és jogos érdekeiről döntenek.⁹

Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogairól és kötelességeiről, valamint az ellene emelt vádokról szükségtelen késedelem nélkül független, pártatlan és törvénnyel létrehozott bíróság döntsön. Ügyében csak a törvénnyel és a bírósági rend által előre meghatározott szabályok szerint kijelölt bíró ítélezhet.¹⁰

⁶ Szlovén Köztársaság Alkotmánya magyar nyelven: <http://imss.dz-rs.si/imis/a33631a2444b9de799bc.pdf>

⁷ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya (SZK Hivatalos Lapja 91. évi 33. sz.) 64. szakasza és Az önkormányzati nemzeti közösségekről szóló törvény (SZK Hivatalos Lapja 94. évi 65. sz.) 6. szakasza értelmében a Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség Tanácsa a 2005. november 4-én megtartott ülésén elfogadta.

⁸ Szlovén Alkotmány 14. Cikk, Törvény előtti egyenlőség: <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/legal-basis/constitution/> [letöltés ideje: 2014. április 10.]

⁹ Szlovén Alkotmány 22. Cikk (Jogok egyenlő védelme): <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/legal-basis/constitution/> [letöltés ideje: 2014. április 10.]

¹⁰ Szlovén Alkotmány 23. Cikk (Bírói védelemhez való jog): <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/legal-basis/constitution/> [letöltés ideje: 2014. április 10.]

A szlovén Alkotmány 62. cikkében, a saját nyelv és írásmód használatához való jog került deklarálásra, miszerint „mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogai gyakorlásánál és kötelességei teljesítésénél az állami és közszolgálatot végző más szervek eljárásaiban, törvényben meghatározott módon, saját nyelvét és írásmódját használja”.

A szlovén Alkotmány a magyar szabályozással ellentétben ‘saját nyelv’ használatát deklarálja, míg a magyar anyanyelvhasználathoz való jogot.

Röviden kitérve a Magyarországon élő kisebbségek jogi helyzetére – a két jogrendszer eltérő pontjait kiemelve – az Alaptörvény a Magyarországon élő kisebbségeknek biztosítja az egyéni és közösségi névhasználathoz való jogot. Ezen jog biztosítása a szlovén Alkotmányban példának okáért nem jelenik meg.

Az Alaptörvény garantálja a jogot a saját kultúrájuk ápolásához, míg a szlovén Alkotmányban, felsorolásszerűen szerepelnek olyan jogok, amelyek a kultúra területéhez sorolhatók. A felsorolás azonban taxatív módon jelenik meg. Így szerepel a jog a könyvkiadás tevékenységéhez, vagy a tömegtájékoztatáshoz.

Az alkotmányozó a Magyarországon élő nemzeti kisebbségeket *államalkotó tényezőnek* tekinti, ezzel kerülnek elismerésre, mint érték, amely az európai sokféleségben támogatást élvez. Azt is láthatjuk viszont, hogy a magyar kisebbség Szlovénia alkotmányában nem államalkotó tényezőként van meghatározva.¹¹

Az általam készített alábbi táblázatban szeretném röviden szemléltetni, hogy a szlovén Alkotmányban milyen irányú kisebbségi politikát figyelhetünk meg az országon belül, és milyen politika érvényesül a Szlovénia határain kívül.

szlovén alkotmányi szabályozás a nem Szlovéniában élő őshonos szlovén kisebbség jogait tekintve	szlovén alkotmányi szabályozás a Szlovéniában élő magyar kisebbség jogait tekintve
Gondoskodik az őshonos szlovén nemzeti kisebbségekről.	Védi és biztosítja az őshonos olasz és magyar nemzeti közösség jogait.
Serkenti kapcsolataikat hazájukkal.	
A szlovén állampolgársággal nem rendelkező szlovének Szlovéniában külön jogokat és kedvezményeket élvezhetnek.	

¹¹ TRÓCSÁNYI László – SCHANDA Balázs: *Bevezetés az Alkotmányjogba*. Budapest, HVG-Orac Lap-és Könyvkiadó, 2012. 99.

4. A jogvita tárgya

Ahogy a fenti sorokban már említésre került, Koren Stefán¹² a kétnyelvű Dobronak Község önkormányzatával állt munkaviszonyban, ügyintézési feladatokat látott el a polgármesteri hivatalban.

A peres eljárás alapját képező munkaügyi jogvita¹³ tárgya, hogy a polgármester (a polgári eljárásban alperes) jogszerűtlenül mondta fel a munkaviszonyról szóló szerződését (ideje: 2006. 07. 04.), a rendkívüli felmondás határidejét törvénytelenül megsértően mulasztotta el, végül a rendkívüli felmondás kizárólag szlovén nyelvű iratként került kézbesítve Koren Stefánnak (a polgári eljárásban: felperes).

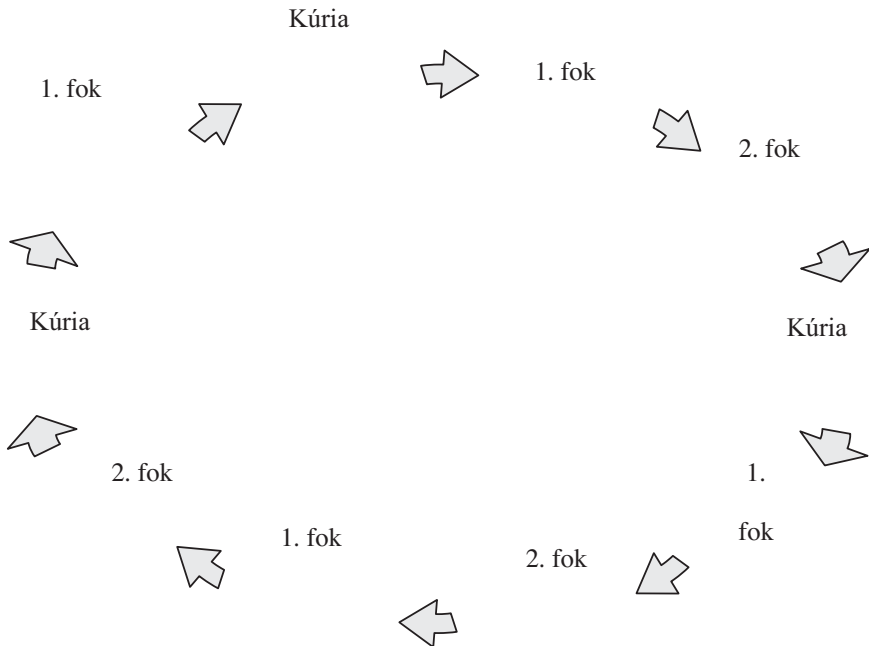
Tekintve, hogy az alperes hivatalának az őshonos magyar nemzetiségű közösség életvitelének területén van hatásköre, illetékessége, ezért a kétnyelvű ügyintézés kötelező. E tekintetben azonban az alperes *megsértette a magyar nemzetiségű személy, Koren Stefán magyar nyelv használatához való jogát*, ezáltal maga a rendkívüli felmondás ugyancsak törvénytelennek minősíthető.

5. A polgári per indokolatlan elhúzódnása a szlovén bíróságok előtt

A következő sorokban Koren Stefán konkrét ügyét, polgári perének indokolatlan elhúzódnását szeretném bemutatni, és vizsgálat alá vonni. Az alábbi ábra a polgári eljárás menetét kívánja szemléltetni.

¹² Koren Stefán a Kisebbségi Jogvédő Intézet partnere 2013. október 16-ától.

¹³ Ügyszám Pd 114/2013 és VIII Ips 78/2012 – Kúria; Szlovéniában egy ügyszám alatt több ügy is vezethető. Az eljárás kezdete azonban: 2006. év.

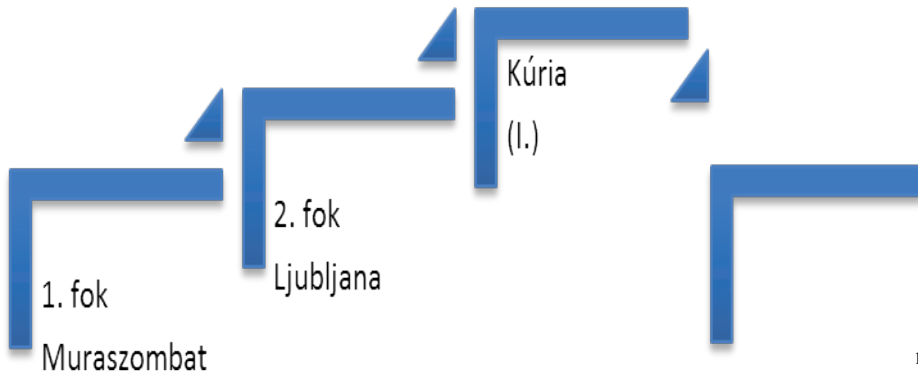

14

A *Munkaviszonyból Eredő Fellebbezések Bizottsága* (2006. 08. 07.) végzésben döntött arról, hogy jogszerűen történt az alperes részéről a munkaviszony rendkívüli felbontása. Az *első fokú bíróság (Muraszombat)* helyt adott a *Munkaviszonyból Eredő Fellebbezések Bizottság általi döntésnek*, és egyben elutasította a felperes munkaviszonyának fennálltáig (2007. 05. 07.) keletkezett követelését.

A felperes a másodfokú bírósághoz beadott fellebbezését elutasította, és helyben hagyta az első fokú bíróság ítéletét.

¹⁴ Koren Stefán, felperes polgári peres eljárásának folyamata, ábrán szemléltetve.

15

A másodfokú bíróság jogerős döntése ellen a felperes felülvizsgálati kérelmet nyújtott be a Kúriához.

A Peres Eljárásról szóló Törvény (PET) 370. szakasz (1 bek.) és 339. szakasz (2. bek. 1. 9. és 14. pontok) értelmében.

A fellebbezésben feltüntetett pontok a következők.

A felperes magyar nemzetiségű személy, aki kétnyelvű területen él, és az alperes működési köre ehhez a kétnyelvű területhez kapcsolható, ezáltal kétnyelvű ügyintézésre kötelezett. A másodfokú bíróság sem vette figyelembe, a rendkívüli felmondás kizárólag szlovén nyelven történt meg, mellyel megsértette az alperes a felperes magyar nyelvhasználathoz való jogát. A rendkívüli felmondás, a határidő be nem tartásán túl, ezen nyelvhasználati jogok sérelme miatt törvénysértő.

Továbbá mind az elsőfokú, mind a másodfokú bíróság súlyos eljárási hibát vétett, tekintve, hogy a felperes többszöri kérelmére sem biztosították számára az eljárásban a magyar nyelvhasználatot, tolmács igénybevételére sem került sor. Mindazonáltal a tárgyalást lefolytató bírák nem jogosultak a kétnyelvű eljárás lefolytatására, melyről a későbbiekben még kifejtésre kerül.

A másodfokú ítélet is kizárólag szlovén nyelven volt kézbesítve, magyar nyelvű fordítás nélkül.

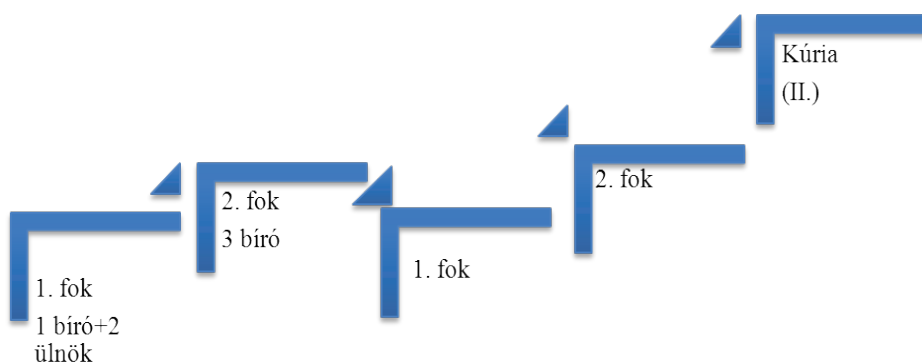
A Kúria döntésében felhívta a másodfokú bíróságot, hogy gondoskodjon az ítélet magyar nyelvre történő lefordításáról, majd a magyar nyelvű iratok felperes számára való kézbesítéséről (2012. 12. 10.). Továbbá a Kúria hatályon kívül helyezte az első fokú, majd az azt helyben hagyó másodfokú bíróság ítéletét, és

¹⁵ Az ábrán látható, hogy az ügy először kerül az első fokú, másod fokú bíróság, majd Kúria elé. (I.)

új eljárásra kötelezte az első fokú bíróságot, utasítva, hogy ismételten döntsenek a felperes egyéb követelésének megalapozottságáról.

A polgári eljárás tehát tovább folytatódott, az ügy ismét az első fokú bíróság elé került tárgyalásra. Az első fok a Kúria 'iránymutatásait' negligálva, ismételten megállapította ítéletében az alperes polgármester jogszerűen végrehajtott felperessel kötött munkaszerződés felmondását.

A felperes fellebbezési kérelemmel fordult a másodfokhoz, mely visszautalta az ügyet az első fokú bíróság elé, olyan döntést hozva, hogy kimondta, az alperes jogszerűtlenül mondta fel a munkaszerződést a felperessel.

A polgári eljárásban jártas olvasó minden bizonnyal tágra nyílt szemekkel tekint most az ábrára, és egyébként eme polgári eljárás folyamatára.

Az ábrát követve és segítségül hívva látható, hogy az ügy másodszor is eljut a Kúriára. A Kúria látva, hogy az első és másodfokú bíróság semmilyen készséget nem mutat az ítélet megváltoztatására, a Kúria saját hatáskörében hozza meg az ügyre vonatkozó érdemi döntést, és utasítja az első fokú bíróságot, hogy az ügyben felmerült költségekről döntsön.

6. Az ügyvédi képviselet kérdése

Az ügyben az ügyvédi képviselet létének kérdése szintén nem mutatkozott egyszerűnek.

Koren Stefán jogász,¹⁶ az eljárás kezdetétől kezdve ügyvédi képviselettel járt el, az eljárás egy bizonyos szakaszáig. Szlovéniában a magyar közösség egyre

¹⁶ Pázmány Péter Katolikus Egyetem doktorandusz hallgatója.

csökkenő száma miatt az a tendencia mutatkozik meg, hogy egyre kevesebb számban fordulnak elő bíróságon, ügyészségen, ügyvédi pályán magyar ajkúak.

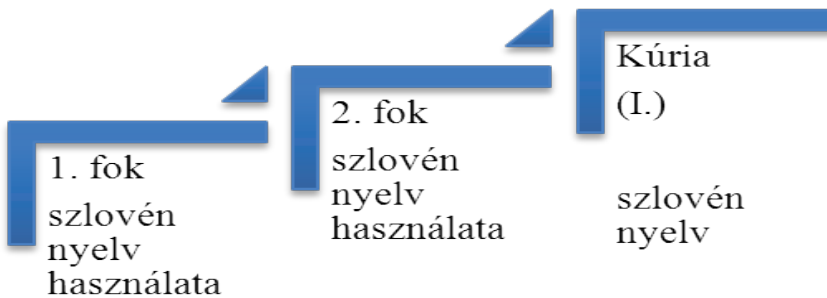
Ebből kifolyólag nem adódik lehetőség, hogy egy ügy vitelével magyar nemzetiségű ügyvéd kerüljön megbízásra, aki a magyar nemzetiségű ügyét képviseli a bírósági eljárásban. A felperest ennek hiányában szlovén ajkú ügyvéd képviselte egészen addig, amíg az ügy először nem került a Kúria elé.

Az eljárásban inntől kezdve Koren Stefán maga látja el képviselőtét, ügyvéd nélkül jár el.

Emlékeztvén, hogy az ügy többször eljut a Kúriáig, ez esetben eseti jelleggel bíz meg ügyvédet, kizárólag, hogy a beadvány formai kritériumainak – melyek a szlovén polgári eljárási rendben deklarálva vannak – eleget tegyen.¹⁷

7. A magyar nyelvhasználat az eljárásban

Ahogy a tanulmány címe is mutatja, a szlovéniai magyar nemzetiségű felperes, mint a kétnyelvű településen élő, őshonos magyar kisebbséghez tartozó személy a polgári eljárásban a magyar nyelvet kívánta használni. A bírósági eljárás során ezen nyelvhasználathoz való joga a szlovén Alkotmányból eredeztethető, melyre a felperes a tárgyalások alkalmával mindvégig hivatkozik.

Az ügy Kúriára kerüléséig (I.) a magyar nyelvhasználat igénye iránti kérelme benyújtásának ellenére sem folyik magyar nyelven az eljárás, nincs biztosítva tolmács részére.

¹⁷ KOREN Stefán: Jogérvényesítés a gyakorlatban – Székelyföldről Délvidékig Kisebbségi Jogvédő Intézet által rendezett nyelvi jogi konferencia, 2014. február 27. Magyarság Háza.

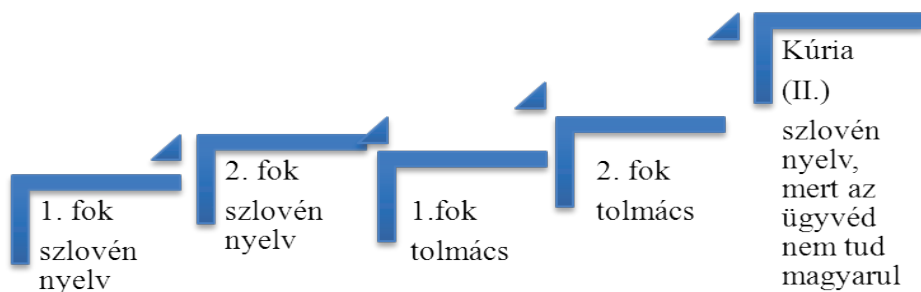
Az eljárás ezen okból kifolyólag szlovén nyelven zajlik, noha ismételtelen ki kell hangsúlyozni, hogy a magyar nyelv használatának igényét mindvégig jelzi a felperes az tárgyalást vezető bírónak.

Mint ahogy az ügy érdemi részét már bemutattam, maga az eljárás a nyelvhasználat szempontjából is párhuzamos síkon zajlik.

Az ítéletek Kúria általi hatályon kívül helyezése után, felperes az első fokon eljáró bírónak jelzi az eljárási jogsértést, mely a magyar nyelvhasználat hiánya, és annak bíróság általi negligálása miatt alakult ki. A magyar nemzetiségű személy ezen kérelme továbbra sem talál meghallgatásra, annyira sem, hogy az ügy másodfokú bíróságra kerülésével még az is elhangzik, hogy nem sérült a magyar nyelvhasználatához való jog.

Tekintve, hogy az eljárás folyamatában ismét az első fokú bírósággal találkozunk, és a felperes szlovén nyelven kezdi meg az eljárást, de látva, hogy kérelme ellenére a nyelvi jogokat jelen esetben sem fogják számára garantálni, magyar nyelvre vált át. Ekkor került patthelyzetbe a bíróság, és a már ekkor több éve húzódó polgári per. Tekintve, hogy az eljárást lefolytató bíró nem volt a magyar nyelv birtokában, a felperes a magyar nyelv használatát kiharcolva (természetesen tökéletesen érti és beszéli a szlovén nyelvet), bíróság a tárgyalást pedig elnapolta.

Noha az eljárás további részében biztosítanak tolmácsot a felperesnek, ehhez azonban háromszor kellett az ügynek az első fokon eljáró bíró elé kerülnie.

Tekintve, hogy bár a tárgyalás során megvalósulni látszik a szlovén Alkotmányban garantált jog, a kézbesítés nem történik meg magyar nyelven, kizárólag csak szlovénul.

Másodszor a Kúriához kerülván, a Kúria nemcsak érdemben hoz döntést, de utasítja az „alsóbb fokú” bíróságokat, hogy küldjék ki magyar nyelven az iratokat.

Ezután megtörténik a bírósági iratok kétnyelvű kézbesítése felperes részére, majd kizárólag a kétnyelvűségből fakadó nehézségek miatt, a Kúria (III.) a kétnyelvű iratok, döntés alapján is hoz ítéletet.

A Kúria ítéleteiben (Kúria I., II., III.) nem foglal állást sem arról, hogy a felperes Dobronak kétnyelvű községben él, és ebből kifolyólag számára az Alkotmány biztosít olyan többletjogokat, melyeket a hatósági, illetve bírósági eljárásban saját jogán igénybe vehet, és mely jogok jelen indokolatlanul elhúzódozó polgári perben súlyos sérelmet szenvedtek, ezzel az eljárást lefolytató bírák súlyos eljárási hibát vétettek.

8. Következtetések

Az ügynek azonban még nincs vége, jelenleg a szlovén Alkotmánybíróságon került iktatásra az ügy. Az alkotmánybírósági döntés talán kimondja a rendes bíróságok általi eljárási jogsértések, és alkotmányban foglalt jogok súlyos sérelmét, melyre biztosan várni kell majd, újabb évvel megtoldva, az amúgy is hosszan elhúzódozó eljárást.

Koren Stefán munkaügyi jogvitájából indult polgári eljárás menetét, nem éppen a kisebbségi jogok megvalósulásának eklatáns példájaként tarthatjuk számon. Vitatkozni lehetne a következő sorokkal is, tekintve, hogy nem biztos, hogy ezen ügyben felismerhető őshonos kisebbséghez tartozó személy jogsérelmei esetlegesen az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt is ugyanolyan értékelésű lenne, mint ahogy a szlovén bíróságok ezt értékelték.

„Sőt, az európai emberi jogi bíróság esetjogát közvetlenül alkalmazzák a szlovén bíróságok, illetve az aAlkotmánybíróság eljárásuk során. Ezért a szlovén nemzeti bíróságok és az emberi jogi bíróság joggyakorlata számos területen azonos.”¹⁸

Mindenestre nagy várakozással fordulunk az Alkotmánybíróság felé, remélve – és itt utalva a felperes 9 éven át elhúzódozó per eljárási költségére, mely 3.500 EUR összegű, az előrelátható költségek pedig meghaladhatják az 1.500 EUR összeget –, hogy nem kerül a strasbourgi bíróság elé az ügy, és az Alkotmánybíróság kimondja a tanulmány második pontjában hivatkozott jogok sérelmét.

¹⁸ Arne MAVCSICS: A strasbourgi bíróság esetjogának hatása a szlovén Alkotmánybíróság ítélezésére. (Fordította: Bodrogi Bea, Pardavi Márta.)

9. Befejező gondolatok

Az ügy bonyolultságára tekintettel arra már nem tértem ki, hogy az eljárást vezető bírák nem vettek részt a kétnyelvű eljárást lefolytatására irányuló képzésben, melyet a Szlovén Igazságügyi Minisztériumnak kötelessége szervezni. Felperes megkeresést intézett a Minisztériumhoz is, hivatkozva arra, hogy ezen képzésben miért nem részesültek a bírák, ahol választ is kapott, miszerint erre anyagi források hiánya miatt nem kerülhetett eddig sor. Arra a kérdésre, miszerint a bírák részére szintén az Igazságügyi Minisztérium által szervezett olasz kétnyelvű eljárásra vonatkozó képzés miért jöhetett létre, felperes már nem kapott választ.

Az olvasó, tekintve, hogy először olvassa az ügyet, objektív szemmel tudja vizsgálni az eljárás menetét. Bizonyára sok kérdés merülhet fel az általam írt sorok kapcsán, ezzel én a mai napig így vagyok, és minden bizonnyal a felperes is.

Számos kérdés megfogalmazódik bennünk az ügyet végigvezetve.

Valóban 9 évig kell egy munkaügyi jogvitából fakadó pernek folynia?

Valóban háromszor kell eljutnia a Pd 114/2013 és VIII Ips 78/2012 ügynek a Kúriához?

Valóban az anyagi források hiánya miatt nem történik meg a bírák magyar-szlovén kétnyelvű eljárásra vonatkozó képzése? Valóban éveket kell várni, amíg egy Szlovéniában, az őshonos magyar kisebbséghez tartozó, magyar nemzeti-ségű személy részére tolmácsot biztosítanak, és a szlovén Alkotmányból felhívott kisebbségi (nyelvhasználati) jogok érvényesülni tudnak?

Valóban teljesíthetetlen az iratok magyar nyelvre, mint az eljárásban hivatalos nyelvként használható magyar nyelvre való lefordítása, valamint az iratok kétnyelvű (magyar nyelven is) kézbesítése felperes részére?

A nemzeti kisebbségek védelmével foglalkozó európai uniós intézményrendszer összehangolása jelenleg még várat magára¹⁹, ezen út igénybevétele – nem tudni, hogy a közeli vagy a távoli jövőben – azonban megoldásként jelentkezhetne a kisebbségvédelem területére nézve.

Reméljük, hogy valamikor kapunk választ a fenti kérdésekre, mely ezen tanulmány folytatását idézheti elő.

¹⁹ FRIVALDSZKY János (szerk.): *Szubszidiaritás és szolidaritás az Európai Unióban*. Budapest, OCIPE Magyarország – Faludi Ferenc Akadémia, 2006, 112.

AZ EURÓPAI SZABADALMI HIVATAL (EPO), VALAMINT A BELSŐ PIACI HARMONIZÁCIÓS HIVATAL (OHIM) LÉTREHOZÁSÁNAK HATÁSA A SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA (HIPO) MŰKÖDÉSÉRE

GRUNDTNER MARCELL
doktorandusz (PPKE JÁK)

1. Bevezetés

A szellemi alkotások, azon belül a védjegyek és szabadalmak nemzetközi jogszabályi és eljárási rendszere, valamint annak, Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozását követő a nemzeti hivatalra és eljárási rendszerére gyakorolt hatása érdekesítő kutatási eredményeket hordoz magában.

Vizsgálódásunkat a hatályos joganyag feltérképezésével érdemes kezdeni, amelyből megállapíthatók a 2004 előtti és utáni jogszabályi változások a hivatalok és eljárási rendszerek vonatkozásában egyaránt. A párhuzamosságot kerülve előbb a védjegyekre vonatkozó fejlődést, majd a szabadalmakra vonatkozó jogszabályi fejlődést, végül a magyar hivatalra gyakorolt hatásukat kívánom bemutatni.

A rendszerváltást követően a Magyar Köztársaság, majd Magyarország az integráció feladatainak eleget téve hol hatékonyan, hol megfontoltan, de folyamatosan közelítette jogszabályait és hivatali rendszerét az Unió irányelvei és szerződésai, valamint a nemzetközi megállapodások szerint. Ezzel az Európai integrációt segítette elő úgy, hogy a nemzeti jogfejlesztési tevékenységet sem hagyta elveszni, hiszen a nemzetközi szervezetekbe delegált szakemberek felkészültségének köszönhetően a nemzetközi szellemi alkotások jogfejlesztésébe való részvétellel hatékonyan tudta a nemzeti jegyeket is érvényre juttatni.

A nemzeti hivatal a rendszerváltás után Magyar Szabadalmi Hivatal néven működött egészen a 2010. évi CXLVIII. törvény hatálybalépéséig, melynek 265.

§-a szerinti, 2011. január 1-jétől Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatal a neve. Idegen elnevezése utalva a Nemzetközi hivatal (WIPO) nevére Hungarian Intellectual Property Office (HIPO).

A 2010. év a magyar hivatal és a magyar szellemi alkotások jogában is mérföldkőnek számított, az egész szabályzó rendszer átforgalmazásra került.

A következőkben a szellemi alkotások fogalomkörén belül a védjegyekre és szabadalmakra vonatkozó szabályzó rendszer fejlődését kívánom összehasonlítani, az eltérésekre és esszenciális különbségekre figyelemmel. A tanulmány végső megállapításai pedig a jövőre vonatkozó feladatokat kíván megfogalmazni.

2. Összehasonlítás

A két szellemi alkotás – védjegy és szabadalom – területe között fő eltérés az esszenciális tartalmukban keresendő. Míg a védjegy egy egyszerű szó, vagy szóösszetétel, grafikai megjelenítés, vagy grafikai megjelenítés és szó, vagy grafikai megjelenítés és szóösszetétel formájában részesülhet általában, addig a szabadalom egy feltalálói tevékenység eredményeként bonyolult technikai megoldások leírásából, technikai felépítésből és számos egyéb jogilag nehezen beazonosítható részből egységgé összeálló jogi védettséget élvező dokumentum.

Egyértelműen kijelenthető, hogy a védjegy jogilag is könnyen értelmezhető, átlátható és nemzetközi szinten is vitathatatlan elvek és szabályzók szerint kezelhető jogintézmény.

Ezzel szemben a szabadalmi rendszer működése nem ennyire kiforrott és nem könnyen kezelhető rendszer. A szabadalmak azon túl, hogy világviszonylatban különböző mértékegységi rendszerekkel, különböző kulturális, logikai megközelítések szerint épülnek fel, még a többnyelvűség nehézségével is nehezítik az azonos platform megteremtésének igényét, amit a nemzetközi szervezeteknek és rendszereknek kell biztosítaniuk. Hogyan lehet a két jogintézményt mégis összehasonlítani, és egyáltalán mi értelme van e két terület összehasonlításának?!

A két jogintézmény létezési céljának ismerete nélkül valóban értelmetlennek tarthatjuk az összehasonlítást, ezért már itt a tanulmány elején rögzítenünk szükséges a következőket.

Az ipari forradalmat követő gazdasági és társadalmi változások következtében kialakult tömegtermelésnek és a rá épülő nemzetközi kereskedelem rendszerének egyik, ha nem a fő garanciális pillére a szellemi alkotások védelme. A gazdasági és kereskedelmi hatalom megtartásának fontos feltétele, hogy különböző jogrendszerekben is legyenek azonos biztosítékok szabadalmak és védje-

gyek védelmére. Azt tehát már a tanulmány elején megállapíthatjuk, hogy a jogintézmények céljai megegyeznek, ezért tehetünk kísérletet azok összehasonlítására, amely során az esszenciális különbségeket megismerve és feltárva könnyebben tudjuk megérteni a két jogintézmény időbeni fejlődésének eltérő, mégis azonos irányú útját.

3. Védjegy rendszer

3.1. Madridi Protokoll

Ahhoz, hogy tiszta képet kapjunk a védjegyjogi változásokról, egészen 1989-ig kell visszanyúlnunk, amikor is a nemzetközi együttműködések és az európai belső piac gyorsuló rendszerének modernizálása, fokozottabb egységesítésre és eljárási egyszerűsítésre szorította az ENSZ szakosított szervezetét, a WIPO-t. Ez volt az indoka, hogy tető alá hozták a WIPO által adminisztrált, a védjegyek nemzetközi lajstromozásáról szóló 1891. évi Madridi Uniók Egyezményt kiegészítő és korszerűsítő Madridi Protokollt, melyet azóta is három alkalommal módosítottak. (1989. június 14., 2006. október 3., 2007. november 12.)

A Madridi Uniók Megállapodáshoz fűzött, 1989. évi *Madridi Protokoll* több vonatkozásban módosította az eredeti szövegével párhuzamosan érvényben maradt egyezményt, külön csatlakozáshoz kötve a módosított szöveg alkalmazását.

Az esszenciális módosítások abban állnak, hogy a nemzetközi lajstromozást a Protokoll alapján nem csupán a védjegy nemzeti bejegyzését követően, hanem már *bejelentése* alapján is kérni lehet; amennyiben a nemzeti bejegyzés öt éven belül meghíusulna, vagy azt törölnék, a nemzetközi bejelentés az abban megjelölt államokra nézve nemzeti bejelentéssé minősül át. Az eredeti Madridi Uniók Egyezmény hatálya alatt valamely tagállamhoz tartozó védjegyjogosult nemzeti vagy regionális hivatalnál már *bejegyzett* védjegyének *nemzetközi bejegyzését* kérheti a genfi nemzetközi irodához közvetlenül, vagy az első bejegyzést végző hivatal útján eljuttatott egyetlen bejelentéssel. A nemzetközi védjegy ennek alapján egyetlen eljárással kapható meg, csupán az érintett tagállamok nemzeti hivatalainak záros határidőn belüli lehetséges elutasításától, nem pedig külön bejegyzéseitől függően.¹

¹ BOYTHA György: A szellemi termékek európai közösségi jogvédelmének kapcsolódása az ENSZ Szellemi Tulajdon Világszervezete és Világkereskedelmi Szervezete szerződéséhez. *Iustum Aequum Saltutare*, III. 2007/4. 61–76.

A nemzetközi bejelentést a Protokoll hatálya alatt már nem csupán az eredetileg megkívánt francia nyelven, hanem angolul vagy spanyolul is meg lehet tenni.

A Madridi Protokollt Magyarország két lépcsőben – a három módosítás szerint – *1999. évi LXXXIII. törvény a Madridi Megállapodáshoz kapcsolódó 1989. évi Jegyzőkönyv kihirdetéséről* tette magyar jogforrássá, majd 2009. évi XXVI. törvény a védjegyek nemzetközi lajstromozásáról szóló Madridi Megállapodáshoz kapcsolódó 1989. évi Jegyzőkönyv módosításának kihirdetéséről rendelkezett. *(A Jegyzőkönyv módosítása a Magyar Köztársaság vonatkozásában 2008. szeptember 1-jén nemzetközi jogilag hatályba lépett.)*

A jegyzőkönyv hazai jogforrássá tétele új kihívások elé állította a hivatalt. Először is új nyelveken lehetett ettől kezdve nemzetközi bejelentéseket tenni, melyek alaki vizsgálatához ezen nyelvek ismerete is szükségessé vált. Másodsor, a védjegyoltalom megszerzéséhez az eljárási idő, valamint a hivatali értesítések is időben eltolódtak, meghosszabbodtak.

A Protokollhoz először a szellemi termékek jogvédelmét célzó kormányközi egyezmények történetében, a 14. cikk szerint nem csak államok, hanem központi védjegy bejelentési hivatallal rendelkező nemzetközi *kormányközi szervezetek* is csatlakozhatnak. A Közösség elsőként élt ezzel a lehetőséggel.² A csatlakozás 2004. október 1-jétől hatályos.³

3.2. Közösségi Védjegy

A következő lényeges, Magyarország számára is meghatározó történés az 1994-ben az Európai Unió által létrehozott közösségi védjegy intézménye volt, melyet a Tanács 40/94 EK rendelete irányozott elő.

Ez a közösségi védjegy tette lehetővé, hogy a közösség valamennyi tagállamában egyetlen eljárással és tartalommal tett bejelentés alapján oltalmat nyerjen egy megjelölés. A működtetés feladatának ellátására a rendelet a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalt (védjegyek és ipari minták, Alicante) jelölte ki ügygazdának 1995. január 1-jétől.

² A Tanács, a Bizottság 1996. évi javaslatára határozatilag hagyta jóvá a csatlakozást, és az ehhez szükséges lépések megtételét. 2003. október 27-én rendeletileg szabályozta a közösségi védjegyéről szóló rendeletének ehhez szükséges módosítását

³ BOYTHA György: A közösségi védjegy a nemzetközi védjegyoltalom rendjében. In: BERKE Barna – BOYTHA György – DIENES-OEHM Egon – KIRÁLY Miklós – MARTONYI János: *Az Európai Közösség kereskedelmi joga*. Budapest, Kjk-Kerszöv, 2003, 383. és fvv.

Ezt a rendeletet Magyarország az Európai Unióhoz való csatlakozásától 2004. június 1-jétől, mint jogforrást kodifikált. Nagy kérdésként vetődött fel, és mind a mai napig – igaz csökkenő intenzitással – vitát generáló érdekes jelenség a közösségi védjegy, ami egy olyan „mini” védjegyrendszert hozott létre, mely egyesek szerint felesleges lehetőségként áll rendelkezésre azon országok részére, melyek az Európai Unió tagjai. Ún. bonyolított eljárási eszköz a Madridi Protokollt aláíró államok szemszögéből, hiszen a WIPO vonatkozásában valamely közösségi védjegybejelentés vagy bejegyzés azonos módon minősül harmadik államokra kiterjedő nemzetközi eljárás megkezdésének feltételeként, mint a hasonló jellegű egyszerű állami aktusok. Ezért sokan értelmetlennek látják a közösségen belüli védjegy intézményét, tekintettel arra, hogy az Európai Unió tagjai Málta kivételével tagjai a Madridi Protokollnak is.

A másik tábor azonban egyre jobban erősödik, a tapasztalatok, a nagy ügyszám és a működés során észlelt sikeresség miatt. Három oldalról vizsgálva a kérdést a következőket állapíthatjuk meg:

1. Az Európai Unión belüli szabad piac szempontjából sokkal egyszerűbb egy eljárással a közösség teljes területére védeltséget szerezni, mint – még ha a Madridi jegyzőkönyv szerinti könnyebbséget figyelembe vesszük is – több külön-külön indított és lefolytatott eljárással.
2. Előnye lehet a kívánt területi hatály szempontjából a WIPO irodánál annak a nemzetközi eljárást kezdeményező állami bejelentésnek, amely az Európai Közösség területét kívánja megjelölni, hiszen azt egységesen tudja megtenni. Ez vonatkozhat Közösségen belüli, de közösségen kívüli bejelentőkre is!
3. A nemzeti „származási iroda” is könnyebben tud nemzetközi védjegybejelentést vagy csak uniós védjegybejelentést fogadni, ill. feldolgozni.
4. Az ügyfelek részére is megkönnyíti a tájékozódást és a jogkövető magatartást, ha egy központi adatbázisban minden információhoz egyszerre tud hozzájutni.

3.3. Védjegyjogi szerződés

A WIPO érdekkörében is létrehoztak egy új megállapodást az 1994. október 24-én Genfben aláírt Védjegyjogi szerződést, melyet Magyarország 1999. évi LXXXII. törvény a Szellemi Tulajdon Világszervezetében létrejött Védjegyjogi Szerződés kihirdetéséről szóló jogszabállyal tett belső jogforrássá.

A tudomány és technika fejlődésének köszönhetően olyan új területeket is bevon a szerződés az oltalmi körbe, mint a háromdimenziós védjegyek. Rögzit

továbbá olyan eljárási szabályokat, melyek az ügyintézés során addig felmerült hiányosságokat pótolják.

Ilyen szabályozás:

1. A bejelentő személyének rögzítése, képviselőének formája, fajtája. Ezek megváltozása esetén történő eljárások.
2. Hiba esetén meghatározza a kijavítás menetét, következményeit.
3. Nizzai megállapodás értelmében az áruosztályok pontos rögzítését határozza meg.⁴

3.4. Uniós változások

Az Európai Unió tagállamoknak többletfeladatot kellett átvállalniuk a jogszabályi rendelkezéseik egységesítésében, amit Az Európai Parlament és a Tanács 2008/95/EK irányelve (2008. október 22. kodifikált változat) a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről határozott meg számukra.

Ebben a következő lényeges pontokat rögzítik:

„A jogszabályok közelítésével elérni kívánt célkitűzések megvalósítása megkívánja, hogy a lajstromozott védjegyek megszerzésének és a védjegyoltalom fenntartásának feltételei valamennyi tagállamban alapvetően azonosak legyenek.”

„A Közösségben lajstromozott és oltalom alatt álló védjegyek, és ezáltal a közöttük felmerülő ütközések számának csökkentése érdekében elengedhetetlen a lajstromozott védjegyek tényleges használatának megkövetelése, illetve használat hiánya esetén az oltalom megszűnésének megállapítása.”

„Az áruk szabad mozgásának és a szolgáltatásnyújtás szabadságának elősegítése érdekében alapvető annak biztosítása, hogy a lajstromozott védjegyek valamennyi tagállam jogrendszerében azonos oltalmat élvezzenek.”⁵

A Belső Piaci Harmonizációs Hivatal 1995-ös működésétől kezdve komoly bevételeket termelt a közösség részére az új rendszer felállításának és működtetésének köszönhetően. Éppen ezért vált fontossá, hogy a 94-es rendeletet az első 15 év tapasztalatainak tükrében, valamint az infokommunikációs társadalom megerősödése miatt megváltoztassák. Ennek a kodifikációs munkának lett az eredménye a Tanács 40/94 EK rendeletének hatályon kívül helyezése és új rendelet megalkotása.

⁴ FICSOR Mihály: *The Law of Copyright and the Internet. The 1996 WIPO Treaties*. Oxford, Oxford University Press, 2002., Örg REINBOTHE – Silke von LEWINSKY: *The WIPO Treaties*. London, Butterworth, 2002.

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/95/EK irányelve.

A Tanács 207/2009/EK rendelete (2009. február 26.) a közösségi védjegyről (kodifikált változat) tökéletesen követi és szabályozza a kor kihívásainak megfelelő jogterületet.

Az új rendelet nem módosította a Bizottság 2868/95/EK rendeletét (1995. december 13.) a közösségi védjegyről szóló 40/94/EK tanácsi rendelet végrehajtásáról szóló rendeletet, ami az eljárási szabályokat tartalmazza.

Ez az új rendelet a WIPO Madridi Uniós Egyezmény és Protokollal összhangban készült néhány speciális újdonsággal fűszerezett jogforrás.

1. Kimondja a nemzeti védjegy szenioritását, mely abban az esetben érvényesül, ha egy tagállami védjegy jogosult közösségi védjegyoltalomban is részesült és a tagállamban az oltalma lejárt, a közösségi védjegy megléte azonban korábbi védjegyoltalmi jogosultságát fenntartja. Viszont azonban ez nem igaz.
2. A Kutatással kapcsolatos eljárások is könnyített metódusok szerint zajlanak, hiszen összekötésre került az Uniós és a WIPO rendszer, mely nagyban egyszerűsíti az eljárásokat.
3. Felszólalások és bejelentések rendszere ugyan úgy működik, mint a WIPO-nál.
4. A védjegyoltalmi idő 10 év.
5. Bevezeti a belenyugvás jogintézményét, mely 5 éves időtartamra lehetőséget ad a közösség területén más általi védjegyhasználat elleni fellépésre. Az 5 év jogvesztő határidő, utána nem lehet védjegyoltalomra hivatkozni!
6. Közösségi védjegylajstrom, Közösségi védjegy értesítő bevezetésre kerül.
7. Bejelentések nemzeti bejelentéssé való átalakításának lehetőségét megteremti.
8. A hivatal nyelve az angol, német, francia, spanyol, olasz – hivatal gondoskodik a fordításról, ha nem ezeken a nyelveken nyújtották be!⁶

A díjszabás vonatkozásában 40/94 sz. rendeletet a 355/2009 EK rendelettel módosítják 2009. március 31-én. A védjegy bejelentés alapdíja egyedi védjegy esetén 1050 EUR, elektronikus úton történő védjegy bejelentés alapdíja egyedi védjegy esetén 900 EUR. A védjegy bejelentés alapdíja együttes védjegy esetén 1800EUR.

A díjszabásból is kitűnik, hogy ha csak Magyarországon 2009-ben 2597 védjegybejelentés vonatkozásában kellett kutatást végezni, akkor ez a szám az Unió összes tagországának vonatkozásában hatványozottabban nagyobb, ami több millió EUR bevételt jelent a közösségi intézménynek.

⁶ A Tanács 207/2009/EK rendelete.

Érdekes adat, hogy az OHIM 1994-es létrehozása óta a közösségi védjegyoltalomban részesült megjelölések száma több mint 23,7 millió darab. Ez közösségi szinten is óriási bevétel, ami egyben óriási siker is.

3.5. Összefoglalva

A Madridi Jegyzőkönyv által létrehozott védjegyjogi rendszer precízen és pontosan kijelölte a jogintézmény kereteit és működési formáját. A több mint 120 éves tapasztalatokkal rendelkező rendszer a társadalmi és ipari változásokat csak késve követő rendszer jól igazodott a nemzetállamok és a nemzeti, valamint a nemzetközi hivatalok által jelzett igényekhez. 2014-re világossá vált, hogy sikereket ért el és alkalmazását a vállalkozások és az uniós polgárok is kedvelik. Hatása a magyar hivatal működésére kiemelkedő és nagyobb változást generál, mint a Madridi Megállapodásból és Protokollból származó feladatkörök. Gondoljunk csak a közösségi védjegybejelentésekből származó kutatások kiemelkedő számára, vagy az egy nyelven történő bejelentésből adódó fordítási feladatokra.

4. Szabadalmi rendszer

4.1. Párizsi Uniós Egyezmény

Ami a védjegyek esetében a Madridi Megállapodás, az a szabadalmak vonatkozásában az 1883. március 20-án aláírt Párizsi Uniós Egyezmény. Ezt az egyezményt több alkalommal módosították, mint a Madridi Megállapodást, szám szerint hétszer az alábbiak szerint: 1900. december 14., 1911 június 2., 1925. november 6., 1934. június 2., 1958. október 31., 1967. július 14., 1979. szeptember 28.

Ezek a módosítások főként a következőket mutatják:

1. Folyamatosan szükség volt a változtatásokra, az újdonságok, szabadalmaztatni kívánt feltalálói tevékenységek jogi kezelésére.
2. Egyértelműen megállapítható, hogy a védjegyekhez képest a sokkal részletgazdagabb tudományterületeket is magába foglaló jogintézmény működési, ügykezelési szabályait többször kellett az élet változásaihoz alakítani.
3. A Párizsi egyezmény szerinti szabadalmaknak sokkal jobban igazodniuk kell az ipari fejlődéshez, mint a védjegyeknek.

PCT (Patent Cooperation Treaty):

A PCT szabadalmi bejelentés a leggyakoribb nemzetközi szabadalmi bejelentési forma. Közös nemzetközi szakaszból, majd országonkénti, nemzeti részszakaszokból tevődik össze.⁷

A Párizsi Uniós Egyezmény értelmében egy szabadalom akkor tud megfelelő módon érvényesülni, és biztonságot jelentő védelmet nyújtani jogosultjának, ha pontosan körülírt és megfogalmazott, minden részletre kiterjedő igénypontokból áll össze. A bejelentés hasonlóan a védjegyhez itt is kezdődhet nemzeti hivatalnál és kezdődhet a nemzetközi hivatalnál is. A nemzetközi hivatali bejelentés, az úgy nevezett PCT dokumentum sokkal lényegesebb előnyökkel jár, mint a nemzeti bejelentés, ezért a nemzeti bejelentés kiterjesztését minden esetben érdemes megtenni.

A közös nemzetközi szakasz kezdetén a PCT hatóság, mely a legtöbb esetben a WIPO, nemzetközi újdonságkutatást végeztet, amelynek jelentését megküldi a szabadalmi oltalmat igénylő részére. Az újdonságkutatási szakasz a legkiterjedtebb és a legszéleskörűbb szakmai felkészültséget igényli, hiszen a tudományterületek jelenlegi és történetileg is rögzített dimenzióiban is szükséges megállapítania a szabadalmaztatott dokumentációról, hogy feltalálói tevékenység eredményeként újdonságot foglal magába. Nem elhanyagolható szempont, hogy a kutatási eredmény nem egy döntés arról, hogy az igénypontok szerinti szabadalmaztatni kívánt találmány megfelel-e a kívánalmaknak, vagy nem, hanem annak a vizsgálati eredményét foglalja magába, hogy a tárgykörben milyen eddigi bejelentések és oltalmak történtek és egyáltalán beszélhetünk-e lehetséges védettségéről. Ez a dokumentum a nemzeti hivatalok későbbi munkáját segíti abban, hogy védettséget adnak-e a kérelemben foglaltaknak, vagy elutasítják azt.⁸

A nemzetközi szabadalom (PCT) legnagyobb előnye, hogy a költségesebb nemzeti szakaszok eljárásait csak a bejelentés után jóval később kell megkezdeni. Nagy előnye, hogy a bejelentési nap, mely elsőbbséget biztosít a bejelentőnek már rögzítésre kerül, így elég idő áll rendelkezésre ahhoz, hogy a piaci visszajelzések alapján a bejelentő megfelelő döntést tudjon hozni, mely országokban kívánja érvényesíteni jogosultságát.

A PCT eljárás további előnye, hogy költségeit nem a fejlesztési szakaszban kell megelőlegezni, hanem addigra maga a találmány is, melyet közben megvalósítanak és piaci tényezőként hasznot hajtó vállalkozássá tesznek, termelhet annyi forrást, hogy finanszírozni tudják jogi védelmük nemzetállami kiterjesztését.

⁷ <http://www.mszte.com> [letöltés ideje: 2014. április 12.]

⁸ Paris Convention for the Protection of Industrial Property 1883. március 20.

Magát a PCT bejelentést, akkor érdemes megtenni, ha olyan védettségű oltalmat igényelnek, mely nem csak az Európai Unión belül, hanem harmadik országokra is kiterjedő, mint például USA, Kína, Oroszország.

A PCT nemzetközi szakasza két részből tevődik össze:

1. PCT I. a nemzetközi kutatási szakasz, amely a PCT bejelentés benyújtásával automatikusan megindul,
2. fakultatív PCT II. nemzetközi elővizsgálati szakasz.

Az Unió országoknak a nemzeti, vagy a nemzetközi hivatalnál történt iratbenyújtást követően a kutatást a müncheni központú Európai Szabadalmi Hivatal mint nemzetközi kutatási hatóság végzi. A nemzetközi kutatási jelentés (International Search Report) általában 10 hónap alatt készül el, az ügy nehézségétől és bonyolultságától függően. A PCT II. szakaszt akkor előnyös kezdeményezni, ha újdonságrontó iratokat tártak fel, a szabadalmi leírás és az igénypontok módosításával azonban megvédhető a találmány újdonsága, illetve a feltalálói tevékenység.

A PCT nemzeti szakaszokat, illetve az Európai Szabadalmi Hivatal (EPO) előtti eljárást az elsőbbségi naptól számított 30 hónapon belül kell kezdeményezni. A jelzett határideig mind a bejelentési illetékeknek, mind az adott ország nyelvén benyújtott iratok fordításának be kell érkeznie az adott külföldi hivatalba. (WIPO, EPO)

A nemzeti szakaszok hasonlóan zajlanak egy új bejelentéshez. Külföldi ügyvivőnek kell képviselnie minket, és az adott ország nyelvén kell a bejelentést kérni. Kérelmezni kell a magyar elsőbbség elfogadását is. A bejelentési napunk azonban fix, és azonos a PCT bejelentés napjával.

Amennyiben PCT nemzeti fázis keretében igénylünk európai szabadalmat (EP), akkor – sikeres kutatási jelentés vagy elővizsgálat után – könnyebb dolgunk van az Európai Szabadalmi Hivatal előtt. Egyrészt az eljárást magyar ügyvivő is képviselheti, másrészt az Európai Szabadalmi Hivatal elfogadja saját kutatását, így csupán a kettős szabadalom elkerülése céljából ellenőrzi, hogy nincs-e korábbi, hasonló – a kutatáskor még nyilvánosságra nem került – bejelentésük. Az eljárás vége azonos az Európai Szabadalmi Hivatal előtti normál eljárással.⁹

Pusztán nemzeti szabadalmi bejelentést kell foganatosítani, ha például Tajvanon vagy Argentínában szeretnénk oltalmat szerezni, ugyanis ezen államok nem tagjai az egyezménynek. Ugyancsak nemzeti út ajánlható, ha az USA-ban szeretnénk üzleti eljárást (business method) oltalomban részesíteni. Az USA-ban történő szabadalmi bejelentés elsőbbsége megalapozható egy – lényegesen

⁹ www.mszte.com

kedvezőbb áru – ideiglenes bejelentéssel. Az ideiglenes bejelentésből egy éven belül kell megindítani a tényleges szabadalmi bejelentést.

4.2. Európai Szabadalmi Egyezmény

Az EU-szabadalom vagy európai uniós szabadalom, az Európai Unió keretein belül tárgyalt *jövőbeli szabadalmi jogi aktus*, ami lehetővé tenné a teljes Európai Unión belül egységesen érvényes szabadalombejegyzését. Ez hosszú évek óta előkészített, de mind a mai napig csak egy olyan terv és feladat, melyet a tagállamok szeretnének megoldani és elfogadni, azonban többségében eljárásbeli és nyelvi nehézségek miatt, mely az európai uniós integráció nehézségeit is mutatja, még várat magára. Ennek ellenére a jól bevált minta már rendelkezésre áll a Közösségi védjegy intézményének formájában.

Az EU-szabadalom nem egyezik meg az Európai Szabadalmi Egyezmény által megalapozott európai szabadalommal. Az európai szabadalmak bejegyzésük esetén az egyes kijelölt államok szintjén érvényesíthető szabadalomcsomagként léteznek. Lényege, hogy a szabadalmaztatott dokumentumot az EPO mint közösségi szerv megvizsgálja, kutatást végez a témában és kutatási jelentéssel látja el. Nem történik ezen kívül semmilyen más jogi aktus, ami oltalmat keletkeztetne. A bejelentő tehát rendelkezik egy újdonság kutatással, amely az Európai Unió területére érvényes, azonban az egyes tagállamokban kívánt oltalmat minden egyes államban külön-külön kell kezdeményezze. A szabadalom tulajdonosa és harmadik fél számára is költséges eljárásokat vonhat maga után ezen szabadalmak megtámadása, mivel a szabadalom érvényesítése az egyes tagállamok bíróságain történik, és ha az Európai Szabadalmi Hivatal (EPO) előtti megtámadásra érvényes *kilenc hónapos* határidő lejárt, nem lehet központilag érvényteleníteni azt. Az EU-szabadalom ezeket a problémákat hivatott megoldani, olyan szabadalmi jog bevezetésével, amely Európán belül konzisztens, és így a belső piac egyik fő követelményének tenne eleget.

A közösségi szabadalommal kapcsolatos megegyezés nehézségei miatt más, az EU jogi keretein kívüli megoldási javaslatok is születtek a jogi költségek és a szabadalmak fordítási költségeinek csökkentésére. Ilyen megegyezés volt a 2000-es Londoni Egyezmény, amely 2008. május 1-jén lépett hatályba, lecsökkentve az Európai Szabadalmi Egyezmény szerint bejegyzett európai szabadalmak fordítását igénylő országok számát, ezzel az európai szabadalom megszerzésének költségeit. Egy másik, az európai szabadalmi perekre vonatkozó egyezmény (European Patent Litigation Agreement, EPLA) több vitatott kérdésben a joghatóságot tisztázva világos és egyértelmű eljárási szabályokat fektetett le.

Az európai szabadalom a fentiek alapján egy olyan régiós szabadalom, amely csak akkor érvényes, ha legalább egy országban (az egyezményhez tartozó tagállamban) érvényesítette van az oltalom. Természetesen a szabadalom is csak abban a konkrét országban lesz érvényes. A bejelentésnél még nem kell megjelölni az egyes országokat, azokat elég a szabadalmi oltalom elnyerése után kiválasztani, meghatározni.

Ha csupán az Európai Szabadalmi Egyezményhez tartozó országokban akarunk oltalmat szerezni, legegyszerűbb a közvetlen európai bejelentés. Előzetes magyar bejelentést itt is érdemes tenni, mert általában a magyar leírás rendelkezésre áll, és ha bármi finanszírozási vagy egyéb gondunk van az európai szabadalommal, legalább a magyar bejelentés biztosítékot nyújt a későbbi továbblépésre. Fontos, hogy a magyar bejelentés nem kötelező, mert a megerősítési, érvényesítési szakaszban is vissza lehet térni a Magyarországi oltalom megszerzéséhez.

4.3. EPO

Az Európai Unió másik szellemi alkotásokkal foglalkozó hivatala az Európai Szabadalmi Hivatal (EPO), létrehozása 1977. november 1-jétől, müncheni székhellyel. Nem önálló jogi személy, hanem az Európai Szabadalmi Egyezmény szervezete. Mint szervezet, közgyűléssel rendelkezik, amelynek elnöke egyben az Európai Szabadalmi Hivatal vezetője is.

Nem biztosít Európai Uniós Szabadalmat, hanem egy Európai Uniós egyszerűsített eljárást, ami az Európai Szabadalmi Egyezményt aláíró országokra vonatkozó szabadalmi védettséget jelent, úgy, hogy valós elsőbbséget biztosít.

4.4. Összefoglalva

A szabadalmi rendszer világviszonylatban és uniós viszonylatban is folyamatosan alakul.

A végleges európai szabadalmi megegyezést tehát főként bonyolult tudományos és szakmai anyagok nyelvi kérdései hátráltatják 2003 óta, de a 2010-es belga EU-elnökség prioritásként kezelte, és nem tűnt reménytelennek, hogy újabb kompromisszumok árán lezárja az ügyet. Ám a 2011-es magyar EU-elnökség alatt sem sikerült tető alá hozni a megállapodást, ahogy azóta sem.

5. Szellemi Alkotások Nemzeti Hivatala

A nemzeti hivatal működését és feladatkörének változásait éves bontásban mutatom be a könnyebb követhetőség érdekében.

5.1. SZTNH – 2009

A Londonban, 2000. október 17-én kelt, az európai szabadalmak megadásáról szóló egyezmény 65. cikkének alkalmazásáról szóló Megállapodáshoz való csatlakozásról szóló 2009. évi XXIII. törvény hirdette ki a Londoni Megállapodást, valamint tartalmazta a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény módosítását is, amely a megállapodáshoz való csatlakozás kapcsán vált szükségessé. A Londoni Megállapodás az európai szabadalmakkal kapcsolatos fordítási követelmények enyhítését és a fordítási költségek csökkentését célozta; a csatlakozással a Magyarországon hatályos európai szabadalmak teljes szövege angol nyelven állt rendelkezésre, viszont az oltalom terjedelmét meghatározó igénypontokról minden esetben magyar nyelvű fordítás készült. A magyarországi hatálybalépés időpontja: 2011. január 1.

5.2. SZTNH – 2010

Ahogy azt a bevezetőben már említettem, a magyar hivatal életében a 2010. év igen nagy változásokat hozott. Megváltozott a hivatal magyar és idegen nyelvű neve. Szám szerint kettő független és különálló testület jött létre. Az egyik a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület, melynek feladata a hamisítások elleni fellépés, a jogsértő állapot felderítése és megszüntetése. A másik a Szellemi Tulajdon Nemzeti Tanácsa, mely tanácsadó testületként segíti a hivatal és a bejelentők munkáját.

Bevezetésre került az Elektronikus ügyintézés fejlesztésén belül a hiteles lajstromkivonat igénylés és a változásoknak elektronikus úton történő benyújtási lehetősége. Védjegyek esetében lehetővé vált a gyorsított és különlegesen gyorsított eljárás szerinti irat benyújtás, amelyek néhány napos ügyintézészt biztosítanak az ügyfeleknek. A digitális átálláshoz tartozik az Elektronikus közhiteles nyilvántartások bevezetése és az összes dokumentum digitalizálása.

Ebben az évben a 2001. évi XCVIII. törvény megváltoztatásáról is döntött az országgyűlés, aminek tartalma a Mintaoltalmi ügyekben történő közzététel jogintézményének megszüntetését tartalmazta. E tárgykörben meg kell még említeni a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény megváltoztatását,

amely rögzítette, hogy a szerzői és szomszédos jogok kezelése az egyesületként működő ARTISJUS jogkezelő irodától az SZTNH hivatalához kerül, ezáltal jelentős jogvitát és érdeksérelmet megszüntetve.

5.3. SZTNH – 2011

Magyarország 2010. szeptember 28-án Londonban letétbe helyezte a 2000. október 17-én aláírt európai szabadalmak megadásáról szóló megállapodáshoz való csatlakozásról szóló okiratot. Ennek értelmében 2011. január 1-jétől az európai szabadalmak esetében elégséges az igénypontok magyar nyelven történő benyújtása, ha az Európai Szabadalmi Hivatal előtti eljárás nyelve angol. Amennyiben német vagy francia, akkor a többi rész angolra fordítása elegendő.

Ettől az évtől kezdődően a Szabadalmi Gyorsforgalmi Hálózat ('Patent Prosecution Highway') együttműködő részeseként lép be a magyar hivatal a finn, japán, amerikai, osztrák hivatalokkal kötött megállapodások értelmében. A hálózat zárt internetes rendszer, mely a hivatalok közti információáramlást többszörösen meggyorsítja, így a bejelentések elbírálásának ideje is rövidül.

Ahogy az életi minden területén, úgy a szellemi alkotások területén is egyre inkább teret hódít az internet és az internethez kapcsolódó szolgáltatások. A szabadalmak vonatkozásában a nyelvi nehézségek áthidalása az elsődleges megoldandó feladat, mely értelmében az EPO keretmegállapodást kötött a Google vállalattal, a gépi fordítási rendszer beüzemelésére.

A Szabadalmi ügyekben az EU-szabadalom elfogadás-előkészítése még mindig várat magára.

5.4. SZTNH – 2012

2012-ben a Trade Mark View védjegykutatói rendszerhez Magyarország csatlakozott, melynek jelentősége abban állt, hogy ez volt az első alkalom, hogy egy szabadalmi rendszerhez való csatlakozás hamarabb megtörténik, mint egy védjegyrendszerhez (lásd fent PPH).

Ugyanebben az évben a Szabadalmi Gyorsforgalmi hálózat Patent Prosecution Highway rendszeréhez csatlakozott Dél-Korea is.

6. Megállapítások

A szabadalmi és védjegyrendszerek eljárásuk rendszerét tekintve jelentős hasonlóságot mutatnak. Pontosan ezért lehet őket egy azon hivatalon belül és egymáshoz hasonló eljárási módszerekkel rendszerben kezelni. Fontos azonban egy megkerülhetetlen tényezőt kiemelni, amely a két jogterületet teljesen elválasztja egymástól. Míg a védjegyek esetében a tartalom is jogilag körülhatárolható és meghatározható, addig a szabadalmak esetében ez multilaterális, más tudományágak eredményeit biztosítják, ami annyit tesz, hogy a szabadalmak esetében maga a védettségi rendszer más tudományágak eredményeinek biztosít jogi védettséget.

Nem másról szól ez a jogterület, mint a különböző tudományágak eredményeinek egyfajta jogi keretek közé szorításáról, mely egyrészt garanciákat biztosít, másrészt kísérletet tesz a szabad gondolkodás és szabad tudományok eredményeinek azonos platformon való kezelésére! Ezt azonban különösen meg is nehezíti. A szabadalmak fontos része és tényezője a megfelelő nyelvi megfogalmazás, ezért az egyik legnagyobb probléma a nyelvi fordítások és az ezekből adódó eltérések és viták tisztázása. Ez pusztán technikai kérdés, hiszen a szabadalmi rendszer jogintézményének rendszere már megfelelően kialakításra került. A továbbiakban már csak más tudományágaknak kell a megoldásokat találni, hogy a szabadalmi rendszer egy platformon kezelhetősége megvalósuljon!

A folyamat még a mai napig zajlik...

GONDOLATOK A JOGERŐ SAJÁTÓSÁGAI ÉS A CSOPORTPER TEKINTETÉBEN

GYIMESI TAMÁS FERENC
doktorandusz (PPKE JÁK)

1. Bevezetés

Tanulmányomban szeretném bemutatni a közérdekű igényérvényesítést, valamint a csoportos perlés egyes modelljeit, amelyek segítségével a jogerő vonatkozásában olyan jogpolitikai célokra, kérdésekre szeretnék rámutatni, rávilágítani, amelyek vizsgálat tárgyát képezhetik akár a jelenleg is folyó polgári perrendtartás kodifikációja során. A csoportperek és a jogerő vonatkozásában a jogpolitikai kérdések, megoldások száma végtelen, hiszen a csoportperek esetében a jogerő személyi, tárgyi hatálya és maga res iudicata mint egész szinte tetszőlegesen vándorolhat, alakulhat. Így a „gondolatokkal való játék” és a megoldások száma ‘végtelen’. A csoportos perlés jogirodalmát tekintve elmondható az, hogy hazánkban is ébredezni látszik az ez irányú jogi gondolkodás és a jogirodalom. E téren nem lehet elmenni Nagy Csongor István összehasonlító jogi munkái mellett, amelyet az egyes modellek bemutatása során jelen tanulmányomban is követni fogok. Az egyes modellek vonatkozásában nem másról beszélek, mint az amerikai csoportper (class action), az európai opt-in megoldáson alapuló csoportos pertársaság modellt, valamint a közérdekű per, amelyet szintén általában Európában alkalmaznak. A csoportperek vonatkozásában, az egyes modellek bemutatása során elsősorban azon jogi megoldásokra fókuszálok, amelyek a jogerő szempontjából relevánsak lehetnek.

2. A csoportos igényérvényesítésről általában

A római jogban meghatározott büntető kereseteket csak a jogsérelmet szenvedettek indíthattak meg, emellett egyéb keresetek megindítását a közérdekvédelmében bárki kezdeményezhetett. Ezt nevezték *actiones populares*-nak, közérdekű keresetnek.¹ Miczán Péter a közérdekű és a csoportos igényérvényesítést egymással szembeállítva arra a következtetésre jut, hogy „az utóbbi az előbbi részhalmaza”.² A továbbiakban fontosnak tartom tanulmányom és a jogpolitikai kérdések felvetése szempontjából az amerikai csoportper (*class action*) és az Európában elterjedt opt-in rendszer rövid bemutatást. Nagy Csongor István a csoportos igényérvényesítést (vagy más néven csoportos perlést) munkájában akképpen határozza meg, hogy azon azt a helyzetet értjük, amikor „egy nagyszámú csoport tagjainak követeléseit ítélik meg egy eljárásban, amelyben a csoportot állami szerv, társadalmi szervezet vagy a csoport reprezentatív tagjai képviselik, és amelyhez a csoport tagjai hozzá kell járuljanak vagy kifejezetten, vagy azzal, hogy a csoportper megindítása során kiadott felhívás, illetve tájékoztatás ellen nem emelnek kifogást, illetve nem lépnek ki a csoportból.” Ezen felül Nagy Csongor István hozzá teszi azt, hogy előfordulhat olyan eset is, amikor a csoport tagjai számára nincs lehetőség arra, hogy az érdekükben vagy nevükben megindított eljárásból kilépjenek. A csoportban való részvétel jellege alapján – alapvetően két rendszert különböztethetünk meg egymástól – az opt-in és az opt-out rendszert. Az opt-in rendszer lényege, hogy a csoport tagjának hozzá kell járulnia a perhez, kifejezetten meg kell hatalmaznia a pert megindító személyt ahhoz, hogy a pert lezáró érdemi határozat vagy egyezség hatálya rá is kiterjedjen, illetve rá vonatkozóan jogosultságokat vagy kötelezettségeket állapítson meg. Az opt-out rendszerben ezzel szemben a pert engedélyező bírósági végzéssel a csoport összes tagja a per és az eljárást befejező határozat hatálya alá kerül. Mindemellett azonban a tagnak lehetősége van arra, hogy kilépjen a csoportból, ha erre irányuló és ilyen tartalmú nyilatkozatot tesz. Az opt-out rendszerekben tehát a tag az eljárás megkezdését követően vagy meghatározott időn belül, vagy egészen az ítélelhozzatalig bármikor kiléphet a csoportból.³

¹ FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996. 178.

² MICZÁN Péter: Gondolatok az igényérvényesítési jogról és a közérdekű csoportos képviseletről. *Magyar Jog*, 2012/ 9. 527.

³ NAGY Csongor István: A csoportos igényérvényesítés összehasonlító jogi modelljei – I. rész. Az amerikai *class action*. *A Külgazdaság – Jogi melléklet*, 2010. 9–10. sz. 93–94.

3. A jogerő sajátosságai

Ha a jogerő sajátosságairól szeretnénk beszélni a csoportper tekintetében, akkor olyan dolgokat kell részletesebben szemügyre vennünk – a későbbi csoportperekkel kapcsolatos vizsgálódásaink okán – először is, mint az alaki jogerő, az anyagi jogerő, a jogerő személyi hatálya, valamint a jogerő tárgyi hatálya. Ahhoz azonban, hogy a jogerő előbb említett elemeit vizsgálat tárgyává tegyük, és azok felhasználásával kérdéseket, jogpolitikai kérdéseket tudjunk feltenni, álláspontom szerint az anyagi jogerő törvényi definíciójából és magából a jogerő fogalmából kell kiindulnunk. A jogerős határozat legfontosabb tulajdonságai között a magyar jogirodalom a megtámadhatatlanságot, a véglegességet, a határozat irányadó voltát és a végrehajthatóságot sorolja fel. Ezekben a tulajdonságokon alapul a jogerő fogalma is, amely lényegében a jogerőhatás leírására irányul.⁴

A jogirodalom, mint tudjuk, alaki és anyagi jogerő között tesz különbséget. Bacsó Jenő szerint azonban, nem helyes a jogerőnek az alaki és anyagi megjelölése, mivel arra a gondolatra vezet, hogy a jogerőnek kétféle következménye van, holott a jogerő csak előfeltétele annak, hogy az ítélet fellebbezést nem támadható és előfeltétele annak is, hogy irányadó legyen. Tehát szerinte a jogerő következménye egy és ugyanaz, mert akár azt mondjuk, hogy az ítélet megtámadhatatlan, akár azt, hogy irányadó, mindkét szóval azt fejezzük ki, hogy az ítélet jogerős. Bacsó szerint továbbá azért sem helyes eme megkülönböztetés, mert azt a látszatot kelti, hogy az a magánjog körébe tartozik, holott tisztán perjogi jelenség.⁵ E körben még egy szerző álláspontját tartom fontosnak kiemelni Ó Tomcsányi Móric, aki szerint csak egy jogerő létezik, mégpedig az, amit mi alaki jogerőnek nevezünk, és az anyagi jogerő ennek csak következménye, ugyanakkor az alaki jogerő teljes értékét, csak az anyagi jogerő hatásával nyeri el.⁶

A határozatok alaki jogereje azt jelenti, hogy a határozat rendes perorvoslattal, azaz fellebbezéssel nem támadható meg.⁷ Egyes tudományos nézetek szerint ez az állapot maga a jogerő és minden más, amiről még beszélni szokás,

⁴ KENGYEL Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2008. 364.

⁵ BACSÓ Jenő: *Beszédek és dékáni tanévzáró értekezés: újabb széljegyzetek az ületi jogerő tanához*. Debrecen, Egyetemi Nyomda, 1936. 10–11.

⁶ TOMCSÁNYI Móric: *Jogerő a közigazgatási jogban*. Budapest, Franklin, 1916. 5–10.

⁷ BAJORY Pál: *Fellebbezés a polgári eljárásban*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1987. 167.

ennek, illetőleg a jogerős határozatnak a hatása.⁸ Az anyagi jogerő fogalmát a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) 229. § (1) bekezdése határozza meg, miszerint a keresettel érvényesített jog tárgyában hozott ítélet jogereje kizárja, hogy ugyanabból a tényalpból származó ugyanazon jog iránt ugyanazok a felek – ideértve azok jogutódait is – egymás ellen új keresetet indíthassanak, vagy az ítéletben már elbírált jogot egymással szemben egyébként vitássá tehessek (anyagi jogerő). Farkas a következőképpen határozza meg az anyagi jogerő fogalmát: „anyagi jogerőn azt a jogerőhatást szokták érteni, amely a felekre nézve irányadóvá teszi a jogerős bírósági határozatban foglalt döntést, és amelyhez a továbbiakban a bíróságok kötve vannak.”⁹ A bíró szava pozitív irányadó mérték. A bíró ezen nyilatkozata az utolsó szó egy vitában és ez nem más, mint a *res iudicata*, ami az ítélet anyagi jogereje.¹⁰ A jogerő alanyi terjedelme azon személyek a körét jelenti, akikre az ítélet anyagi jogereje kiterjed. Ezzel kapcsolatban a Pp. a feleket és a jogutódokat jelöli meg.¹¹

A jogerőhatás az ítélethez csak annyiban fűződik, amennyiben a keresettel érvényesített jog tárgyában hozta a bíróság az ítéletet. A jogerő tárgyi terjedelmének vizsgálatánál lényeges pont az azonosság vizsgálatának kérdése. A Pp. 229. § (1) bekezdése szerint az ítélet jogereje csak ugyanabból a tényalpból származó ugyanazon jog iránti keresetindítást, illetőleg vitássá tételt zárja ki. Az azonos jog meghatározásának problematikája egy igen fontos kérdés. Egy adott perben követelt dolog, szolgáltatás, valamint személyek azonosságát általában nem nehéz megállapítani. Azonban a jog azonosságának megállapításánál felléphetnek nehézségek. Ahhoz, hogy a keresettel érvényesített jognak az ítélt dologgal való azonossága megállapítható legyen, két körülmény vizsgálata szükséges. Mégpedig, hogy ugyanabból a tényalpból származó, ugyanarról a jogról legyen szó. E két tényező esszenciális jellegű, tehát az anyagi jogerő fennállásához és az ítélt dolog megállapításához mindkettőre szükség van.¹²

⁸ FARKAS József: *A jogerő a magyar polgári peres eljárásban*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976. 22.

⁹ FARKAS i. m. 23.

¹⁰ Hans REICHEL: *Rechtskraft und ungerechtfertigte Bereicherung*. Leipzig, Verlag von Felix Meiner, 1913. 3.

¹¹ GÁTOS György: Határozatok. In: NÉMETH János – KISS Daisy (szerk.): *A polgári perrendtartás magyarázata*. Budapest, Complex Kiadó, 2007. 1271.

¹² FARKAS i. m. 75–79.

4. A jogerő sajátosságai a közérdekű permodell tekintetében

A közérdekű igényérvényesítés belföldi szabályozásában elszórtan találhatunk olyan jellegű szabályokat, amelyek a jogerő szempontjából is relevánsak lehetnek. Milyen esetkörökről beszélhetünk a közérdekű permodellel kapcsolatosan? A jelenlegi hazai szabályozásban elsődlegesen a közérdekű igényérvényesítés lehetőségeinek megteremtésével ad teret a jogalkotó a csoportos igényérvényesítés számára, amelyet a következő példákkal lehet szemléltetni.

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvényben (a továbbiakban: Környezetvédelmi törvény) már megjelenik az *actio popularis* vagyis, hogy a perlési jog megilleti a környezet védelmi szervezeteket, mégpedig oly módon hogy a környezet használó ellen indítanak pert, a környezet érdekében. A Környezetvédelmi törvény 99. § (1) bekezdése alapján a környezetveszélyeztetés, környezetszennyezés vagy környezetkárosítás esetén a szervezet a környezet védelme érdekében jogosult fellépni. És kérheti a bíróságtól, hogy a veszélyeztetőt tiltsa el a jogsértő magatartástól (működéstől). A Környezetvédelmi törvény 109. § (1) és (2) bekezdése szerint továbbá az ügyész a büntetőeljárás törvényben meghatározottak szerint jár el a környezeti elemek Büntető Törvénykönyvben tilalmazott módon való megsértése esetén. Ebben az esetben a környezeti veszélyeztetés esetén az ügyész is jogosult keresetet indítani a tevékenységtől való eltiltás, illetőleg a környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kár megtérítése iránt.

Hasonló esetről rendelkezik az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény 48. (1) bekezdése, amely kimondja, hogy az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló törvény szerinti azon civil szervezeteket, amelyek tevékenysége az állatok védelmére irányul, az állatvédelmi jogszabályok megsértése miatt általuk kezdeményezett hatósági eljárásokban az ügyfél jogállása illeti meg. Az állatvédelmi jogszabályok megsértése miatt a bíróság előtt az előbb említett szervezetek pert indíthatnak. Végezetül ki szeretném még emelni az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Esélytv.) 20. § (1) bekezdését, amely alapján az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt bíróság előtt személyiségi jogi pert, valamint munkaügyi pert indíthat az ügyész, Egyenlő Bánásmód Hatóság (a továbbiakban: EBH) és a civil és érdek-képviselési szervezet.

Milyen szempontok alapján lehetnek számunkra érdekesek a fent említett jogszabályhelyek? Amennyiben az alanyi kört, azon belül a képviselti kört vizsgáljuk, egy különleges kérdéskörrel találkozhatunk. Sári János úgy fogalmaz,

hogy a környezetvédelem sajátossága valójában abban áll, hogy alanya az emberiség és a természet lehetne.¹³ Azaz a környezetvédelem, a környezetjog területén a képviselti kör speciális, mert látszólag hiányzik. Valójában az egész társadalom, és adott esetben a jövő nemzedéke¹⁴ is lehet maga a képviselti kör. Ezen utóbbi kör számára akkor bírhat az anyagi jogerő relevanciával, amikor az adott környezetkárosítás csak hosszú évek elteltével fejt ki a hatását, illetve hosszú évekig fejt ki a hatását. Álláspontom szerint a Környezetvédelmi törvény esetében valójában semmi sem zárja ki azt az esetet, hogy hosszú évek elteltével ugyan abból a tényalapról származó ugyanazon jog vonatkozásában esetleg újra az igényérvényesítés eszközével éljen a most még jövő nemzedékeként aposztrofált személyi kör, mint képviselti kör.

Nem megismételve továbbá a fentieket, az EBH a közérdekű igényérvényesítés joga alapján pert indíthat a jogaikban sértett személyek és csoportok jogainak védelmében [Esélytv. 14. § (1) bekezdés *b*) pont]. Az Esélytv. rendezi azt a kérdést, hogy a bíróság határozatának jogerőre emelkedését követően az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt közigazgatási szerv előtt ugyanazon törvénysértés tekintetében azonos személy ellen elkövetett törvénysértés miatt eljárás ne legyen indítható, továbbá azt is, hogy más személy ellen elkövetett törvénysértés esetén az EBH a bíróság határozatában megállapított tényállást alapul véve jár el [Esélytv. 15/B. § (4) bekezdés]. Hogyan alakul a jogerő alanyi terjedelme abban az esetben, ha az EBH közérdekű igényérvényesítési joga alapján pert indít egy jogaikban sértett csoport jogainak védelmében? Ha adott esetben például az EBH pert indítana a bíróság előtt abból kifolyólag, hogy a férfiaknak igen a nőknek ellenben nem kell belépőjegyet fizetnie egy meghatározott szórakozóhelyen és a bíróság valóban megállapítaná a jogsérelmet, az ítélet jogereje a férfitársadalom többi tagjára is kiterjedne csak úgy, mint az alperesre.¹⁵

¹³ SÁRI János: *Alapjogok. Alkotmánytan II.* Budapest, Osiris Kiadó, 2004. 291.

¹⁴ A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége [Magyarország Alaptörvénye P) cikk (1) bekezdés].

¹⁵ Az általam felhozott példa ebben a formájában csak fiktív jogeset. A példában említett jogesettel kapcsolatos eljárást valójában az EBH folytatta le. Az eljárás eredményeként az EBH az eljárás alá vont szórakozóhelyet a jövőben eltiltotta hasonló magatartás tanúsításától [az EBH 579/2013. számú határozata].

5. A jogerő sajátosságai a csoportpermodell tekintetében

Milyen szempontokat vizsgálhatunk a csoportperrek vonatkozásában és milyen magyar vonatkozásokat találhatunk? A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (a továbbiakban: Tptv.) 92. § (1) bekezdése szerint a Gazdasági Versenyhivatal (a továbbiakban: GVH) pert indíthat a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítése iránt, ha a vállalkozás e törvénybe ütköző tevékenysége vagy a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény alapján a GVH hatáskörébe tartozó jogsértő magatartása a fogyasztók széles, a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érinti. A Tptv. 92. § (4) és (5) bekezdése továbbá hozzá teszi, hogy ha a jogsértéssel érintett fogyasztók tekintetében az érvényesített igény jogalapja és az igényben megjelölt kár összege, illetve egyéb követelés esetén a követelés tartalma egyértelműen megállapítható, a GVH kérheti, hogy a bíróság ítéletében kötelezze a vállalkozást az ilyen követelés teljesítésére, ellenkező esetben kérheti, hogy a bíróság állapítsa meg a jogsértés tényét a keresetben meghatározott valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatállyal. Ha a bíróság a jogsértés tényét a keresetben meghatározott valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatállyal állapította meg, a jogsértéssel érintett fogyasztó az általa a vállalkozás ellen indított perben kizárólag a kárának összegét, valamint a jogsértés és a kára közötti okozati összefüggést köteles bizonyítani. A bíróság ítéletében meghatározza azoknak a jogosult fogyasztóknak a körét és az azonosíthatóságukhoz szükséges adatokat, akik tekintetében a jogsértés tényét megállapította, illetve akik jogosultak az ítéletbeli kötelezés teljesítésének követelésére. A tanulmány szempontjából azonban a legfontosabb rendelkezést a Tptv. 92. § (8) bekezdése tartalmazza, miszerint a GVH általi igényérvényesítés nem érinti a fogyasztónak azt a jogát, hogy a jogsértővel szemben a polgári jog szabályai szerint igényét önállóan érvényesítse. Hasonló rendelkezéseket tartalmaz a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény 164. §-a is, és bár jóllehet, e rendelkezések a közérdekű igényérvényesítés alcím alatt szerepelnek, én mégis a csoportpermodellként tekintek rá tanulmányom szempontjából.

Mi következik az előbb említett két jogszabály rendelkezéseiből? Ebben a két esetben már egy jóval pontosabban behatárolható csoportról beszélhetünk, nem úgy, mint a környezeti tárgyú törvények esetében. A bíróság ítéletében meghatározza azoknak a jogosult fogyasztóknak a körét és az azonosíthatóságukhoz szükséges adatokat, akik tekintetében a jogsértés tényét megállapította, illetve akik jogosultak az ítéletbeli kötelezés teljesítésének követelésére.

Álláspontom szerint az igényérvényesítésnek ez már egy opt-out rendszerhez hasonlító modellje, de valójában – pont a *res iudicata* szempontjából – még egy annál is nyitottabb formájával találkozunk a csoportpereknek, hiszen a GVH és az MNB általi igényérvényesítés nem érinti a fogyasztóknak azt a jogát, hogy a jogsértővel szemben a polgári jog szabályai szerint igényét önállóan érvényesítse. Akár úgy is fogalmazhatnánk, hogy ez a rendszer egy „opt-out-nál is opt-outabb rendszer”.

Miként modellezhetjük le ezt még le világosabban? Úgy, hogy ha egy csoportper során a GVH igényérvényesítése alapján marasztaló vagy megállapító ítéletet hoz a bíróság, ettől függetlenül a csoport bármely beazonosítható tagja saját igényérvényesítési joggal is felléphet. Ezen saját, önálló igényérvényesítés eredményeként rá nézve születhet kedvezőbb, vagy akár hátrányosabb ítélet is. Vélhetően a csoportper során meghozott ítélet fog rá is kiterjedni az egyedi ügyben (ha csak nem lép fel új bizonyítékkal), azonban ha a csoport egyedi tagja úgy dönt – valószínűleg hátrányosabb ítélet esetén – hogy ő mégis csak a csoportper „eredményéhez” szeretné kötni magát, úgy annak sincs semmi akadálya, hiszen az rá is kiterjed, mivel a jogszabály még a kifejezett kilépést sem írja elő a csoporttag számára.

Az egyéni igényérvényesítés során hátrány kizárólag abból éri őket, hogy saját eljárásuk során előadásukban több bizonyítékot kell előadniuk. E a jogalkotói megoldás tehát kijelenthetjük, hogy rendkívül fogyasztóbarát, rendkívül ügyfélbarát, mivel a *res iudicata* nem köti az egyedileg eljáró személyt sőt, úgymond válogathat is az ítéletek között, az igényérvényesítés eredményeként született ítélet „bármelyik fazékból meríthet.” Természetesen ez alatt nem azt értve, hogy vegyesen egyszerre mind a kettőből, hanem vagy az egyikből, vagy a másikkól. Egy ilyen csoportpermodellben, ahol még a kifejezett kilépés sincs előírva azon személyek köre, akikre az ítélet és annak jogereje kiterjed igen tág, nehezen behatárolható. Pákozdi Zita is úgy fogalmaz a kilépés jogát biztosító opt-out rendszer vonatkozásában, miszerint ez a rendszer nem azt eredményezi, hogy az eljárás során minden egyes csoporttag személy szerint meghatározható és pont ebből kifolyólag „a jogerő személyi hatálya sem lesz teljes mértékben behatárolható”.¹⁶

Fontos felhívni a figyelmet ugyanakkor arra is, hogy a csoportperben hozott ítélet tekintetében a jogerő egyik alkotó eleme a megtámadhatatlanság maradéktalanul érvényesülni látszik. Ennek oka, hogy amit a csoportper során lefolytatott eljárásban a bíróság már bizonyított, az nem lesz megkérdőjelezhető. Az

¹⁶ PÁKOZDI Zita: A csoportos perlés és a jogerő alanyi hatálya. In: HARSÁGI Viktória – RAFFAI Katalin – SURI Noémi (szerk.): *Új jogalkotási perspektívák és tendenciák Magyarországon és az Európai Unióban*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 232.

egyéni igényérvényesítés során az egyén már erre az ítéletre fog hivatkozni. Ez az ítéletet pedig az eljáró bíróság előtt, mint hivatalos tudomású tény¹⁷ fog megjelenni, mint jogerősen bizonyított tény, ami így egy „de facto jogerőhatással” fog rendelkezni.¹⁸

Elszakadva az eddig említett példáktól és hazai megoldásoktól a következő megvalósítási felvetéseket is hasznos szemügyre venni. Antonio Gidi a csoportperekkel kapcsolatosan egy olyan összefoglaló tervezetet készített, amely lehetséges megoldásokat tartalmaz azon problémákra, amelyek a csoportok jogainak bírósági védelméből fakadnak. A *res iudicata* összefüggésében tett megállapításai szerint a *res iudicata* mind a csoportot, mind a csoporttagokat köti a bírósági eljárás kimenetelétől függetlenül, kivéve, ha a csoport illetve a csoporttagok érdekeinek képviselője nem volt megfelelő, vagy a bizonyítási eljárás hiányos volt. További javaslatként fogalmazza meg, hogy ha a csoportos perlés nem jár sikerrel bizonyítékok hiányában, úgy bármely más lehetséges képviselő újra előterjeszthet egy azonos keresetet egy olyan új bizonyíték előadásával, amely alkalmas a végeredmény, az ítélet megváltoztatására. Gidi a *res iudicata* vonatkozásban végül hozzá teszi, hogy abban az esetben, ha a *res iudicata* hatálya alatt álló csoporttag utóbb önálló keresetet indít a bíróság ezen egyedi ügyben csak olyan egyéni sajátosságokról és kérdésekről dönthet, amelyről a csoportos ítéletben nem rendelkezett. Gidi modelljében azt a csoporttagot, aki a csoportper ítéletének kihirdetése előtt egyéni keresetet nyújt be jogai védelme érdekében, kizárják a csoportból és így a csoportperben született ítélet hatálya alól is kikerül.¹⁹ Nagy Csongor István az opt-out csoportpermodell tekintetében úgy látja, hogy annak egyik kiindulópontja, az hogy „az eljárásból, a jogerőhatást leszámítva, a tagokra nézve csak előny származhat.” Végül úgy fogalmaz, hogy a „csoportper eredményeként születő határozat jogereje ki kell terjedjen a csoport-

¹⁷ A Pp. 163. § (3) bekezdése ugyanis kimondja, hogy a bíróság az általa köztudomásúnak ismert tényeket valóban fogadhatja el. Ugyanez áll azokra a tényekre is, amelyekről a bíróságnak hivatalos tudomása van. Hivatalos tudomása a bíróságnak többek között az általa korábban lefolytatott peres és nemperes eljárásokból származhat.

¹⁸ A csoportperekben is lehet helye a köztudomású tények vonatkozásában a hasonló jogi igények érvényesítésének. Ha visszaemlékezünk a parkolási ügyekre, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy a bíróság sok esetben nem engedte bizonyítani azt, hogy a parkolás nem történt meg, mert elfogadta a parkoló társaságok nyilvántartásairól készült kivonatokat valóságnak megfelelőségét. Valószínűleg azért, mert vélhetően egyszer egy ügyben már lefolytatta a bizonyítást és utána erre már nem engedett újabb bizonyítási eljárást.

¹⁹ Antonio GIDI: *The Class Action Code: A Model for Civil Law Countries*. University of Houston Public Law and Legal Theory Series 2006–A–20, 47-48. <http://www.abdpc.org.br/abdpc/artigos/SSRN-id930439.pdf> [letöltés ideje: 2014. április 10.]

tagokra.”²⁰ Pákozdi Zita álláspontja szerint a csoportos perekben a jogerő célja tekintetében véglegesen lezártnak kell tekinteni a jogvitát azon csoporttagok vonatkozásában, akik vagy nem léptek ki a csoportból (opt-out modell esetén), vagy nem léptek be a csoportba (opt-in modell esetén). Ez irányukban az újabb peres eljárás indítását kizárja.²¹

Miczán kérdésként veti fel munkájában, hogy a képviselő keresete alapján lefolytatott perben a jogerő az anyagi jogi igények milyen körére, mekkora terjedelmére terjedjen ki az ítélet alapján azonosítható csoporttagok irányában. Három esetkört határol el e tekintetben. Az első megoldási javaslat szerint a jogerő az anyagi jogi igények teljes körére terjedjen ki korlátozás nélkül és ezáltal, a csoport tagjai később a jogsértővel szemben egyénileg a jogsértés miatt már ne léphessenek fel, még akkor sem, ha a csoport képviselője nem érvényesítette valamennyi alanyi jogi igényüket. A második megoldási javaslat szerint a jogerőnek csak a csoport képviselője által érvényesített anyagi jogi igényre kellene kiterjednie, míg harmadik esetben csak a képviselő által érvényesített anyagi jogi igényre terjedjen ki, „és osztható szolgáltatás esetén csak a képviselő által érvényesített részre, hogy a csoporttag jogosult ugyanazon jogsértés alapján ugyanazon anyagi jogi igényt érvényesíthesse a meg nem ítélt követelésrészre.”²² Kérdésként vethető fel az is, hogy az alaki jogerő beálltát követően rendkívüli perorvoslattal kizárólag a csoport képviselője élhet, vagy arra bármely csoporttag jogosult lenne egyedileg. Mi történne abban az esetben, ha saját perorvoslattal több önálló csoporttag is fellépne. Akkor adott esetben újra egy csoportban egyesülnének automatikusan, vagy a később indított perorvoslatok felfüggesztése mellett csak a korábban megindítottat bírálnák el először. Továbbá fontos szempont lehet az is, hogy a képviselő bírósági végrehajtási eljárásban is felléphet-e.

Érdemes végül egy rövid kitekintést tennünk az uniós szabályozási irányokra is. A Bizottság Ajánlása (2013. június 11.) az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről (2013/396/EU) a részvétel kinyilvánításnak elvén (‘opt-in’) alapuló felperesi pertársaság kapcsán

²⁰ NAGY Csongor István: *Javaslat a csoportper honi szabályozására az új Polgári Perrendtartás kodifikációjának apropóján: „Beváltom minden reményed, Nincs hangod? Használd az enyémét!”* (Dr. Nagy Csongor István, előzetes a Magyar Jog 2014/3. számából). http://www.hvgorac.hu/sites/portal/default.aspx?page=journal&article=Magyarjog_2014_3.htm [letöltés ideje: 2014. április 10.]

²¹ PÁKOZDI i. m. 229.

²² MICZÁN i. m. 536.

kimondja, hogy a felperesi pertársaság tagjai számára lehetővé kell tenni, hogy a jogerős ítélet meghozatala, vagy az ügy más módon való jogszerű lezárása előtt bármikor kilépjenek a felperesi pertársaságból, anélkül, hogy ez megfosztaná őket attól a lehetőségtől, hogy az érintett követeléseket más formában próbálják érvényesíteni. Az Ajánlás e helyen nem mást mond ki, mint hogy a kilépők jövőbeni igényérvényesítését a res iudicata nem fogja korlátozni.

7. Összegzés

Jelen tanulmány – terjedelmi korlátok miatt – csak érintőlegesen, gondolatébresztő jelleggel vizsgálta meg a jogerő egyes elemeit a csoportper tekintetében. Mindent egybe vetve, a jogpolitikai kérdések száma végtelen. Az ez irányú jogirodalom azonban ébredezni látszik és talán egy átfogó vizsgálat során (például az új Polgári Perrendtartás kodifikációja során) megkezdhető lenne olyan eljárási szabályok kidolgozása, amelyek a közérdekű igényérvényesítés és a csoportos perlés szabályozási körében egy egységes letisztult rendszert hoznának létre. Végezetül külön szeretném megköszönni Miczán Péternek a segítő szándékú ötleteket, a sok együttgondolkodást és azt, hogy figyelmemet a jogerővel kapcsolatos vizsgálódásaim során a csoportperekre irányította.

CSOPORTOS KERESETEK A MUNKAJOGBAN

HRECSKA RENÁTA
doktoranda (PPKE JÁK)

*„A siker nem az erőnkön, hanem
annak okos használatán múlik”*

1. Bevezetés

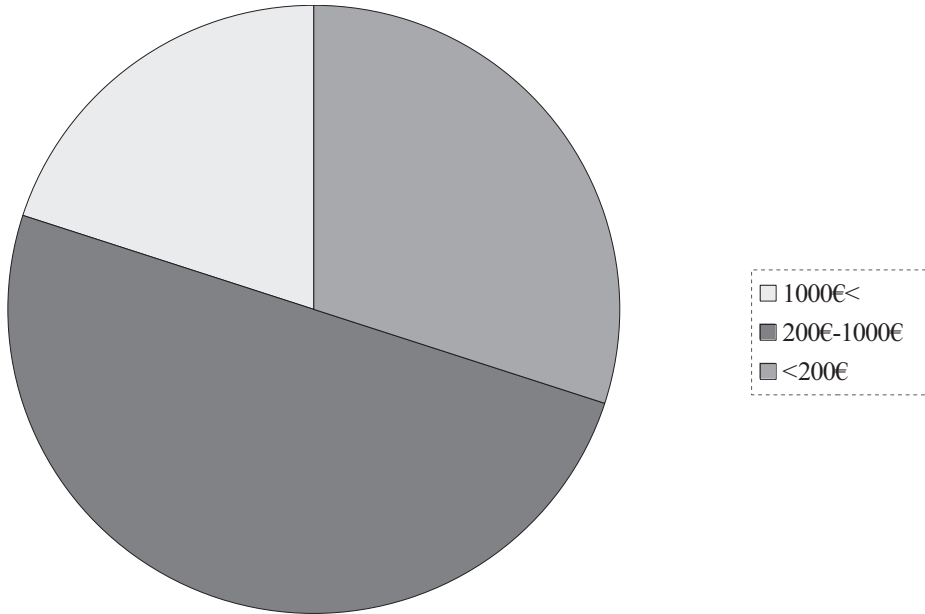
2008-ban Zöld Könyvet fogalmazott meg az Európai Unió a kollektív fogyasztói jogorvoslatról.¹ Ebben az Unió Bizottsága rögzíti, hogy a fogyasztók jogorvoslatához való jutása, olyankor, amikor a kereskedők megsértik a fogyasztói jogokat, növeli a fogyasztók piacokba vetett bizalmát és javítja a piacok teljesítményét.² Bár ez a Zöld Könyv kifejezetten a fogyasztói jogok területén – távközlés, pénzügyi szolgáltatások, közlekedés, szervezett utazási formák – tartalmazta a Bizottság javaslatait, rögzíthető, hogy egy hasonló, a munkavállalók jogorvoslatához jutását elősegítő tervezetsomag hasonló hatással lenne a munkaerő-piaci folyamatokra is. A fogyasztói területen egy piaci jelenség indokolta a kollektív igényérvényesítés lehetőségének igényét: a tömeges fogyasztói piacok száma méretben is növekedik és határon túlivá is válik, igen nagyszámú fogyasztót károsítva egy adott kereskedő ugyanolyan vagy hasonló gyakorlata. A jogellenes gyakorlat hatása olyan széles körű lehet, ami torzíthatja a piacokat. Az előterjesztés példaként hozta fel olyan honlapok hirdetési gyakorlatát, ahol ‘ingyenes’ csengőhangokat kínáltak, de az ajánlat elfogadása fizetéssel és esetenként előfizetéssel járt.³

¹ http://ec.europa.eu/consumers/redress_cons/greenpaper_hu.pdf. [letöltés ideje: 2014. április 10.]

² AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK BIZOTTSÁGA: *Zöld Könyv a Fogyasztói Kollektív Jogorvoslatról*. Brüsszel, 2008. 2.

³ Uo. 4.

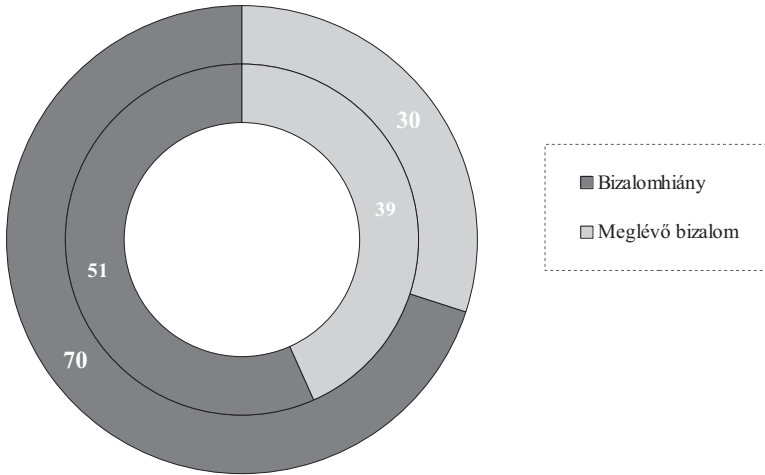

1. ábra. EU15: Ötből egy európai fogyasztó nem fordul bírósághoz 1000 eurónál alacsonyabb összeg miatt. Az emberek fele azt állítja, hogy 200 eurónál alacsonyabb összeg miatt nem fordul bírósághoz.⁴

A Zöld Könyv tartalmazza az Eurobarometer egy érdekes kimutatását, amely szerint ötből egy ember csupán 1000 € összeghatár felett fordul bírósághoz, a megkérdezettek fele pedig azt állította, hogy 200 € alatt nem nyújt be keresetet. Az 1. ábrán a két sötétebb alapszín azokat jelzi, akik az 1000 € alatti összeghatáron belül is keresetet indítanak. Jól látszik, hogy bár a legkevesebb sértett fordul bírósághoz kizárólag 1000 € kárösszeg felett, azért azok száma sem sokkal magasabb, akik 0-200 € kárösszeg között megkezdnék az eljárást. Mindez azért jelent problémát, mert utóbbi kategóriába tartozik a legtöbb egyszerű, mindennapi használatra szánt fogyasztási cikk.

⁴ Uo. 4.

2. ábra. A fogyasztók 30%-a gondolja úgy, hogy a vitákat egyszerű bírósági úton rendezni, és 39%-a hiszi azt, hogy a kereskedőkkel való vitarendezés alternatív vitarendezési mechanizmusok révén könnyű.

Az elhúzódó és költséges eljárások miatt a bírói útba vetett bizalom megrendült – bár az is lehet, hogy ez soha nem is létezett az Európai Unión belül, főként nemzetközi, határon átnyúló ügyekben. A 2. ábra mutatja, hogy a megkérdezett Unió polgárok mindössze 30%-a vallja azt, hogy egyszerűnek tartja bíróság segítségével rendezni a felmerült jogvitát. Érdekes eredményre juthatunk, ha összehasonlítjuk az alternatív vitarendezési módszerekbe vetett bizalom arányát, amely alig magasabb, 39%-os értéken áll. Jól látszik, hogy mindkét területen lenne fejleszteni való, erre kínál lehetőséget a kollektív jogorvoslati rendszer kidolgozása, amely különböző vezérelvek mentén kialakított rendszere jelenleg már több mint tíz Unió tagállamban működik.

Az amerikai eredetű jogorvoslati rendszer nem önálló bírósági eljárás, és nem képez önálló területet az alternatív vitarendezési módozatok kategóriáján belül sem. Utóbbi azért zárhatjuk ki, mert kizárólag hivatalos bíróság – azaz nem egyszerű választottbírói fórum – jogosult tárgyalni az ilyen eljárásra utalt ügyeket a nagyszámú sértett és az összességében jelentős anyagi kár okán. Ugyanakkor nem indokolt a bírósági eljárási módok között új kategóriaként bevezetni a kollektív jogorvoslatot, hiszen maga a csoportos kereset csupán egy technikai egyszerűsítés, amely a felperesek számára lehetővé teszi az egyéni

fellépéshez képest költségkímélő,⁵ mégis hatékony keresetindítást. Ennek oka elsősorban abban keresendő, hogy az egyéni követelések közötti átfedésekre való tekintettel a bizonyítás és a jogi munka tekintetében egyaránt egyszerűsítés érhető el.

Az Unió tagállamok között Ausztria (1994, 2000), Bulgária (1999, 2006), Dánia (2008), Finnország (2007), Franciaország (1973, 1992/1994), Németország (2002, 2004, 2005), Görögország (1994, 2007), Olaszország (2009), Hollandia (2005), Portugália (1995), Spanyolország (2000), Svédország (2003), Egyesült Királyság (2000, 2003)⁶ teremtette már meg a kollektív eljárás lehetőségét. Nagyon eltérő eredményességgel és kihasználtsággal működik azonban a jelenlegi rendszer, amelyben Németországban csupán évente átlagosan négymillió főből egy vesz részt kollektív eljáráson.⁷ Mint láthatjuk, Portugáliában 1995-től kezdve folyamatosan nyitott a lehetőség a csoportos keresetre – a keresettípus eredeti céljával való legsikeresebb összhangot ebben az országban érték el eddig, amikor egy távközlési társaság elleni per mintegy hárommillió túlszámlázással károsított fogyasztót részesített jogorvoslatban. Hasonlóan sikeres Hollandia, ahol ugyanakkor torzítja a kiugróan magas adatokat, hogy a kevés ügy aránylag sok nagyvállalat ellen indult, magas összegeket magában foglalva.

Bár a kollektív igényérvényesítés könnyen vezethet eredményre, érdekes módon a munkaügyi jogviták és visszaélések területén egyik tagállamban sem terjedt el a módszer igénybevétele e területen. Magyarországon 2010-ben nyújtotta be a Parlament a Polgári Perrendtartás módosítását, amely lehetőséget adott volna a csoportos keresetindításra, azonban még ez a megoldás is a fogyasztói szerződéseket tűzte ki célul. Ezen felül a szakirodalom abban az időben a versenyjog és a környezetvédelmi jogsértések területén találta alkalmazhatónak a módszert – a munkajog tehát nem csak Európa egész területén, de Magyarországon is kívül maradt a csoportos keresettel támadható jogviszonyok körén.

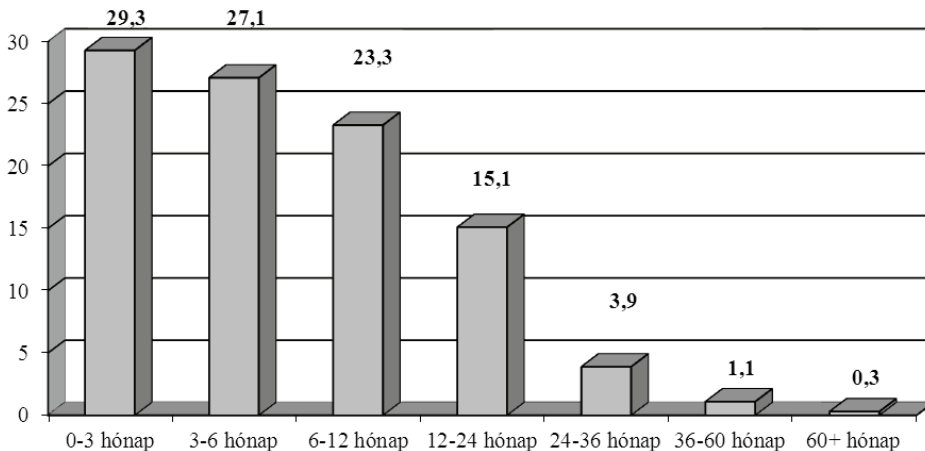
⁵ Bulgáriában 46%-os, Németországban 91%-os, Portugáliában 99%-os a költség-visszaszorítás aránya. (EUROPEAN COMMISSION: *Evaluation of the effectiveness and efficiency of collective redress mechanisms in the European Union*. Final Report, Berlin, 2008. 64.)

⁶ A zárójelben jelzett évszámok a kollektív keresetek különböző típusainak bevezetését jelölik. Ehhez lásd bővebben a EUROPEAN COMMISSION i. m. 17–19. oldalán található táblázatokat.

⁷ Uo. 116.

2. A munkaügyi jogviták jellemzői

Magyarországon a munkaügyi jogviták három nagy csoportra oszthatók: egyéni munkaügyi igények érvényesítésére – ezen belül egyéni munkaügyi jogvitára és egyéni munkaügyi érdekvitára –, valamint kollektív munkaügyi vitákra. Az egyéni munkaügyi érdekvitában a felek jogszabályban nem rögzített érdekeiről lehet szó⁸, az egyéni munkaügyi jogvita célja pedig valamely munkajogi igény érvényesítése. Az igényérvényesítésre általában vagy informális úton kerül sor, vagy fizetési felszólítás, munkabérből való levonás, illetve munkavállalói biztosíték útján. Emellett ismert a facilitáció (moderáció), a békéltetés, a mediáció (közvetítői eljárás), illetve az arbitráció (döntőbírói) eljárás is. Amennyiben a felek nem tudnak, vagy nem kívánnak élni ezekkel a lehetőségekkel, úgy a törvény bírói, illetve egyes esetekben közjegyzői útra utalja a jogvitát.⁹ Anélkül, hogy az eljárási részleteket mélyebben tárgyalnánk, elmondhatjuk, hogy mivel a munkajogi jogviszony személyhez kötött, és a felek közvetlen kapcsolatban vannak egymással, az esetek egyeztetéssel kezdődnek a bíróságon.¹⁰

3. ábra. 2012. I. félévben befejezett peres ügyek eljárás időtartam megoszlása az első fókú munkaügyi eljárásban.¹¹

⁸ Ilyen lehet például a munkavállaló bére, milyen számítógépet használjon a munkavégzéséhez, mikor kezdődjön az ebédszünet stb.

⁹ 2012. évi I. törvény (Mt.) 285. § (1) bekezdés.

¹⁰ 1952. évi III. törvény (Pp.) 355. § (1) bekezdés.

¹¹ Forrás: BÍRÓSÁG – *Országos Statisztikai Adatok* (<http://birosag.hu/kozerdeku-informaciok/statisztikai-adatok/orszagos-statisztikai-adatok>) [letöltés ideje: 2014. április 10.]

Az ábrán látszik, hogy a munkaügyi jogvitákban sikeres a kötelező egyeztetési szak.

Jellemző, hogy a munkaügyi bíróságok sokfajta jogvitát bírálnak el: a munkaügyi jogviták mellett közigazgatási, társadalombiztosítási jogvitákat, valamint adhéziós munkaügyi perekben polgári jogi jogvitákat is. Ráadásul itt a polgári perben érvényesülő, a helyi bíróság és a törvényszék határhörét elválasztó 30 000 000 Ft-os értékhatár sem érvényesül.¹² Így a munkaügyi bíróságok sokszor több százmilliók követelések tekintetében járnak el (például kártérítési igény, vezetők prémiumigénye). Maguk a jogviszonyok is sokfélék, hiszen a munkaügyi bíróság jár el a munkavállalók, hivatásos katonák, rendőrök, kormánytisztviselők, közalkalmazottak, de a bírák, ügyészek jogvitájában is. Ezen munkavállalói kategóriákra külön-külön törvények vonatkoznak, számos specialitással. Jellemző tendencia a keresethalmazat, hiszen a munkavállalók általában a munkaviszony fennállása alatt – a munkáltató retorziójától tartva – nem fordulnak bírósághoz. A munkaviszony megszűnése után viszont egy perben érvényesítik a munkaviszony jogellenes megszüntetése miatti igényt például az elmaradt munkabér és a rendkívüli munkavégzés iránti igénnyel együtt. A munkaügyi perek nagy része – megközelítőleg 20–30%-a – a munkaviszony megszüntetésével, illetve elmaradt munkabérigénnyel kapcsolatos.¹³

A csoportos jogviták tehát kiemelten alkalmazhatók a sokakat érintő munkaügyi jogvitákban, azonban az eljárás sajátosságai okán nehézségek is felmerülhetnek: ha a csoport egy része hajlik a megegyezésre, a másik viszont nem, akkor megtörténhet, hogy új eljárást kell kezdeni, hiszen felbomlik a csoport, amelynek közös érdekében jár el a képviselő. Ennek áthidalására alkalmas lenne egy olyan szabály, amely megengedné a csoportból való kiválást anélkül, hogy ezzel a csoport fennmaradó részének újra be kellene nyújtania a keresetet. Ugyanakkor előfordulhat, hogy a csoport felbomlása után az már nem felel meg a nagyszámú érintett követelményének, így szükségszerűen megszűnik megfelelni az egyik kollektív keresetösségi feltételnek.

A csoportperek kevésbé alkalmazhatók kollektív munkaügyi vita esetén, amikor a vita például az üzemi tanács vagy a szakszervezet valamely munkaviszonyra vonatkozó szabályban rögzített jogának gyakorlásával, a sztrájk jogszerűségével, jogellenességével, a sztrájk során a még elégséges szolgáltatás mértékének és feltételeinek megállapításával, a kollektív szerződéskötési jogosultsággal vagy az üzemi tanács választásával függ össze. Korlátozottan képzel-

¹² Pp. 23. § (1) bek. a) pont.

¹³ GYULAVÁRI Tamás (szerk.): *Munkajog*. (2. kiadás) Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 521.

hető el, hogy egy munkáltatóval szemben több szakszervezet, az pedig szinte kizárható, hogy több üzemi tanács lép fel közös perben, olyan számban, amely már túllépi a pertársaság kereteit.

A munkaügyi jogviszonyok jellemzőinek és az Amerikában már meglévő gyakorlat figyelembevételével elmondható, hogy a munkaügy területén a következő területeken lehetne sikeres a kollektív igényérvényesítés:

- Nem teljesített bérfizetési kötelezettség
- Kifizetetlen túlóradíjak
- Szabadság, pihenőidő és munkaközi szünet biztosításának hiánya
- Hiányos fizetési jegyzék, amely nem tartalmazza az előírt adatokat
- Egyenruha költségek munkavállalóra történő hárítása (Új Mt. alapján már kétséges)¹⁴
- Utazással kapcsolatos költségek előírt mértékű megtérítésének elmaradása
- Értekezletek idejére juttatandó munkabér elmaradása
- Túlmunkáért bónusz fizetése a bérpótlék elmaradása mellett
- Elmaradt végkielégítés
- Munkaviszony jogellenes megszüntetése

2.1. *Opt-in vagy opt-out?*

A kollektív igényérvényesítést lehetővé tevő rendszerek két nagy csoportját különböztethetjük meg: az opt-in és az opt-out típusút. Az utóbbit tekinthetjük a tradicionális amerikai modellnek, amelyet néhány európai állam (pl. Hollandia, Spanyolország) is átvett. A rendszer szabályainak értelmében a képviselő a csoport nevében eljár és képviseli az érdekét. Jellemzően megállapítási keresetek, magatartástól, jövőbeli jogsértéstől való eltiltás területén jelenthet sikert ez a rendszer. Sajátossága, hogy a csoport tagjai kiléphetnek, a határozat hatálya kizárható egyes tagok vonatkozásában. Az opt-in rendszert tekinthetjük 'európai' modellnek annyiban, hogy ezt a módszert ezen a területen alakították ki, Amerikában egyáltalán nem alkalmazzák. Jellemzően kártérítés, pénzügyi marasztalás körében alkalmazható, hiszen a képviselő a csoport tagjainak kifejezett meghatalmazása alapján jár el. A csoportba kifejezett nyilatkozat útján be kell lépni.

¹⁴ Az Mt. 51. §- a a felek megállapodásától teszi függővé, hogy a munkáltató köteles a munkavégzéshez szükséges feltételeket biztosítani. Ugyanakkor a (2) bekezdés szerint a munkáltató köteles a munkavállalónak azt a költségét megtéríteni, amely a munkaviszony teljesítésével indokoltan merült fel.

Mivel a munkajogi ügyek személyes jellegűek, általában kifejezetten pénzügyi természetűek, és bár a törvény által viszonylag szűken rögzített keretek között ítélni a bíróság, mégis hatékonyabb lehet az opt-in rendszer. Fontosnak tartom hangsúlyozni ezzel kapcsolatban, hogy nem feltétlenül helyes az a gyakorlat, amely az európai államok – és Amerika – gyakorlatát jellemzi: nevezetesen az, hogy egyetlen központi törvényben vagy rendeletben szabályozzák a kollektív igényérvényesítést. Ezzel szemben nem arról kellene döntenie, hogy adott ország melyik rendszert kövesse, hanem arról, hogy az egyes *jogágak* sajátosságait figyelembe véve mely rendszer a leghatékonyabb.

Az Európai Unió tagállamaiban többféle rendszer alakult ki a két főcsoporton belül. Ezek tipikusan a következők:

- Általában közigazgatási szervek és társadalmi szervezetek indíthatnak pert [pl. Franciaország (opt-in), Hollandia (opt-out)]
- Tárgyi korlátozás [pl. Franciaország – fogyasztóvédelmi jog, versenyjog]
- Tárgyi szabadság [pl. Svédország (opt-in)]
- Követelés korlátozás [pl. Hollandia – nem irányulhat kártérítésre]
- Csak társadalmi szervezet indíthat kizárólag fogyasztóvédelmi pert kártérítés tárgyában is [Spanyolország (opt-out)]
- Bíróság mellett más fórum is eljárhat – UK (Competition Appeal Tribunal)
- Régi és új rendszer egymás mellett működik (Egyesült Királyság)

Mindezt összegezve elmondható, hogy a munkaügyi eljárásokhoz leghatékonyabban a svéd rendszer alkalmazható, hiszen az nem tartalmaz tárgyi kötöttséget, azaz akár munkaügyi jellegű jogvitában is indítható csoportos kereset. A többi tagállamban megfigyelhető, hogy eleve szűkítően adnak lehetőséget a kollektív igényérvényesítésre azzal, hogy az aktív legitimációt behatárolják (jellemzően közigazgatási szervekre vagy társadalmi szervezetekre) vagy azzal, hogy a per lehetséges tárgyát, illetve a követelés jellegét korlátozzák.

3. A csoportos keresetindítás lehetséges feltételei

A kollektív igényérvényesítésnek több szempontból sem ugyanaz a rendszere alakult ki Európában, mint Amerikában, ennek egyik megnyilvánulása a kereset indíthatóságának feltételrendszere. Amerikában négy elvet különböztetünk meg, amelyek alapján elindítható a kollektív eljárás: nagyszámú károsultat kell érintenie a jogellenes gyakorlatnak, a jogkérdésnek azonosnak kell lennie, az igénynek általánosan azonosnak kell lennie a csoporton belül, valamint igazolni

kell a megfelelő képviselőt. Amerikában ügyvédi irodák specializálódnak arra, hogy kollektív ügyeket vigyenek – ez célszerű is, hiszen a nagyszámú ügyfél¹⁵ az eljárás teljes mértékű ismeretét követeli. Az Európai Unió belül célszerű a Svédországban kialakult elveket sorra vennünk, mert – amint azt később látni fogjuk – a munkaügyi keresetek tekintetében az ott kialakult rendszer alkalmazható legkönnyebben. A svéd rendszer tehát megköveteli a jogkérdés azonosságát – ennyiben megegyezik a tengerentúli megoldással. Ugyanakkor eltér abban, hogy rögzíti a csoportper célszerűségének követelményét, azaz olyan jogvitákban engedi alkalmazni, amelyek során a csoportos keresettől több várható, mint ha egyénileg járnának el a felek. A szabályzat szerint a csoportper akkor indítható el továbbá, ha hasznosnak bizonyul – ezt úgy értelmezhetjük, mint annak követelményét, hogy ne okozzon nagyobb kárt, mint ami más megoldással elérhető lenne, illetve amennyiben nem képes érzékelhető hasznot hozni a felekre nézve, úgy nem indítható el ilyen eljárás. Látható, hogy itt a jogalkotó szubjektív belátásra bíz sok mindent egy ilyen ügy kapcsán – ugyanakkor ezt a törekvést pozitívan kell értékelnünk, hiszen ha egy merev rendszert hozna létre, szinte biztosra vehető, hogy a csoportos keresetek nem érnék el céljukat. Ennek oka, hogy a széles sértetti kör miatt olyan változatosan alakulnak az egyes ügyek jellemzői, hogy egy korlátolt szabályrendszerbe sok esetben képtelenség lenne beleszorítani az adott jogvitát. Objektív kritériumot is találunk azonban a svéd elvek között, amikor a csoport meghatározhatóságának követelményét rögzíti a jogalkotó. Érdekes, hogy Amerikában külön nem mondták ki az elvet, pedig az eddig valaha volt legnagyobb, 1,5 millió munkavállalót érintő, több mint tíz éven át húzódó diszkriminációs ügyben, a *Dukes v. Wal-Mart* esetben pontosan a csoporthoz való tartozás hiányát állapította meg a bíróság, és erre alapozva utasította el végül a keresetet.¹⁶ Végül a svéd rendszer az amerikaihoz hasonlóan előírja a megfelelő képviselő szükségességét. Véleményem szerint a hét különböző elv mindegyikét meg kellene tartani ahhoz, hogy pontosan definiálni tudjuk az új jogintézmény lehetséges célját, létjogosultságát. Pontosán ezek az elvek azok, amelyek megmutatják azt, hogy léteznek olyan csoportok, amelyeket eddig nem ismert el a jog, ugyanakkor szükségük van a leghatékonyabb igényérvényesítési eszközre jogvitáik rendezéséhez.

¹⁵ Az eljárás nem zárja ki, hogy akár mindegyik érintettnek külön-külön jogi képviselője legyen, ugyanakkor a tárgyalások során ezek közül kizárólag egy járhat el az összes felperes érdekében.

¹⁶ Lásd bővebben az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának ítéletét: <http://www.supremecourt.gov/opinions/10pdf/10-277.pdf> [letöltés ideje: 2014. április 10.]

4. A csoportos keresetek hasznossága

Sok eset elképzelhető, amikor a kollektív keresetindítás egyszerűbb, hatékonyabb igényérvényesítési módszernek bizonyul, mint az egyéni pereskedés. Az Európai Unió néhány országában ismert például olyan korlátozás, amely bizonyos esetekben megtiltja az egyénnek, hogy pert indítson – ilyen például Németországban a Tisztességtelen versenyről szóló törvény, amelynek 10. §-a nem ad lehetőséget egyéni igényérvényesítésre.¹⁷

Hatásos lehet a jogintézmény alkalmazása kis perértékű ügyekben is, amikor önmagában több lenne a perre fordított kiadás, mint az összeg, amelyet remélhet a felperes.¹⁸ Az Egyesült Királyságban 2013 nyarán lépett hatályba A munkaügyi bíróságok és a munkaügyi fellebbviteli bíróságok eljárási díjairól szóló rendelet, amely alapján a kérelmezők 250–950 £-ot kötelesek kifizetni a kereset benyújtásakor annak elsőfokú elbírálásához. A jogorvoslati eljárás még nagyobb összeget jelent, 400 £-ba kerül a fellebbezés benyújtása, és 1200 £-ba kerül¹⁹ a munkaügyi fellebbviteli bíróságok előtti tárgyalás. Ezekhez hozzáadódik a felperes képviselői költsége, valamint az, hogy pervesztés esetén a költségek nagymértékben növekednek. Ennek másik oldala, hogy Angliában a bíróságok által megítélt díj átlagos összege egy ún. tisztességtelen elbocsátás²⁰ esetén éppen csak meghaladja a 4500 £-ot.²¹

Az eljárás előnyeit jól ki lehet használni mindazonáltal a nagy perértékű ügyekben is, hiszen ezekben az esetekben az igényérvényesítő nagyobb összegtől esik el, amennyiben nem sikerül megnyernie az eljárást. Célszerű lehet tehát valamilyen módon megosztani a költségeket, valamint a követelés nagysága is segíthet a kérelmezőknek, hogy bizonyítsák kárukat. Hozzá kell tennünk, hogy bár Európa több országában ismert és alkalmazott módszer a csoportos kereset nagy perértékű ügyekben, Ausztriában például az összesen 100 000 €-t meghaladó követelések esetében egy pert finanszírozó céget kell bevonnani az eljárásba, amely ugyan a megítélt összeg kb. 30%-át el is viszi.

¹⁷ Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb - § 10, § 8 Absatz 3 Nummer 2 bis 4 (http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_uwg/englisch_uwg.html#UWGengl_000P12) [letöltés ideje: 2014. április 10.]

¹⁸ Vö. az 1. ábrával.

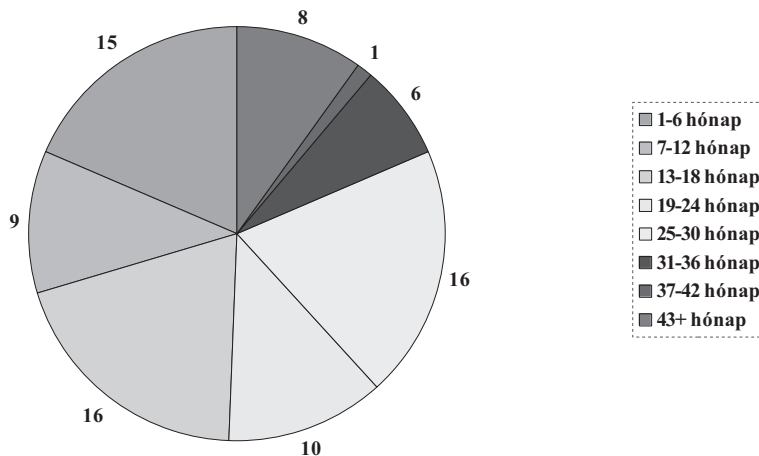
¹⁹ Jeremias PRASSL: *'All in this together?' UK Labour Market Reforms under the Coalition Government*. Hungarian Labour Law Journal, 2 January, 2014. 30.

²⁰ Nem azonos a magyar munkajogban ismert a munkaviszony jogellenes megszüntetésének esetével!

²¹ PRASSL i. m. 28.

Korábban amellet foglaltunk állást, hogy a kollektív igényérvényesítés összességében kedvező helyzetbe hozza a felperest. Ezen nem is érdemes változtatni, hiszen a hozzá fűződő előnyök meghatározott esetekben kétségkívül nagyobbak, mint amekkorát egyéni igényérvényesítés során el lehetne érni.

Amennyiben alternatív vitarendezési módszerekkel hasonlítjuk össze, nagy hátrányt jelenthet az eljárás lassúsága. A már említett portugál telekommunikációs esetben hét hónap telt el a kereset benyújtásától az első döntés meghozataláig. További nyolc hónapig zajlott a fellebbezési eljárás, majd további hat hónapig a Legfelsőbb Bíróság tárgyalta az ügyet. Talán ez nem is tűnik olyan soknak, ha azonban hozzátesszük, hogy az ügy teljes időtartama tizenegy év volt, akkor el kell ismernünk az eljárás túlzott elhúzódását. Tény, hogy nem indulhatunk ki kivételesen magas számú sértetti kört magában foglaló ügyekből – amennyiben azonban a Bizottság országjelentését²² megvizsgáljuk, úgy kiderül, hogy az eljárások általános hosszúsága egy év, ugyanakkor gyakran két-négy évet is jelenthet egy-egy procedúra.

4. ábra. Hét uniós tagállam²³ kimutatását alapul véve az eljárások időtartama hónapban mérve (n=81)

²² http://ec.europa.eu/consumers/redress_cons/collective_redress_en.htm – Country reports [letöltés ideje: 2014. április 10.]

²³ Ausztria, Bulgária, Németország, Hollandia, Portugália, Spanyolország, Svédország. Forrás: az egyes országjelentések „Total duration of the procedure” című diagramjain szereplő adatok.

Az ábrából kiderül, hogy a legtöbb, kollektív keresettel indított esetet a bíróságok 13–30 hónap alatt zárják le, amely nem tűnik hosszú időnek az egyéni keresetek alapján kezdeményezett ügyekhez képest sem. Azt is láthatjuk, hogy igen jelentős az ügyek összességét nézve azon esetek száma, amelynek lezárásához fél év sem szükséges. Az adatok ugyanakkor nem számolnak be arról a tényről, hogy a hamar lezárt ügyek többsége elutasítással záródik, amikor nem állapítja meg a bíróság a kereset jogszerűségét, ilyen módon pedig a későbbi bizonyítási és jogi eljárás már kiesik.

Mindezt a munkaügyi jogvitákra kivetítve elmondható, hogy érdemes lenne egy, a jogági jogviták sajátosságait kellőképpen figyelembe vevő eljárási rendet kialakítani, amely bizonyos időbeli garanciákkal gondoskodna arról, hogy a legrövidebb időn belül el lehessen dönteni egy jogvitát. Annak érdekében, hogy a munkaügyi bíróságok az egyébként is jelentős ügyteher mellett ne legyenek kénytelenek kiemelt ügyként kezelni a csoportos kereseteket, további, szakosított tanácsokat kellene kialakítani, akiket képzésük során felkészítenének a nagyobb számú személyt érintő ügyek kezelésére is. Bár a magyar bírói kar számára nem újdonság a pertársaság intézménye, ahol több személy áll félként egy oldalon, a csoportos keresetet ezen eljárásoktól megkülönbözteti az a tény, hogy a jogintézmény célja szerint még több személy áll a felperesi oldalon, akik teljesen különböző helyzetből érkeznek a jogvitába.

Mint láttuk, ugyan hosszúra nyúlhat egy-egy ilyen eljárás, veszíteni valója azonban nem lenne a munkavállalónak, hiszen a gyakorlatból arra következtethetünk, hogy az egyéni úton indított kereset alapján folytatott eljárás sem rövidebb.

4.2. Pertársaság, közérdekű kereset és kollektív igényérvényesítés

Érdemes megvizsgálunk, hogy érdemes-e a meglévő, pertársaságokat és közérdekű keresetet rendező szabályrendszer mellé egy új, a csoportos perlésnek is helyt adó rendelkezést kialakítani. Munkajogban kényszerű pertársaság – amely egységesen eldönthető közös jogon, kötelezettségen, alapul – nem jellemző. Ugyanez mondható el az egységes pertársaságról, amikor a pertársak perbeli cselekményei egymással összefüggésben bírálhatók el. Egyszerű pertársaság (amikor a perbeli követelések ugyanabból a jogviszonyból vagy hasonló jogi, ténybeli alapból erednek) alkalmazható a munkaügyi jogvitákban, de a pertársak közötti laza kapcsolat miatt nem mindig eredményezi a kívánt célt. A polgári törvénykönyv alapján közérdekű kereset egyáltalán nem alkalmazható munka-

ügyi jogvitában.²⁴ A csoportos keresetnek tehát lenne helye a munkajog területén. Előnye továbbá, hogy a csoport tagjának egyéni keresetindítási joga nem szűnik meg szükségszerűen, hiszen ha nem állapítja meg a bíróság a csoporthoz tartozást, akkor ez a lehetőség továbbra is a fél rendelkezésére áll.

5. Nemzetközi elem a jogvitában

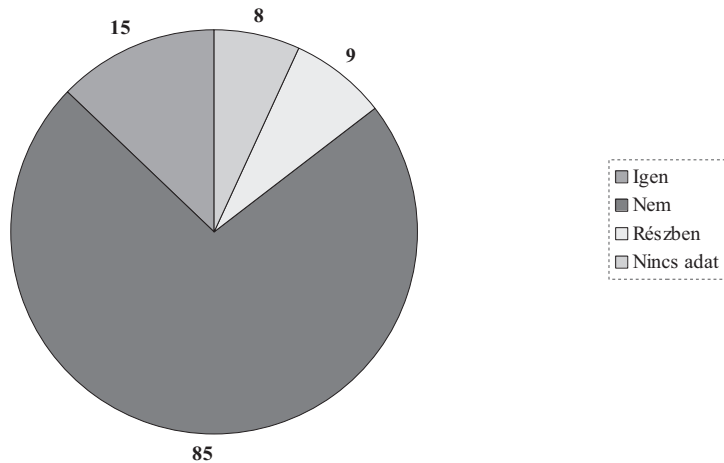
Elképzelhető-e olyan eset, amikor egy államban honossággal rendelkező vállalkozást olyan volt vagy jelenlegi munkavállalói perelnek be, akiknek esetleg mindegyike különböző országban rendelkezik állampolgársággal vagy szokásos tartózkodási hellyel? A kis- és középvállalkozások esetében talán kevésbé kerül sor ilyen konfliktusokra, egy multinacionális cég azonban minden nehézség nélkül kerülhet hasonló helyzetbe. Amennyiben határon átnyúlik az ügy, több probléma is felmerülhet, amelyek egy része a munkaügyi jellegből fakad, más része pedig a csoportos kereset sajátosságaiából. Alapvetően azonban már az egyéni kereseteket benyújtóknak is szembe kell nézniük a ténnyel, hogy ha különböző nemzetek jogalanyai között folyik a jogvita, úgy elsődlegesen költségnövekedéssel kell számolniuk, akár bírói utat, akár az alternatív vitarendezés eszközeit választják.

Ami a bírósági eljárást illeti, fel kell idéznünk a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló Brüsszel-I. rendelet rendelkezéseit, amely szerint az egyedi munkaszerződéseket illető ügyekben a munkavállaló annak a tagállamnak a bírósága előtt perelheti be a munkaadót, ahol a munkaadó lakóhellyel vagy székhellyel rendelkezik, vagy ahol a munkavállaló szokásos munkavégzési helye található. Amennyiben a munkavállaló egyik államban sem végez rendszeresen munkát, annak a helynek a bírósági előtt perelheti a munkaadót, ahol az őt foglalkoztató cég telephellyel rendelkezik. Amennyiben a munkaadónak az EU-tagállam területén lakóhelye vagy székhelye nincs, azonban valamely EU-tagállam területén fiókteleppel, képvisellel vagy más telephellyel rendelkezik, úgy kell rá tekinteni, mintha lakóhelye vagy székhelye az említett államban lenne.²⁵ Mindezt figyelembe véve kijelenthető, hogy az általános költségeket megemeli az adott

²⁴ 2013. évi V. tv. 6:105. §, 6:106. §

²⁵ 1215/2012/EU rendelet a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról. 5. szakasz (1) bekezdés.

fél számára idegen jog megismerése, a távolság, valamint a (szak)nyelvi különbségekből eredő esetleges nehézségek.²⁶

5. ábra. A kollektív keresetekkel érintett ügyek határon átnyúló jellege hét ország²⁷ adatainak figyelembevételével (n=117)²⁸

Mindennek következménye, hogy az érintettek egyéni igényérvényesítés eszközével még kevésbé vágnak bele egy jogvitába, mint ha az a jogvita saját bíróságaik előtt zajlana. Erre is megoldást kínálhat a csoportos kereset, hiszen – főként, ha azonos országban rendelkeznek állampolgársággal vagy szokásos

²⁶ Hasonló jelenséget ír le a fogyasztói jogokról szóló jelentés – CIVIC CONSULTING OF THE CONSUMER POLICY EVALUATION CONSORTIUM (CPEC): *Study regarding the problems faced by consumers in obtaining redress for infringements of consumer protection legislation, and the economic consequences of such problems*. Final Report. Brüsszel, 2008. 106.

²⁷ Ausztria, Bulgária, Németország, Hollandia, Portugália, Spanyolország, Svédország. Forrás: az egyes országjelentések „Does the case involve any cross-border element?” című diagramjain szereplő adatok.

²⁸ 326 esetre kivetítve a Bizottság Evaluation of the effectiveness and efficiency című jelentése a lényegét tekintve alig eltérő adatokat állapít meg. A 4. ábra kimutatásában a „nem” válaszok aránya 72%, a Bizottságéban 84% volt, ezzel tehát úgy tűnik, hogy a kollektív vitarendezést ma alkalmazó országok elenyésző számban találkoznak nemzetközi elemet tartalmazó ügyekkel. Az egyértelmű „igen” válaszok e tanulmányban 12%-ra tehetők, a jelentésben 4%-ra – azaz az általunk vizsgált hét ország gyakrabban találkozik határon átnyúló ügyekkel, mint a fennmaradó hat. A „részben” adatok itt 7%-ot tesznek ki, míg a Bizottságnál 3%-ot. Nem szolgáltatott adat a hét ország vonatkozásában 12%, a tizenhárom országban 3%.

tartózkodási hellyel az érintett munkavállalók – osztozhatnak a költségekben, valamint lélektanilag is szívesebben adják be a keresetet, ha nem egyedül kell helyt állniuk az idegen jogi környezetben. Következtetésképpen elmondható, hogy a kollektív igényérvényesítési lehetőségek a határon átnyúló elemet tartalmazó ügyekben is betölthet egy olyan funkciót, hogy jogorvoslathoz segíti azon sérelmet szenvedett feleket, akiknek egyébként nem lenne lehetősége pert vagy egyéb konfliktusrendezési eljárást indítani.

6. Csoportos kereset néhány jogeseten keresztül

Az esetekben érintett munkavállalók száma több száztól milliós nagyságrendig terjedhet: a Costco-ügyben 700 női munkavállalót érintő diszkriminációs visszaélést vizsgált a bíróság, a Murphy v. Stewart's Shop perben 4500 munkavállaló állt a felperesi oldalon, a per tárgya túlóra és jogellenes munkavállalói költségek voltak. A California Pizza Kitchen ügye 40 000 munkavállalót érintett, akik túlóra és elmulasztott munkaközi szünet miatt perelték munkáltatójukat. Mint azt már fentebb említettük, a Dukes v. Wal-Mart ügy több mint tíz éves pereskedést jelentett annak a 1,5 millió munkavállalónak, akik diszkrimináció miatt perelték a népszerű áruházláncot, amelyet különböző szakszervezetek egyébként rendszeresen vádolnak meg az alapvető munkajogi szabályok be nem tartásával.

Sikeres kereset esetén komoly összegeket szabhat ki a bíróság: a Brinker v. Superior Court-esetben 10 millió \$-os bírság is kiszabásra került munkaközi szünet biztosításának elmaradása miatt. A hazánkban is ismert Best Buy elektronikai áruháznak kifizetetlen túlóra és a munkavégzés után, de munkaidőbe be nem számító biztonsági ellenőrzésekért 902 000\$ összeget kellett a felperesek számára teljesítenie.

Az amerikai munkajog azt is bizonyítja, hogy alperesi oldalon is lehetséges sikert elérni a túlnyomó felperesi erő ellenére: a General Motors juttatási programja kapcsán nyerte meg az ellene indított pert, amikor a bíróság megállapította, hogy a vállalaton belül nincsenek szerzett jogok, ami alapján valaki minden feltétel nélkül jogosult lenne külön juttatásra, emellett a program hatóságilag elfogadott volt, és nem tartalmazott visszaható hatályú rendelkezéseket.

7. Összegzés

A csoportos kereseteket lehetővé tevő új szabályozás több szempontból is előremutató lenne a munkajog területén. Egyfelől a számokban rejlő erő a munkavállalókat kedvezőbb helyzetbe hozza felperesi pozícióban, mint ahogyan egyéni kereset esetén lennének. Másfelől a haszonoptimalizálás sokkal hatékonyabb, mint bármely egyéb igényérvényesítési módszer alkalmazása során, hiszen sok érintett részesülhet a megítélt dologból, ugyanakkor a jogi és bizonyítási költségek az ügyek átfedése miatt arányaiban csökkennek. Hátrányai is vannak azonban a megoldásnak: egyrészt a munkaügyi perekben megalapozottan elterjedt egyéni mérlegelés kizárt, pedig a bíró általában szociális helyzettől kezdve az egyéni jogvita körülményein keresztül a munkáltató lehetőségeiig mindent figyelembe vesz. Problémát jelent a csoporton belüli konfliktus – amikor például a munkaviszony jogellenes megszüntetése esetén egyes tagok inkább pénzügyi jóvátételt kérnének, mások pedig a munkaviszonyt állítanák helyre. Itt előfordulhat, hogy a csoport felbomlik, és újra kell indítani az eljárást. Mindezek mellett a felperesi pozíció könnyítése magával hozza az alperesi pozíció elnehezülését, hiszen több ezer emberrel szemben jóval nehezebb védelmet képviselni, mint akár egy néhány főből álló pertársasággal. Ennek bizonyos fokú feloldását jelentheti az alternatív vitarendezési módszerek alkalmazása, amelyek során mindkét fél jobban megismerheti a másik álláspontját. Legvégül rá kell mutatnunk a hitelesítési eljárásban rejlő kiskapukra: a csoport minden egyes tagjának jogosultságát egy ilyen eljárás során hatóság igazolja, és könnyen elképzelhető, hogy félmillió ember között könnyebben besorolható valaki a csoportba, mint amennyire megállná helyét egyéni keresete.

A TISZTESSÉGTELEN SZERZŐDÉSI FELTÉTELEK HIVATALBÓLI VIZSGÁLATA

JUHÁSZ KRISZTINA
doktoranda (PPKE JÁK)

A tisztességtelen szerződési feltételek hivatalbóli vizsgálata során elsőként a jelenlegi magyar szabályozás helyzetéről kell szót ejteni. Az 1959. évi IV. tv. / régi Ptk./ 209. § (1) bekezdése a tisztességtelen szerződési kikötést akként definiálja, hogy tisztességtelen az általános szerződési feltétel, illetve a fogyasztói szerződésben egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel, ha a feleknek a szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel támasztójával szerződést kötő fél hátrányára állapítja meg. Ugyanezen jogszabály rendelkezik egyben arról, hogy az általános szerződési feltételként a szerződés részévé váló tisztességtelen kikötést a sérelmet szenvedett fél megtámadhatja /régi Ptk. 209/A. § (1) bekezdés, új Ptk. 6:102. § (5) bekezdés/.

A régi Ptk. 209. § (3) bekezdése egyben lehetővé teszi külön jogszabályban azon feltételek meghatározását, amelyek a fogyasztói szerződésben tisztességtelennek minősülnek, vagy amelyeket az ellenkező bizonyításáig tisztességtelennek kell tekinteni. Ez a külön jogszabály a 18/1999. (II. 5.) Kormányrendelet, amely a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről rendelkezik, és a 93/13/EGK irányelv jogunkba történő átültetése révén került megalkotásra. Meg kell jegyezni, hogy ez nem jelenti, hogy kizárólag az ezen kormányrendeletben megjelölt feltételek eredményezik az adott szerződés tisztességtelenségét, ettől függetlenül a szerződés valamennyi feltételének vizsgálata eredményeként változatlanul meg lehet állapítani az adott kikötés tisztességtelenségét, ha az a fogyasztóra nézve hátrányos. A kormányrendelet ugyanakkor jól elkülöníti, melyek azok a feltételek, amelyek már önmagukban tisztességtelenek, ez az 1. §. felsorolása, az ún. 'fekete lista', és melyek azok, amelyek

tisztességtelensége megállapításához további bizonyítás szükséges, ez a 2. §-ban foglalt, ún. 'szürke lista' (új Ptk. 6:104. § (1) és (2) bekezdés).

Hangsúlyozni kell azonban, hogy a tisztességtelenség észleléséhez jelenleg a fél nyilatkozatára szükség van. A Polgári Perrendtartásunkban fellelhető azonban olyan szabályozás, amely előremutató, így ki kell emelni a Pp. 41. §. (5) bekezdését, amely alávetés esetén azt írja elő, hogy ha a kikötés az általános szerződési feltételek között szerepel, a kikötött bíróság az alperesnek legkésőbb az első tárgyaláson előterjesztett kérelmére a pert – az alperes által megjelölt – a 29–40. § szerint illetékes bírósághoz teszi át tárgyalás és elbírálás végett. Az eljárásjogi szabályozás körében meg kell említeni a Legfelsőbb Bíróság (jelenleg Kúria) Polgári Kollégiuma 2/2011 PK véleményét a fogyasztói szerződés érvényességével kapcsolatos egyes kérdésekről, valamint a 2/2010. (VI. 28.) PK véleményét az érvénytelenségi perekben felmerülő egyes eljárásjogi kérdésekről, amelyekben a semmisség hivatalbóli észlelése megjelenik.

Vizsgáljuk a következőkben azt, hogy a hivatalbóli vizsgálat megjelenése mire vezethető vissza az Európai Unió jogrendje szempontjából. A csatlakozást követően a magyar bírák számos előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményeztek, amelyek hozzájárultak a hivatalbóli vizsgálat gondolatának felvetődéséhez. Elsőként azt kell leszögezni, hogy az előzetes döntéshozatali eljárások közül, a C-302/04. számú ítéletében mondta azt ki az Európai Unió Bírósága, hogy a 93/13/EGK irányelv értelmezésére kizárólag annak az új tagállamban való és az új tagállamnak az Európai Unióhoz történt csatlakozásától kezdődő alkalmazása tekintetében rendelkezik hatáskörrel. E szerint figyelemmel kell lenni arra, hogy az adott szerződés, amelynek kikötése kapcsán az esetleges tisztességtelenség felmerül, a csatlakozást követően jött-e létre. Az Európai Unió Bírósága ezt követően két ügyben is indokoltnak látta a magyar bíróságok által kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárásokban a szerződéses kikötések tisztességtelenségének hivatalbóli vizsgálata vonatkozásában a nemzeti bíróság által felvetett kérdésekben az állásfoglalást. A C-243/08. számú ítéletében (2009. június 4.) kimondta, hogy a nemzeti bíróság hivatalból köteles vizsgálni valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, amennyiben rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek. Álláspontja szerint vizsgálni kell az olyan feltételt, amely egyedileg nem került megtárgyalásra, és amely az eladó vagy szolgáltató székhelye szerinti bíróság kizárólagos illetékességét köti ki. Megerősítette ezt az állásfoglalását a C-137/08. számú ítéletében is (2010. november 9.), amely szerint a nemzeti bíróságnak hivatalból kell bizonyítást lefolytatnia annak érdekében, hogy a kizárólagos illetékességi kikötés a 93/13/EGK irányelv hatálya alá tartozik-e, és hivatalból kell értékelnie az ilyen kikötés

esetlegesen tisztességtelen jellegét. Mindezen ítéletek hatására következett be a Polgári Perrendtartásunk 41. § (5) bekezdésének módosítása 2009. június 30-i hatállyal.

Felvetődött azonban a kérdés, hogy mi történjen azon szerződésekkel, amelyek megkötésére a csatlakozást követően, de a Pp. 41. §. (5) bekezdésének módosítását megelőzően került sor, és olyan alávetést tartalmaznak, amelyek tisztességtelennek minősülnek. A Pesti Központi Kerületi Bíróság 2009. február 26. napján ilyen tényállás mellett hozta meg a 13.P.91.657/2008/13. számú végzését, melyben a fogyasztó lakóhelye szerinti bíróságra tette át a keresetlevelet a jogvita elbírálása végett. A Fővárosi Bíróság mint másodfokú bíróság 2009. november 26-án kelt 57. Pfv. 637 646/2009/2. számú végzése az áttétel vonatkozásában az elsőfokú bíróság végzését helybenhagyta, hivatkozva a C-243/08. számú ítéletben foglalt szempontokra és a 93/13/EGK irányelvre. Ezt követően számos hasonló áttételt elrendelő végzés született meg, amelyeknél Magyarország Európai Unióhoz történt csatlakozása (2004. május 1.) és a Pp. 41. §. (5) bekezdésének módosítása (2009. június 30.) közötti időszakban kötött szerződések általános szerződési feltételeiben foglalt kizárólagos illetékességi kikötés a fogyasztóval szerződő fél székhelye szerint határozta meg a kizárólagos illetékességet.

Mindezekből adódik a következő gondolat: Kizárólag az általános szerződési feltételekben kikötött alávetés esetén indokolt a tisztességtelenség vizsgálata? Ezen problémát vetette fel a Fővárosi Törvényszék az általa C-472/11. szám alatt és a C-397/11. szám alatt kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárásokban. A C-472/11. szám alatti ügy rövid tényállása szerint a felperes és az I. rendű alperes 2006. június 16-án kölcsönszerződést kötött blankettaszerződés útján, azonban az alperes szerződéses kötelezettségeit nem teljesítette, azaz a törlesztőrészeket nem fizette meg, a felperes ebből fakadóan az alperessel szemben pert kezdeményezett. Az eljáró elsőfokú bíró semmisséget észlelt az általános szerződési feltételek (ÁSZF) 29. pont 4. mondatában a 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet 1. §. (1) bekezdés c) pontja és (2) bekezdés j) pontja alapján, amelyre a felperes igényét alapította. Az eljáró bíró tájékoztatta a feleket a kikötés tisztességtelenségéről, és felhívta az alperest (fogyasztót) nyilatkozattételre, aki előadta, hogy erről őt nem tájékoztatták, és ez a kikötés nem korrekt. A felperes, mint a fogyasztóval szerződő fél kioktatásra került bizonyítási kötelezettségére. Az eljáró bíró megállapította a szerződéses kikötés tisztességtelenségét, ennek megfelelően hozta meg ítéletét. A felperes élt fellebbezéssel. A Fővárosi Törvényszék mint másodfokú bíróság ilyen előzmények után indokoltnak látta az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezését annak tisztázása végett, hogy megfelelt-e a nemzeti bíró eljárása a 93/13/EGK irányelv 7. cikk (1) bekezdésében foglaltaknak, indo-

kolt-e a peres fél felhívása nyilatkozattételre, hogy az esetleges tisztességtelenség jogkövetkezményei levonhatók legyenek az irányelv 6. cikk (1) bekezdésében foglaltak megvalósulása érdekében, illetve valamennyi szerződéses kikötést kell-e vizsgálni, vagy kizárólag azokat, amelyekre a fogyasztóval szerződő fél az igényét alapozza. Nem lehet figyelmen kívül hagyni az előzetes döntéshozatali eljárás során keletkezett észrevételeket sem, amelyek arra is rávilágítanak, hogy más tagállamok miként vélekednek erről. A Spanyol Királyság álláspontja szerint a keresetre vonatkozó tisztességtelen szerződési feltétel semmisségét vizsgálni kell a felek erre irányuló kérelme hiányában is, a nemzeti bíró felhívhatja ugyanakkor a feleket nyilatkozattételre, hogy a tisztességtelen jelleg jogkövetkezményei levonhatók legyenek. A nemzeti bíróság bármely szerződési feltételt megvizsgálhat. Szlovákia következtetése szerint a nemzeti bírónak hivatalból kell értékelnie a kikötés tisztességtelen jellegét, sőt köteles hivatalból értékelni bármely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, ha rendelkezésre állnak a szükséges ténybeli és jogi elemek. Álláspontja szerint a nemzeti bíró hivatalból köteles a bizonyítás felvételére, és köteles figyelmen kívül hagyni azt a nemzeti eljárásjogot, amely az e céllal történő bizonyításfelvétel lehetőségét korlátozza.

Az Európai Unió Bíróságának 2011. február 21-én meghozott C-472/2011. szám alatti ítélete szerint a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv 6. cikkének (1) bekezdését és 7. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy a valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét hivatalból észlelő nemzeti bíróságnak ahhoz, hogy levonhassa az ezen észlelésből származó következményeket, nem kell megvárnia, hogy a jogairól tájékoztatott fogyasztó az említett feltétel megsemmisítését kérő nyilatkozatot tegyen. A nemzeti bíróságnak ugyanakkor kötelezettsége van arra, hogy a peres feleket tájékoztassa erről, és lehetőséget biztosítson számukra, hogy a nemzeti eljárásjogi szabályokban erre vonatkozóan előírt eljárások szerint kontradiktórius eljárásban vitassák meg azokat. A nemzeti bíróságnak az általa elbírálandó igény alapjául szolgáló szerződési feltétel esetlegesen tisztességtelen jellegére vonatkozó értékelés céljából figyelembe kell vennie a szerződés minden egyéb feltételét.

A Fővárosi Törvényszék által kezdeményezett C-397/11. szám alatti előzetes döntéshozatali eljárás pedig további kérdéseket feszeget. Ezen ügy tényállása szerint a felperes és az alperes 2007. július 4. napján szabad felhasználású CHF alapú kölcsönszerződést kötött, amely fogyasztói szerződésnek minősül. A szerződés az alperes egyoldalú szerződésmódosítása esetére nem biztosítja a felperes részére az azonnali hatályú felmondás jogát. A felperes peres eljárást kezdeményezett az alperessel szemben, kérve a szerződés részleges érvénytelenségé

megállapítását a Ptk. szakaszaira hivatkozással, de az egyes szerződési kikötések tisztességtelenségre nem hivatkozott. Az elsőfokú bíróság a megjelölt, a Ptk. adott szakaszain (uzsorás szerződés, jóerkölcsbe ütköző, színlelt) alapuló jogcímenek a keresetet elbírált és elutasította. A felperes élt fellebbezéssel, amelynek során a másodfokú eljárásban tisztázni kívánta az Európai Unió Bíróságához fordulva, hogy megfelel-e a nemzeti bíró eljárása a 93/13/EGK irányelv 7. cikk (1) bekezdésének, ha a keresettel érintett általános szerződési feltétel tisztességtelen voltát, a felek külön erre való hivatkozása nélkül is vizsgálja. Kérdésként tette fel, hogy megteheti-e ezt, ha az ÁSZF tisztességtelensége miatti semmisség megállapítása egyébként nem a helyi, hanem annál magasabb bírósági szint hatáskörébe tartozna, amennyiben a sérelmet szenvedett fél ezen a címen indítana keresetet [Pp. 23. §. (1) bekezdés k) pont]. A 2. kérdésre való igenlő válasz esetén a másodfokú eljárásban is vizsgálható-e a tisztességtelen szerződési feltétel, ha arra az elsőfokú eljárásban nem került sor [Pp. 235. §. (1) bekezdés]. A tagállamok közül a Spanyol Királyság tett észrevételt, amelynek az álláspontja szerint akkor is figyelembe kell venni a 93/13/EGK irányelv 7. cikk (1) bekezdését, ha az említett feltétel ezen ok miatti semmissége vizsgálatát a felek kifejezetten nem kérték, és akkor is vizsgálnia kell a semmisséget, ha az nem a kerületi, hanem magasabb szintű bíróság hatáskörébe tartozna. Véleménye szerint akkor is vizsgálhatja a másodfokú bíróság az ÁSZF tisztességtelen voltát, ha az nem képezte tárgyát az elsőfokú eljárásnak és a nemzeti jogszabályok szerint a fellebbviteli eljárásban általában nem vehetők figyelembe új tények, vagy új bizonyítékok. Az Európai Unió Bírósága a 2013. május 30-án meghozott ítéletében arra az álláspontra helyezkedett, hogy a 93/13/EGK tanácsi irányelvet úgy kell értelmezni, hogy amennyiben a fellebbezési eljárásban – valamely eladó vagy szolgáltató és valamely fogyasztó között az említett eladó vagy szolgáltató által előre megfogalmazott nyomtatvány alapján létrejött szerződés feltételeinek érvényességét érintő jogvitában – eljáró bíróság a belső eljárási szabályok alapján jogosult megvizsgálni az elsőfokú eljárás adataiból egyértelműen megállapítható valamennyi semmisségi okot, és adott esetben a bizonyított tények alapján átminősíteni a hivatkozott jogalapot e feltételek érvénytelenségének megállapítása céljából, úgy hivatalból vagy a kérelem jogalapjának átminősítésével köteles az említett feltételek tisztességtelen jellegének ezen irányelv szempontjaira tekintettel történő értékelésére. Kimondta egyben, hogy a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az a nemzeti bíróság, amely megállapítja valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, köteles egyrésztől – anélkül hogy meg kellene várnia, hogy a fogyasztó erre vonatkozó kérelmet nyújtson be – az említett megállapításból a nemzeti jog alapján eredő minden következ-

tetést levonni annak biztosítása céljából, hogy e feltétel ne jelentsen kötelezettséget a fogyasztóra nézve, másrészt pedig főszabály szerint objektív szempontok alapján értékelni, hogy a szerződés fennmaradhat-e az említett feltétel nélkül. Hangsúlyozta azt is, hogy a 93/13 irányelvet úgy kell értelmezni, hogy az a nemzeti bíróság, amely hivatalból megállapította valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, köteles a lehető legteljesebb mértékben úgy alkalmazni belső eljárási szabályait, hogy a szóban forgó feltétel tisztességtelen jellegének megállapításából a nemzeti jog alapján eredő valamennyi következtetést levonja annak biztosítása céljából, hogy e feltétel ne jelentsen kötelezettséget a fogyasztóra nézve.

Ezen utóbbi, két előzetes döntéshozatali eljárásoknak megfelelően eljárásjogunk módosítására nem került sor. A jelenlegi szabályozás pedig nem írja elő a bíró számára az egyes szerződési kikötések hivatalbóli észlelésének kötelezettségét. A már említett, az érvénytelenségi perekben felmerülő egyes eljárásjogi kérdésekről szóló 2/2010. (VI. 28.) PK vélemény 4. pontja szerint a bíróságnak csak a rendelkezésre álló bizonyítási anyag alapján tényként egyértelműen megállapítható, nyilvánvaló semmisséget kell hivatalból észlelnie. A semmisség megállapíthatósága érdekében a bíróság hivatalból bizonyítást nem folytathat le. A semmisség hivatalból történő észlelése a másodfokú eljárásban is kötelezettsége a bíróságnak, ha az elsőfokú eljárás adataiból a semmisségi ok fennállása egyértelműen megállapítható. A fellebbező fél által előadott új tény, vagy új bizonyíték figyelembevételével a semmisség akkor állapítható meg, ha fennállnak a Pp. 235. §-ának (1) bekezdésében foglalt feltételek. A 4. ponthoz fűzött indokolás rögzíti azt is, hogy a bíróság nem mérlegelheti az észlelt semmisségi ok bejelentését, mert semmisség esetén maga a törvény ítéli az érdeksérelmet olyan súlyúnak, hogy megtagadja a célzott joghatás elérését. Kivételt ez alól csak az ún. relatív semmisség esetei [Ptk. 13/B. §, Ptk. 16/A. §, *Ptk. 209/A. § (2) bekezdés*] jelentenek, annyiban, hogy az érvénytelenségi ok csak akkor vehető figyelembe, ha arra az érintett fél érdekében hivatkoznak.

Jelenleg tehát nincs megfelelő ellenőrzése a tisztességtelen szerződési kikötéseknek, az eddigi szabályozás hiányosságait pedig számos, már társadalmi szinten is jelentkező probléma, így pl. a devizahitelek ügye nagyon jól példázza. A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény 33. §-a egyértelműen megjelöli, hogy az ezen törvény hatálya alá tartozó feladatok a Gazdasági Versenyhivatal hatáskörébe tartoznak. Az azonban, hogy a tisztességtelen szerződési feltételek észlelése, és annak jogkövetkezményei mellőzése miként valósul meg maradéktalanul, továbbra is nyitott kérdés maradt.

A PERELŐFELTÉTELEK RENDSZERE A HATÁLYOS NÉMET, OSZTRÁK ÉS SVÁJCI POLGÁRI ELJÁRÁSI JOGBAN¹

LUGOSI JÓZSEF
doktorandusz (ELTE ÁJK)

1. A német és osztrák Polgári perrendtartás (Zivilprozessordnung és a svájci szövetségi törvény (Bundesgesetz über den Zivilprozess) keletkezése

A német és osztrák polgári perjog két alapvető szabályát egyrészt a Polgári perrendtartás (ZPO), másrészt a bíróságok szervezetére és a bíróságok hatáskörére, valamint illetékességére vonatkozó jogszabályi előírások tartalmazza. A német ZPO 1877. január 30-án keletkezett és az 1877. január 27-én megalkotott *Gerichtsverfassungsgesetz*-cel (GVG), a bírósági szervezeti törvénnyel egy időben lépett hatályba (1879. október 1.). Ausztriában is hasonló jogalkotási folyamat zajlott le, a polgári ügyekben ítélező bíróságok vonatkozásában külön jogszabály (*Jurisdiktionsnorm* (JN)) került megalkotásra a ZPO-val egyidőben (1895. augusztus 1.), és mindkét jogszabály egyszerre lépett hatályba (1898. január 1.). Az osztrák és a német ZPO is szövetségi törvény, az egész állam területén alkalmazandó. A svájci polgári eljárásjog alakulására rányomta a bélyegét a 26 (20 és 6 fél) szövetségi tagállam eltérő és önálló jogalkotása, valamint jogfejlődése. A különböző kantonok már a XIX. századtól kezdődően rendelkeztek saját polgári eljárásjogi törvénnyel (Basel-Stadt: 1875.), de van olyan kanton, amelyben csak a XX. században került megalkotásra a Polgári perrendtartás (Bern: 1918.). Az egységes svájci szövetségi polgári eljárási törvény, az új svájci ZPO (*Schweizerische Zivilprozessordnung*) 2011. január 1-jei hatályba lépéséig a

---

¹ A téma átfogó jellege és a tanulmány terjedelmi kötöttsége néhány összefüggés megállapítására teremt csupán lehetőséget, a vizsgált tárgy részletes elemzésére hosszabb írás keretében kerülhet majd sor.

Bundesgesetz über den Bundeszivilprozess (1947) volt a szövetségi szinten alkalmazott polgári perrendtartás.

2. A perelőfeltételek rendszere a hatályos német polgári eljárási jogban

A német ZPO² dogmatikai rendje szerint az eljárás megindítására vonatkozó perelőfeltételek³ négy csoportra oszthatóak:

2.1. Az eljárás megindítása előfeltételeinek jelentősége abban mutatkozik meg, hogy annak hiányában a kereset nem kézbesíthető az ellenérdekű félnek, és *a perjogviszony, mint háromoldalú, a felperes, a bíróság és az alperes közötti jogviszony nincs megalapozva*.⁴ A kereset bíróságra történő benyújtásával minden esetben létrejön egy kétoldalú jogviszony a felperes és a bíróság között.⁵ Az eljárás megengedhetőségére vonatkozó feltételek (*Prozessöffnungsvoraussetzungen*), az adott igény polgári ügyekben eljáró bíróság előtti érvényesíthetőségét jelenti.

2.2. A bíróságra vonatkozó megengedhetőségi feltételek (*Gerichtsbezogene Zulässigkeitsvoraussetzungen*) az alábbiak:

- a) A jogvédelem kérése a bíróságtól, illetve
- b) a német bíróság joghatóságának (eljárási jogosultságának) fennállása.

A jogvédelmi érdek nem minden, peres fél által benyújtott kérelem esetében áll fenn. *A költségkedvezmény iránt előterjesztett kérelem (Prozesskostenhilfesuch) önmagában véve nem alapoz meg jogvédelmi igényt a bírósággal szemben, a jogvédelmi kérelemnek a keresetből kell kitűnnie*.⁶ A kérelem tartalmi hibája

² Vö. HESS–LENT–JAUERNIG: *Zivilprozessrecht-Ein Studienbuch*. München, Verlag C.H.Beck, 2011. 139–146.

³ Lásd bővebben LUGOSI József: *Perelőfeltételek a hatályos német Polgári perrendtartásban* c. megjelenés alatt álló tanulmányát, illetve az abban feltüntetett irodalomjegyzéket.

⁴ A jogviszony (*Rechtsverhältnis*) fogalma: „*Rechtsverhältnis ist eine rechtlich bedeutsame, durch Normen des objektiven Rechts geregelte Lebensbeziehung zwischen Personen untereinander oder zwischen Personen und Sachen*” (In: CREIFELDS: *Rechtswörterbuch* 16. Auflage. München, Verlag C.H.Beck, 2000. 1079).

⁵ <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/gvv2001/Vorlesung/prozessvoraussetzungen.htm>-[letöltés ideje: 2014. február 9.]

⁶ <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/gvv2001/Vorlesung/prozessvoraussetzungen.htm>-[letöltés ideje: 2014. február 9.]

mellett meg kell különböztetni az aláírás nélküli keresetlevelet, amely lehet, hogy csak egy tervezet, és lehet hiányosság is, ha a fél elmulasztja aláírásával ellátni a keresetlevelet. Mindkét esetben ugyanaz a jogkövetkezménye: *nem áll elő olyan jogvédelmi helyzet*, amelynek alapján a bíróságnak a keresetlevelet kézbesítenie kellene az ellenérdekű félnek.⁷ Ezek a kereseti kérelmek nem felelnek meg a ZPO keresetlevélre vonatkozó előírásainak,⁸ és ha nem pótolják az aláírást, azt a bíróságnak – mint nem megengedett kérelmet – el kell utasítania.

Alapvetően minden német természetes és jogi személy a német bíróság joghatósága alá tartozik, ennek hiánya csak kivételes esetekre van leszűkítve.⁹ Az eljárásnak meg kell felelnie a német Polgári perrendtartás bíróság hatáskörére és illetékességére vonatkozó szabályainak.¹⁰ A rendes bírászkodás Németországban az *Amtsgericht*, *Landgericht*, *Oberlandesgericht* és a *Bundesgerichtshof* ítéltkezése által valósul meg.¹¹ Ezen bíróságok hatáskörébe tartoznak a polgári jogi jogviták, a családi jogi tárgyú jogviták, és a peren kívüli jogviták mellett nemcsak a büntetőügyek, hanem azok az ügyek is, amelyek a közigazgatási hatóságok és a közigazgatási bíróság illetékessége alá nem tartoznak, vagy amelyek elbírálására a szövetségi jog külön bíróságot rendel, illetve engedélyez.¹² Ha a peres út az adott jogvitában megengedett, a bíróság ezt mindenekelőtt kinyilváníthatja. Erről akkor dönt a bíróság, ha az egyik fél a jogi út megengedhetőségét kifogásolja.¹³ A keresetindítás a német perrend szerint a keresetlevél (*Klageschrift*) benyújtásával történik.¹⁴ Ha nem áll fenn a német bíróság joghatósága, a polgári peres eljárásban nem kerülhet sor a keresetlevél alperes részére való kézbesítésére és a bíróság visszaküldi a keresetet a felperesnek.¹⁵ *A törvény meghatározza a keresetlevél kötelező és lehetséges feltételeit.* A keresetlevélnek – a *Landgericht*¹⁶ előtti eljárásban – tartalmaznia kell:

⁷ <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/gvv2001/Vorlesung/prozessvoraussetzungen.htm>-[letöltés ideje: 2014. február 9.]

⁸ ZPO 253. §

⁹ <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/gvv2001/Vorlesung/prozessvoraussetzungen.htm>-[letöltés ideje: 2014. február 9.]

¹⁰ ZPO 1–38. §

¹¹ GVG 12. §

¹² GVG 13. §

¹³ GVG 17. a § (3) bekezdése.

¹⁴ ZPO 253. §

¹⁵ <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/gvv2001/Vorlesung/prozessvoraussetzungen.htm>-[letöltés ideje: 2014. február 9.]

¹⁶ Az *Amtsgericht* előtti eljárásban is ugyanazok a rendelkezések érvényesek, mint a *Landgericht* előtti eljárásban, kivéve a ZPO 1. könyve (1–252. §§) előírásait és a ZPO 456 a- 541.§§-ait.

1. a feleknek és a bíróságnak a megjelölését,
2. a kereset tárgyának meghatározott adatait, az érvényesítendő igényt, valamint határozott kérelmet.¹⁷

A német polgári perjogban perelőfeltétel a perrendszerű és érvényes kereset-indítás.¹⁸

2.3. A peres felekre vonatkozó megengedhetőségi feltételek (*‘Parteibezogene Zulässigkeitsvoraussetzungen’*) a következők:

- a) A *‘Parteifähigkeit’* (perbeli jogképesség):¹⁹ perbeli jogképessége annak a személynek áll fenn, aki polgári jogi értelemben jogképes (*rechtsfähig*). Az olyan egyesület (társaság), amely nem jogképes, perelhető és pert indíthat. A jogvitákban az egyesület (társaság) olyan helyzetben van, mint a jogképes egyesület (társaság).²⁰ A perbeli jogképességre vonatkozó szabályok a BGB rendelkezéseire vezethetők vissza. Perbeli jogképessége van az embernek, a születésétől kezdve a haláláig (*Geburt bis Tod*) és a jogi személyeknek.
- b) A *‘Prozessfähigkeit’* (perbeli cselekvőképesség) a fél olyan képessége, amely alapján a bíróság elé állhat, a nem cselekvőképes felet más személy (törvényes képviselő (*gesetzlicher Vertreter*)) képviseli, amelyhez szükséges a polgári jog szabályai szerint a pervitel tekintetében egy különleges meghatalmazással rendelkeznie.²¹ A törvényes képviselő hibája ugyanolyan, mintha a peres fél hibája lenne.²² A perbeli cselekvőképesség fennállása esetén a fél önállóan vagy választott képviselő útján indíthat pert és perelhető.²³ A kiskorú személyt a perben minden esetben a törvényes képviselője képviseli, *a korlátozott perbeli cselekvőképesség kategóriája a német polgári perjogból hiányzik.*
- c) A *‘Postulationsfähigkeit’* olyan (nyilatkozati, illetve előadási) képesség,²⁴ amely alapján a fél a perben önállóan, érvényesen perbeli cselekményeket tehet. Ennek keretében szabályozza a ZPO az ügyvédköny-

¹⁷ ZPO 253. § (2) bekezdése

¹⁸ In: Rechtslexikon.net <http://www.rechtslexikon.net/d/prozessvoraussetzungen/prozessvoraussetzungen.htm> – „Prozessvoraussetzungen” címszó alatt. [letöltés ideje: 2014. február 7.]

¹⁹ ZPO 50. §

²⁰ ZPO 50. § (1) (2) bekezdése.

²¹ ZPO 51. § (1) bekezdése.

²² ZPO 51. § (2) bekezdése.

²³ <http://www.uni-leipzig.net/~brzpr/ma/mat/2011/kl-fall1.pdf> [letöltés ideje: 2014. február 8.]

²⁴ ZPO 78–79. §

szert (*Anwaltszwang* vagy *Anwaltpflicht*) is, a peres fél a törvényben meghatározott bíróságok előtt csak a jogi képviselője útján teljesíthet eljárási cselekményt. Ez a feltétel bizonyos nyilatkozatok megtételének, eljárási cselekmények elvégzésének a képességét is jelenti. A peres felet a *Landgericht* és az *Oberlandesgericht* előtti eljárásban ügyvédnek kell képviselnie. A *Bundesgerichtshof* előtti eljárásban a peres fél a bíróság által engedélyezett jogi képviselővel képviseltetheti magát.

- d) A '*Prozessführungsbefugnis*' (pervezetési jogosultság)²⁵ nem az eljáró bíróra vonatkozó szabály, hanem az a jog, amely szerint *a fél a saját név alatt saját vagy más jogát érvényesíteni tudja*.²⁶ Eljárásjogilag ezt egészíti ki a polgári jogi gyökerű rendelkezési jog, illetve rendelkezési jogosultság ('*Verfügungsbefugnis*'), amely alapján a félnek lehetősége van minden szabály alapján pert is indítani. A német eljárási jog is megkülönbözteti egymástól *a formális és materiális fél fogalmat*, a 'megfelelő fél' ('*richtige Partei*') meghatározás az eljárás során döntő jelentőséghez jut, mert a fent felsorolt perelőfeltételeknek az ő vonatkozásában kell fennállnia.

2.4. A jogvita tárgyára vonatkozó megengedhetőségi feltételek ('*Streitgegenstandsbezogene Zulässigkeitsvoraussetzungen*') – Helmut Rüssmann nyomán – a következők:

- a) A kereset megengedhetősége ('*Statthaftigkeit der Klage*'), amely a törvény szerint főként a jogorvoslattal vagy a jogorvoslatszerű kereseti kérelemmel összefüggésben (fellebbezés, perújítás, felülvizsgálat) merül fel. Határosak a megengedhetőséggel a normál teljesítési keresetek is (*normalen Feststellungsklagen*). Ezek főként a végrehajtási jellegű jogorvoslatra és keresetre vonatkoznak a normál teljesítési keresetek viszonylatában. A végrehajtási eljárás folyamatban léte alatt azonban a normál teljesítési kereset nem megengedett (*unstatthaft*), és végrehajtási jellegű jogorvoslat sem vehető igénybe. A végrehajtási eljárás befejezését követően ismételt anyagi jogi jellegű teljesítési kereset terjeszthető elő.²⁷
- b) Meghatározott anyagi igény érvényesíthetősége ('*Klagbarkeit des behaupten materiellen Anspruch*'): e követelések tipikusan a *Bürgerliches*

²⁵ ZPO 51. §

²⁶ <http://www.uni-leipzig.net/~brzpr/ma/mat/2011/kl-fall1.pdf> [letöltés ideje: 2014. február 8.]

²⁷ <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/gvv2001/Vorlesung/prozessvoraussetzungen.htm> [letöltés ideje: 2014. február 22.]

- Gesetzbuch* (BGB) valamely tényállására visszavezethetően merülhetnek fel.²⁸
- c) Az ugyanazon felek között indult eljárásban egyfajta kötöttséget jelentő, az anyagi jogerőhöz hasonló intézmény: a *'Rechtshängigkeit'*. A német polgári eljárási jog megkülönbözteti az *'Anhängigkeit'* és a *'Rechtshängigkeit'* kifejezéseket egymástól. Az előbbi meghatározás olyan állapotot jelent, amely alapján a bíróság egy peres ügygel foglalkozik. Ez a helyzet a kereset vagy a jogorvoslat benyújtásával kezdődik, és addig tart, amíg a bíróság az adott ügygel a döntés meghozataláig foglalkozik.²⁹ Az utóbbi fogalom magába foglal minden olyan ismertetőjegyet, amely a bíróság ítélet általi döntéséhez vezet. A *'Rechtshängigkeit'* már kezdetét veszi – hasonlóan az *'Anhängigkeit'*-hoz – a keresetlevél benyújtásával és az ítélet formális jogerőre emelkedésével vagy az eljárás egyéb határozattal való befejezésével végződik.³⁰ Ennek az intézménynek több joghatása is van, mint pl.
- ca) ugyanezen tárgyban újabb kereset benyújtása nem megengedett, valamint
- cb) bekövetkezésekor több határidő (pl. elévülési) megszakad.³¹
A perfüggőséget (*'Rechtshängigkeit'*) a német jogban már az is megalapozza, ha a keresetében a fél több igényt kíván érvényesíteni, függetlenül attól, hogy azt, valamennyi kereseti kérelem tekintetében az illetékes vagy nem az illetékes bíróság előtt terjeszti elő,³²
- d) Az anyagi jogerő (*'Rechtskraft'*) léte és fennállása kizárja, hogy ugyanazon felek között ugyanazon tárgyban további jogvitát lehessen folytatni, ezért az anyagi jogerő az ugyanazon jogtárgyra vonatkozó igényérvényesítést kizárja. A német polgári eljárási jog megkülönbözteti az *ítélet formális és materiális jogerejét*.
- e) A jogvédelmi igény (*'Rechtsschutzbedürfnis'*), amelynek tipikus megtestesülése a német eljárási jogban a *'Feststellungsklage'* (megállapítási kereset),³³ amely megfelelő eszköz az érvényesítendő jog fennállásának/fenn

²⁸ *Spielschulden* (§ 762. BGB), *Ehemäklerlohn* (§ 656. BGB), *Eheschließung aus dem Eheversprechen* (§ 1297. Abs.1 BGB).

²⁹ *Lexikon Recht* Herausgeber Gerd Jauch, Wiesbaden, Orbis Verlag 1985. 14.

³⁰ Ilyen határozat lehet a kereset visszavonása, illetve elállás a keresettől (*Klagerücknahme*), illetve a perbeli egyezség megkötése (*Prozessvergleich*) is.

³¹ *Lexikon Recht* Herausgeber Gerd Jauch, Wiesbaden, Orbis Verlag, 1985. 172.

³² <http://bgb.jura.uni-hamburg.de/zivilprozess/prozessvoraussetzungen.htm> [letöltés ideje: 2014. február 22.]

³³ ZPO 256. §

nem állásának megállapítására.³⁴ A megállapítási kereset két típusa különböztethető meg: *a negatív és a pozitív megállapítási kereset. Ha a negatív megállapítási kereset jogerőre emelkedik, ezt követően teljesítés már nem követelhető.*³⁵ A pozitív megállapítási kereset gyakran előfordul a közlekedési balesetknél és a biztosítási perekben, ameddig a kár összegének nagysága még nem állapítható meg.

3. Ausztria - az osztrák Polgári perrendtartás

A XIX. század végén megalkotott osztrák Zivlprozessordnung (öZPO) több politikai változást is túlélt (1918, 1938, 1945, 1955) és több mint 75 törvénymódosítást követően jelenleg is hatályban van. A törvény megalkotásában kiemelkedő szerepet töltött be Franz Klein osztrák politikus,³⁶ egyetemi tanár, későbbi igazságügy-miniszter. A 618 §-ból álló osztrák polgári eljárási törvény³⁷ része az *Erkenntnisverfahren*, és többek között a *Mahnverfahren*,³⁸ és a *Schiedsverfahren*³⁹ is. A végrehajtási eljárás (*Vollstreckungsverfahren*), amely a német ZPO-val ellentétben külön törvényben került szabályozásra (*Exekutionsordnung 1896*). Az osztrák ZPO-t alkalmazó bírósági szervezet *négyszintű*.⁴⁰ 1. *Bezirksgericht* – elsőfok (összesen 141 ilyen bíróság működik), 2. *Landesgericht* – első-és másodfok (20 ilyen bíróság van jelenleg Ausztriában), 3. *Oberlandesgericht* – másodfok (jelenleg 4 ilyen típusú bíróság segíti a jogalkalmazást), 4. *Oberster Gerichtshof* – harmadfok (1 – egyedüli ilyen jellegű fórumként a legmagasabb

³⁴ A hatályos magyar jog: a 'jogvédelem' más megfogalmazásban és szöveggörnyezetben fordul elő: megállapításra irányuló egyéb kereseti kérelemnek csak akkor van helye, ha a kért megállapítás *a felperes jogainak az alperessel szemben való megóvása végett szükséges* (Pp. 123. §).

³⁵ <http://bgb.jura.uni-hamburg.de/zivilprozess/prozessvoraussetzungen.htm> [letöltés ideje: 2014. február 22.]

³⁶ Franz Klein (1854–1926) osztrák államférfi és jogtudós polgári eljárásjogból és római jogból habilitált a Bécsi Egyetemen (1891), igazságügyi miniszter (1906–1908, 1916). A „*Juristischen Blättern*” c.folyóirat szerkesztője 1891-től, amely a ZPO-ra vonatkozó elképzeléseket, javaslatokat, tervezeteket fogalmazta meg.

³⁷ <http://www.ibiblio.org/ais/zpo.htm> [letöltés ideje: 2014. április 5.]

³⁸ § 244–251. öZPO

³⁹ § 577–617. öZPO

⁴⁰ Ausztriában jelenleg három felsőbíróság működik a Legfelső Törvényszék (*Oberster Gerichtshof*) mellett az Alkotmánybíróság (*Verfassungsgerichtshof*) és a Közigazgatási Bíróság, amely 2014.január 1-jét követően két részre oszlik: Szövetségi Közigazgatási Bíróság (*Bundesverwaltungsgericht*) és egy Szövetségi Adóügyi Bíróság (*Bundesfinanzgericht*).

szintű rendes bíróság).⁴¹ Az osztrák ZPO a Svájc és Ausztria között elhelyezkedő Lichtensteinben is az alkalmazandó polgári eljárási törvény.

4. A perelőfeltételek rendszere Ausztriában

A polgári peres eljárásban a perelőfeltételek rendszere Ausztriában alábbi elemekre épül:

1. *Zulässigkeit des Rechtsweges* (a bírósági igényérvényesítés megengedhetősége);
2. *inlandische Gerichtsbarkeit* (belföldi joghatóság);
3. *Zivilverfahrensart* (a jogviták azon típusa, amelyek a polgári peres eljárásban érvényesíthetőek);
4. *örtliche Zuständigkeit* (illetékesség), *sachliche Zuständigkeit* (hatáskör - tárgyi illetőség). Az illetékesség két típusa különböztethető meg:
  - a) *általános*, amely az alperes székhelyéhez, illetve lakóhelyéhez, tartózkodási helyéhez igazodik és a
  - b) *különös illetékesség*.⁴²

A pertárgyérték alapvetően befolyásolja azt, hogy melyik bíróság jogosult az eljárás lefolytatására:

- a) a 10000 €-t meg nem haladó ügyérték alatt a *Bezirksgericht*,
- b) a 10 000 €-t meghaladó ügyérték esetén a *Landesgericht*⁴³.
5. *Parteifähigkeit, Prozessfähigkeit*,⁴⁴ az utóbbi hiánya esetén:
  - a) *gesetzliche Vertretung* (törvényes képviselő), illetve
  - b) *eventuell Prozessermächtigung* (eseti meghatalmazás nyilatkozattételre), *Vollmacht gewillkürter Vertreter* (a végintézkedésen alapuló képviselő meghatalmazása).

Az ügyvédkényszernek két típusa különböztethető meg:

- a) *absolute Anwaltspflicht* és
- b) *relative Anwaltspflicht*.

Az *abszolút ügyvédkényszer kötelező* a Landesgericht előtti eljárásban és a jogorvoslati eljárásban, illetve a Bezirksgericht előtti eljárásban, ha az ügyérték

⁴¹ https://e-justice.europa.eu/content_ordinary_courts-18-at-hu.do?member=1 [letöltés ideje: 2014.április 5.]

⁴² <http://www.law-office.at/assets/pdf/zivilverfahren.pdf> [letöltés ideje: 2014.március 29.]

⁴³ <http://www.law-office.at/assets/pdf/zivilverfahren.pdf> [letöltés ideje: 2014.március 29.]

⁴⁴ §§ 1–10. ZPO

a 4000 €-t eléri. Az abszolút ügyvédkényszer fennáll az ennél magasabb bírói fórumok előtti eljárásban.⁴⁵

A *relatív ügyvédkényszer a fél által választható* a Bezirksgericht előtti 4000 € pertárgyérték alatti eljárásban.⁴⁶

6. *Rechtskraft* (jogerő);
7. *Streitanhängigkeit* (perfüggőség)⁴⁷ ← → német perjogban: Anhängigkeit, Rechtshängigkeit. A 'Streitanhängigkeit' a keresetlevél ellenérdekű fél részére történő kézbesítésével – és nem a keresetlevél bíróságon történő benyújtásával – áll be;
8. *Klagsrücknahme mit Anspruchsverzicht* (keresetvisszavonás joglemondással);
9. *notwendiger Klagsinhalt* (a keresetlevél szükséges tartalmi elemei). A keresetlevélben meg kell nevezni:
  - a) az eljáró bíróságot,
  - b) a feleket,
  - c) a jogvita tárgyát és
  - d) a csatolt iratok feltüntetését⁴⁸.
10. *rechtliches Interesse* (jogi érdek);
11. *Klagbarkeit* (perelhetőség) → német jog: *Klagbarkeit des behaupten materiellen Rechts*;
12. *vorgeschriebene außergerichtliche Streitbeilegung* (a kötelezően előírt mellékletek csatolása).

A polgári per előfeltételeinek hasonló tagolása figyelhető meg Ausztriában is, mint Németországban: ezek a bírósági igényérvényesítés (*eljárás*) megengedhetőségére (1. pont); a *bíróságra* (2–4.pont); a *peres felekre* (5. pont), és a *jogvitára, illetve annak tárgyára* vonatkozó előfeltételeket tartalmazzák (7–12. pont).

5. Svájc – sajátos társadalmi, politikai és jogfejlődés

Svájc elmúlt államfejlődését több olyan körülmény is meghatározta, amely talán a másik két vizsgált szövetségi államban kevésbé volt domináns. Svájcot tekintik a három klasszikus föderáció egyikének, az USA és Kanada mellett, sok tekin-

⁴⁵ § 27. ZPO

⁴⁶ <http://www.law-office.at/assets/pdf/zivilverfahren.pdf> [letöltés ideje: 2014. március 29.]

⁴⁷ § 232–234. ZPO

⁴⁸ <http://www.law-office.at/assets/pdf/zivilverfahren.pdf> [letöltés ideje: 2014. március 29.]

tetben pedig a világ egyik legdecentralizáltabb országának, föderalizmusának lényege a centralizáció megakadályozása.⁴⁹ Egyedülálló a svájci szövetségi köztársaság politikai felépítése is: az államszövetséget 20 kanton és 6 félkanton alkotja. A speciális svájci alkotmányos és politikai berendezkedés azért is egyedülálló, mert gyakori a politikai kérdések népszavazás által történő megerősítése, a közvetlen demokrácia tényleges érvényesülése. A *kanton*⁵⁰ a svájci szövetségi állam tagállamát alkotja, történelmileg valamennyi önálló államnak tekinthető. Minden kantonnak saját alkotmánya, törvényhozása, kormánya és bíróságai voltak. A kantonok a XVI. században alakultak ki, és nagyon erős belső öngazgatási szervezettel rendelkeznek. A változatos tagállami összetétel mellett az államszövetségre jellemző a nyelvi (német, francia, olasz, romans) kulturális, tradicionális és a jogi sokszínűség. A svájci alkotmány előírása szerint a nem a konföderáció hatáskörébe tartozó ügyek a kantonok belső ügyeinek tekinthetők. Az 1947-ben megalkotott Bundesgesetz mellett 26 kantonban, illetve félkantonban különböző polgári eljárásjogi törvények voltak hatályban.⁵¹ A 2011. január 1-jén hatályba lépett új, egységes svájci ZPO-t,⁵² mint szövetségi törvényt a kantonális bíróságoknak alapvető törvényként kell alkalmazniuk.⁵³

6. A perelőfeltételek rendszere a svájci polgári eljárási jogban

A svájci ZPO – meglepetést nem okozva – kevés eltérést mutat a német és az osztrák ZPO-hoz képest. A svájci ZPO és a svájci polgári eljárásjogi dogmatika az alábbi perelőfeltételeket határozza meg:

⁴⁹ http://isfd-tpa.rkk.hu/doc/palne_svajci_federalizmus.pdf [letöltés ideje: 2014. április 1.]

⁵⁰ Franciaországban és Belgiumban a kanton elnevezés a járásnak megfelelő közigazgatási egységet jelenti.

⁵¹ A svájci polgári eljárási joggal foglalkozik: Schweizerische Zivilprozessordnung (ZPO) – www.mietrecht.ch – [letöltés ideje: 2014. március 25.]; Thomas SUTTER-SOMM: Die neue Schweizerische Zivilprozessordnung. *Ritsumeikan Law Review*, No. 29 2012 81–105.; HARSÁGI Viktória: Die Vereinheitlichungsmethode des schweizerischen Zivilprozessrechts c. habilitációs dolgozata. *Iustum Aequum Salutare*, 2013/3. 5–26.; HORVÁTH E. Írisz: Egyszerűsített polgári peres eljárás Svájcban. *Iustum Aequum Salutare*, 2012/2. 221., 232.

⁵² Az új svájci ZPO része a *Schlichtungsverfahren* (Art. 202-207.), a *Mediation* (Art 213-218.), a *Vereinfachtes Verfahren* (Art. 243 – Art. 247.)- www.mietrecht.ch [letöltés ideje: 2014. április 5.]

⁵³ A svájci egységes ZPO megalkotásának főbb állomásai: 1. 1999. az előkészítő munkálatok megkezdése; 2. 2007 nyarán kezdődött meg a törvénytervezet parlamenti tárgyalása; 3. A törvénytervezet az államszövetségi tanács 2008 decemberében hagyta jóvá.

1. *Schlichtungsverfahren durchgeführt* (az egyeztetés a felek között megtörtént, de az eredménytelen maradt);
2. *Zulässigkeit der Rechtsweges* (a bírósági út megengedhetősége);
3. *Gerichtbarkeit* (a svájci bíróság joghatósága);
4. *örtliche und sachliche Zuständigkeit* (a bíróság hatásköre és illetékessége);
5. *Fehlen einer wirksamen Schiedsvereinbarung* (érvényes választott-bírósági kikötés hiánya);
6. *Parteixistenz, Parteifähigkeit, Prozessfähigkeit, Postulationsfähigkeit, Prozessführungsbefugnis*,⁵⁴
7. *Rechtsschutzinteresse des Klägers* (a jogvédelmi érdek fennállása felperes vonatkozásában);
8. *Vollständigkeit der Klage* (a kereset teljessége: a keresetlevélnek tartalmaznia kell minden olyan jogszabályban meghatározott kelléket, amelyet a törvény előír);
9. *keine vorbestehende Rechtshängigkeit* (előzetesen fennálló perfüggőség hiánya);
10. *keine abgeurteilte Sache* (a megítélt dolog hiánya: res iudicata).⁵⁵

A perelőfeltételek⁵⁶ rendszere Svájcban hasonló a német és az osztrák szisztémához. A polgári peres eljárás megindítására kerülhet sor, ha a közvetítés (mediáció) nem vezetett eredményre, és az adott jogvita polgári bírósági útra tartozik (1–2. pont). A perelőfeltételek következő csoportját az adott ügyben eljáró bíróságra vonatkozó szabályokat tartalmazzák (3. – 5. pont). A perelőfeltételek további pillére a *peres felekre* vonatkozó előírásokat tartalmazza (6. pont). A perelőfeltételek közé tartoznak a *jogvitára, illetve annak tárgyára* vonatkozó előfeltételek (7–10. pont). A polgári peres eljárás a jogérvényesítés egyik, de nem kizárólagos formája, hiszen lehetséges, hogy a felek közötti jogvita már a közvetítés során megoldódik vagy a felek már eleve kikötötték az esetlegesen felmerülő vitás kérdések rendezésére a választott-bíróság eljárását. A svájci polgári eljárási jogban a perelőfeltételek rendszere több negatív előfeltételt is tartalmaz: *a perfüggőség, és a jogerő mellett ilyennek tekinthető a választott-bírósági kikötés hiánya is*, amely nem a jogvita tárgyára, hanem a bíróságra vonatkozó perelőfeltétel.

⁵⁴ https://e-justice.europa.eu/content_ordinary_courts-18-at-hu.do?member=1 [letöltés ideje: 2014. március 25.]

⁵⁵ <http://www.zivilprozess.ch/prozessvoraussetzungen-und-fortfuehrungslast> [letöltés ideje: 2014. március 4.]

⁵⁶ Art. 59–61. ZPO.

7. A perelőfeltételek csoportosítása

A perelőfeltételeket a német-osztrák jogi dogmatika a következő szempontok szerint osztályozza:

1. általános-különös;
2. pozitív-negatív;
3. abszolút-relatív.

Általánosak azok a perelőfeltételek, amelyeknek minden polgári peres eljárásban fenn kell állnia. *Különösek* azok a perelőfeltételek, amelyek meghatározott eljárásban (pl. *Mandatsverfahren*)⁵⁷ fordulnak elő, illetve, amelyeknek bizonyos polgári peres eljárási szakban (pl. jogorvoslat során) kell fennállnia, továbbá olyanok is, amelyeket bizonyos perjogi jogintézmények vonatkozásában (vizontkereset-*Widerklage*, perbe bocsátkozás-*Klageerwiderung*) ír elő a jogalkotó. Azok a perelőfeltételek *pozitív* jellegűek, amelyek fennállása szükséges ahhoz, hogy az adott ügyben érdemi határozat születhessen; ilyennek tekinthető: a perrendszerű keresetindítás, a belföldi joghatóság fennállása, a perbeli jogképesség, illetve perbeli cselekvőképesség. *Negatívak* azok a perelőfeltételek, tkp. perakadályok (*Prozesshindernisse*) és körülmények, amelyek megakadályozzák azt, hogy a bíróság a konkrét ügyben érdemi ítéletet hozzon (perfüggőség, jogerő, kereset-visszavonás joglemondás alatt). Negatív előfeltétel a követelés perelhetőségének hiánya (*Unklagbarkeit*). Abban az esetben, ha ez az igény természetes obligáció (*Naturobligation*), illetve hiányzik a kapcsolat az anyagi joghoz, a bíróság ítélettel elutasítja a kérelmet. Ha a követelés perbeli érvényesíthetőségének hiánya azon alapul, hogy a törvény a bírósági igényérvényesítés helyett a jogérvényesítés más formáját írja elő, a bíróság a kérelmet határozatával visszautasítja (*mit Beschluss zurückweisen*). *Abszolút* jellegűek azok a perelőfeltételek, amelyeket a bíróságnak hivatalból az elsőfokú ítélet jogerőre emelkedéséig kell figyelembe vennie. *Relatív* típusú a perelőfeltétel, amelyre az *alperes* még az elsőfokú ítélet jogerőre emelkedése előtt hivatkozhat.⁵⁸

⁵⁷ § 548–559. öZPO.

⁵⁸ <http://www.jus24.at/a/was-sind-prozessvorzsetzungen-und-warum-sind-sie-notwendig> [2014. március 29.]

8. Következtetések

1. Közös alapot jelentenek mindhárom államban a római jogi gyökerek,⁵⁹ illetve a római jog hatása a kontinentális – Európa középső az azonos nyelv által is összetartozó régiójának – jogfejlődésre. A római birodalom bukását követően a Frank Birodalom, majd a Német-Római Császárság által közrefogott (részben magába foglalt) régió társadalmi, gazdasági, kulturális és jogfejlődését a közöttük több szempontból fennálló kohézió is befolyásolta.⁶⁰
2. A német, osztrák, svájci jogban a perelőfeltételek rendszere (eljárás, bíróság, peres felek, jogvita) dogmatikailag alaposan kimunkált, logikusan felépített rendszert képez. A három szisztéma között csak minimális különbségek konstatalhatóak, a rendszer főbb jellemvonásai mindhárom államban gyakorlatilag azonosak.
3. A perelőfeltételek dogmatikai rendje kialakításában a német szellemi befolyás Ausztriában és Svájcban egyaránt jelentős mértékben érvényesült. Ennek főként az az oka, hogy egyrészt az egész államban alkalmazandó (szövetségi szinten érvényesülő) Polgári perrendtartás megalkotására először Németországban került sor, másrészt a három állam közül politikai, gazdasági és kulturális, szellemi értelemben is a német volt a legmeghatározóbb.
4. A ‘perelőfeltételek’ (*Prozessvoraussetzungen*) fogalma mindhárom állampolgári eljárási jogában bevett, Svájcban a közigazgatási jogban (*Verwaltungsrecht*) is alkalmazzák.⁶¹ A ‘perelőfeltétel’ kifejezés a német büntetőjogban (*Strafrecht*) is elterjedt.
5. Ha nem állnak fenn perelőfeltételek, a bíróság Ausztriában és Svájcban érdemi tárgyalás nélkül, ‘a limine’ végzés határozat (*Beschluss*) formájában elutasítja/visszautasítja a keresetlevelet (*Abweisung/Zurückweisung*), míg Németországban a bíróság nem az ügy érdemében, hanem eljárásjogi érte-

⁵⁹ Lásd HAMZA Gábor: *Die Entwicklung des Privatrechts auf römischrechtliches Grundlage – unter besonderer Berücksichtigung der Rechtsentwicklung in Deutschland, Österreich, Schweiz und Ungarn* Budapest, 2002. Andrassy Gyula Német Nyelvű Egyetem

⁶⁰ I. Miksa német-római császár az 1499-es dornachi csatát követő bázeli békében már elismerte a kantonok, a svájci konföderáció függetlenségét.

⁶¹ A jogrendszerre vonatkozó tipizálás szerint a német, az osztrák és a svájci jog a *német jogrendszer jellegű*, de ilyen stílus jegyeket mutat Görögország, Törökország, Japán és Dél-Korea jogrendszere is. *Francia jellegű jogrendszer* alakult ki Franciaországban, a Benelux-államokban, Spanyolországban, és ezen államok gyarmatain. *Skandináv jellegű jogrendszer* alakult ki Dániában, Svédországban, Finnországban, Norvégiában és Izlandon-forrás: <http://www.traduc-inter.bme.hu/pdf/letoltheto/jogialapok.pdf> [2014. április 5.]

lemben ítélettel határoz (*Prozessurteil*)⁶². A perelőfeltételek rendszerében a jogi dogmatika két alapvető fogalomra épül:

1. ‘*Zulässigkeit*’,
2. ‘*Begründetheit*’.

Az előző meghatározás jelentése ‘megengedhetőség’, az utóbbi elnevezés a ‘megalapozottság’ kifejezéssel írható le. A ‘megengedhetőség’ az eljárásjoghoz kötődő, a ‘megalapozottság’ anyagi joghoz fűződő kapcsolatot leíró fogalom. A ‘megengedhetőség’ hiánya esetén a bíróság *eljárási ítéletet*, vagy *érdemi vizsgálat nélküli elutasító határozatot* hoz, míg a ‘megalapozottság’ kérdésében *a bíróság minden esetben az ügy érdemében* (felperes keresete és annak magánjoghoz való kapcsolata vonatkozásában) *határoz*.

⁶² Abban az esetben, ha fennállnak az előfeltételei a keresetindításnak (*Zulässigkeit der Klage*), a bíróság, minden esetben az ügy érdemében hoz ítéletet (*Sachurteil*) – forrás: www.rechtslexikon.net/ [letöltés ideje: 2014. március 25.]

AZ ELŐZETES DÖNTÉSHOZATALI ELJÁRÁS KEZDEMÉNYEZÉSÉNEK TAPASZTALATAI MAGYAR BÍRÓSÁGOK GYAKORLATÁBAN

*Észrevételek a Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának
Összefoglaló véleményéhez*

MUZSALYI RÓBERT
doktorandusz (PPKE JÁK)

1. Bevezetés

2014. május 1-jén volt tíz éve, hogy Magyarország csatlakozott az Európai Unióhoz. Az egy évtizedes tagság jelentőségét és jogrendszerünkre gyakorolt hatását bemutatni egy tanulmány keretében lehetetlen, ezért jelen elemzés során annak csupán egy kisebb szeletére kívánok kitérni. Csatlakozásunk eredményeként bíróságaink már uniós bíróságok is, amelyeknek a nemzeti jogszabályok mellett az európai uniós jogszabályokat is alkalmazniuk kell. Ebből következően, az uniós jog egységes értelmezése és alkalmazása érdekében, a csatlakozással a magyar bíróságok számára is lehetővé vált az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezése. Ez az évforduló jó lehetőséget ad arra, hogy felmérjük az elmúlt tíz évben miként éltek a magyar bíróságok az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésének lehetőségével, milyen gyakorlat alakult ki a hazai igazságszolgáltatás és az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: EuB) közötti intézménysesített kapcsolat használata terén.

A csaknem egy évtizedes tapasztalattal rendelkező magyar bírói kar előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésének felmérése érdekében 2013-ban a Kúria Elnöke elrendelte egy kifejezetten erre az eljárásra összpontosító, minden jogágra kiterjedő joggyakorlat-elemző csoport felállítását.

A Kúriának, mint legfőbb bírói fórumnak – a hatáskörében utalt döntéseken túl – az egyik legfontosabb feladata az Alaptörvény 25. cikke értelmében, hogy

biztosítsa a bíróságok jogalkalmazásának egységét. E feladatának ellátásához több eszköz áll rendelkezésre, úgymint a bíróságokra kötelező jogegységi határozatok, elvi bírósági határozatok és elvi bírósági döntések, kollégiumi vélemények. Az itt említett eszközök bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló törvény 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi.)¹ értelmében egy új hatáskörrel egészült ki: a Kúria a jogegység biztosításáért való felelősség körében elemzést folytat a jogerősen befejezett ügyekben, ennek keretében feltárja és vizsgálja a bíróságok ítélkezési gyakorlatát.² E csoportok feladata a bírói gyakorlat – évente meghatározott tárgykörök szerinti – vizsgálata.

A joggyakorlat-elemző csoportok munkájának lényege abban áll, hogy a Kúria bírái közül felállított csoport, egy csoportvezető irányításával megvizsgálja a kijelölt jogterület vonatkozásában a magyar bírói gyakorlatot. A csoport vezetője a vizsgálatban alsóbb fokú bírákat, elméleti és gyakorlati szakemberek is bevonhat. Mivel a bírói tevékenység döntési tevékenység, ezért a gyakorlat vizsgálata alapvetően bírósági határozatok elemzését és kiértékelését jelenti. Az így felállított csoport által lefolytatott vizsgálat eredményéről összefoglaló vélemény készül, melyet a Kúria illetékes szakkollégiuma megvitát. A joggyakorlat-elemző csoport munkájának egyik legfontosabb eredménye az lehet, hogy olyan problémákra képes felhívni a figyelmet, amelyek alapján akár jogegységi eljárás indítványozására vagy jogalkotás kezdeményezésére is sor kerülhet.

A fent részletezett célból és a vonatkozó jogszabályi rendelkezések értelmében került sor „Az Európai Unió jogának alkalmazása: az előzetes döntéshozatali eljárások kezdeményezésének tapasztalatai” elnevezésű joggyakorlat-elemző csoport felállítására,³ mely vizsgálata során két fő kérdésre összpontosított. *Először azt vizsgálta és értékelte, hogy az Európai Unióhoz csatlakozásunk óta a magyar bíróságok összesen hány és milyen típusú ügyekben kezdeményeztek döntéshozatali eljárásokat, ezekben az ügyekben – az EU Bíróság határozatát követően – milyen érdemi döntést hoztak, valamint azt is, hogy az EU Bíróság ítélete a megkereső bíróság érdemi határozata a magyar jogalkotásra, illetve bírói gyakorlatra milyen hatással volt. A vizsgálat másik része arra irányult,*

¹ Hatályos: 2011. december 3-tól.

² Bszi. 24. § (1) bekezdés d) pont.

³ A joggyakorlat-elemző csoport tagjai: Dr. Osztoivits András, kúriai bíró, a csoport vezetője; Prof. Dr. Blutman László, tanszékvezető, egyetemi tanár (SZTE-ÁJK), Dr. Czine Ágnes, kollégiumvezető (Fővárosi Ítéltábla); Dr. Heinemann Csilla, kúriai bíró, Dr. Magyarfalvi Katalin, kúriai bíró; Dr. Metzinger Péter, ügyvéd (Trinn Ügyvédi Iroda); Dr. Molnár Gábor, kúriai bíró; Dr. Somssich Réka, egyetemi adjunktus (ELTE-ÁJK); Dr. Simonné Dr. Gombos Katalin, kúriai bíró; Prof. Dr. Várnay Ernő, tanszékvezető, egyetemi tanár (DE-ÁJK); Dr. Vezekényi Ursula, kúriai tanácselnök.

hogy feltárja azokat az ügyeket, amelyekben nem került sor előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésére annak ellenére, hogy azt a felek indítványozták. A joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleményét (a továbbiakban: Összefoglaló vélemény) a Kúria teljes ülése 2014. január 27-én megvitatotta és azt elfogadta.

Tanulmányomban, aktualizálva az elmúlt két év adatait, elsősorban az összefoglaló véleményére kívánok reflektálni. Észrevételeimmel elsősorban arra mutatok rá, hogy a vélemény végkövetkeztetései mennyire voltak megalapozottak, de kitérek arra is, hogy az előzetes döntéshozatali eljárással kapcsolatosan milyen további kérdéseket lenne célszerű még vizsgálni.

2. A magyar bíróságok által kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárások tapasztalatai

Az összefoglaló vélemény első bevezető fejezeteiben történeti áttekintés nyújt a csatlakozást követő évek előzetes döntéshozatali eljárást érintő normatív változásairól, illetve nemzetközi kitekintés keretében statisztikai szempontból veti össze a magyar eljárások adatait a velünk együtt csatlakozott másik kilenc tagállam adataival.

Csatlakozásunk óta a kézirat lezárásáig⁴ a magyar bíróságok összesen 90 előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményeztek az EuB-n. Az, hogy egy tagállam bíróságai mennyire aktívak az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésében sok tényezőtől függ. Az Összefoglaló vélemény két részre: strukturális és nem strukturális tényezőkre osztja ezeket a szempontokat. Strukturális tényezők alatt az olyan adottságokat érti, amelyek függetlenek a bíróságtól: így az adott tagállam lakosságszámát, az állampolgárok perlési gyakoriságát, az uniós jognak való megfelelés szintjét. Ez utóbbi jellemzőt az adott tagállammal szemben indított kötelezettségszegési eljárások vonatkozásában vizsgálták, azonban az eredmény alapján nem áll fenn „*túlságosan erős összefüggés*” a két jelenség között.⁵ Ez alapján ebből az összevetésből – álláspontom szerint – nem vonható le egyértelmű következtetésként, hogy a nagyszámú kötelezettségszegési eljáráshoz automatikusan nagyszámú előzetes döntéshozatali megkeresés is kapcsolódik. A nem strukturális tényezők, úgymint a nyelvtudás és speciális képzés, az uniós jog befogadása, a bíróságok viszonyulása a felek akaratához (hivatalból vagy kére-

⁴ 2014. március 22.

⁵ Összefoglaló vélemény 41–43.

lemre terjesztenek elő inkább), illetve az előzetes döntéshozatali eljárás idő és költségigénye, nagyobb szerepet játszanak az előzetes döntéshozatali eljárások kezdeményezés gyakoriságának alakulására.

Az előzetes döntéshozatal idő és költségigényének a vizsgálata véleményem szerint egy részletes elemzés lefolytatását is indokoltá teheti. Érdemes lenne megvizsgálni, hogy a magyar ügyek vonatkozásában átlagosan 16 hónapig tartó előzetes döntéshozatali eljárás⁶ az adott jogvita, konkrét felei vonatkozásában járt-e érdeksérelemmel, és ha igen, akkor milyen mértékű hátrányt okozott. Ennek a vizsgálatnak egy szempontjaként az is vizsgálható lehetne, hogy az EuB megkeresésére olyan kérdésben került-e sor, ami az ügyet érdemben érinti vagy (csupán) a jogvita végső eredményére érdemben kihatással nem bíró, eljárásjogi kérdést értelmezését kezdeményezte az eljáró bíró. Az Összefoglaló vélemény csak a statisztikai részben jelezte, de érdemben nem tért ki az időfaktor vizsgálatára, ami véleményem szerint nem egy elhanyagolható szempont. Az EuB-nek átlagosan 16,3 hónapot⁷ vesz igénybe egy-egy előzetes döntéshozatali eljárásnak a lefolytatása. Elméletben, természetesen az uniós jog értelmezése szempontjából egy tagállami bíróság számára nem lehet mérlegelési szempont, hogy azzal, hogy ha előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményez, akkor az 15-20 esetleg 30 hónappal is meghosszabbíthatja az eljárást. A gyakorlatban viszont az egyén jogvitája szempontjából az EuB válasza alapján 1-2 éves csúszással megszülető jogerős döntés már lehet, értelmét veszti, vagy súlyos költségeket (pl. ügyleti kamatot) eredményez a felek oldalán.

Az adott ügy kapcsán lehet, hogy egy rendkívül fontos jogkérdést tisztáz az EuB, és ez az ítélet az uniós jog fejlődése szempontjából mérföldkövet teremt, de a konkrét fél számára az nem jelent vigaszt, hogy a neve 2-3 három év múlva tankönyvi példaként fog szerepelni Európában. Gondoljunk csak a gazdasági társaságokra pl. a Cartesio Bt.-re⁸ vagy a Vale Kft.-re,⁹ akik esetében egy szék-helyáthelyezés, ill. változásbejegyzési kérelem akadt meg, egyik esetben 31 a

⁶ A szerző saját számítása a 2004 és a 2013 között befejezett ügyek alapulvételével.

⁷ Az adat a 2013-as évre vonatkozik. Európai Unió Bírósága, 34/14. sz. sajtóközlemény, Luxembourg, 2014. március 13.

⁸ C-210/06. sz. Cartesio-ügyben 2008. december 16-án hozott ítélet. [EBHT 2008., I-09641. o.], az ügy magyar polgári eljárásjogra gyakorolt hatása vonatkozásában ld.: OSZTOVITS András: Köddé fakult délibáb – a Cartesio-ügyben hozott ítélet hatása a magyar polgári eljárásjogra. *Európai Jog*, 9. évf., 2009/2. 26–30.

⁹ C-378/10. sz. Vale-ügyben 2012. július 12-én hozott ítélet. [EBHT-ban még nem tették közzé], Orosz Nóra Natália: Az Európai Bíróság ítélete a VALE Építési Kft. ügyében: az EUMSZ 49. és 54. cikkéből eredő tagállami kötelezettségesség kérdése. *Jogesetek Magyarázata*, 3. évf., 2012/3. 66–73.

másik esetben 24 hónapra. Említhetjük még a harminc hónapig tartó Pannon GSM ügyet,¹⁰ ami lényegében érintette nemcsak a magyar, de az uniós fogyasztóvédelem alakulását egyaránt,¹¹ azonban ez az ítélet alperese vonatkozásában – többek között – 30 hónapnyi ügyleti kamatot is eredményezett. Ebben azt hangsúlyozom, hogy véleményem szerint az időfaktort, ha nem is döntő tényezőként, de fontos mérlegelési szempontként az eljáró magyar bíróságnak is figyelembe kell vennie, amikor azt mérlegeli, hogy előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményez-e vagy sem.

A XXI. század társadalmi elvárása az igazságszolgáltatással szemben, hogy gyors és hatékony legyen – ezt nem vitatottan az Európai Uniónak is célja,¹² 2013-as évben 699 új ügy érkezett az EuB-re, ami nagyjából 10%-os növekedés a 2012. évhez képest, és egyben a Bíróság létrejötté óta az egy év alatt érkezett ügyek legmagasabb száma. Az eljárásokra vonatkozó statisztikai adatok kedvezően változtak az elmúlt évben, azonban az előzetes döntéshozatali eljárások elintézésének átlagos időtartama 16,3 hónap, ami még mindig túl hosszú időszak, egy-egy nemzeti eljárás többszörösét is jelentheti. Ezért az európai jogalkotónak is annak érdekében, hogy az előzetes döntéshozatali eljárás a konkrét ügyben és a konkrét felek részére is egy hatékony, célravezető eszközt jelentsen jogaik érvényesítése szempontjából, akkor ezen a területen az eljárás felgyorsítása tekintetében további változtatásokat kell tennie.

2.1. Nemzetközi összehasonlítás

Az Összefoglaló vélemény egyik kiemelkedő fejezete a nemzetközi kitekintés, ami főként a Magyarországgal együtt csatlakozott másik kilenc tagállam előzetes döntéshozatalokra vonatkozó adatait vetette össze, amiből hazánk szempontjából érdekes eredmények születtek.

A következő táblázat alapján megállapítható, hogy az elmúlt tíz évben a 2004-ben csatlakozott tagállamok közül a legtöbb eljárást (az ügyek több mint 1/3-át) magyar bíróságok kezdeményezték. A csatlakozás évében is csak Magyarországról érkezett megkeresés, és ha a számokat összevetjük, a nagyjából hasonló méretű Csehországhoz képest kétszer több érkezett Magyarországról, de a (területileg és lakosságszám alapján is) a jóval nagyobb Lengyelország vonatko-

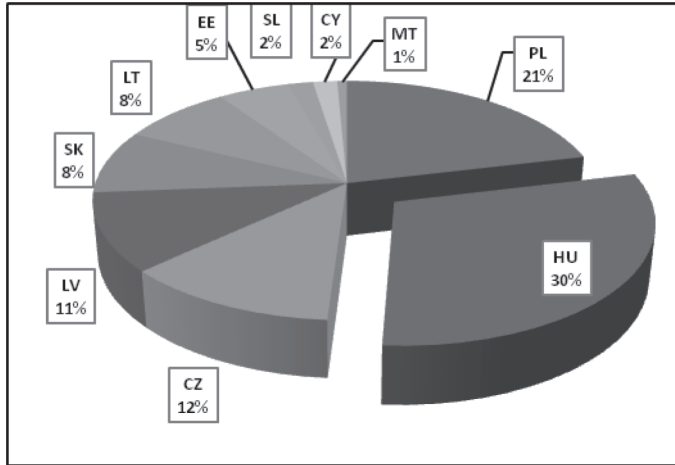
¹⁰ C-243/08. sz. Pannon GSM-ügyben 2009. június 4-én hozott ítélet [EBHT 2009., I-04713. o.]

¹¹ A nemzetközi jogirodalom több mint húsz tanulmányban foglalkozott kifejezetten ezzel a jogséttel. Notes aux arrêts de la Cour de justice, CJCE-Système MINIDOC, Édition du 26/08/2013.

¹² Európai Unió Alapjogi Chartája 47. cikk.

zásában is 13-mal meghaladja a magyar bíróságok által kezdeményezett előzetes döntéshozatalok száma a lengyel kezdeményezéseket.

1. ábra: A 2004-ben csatlakozott tagállamok által kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárások alakulása az 2004 és 2013 között.

Némileg pontosabb képet kapunk, ha fent említett strukturális tényezők közül a lakosságszám vonatkozásában vizsgáljuk meg a 2004-ben csatlakozott tagállamok kezdeményezéseinek számát. A tízezer lakosra jutó eljárások számát figyelembe véve átalakul az 1. ábrán szemléltetett sorrend, ebben a vonatkozásban már Észtország bizonyult a legaktívabbnak 11 eljárással, míg Magyarországról 8 megkeresés jutott ugyanennyi lakosra 2004 és 2013 között.¹³

A magyar bíróságok által kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárások száma a csatlakozást követően folyamatosan növekszik, így a legtöbb megkeresés is az elmúlt évben, 2013-ban történt, amikor összesen 20 eljárást indult. Nem ad objektív képet, azonban mégis kiemelendő, hogy az Európai Unió huszonnyolc tagállama átlagosan a 15,5 eljárást kezdeményezett a 2013-as évben. A legtöbb kezdeményezés Németországból (97) és Olaszországból (62) érkezett, míg volt

¹³ A 2004-ben csatlakozott tagállamok 10.000 lakosra jutó előzetes döntéshozatali eljárások száma a következők szerint alakult 2004 és 2013 között: Észtország: 11, Lettország: 10, Litvánia: 9, Magyarország: 8, Ciprus: 6, Málta: 5, Csehország: 3, Lengyelország: 1, Szlovákia: 0,4, Szlovénia: 0,2. Az eredmények a szerző által végzett számítások alapján kerültek megállapításra.

három tagállam (Málta, Luxemburg és Horvátország), amely egy eljárást sem indított az elmúlt évben.¹⁴

Önmagában az eljárások száma értelemszerűen nem közvetít abszolút minőségi értékelést – szögezi le az Összefoglaló vélemény¹⁵ – vagyis nem feltétlenül jelenti azt, hogy a több vagy relatív sok előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményező tagállamok bíróságai ‘jobban’ alkalmazzák az uniós jogot, mint a kevesebb eljárást kezdeményező bíróságok országai. Mint ezt már említettem ez a hajlandóság egyaránt függhet strukturális és nem strukturális tényezőktől. Az azonban mindenképpen megállapítható, hogy azokban a tagállamokban, melyekben relatív magas az előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezések száma, ott egyértelmű nyitottság figyelhető meg az uniós joggal szemben, a bírák nem vonakodnak annak alkalmazásától, a jogi képviselők pedig feltehetően jól használják az uniós jog adta lehetőséget arra, hogy ügyfeleik számára kedvező irányba próbálják az ügy kimenetelét terelni.

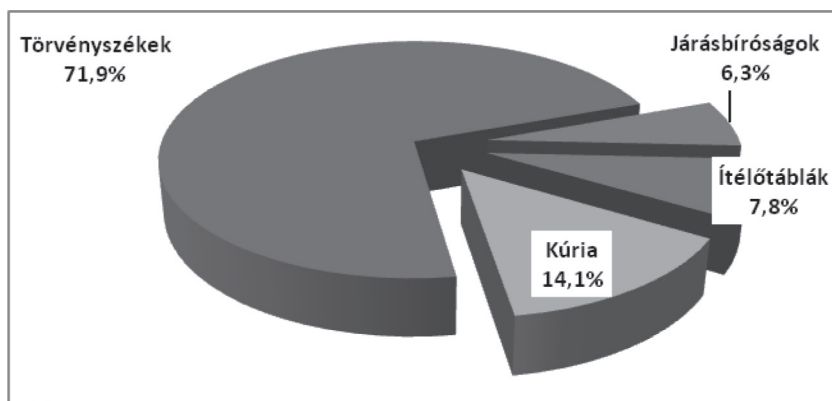
2.2. Az előzetes döntéshozatali eljárások megoszlása a bíróságok hatásköre és illetékessége alapján

A magyar bírói kar nyitottságát mutatja az is, hogy elsősorban „nem végső fokon” eljáró bíróságok kezdeményeztek előzetes döntéshozatali eljárásokat, hanem legnagyobb számban elsőfokú bíróságok bizonyultak e tekintetben aktívabbnak. A következő ábrán jól látható, hogy az ügyek több mint 70 %-át elsőfokú bíróságok kezdeményezték, míg az ítéletátlak és a Kúria az összes kezdeményezés tekintetében mindössze 20%-ot tett ki. Csak összehasonlításként, Lettorszáiban az összes előzetes döntéshozatali eljárás több mint 2/3-át a legfőbb bírói fórum kezdeményezte, míg Lengyelországban is a 40%-ot meghaladja ez az arány.¹⁶

¹⁴ Az adatok az Európai Bíróság 2014. április 2-án közzétett éves jelentés alapján kerültek megállapításra. http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-03/hu_version_provisoire_web.pdf (a továbbiakban: Éves jelentés) [letöltés ideje: 2014. április 2.]

¹⁵ Összefoglaló vélemény 27.

¹⁶ Éves jelentés 99–100.

1. ábra: Előzetes döntéshozatali eljárások kezdeményezésének százalékos megoszlása (2004–2014).

Ebből az adatból a joggyakorlat-elemző csoport azt a következtetést vonta le, hogy minél magasabb az alacsonyabb bírói fórumtól induló eljárások száma, annál inkább alátámasztható az EU-jog megfelelő érvényesülése az igazságszolgáltatásban. Ez azt mutatja, hogy egy uniós vonatkozású ügyet nem kell feltétlenül az utalási kötelezettséggel terhelt legfelsőbb szintig¹⁷ elvinni ahhoz, hogy az EU-jog helyes értelmezése helyt kapjon a konkrét ügyben, hanem azt már megfelelő szinten kezelik alacsonyabb fokon.¹⁸

A következő ábrán az látható, hogy a járásbíróóságok és a törvényszékek által kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárások megyénként hogyan oszlanak meg Magyarországon. Ebből egyértelműen megállapítható, hogy az ügyek 80%-át a főváros, Baranya és Hajdú-Bihar megye területéről kezdeményezték a bíróságok.

¹⁷ Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) 267. cikke értelmében, ha olyan tagállami bíróság előtt merül fel az EU-jog értelmezésének a szükségessége, amelynek határozata ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség, e bíróság köteles az EuB-hez fordulni.

¹⁸ Összefoglaló vélemény 27.

belső jogalkotás) nem volt megfelelő vagy elmaradt.¹⁹ Az EuB által kialakított gyakorlat szerint három konjunktív feltétel fennállása szükséges ahhoz, hogy az európai jog alapján magánszemélyek tagállamokkal szemben kártérítési igényt terjesszenek elő. Először is, hogy a megsértett jogszabály jogokat állapítson meg a magánszemélyek részére, másodsorban megköveteli, hogy a jogsértés kellően súlyos legyen, és végül, közvetlen okozati összefüggésnek kell fennállnia az okozott kár és a jogsértés között.²⁰

Ehhez képest speciális esetként merülhet fel az uniós jog megsértése az igazságszolgáltatási tevékenység során. Ebben az esetben a végső fokon eljáró bíróság ítéletére alapozva terjesztenek elő kártérítési igényt, arra hivatkozva, hogy a bírói fórum eljárása során megsértette az uniós jogot. Ezt pedig, a magyar jog szerint, a bírósági jogkörben okozott kár megtérítése iránti kereset keretében van lehetőség érvényesíteni.²¹ Az Összefoglaló vélemény erre a speciális kártérítési felelősségre az EuB gyakorlata alapján két példát említ, így fennáll a tagállami bíróság deliktuális felelőssége, ha az adott bíróság (fentebb már említett) EUMSZ 267. cikke alapján előterjesztési kötelezettségének nem tesz eleget, vagy az adott tagállami bírósági határozat meghozatala az EuB e tárgykörben kialakított ítélkezési gyakorlatának nyilvánvaló figyelmen kívül hagyásával történt.²² Nem kell megfedkezni arról, hogy az előterjesztési kötelezettség alól az EuB a CILFIT-ítéletben²³ megfogalmazta azokat a kivételeket, amelyek fennállása esetén mellőzhető a megkeresés. Az Összefoglaló vélemény ugyanakkor kiemeli, hogy ebben az ítéletben rendkívül szigorú módszertani szabályokat is meghatározott az EuB, amelyek teljesítése szükséges a tagállami bíró részéről ahhoz, hogy a konkrét ügyben valóban mentesülhessen az előterjesztési kötelezettsége alól. Mindezek folyamányaként megállapításra került, hogy a magyar bíróságok gyakorlatában visszatérő hibaként figyelhető meg, hogy nem vizsgálják az említett CILFIT-előfeltételeket, és határozatukban sok esetben nem is adnak számot arról, hogy ezen feltételeknek megfeleltek volna.²⁴

¹⁹ Összefoglaló vélemény 59–60.

²⁰ C-46/93. és C-48/93. sz. Factortame II. egyesített ügyben meghozott ítélet 51. pontja [EBHT 1996., I-01029. o.], C-224/01. sz. Köbler-ügyben meghozott ítélet 51. pontja. [EBHT 2003., I-10239. o.]

²¹ Ptk. 6:549. § felelősség bírósági és ügyészségi jogkörben okozott kárért.

²² Összefoglaló vélemény 62.

²³ C-283/81. sz. CILFIT-ügyben hozott ítélet. [EBHT 1981., I-03415. o.] A feltételek vonatkozásában ld. VÁRNAY Ernő: Az ACTE CLAIR-tan és a CILFIT-feltételek, avagy az előzetes döntéshozatalra irányuló előterjesztési kötelezettség korlátozott korlátozása. *Magyar Jog*, 2005 (52. évf.) 2. sz. 95–108.

²⁴ Összefoglaló vélemény 63.

Meglátásom szerint ebben a fejezetben az Összefoglaló vélemény egy olyan kellően világos és szükséges feltételrendszert vázolt fel az előzetes döntéshozatali eljárás előterjesztése vagy annak mellőzése kérdését mérlegelő bíró számára: amikor ezzel a dilemmával kerül szembe, akkor megfelelő indokok mellett az európai jog megsértése nélkül tud döntést hozni.

4. Az EuB ítéletével vagy nem érdemi végzésével befejezet ügyek tanulságai

A következő, az Összefoglaló vélemény legnagyobb terjedelmű fejezetében, a 2004 és 2013 közötti lezárt (tehát az EuB ítéletével vagy nem érdemi végzésével befejezett) magyar ügyek alapján mutatják be a magyar bíróságok tapasztalatait.

4.1. A nem érdemi végzéssel befejezett ügyek

A nem érdemi végzéssel befejezett ügyek vonatkozásában az Összefoglaló vélemény megjegyzi, hogy az EuB kis számban utasította vissza a magyar bíróságok által kezdeményezett eljárásokat, ami arra utal, hogy azokat valóban indokolt esetben terjesztették elő. Mindemellett fontosnak tartja megjegyezni, hogy az EuB elutasító határozata is hasznos, az ügy elbírálására kiható jelentőségű lehet.²⁵ A legnagyobb számban a hatáskör nyilvánvaló hiánya, illetve a kérelem visszavonása miatt került sor nem érdemi végzéssel történő befejezésre.

Állandó ítélkezési gyakorlata alapján az EuB nem rendelkezik hatáskörrel egyrészt akkor, ha az alapeljárás tárgyának egyetlen olyan eleme sincs, amely az uniós joghoz kapcsolódna, másrészt pedig akkor, ha az értelmezni kért szabályozás nem tartozik az uniós jog keretébe.²⁶ Így több esetben, amikor a magyar bíróságok kizárólag az Alapjogi Chartát kérték értelmezni előzetes döntéshozatali eljárás keretein belül, akkor az EuB hatáskör hiányára hivatkozva elutasító végzést hozott. Kifejtette, hogy mivel az előterjesztések nem tartalmaznak olyan elemet, amely alapján megállapítható lenne, hogy az alapjogvita a Chartán kívüli uniós jogszabályok értelmezését és alkalmazását is érintené,

²⁵ Erre az esetre példaként a C-298/09 RANI/Hangkook-ügyben 2010. június 16-án hozott végzést említik [EBHT 2010., I-00081.o.]. Összefoglaló vélemény 78.; 205.

²⁶ C-16/12. sz. Hermes Hírel és Faktor Zrt.-ügyben 2012. július 6-án hozott végzés 14. pontját és az ott idézett gyakorlatot. [EBHT-ban még nem tették közzé.]

ezért mivel a Charta rendelkezései önmagukban nem alapozhatják meg a hatáskört az EuB – a főtanácsnok meghallgatását követően – végzéssel határozott.²⁷

Több magyar bíróság által kezdeményezett előzetes döntéshozatal iránti kérelem visszavonására került sor az alapügy megszűnésére tekintettel, ilyen esetben az EuB elnöke elrendeli az ügy nyilvántartásból való törlését.²⁸ A visszavonásnak egy másik esete akkor merülhet fel, amikor az EuB az eljárás megindítását követően egy másik ügyben megválaszolja a feltett kérdéseket. Ebben az esetben az EuB Hivatala megkeresi az előterjesztő bíróságot, hogy a meghozott ítélet fényében továbbra is fenn kívánja-e tartani kérelmét. Ha az előterjesztő ügy nyilatkozik, hogy nem kívánja fenntartani, akkor a visszavonás szabályainak megfelelően az ügyet törlik a nyilvántartásból.

Az EuB eljárási szabályzatának 99. cikke értelmében indokolt végzést kell hozni abban az esetben, amikor az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre a válasz egyértelműen levezethető az ítélkezési gyakorlatból. Ilyen végzésre a magyar ügyek vonatkozásában négy esetben²⁹ került sor, amiből azt a tanulságot lehet levonni, hogy egy előzetes döntéshozatali kezdeményezés előtt mindenképp érdemes megvizsgálni az EuB gyakorlatát, mert könnyen előfordulhat, hogy már más bíróság kérésére egy korábbi ítéletében már választ adott az EuB. Ez természetesen plusz terhet ró az eljáró bírákra. Véleményem szerint legalább azokon a szakterületeken illetve ügycsoportban, amelyekben ítélkezik az adott bíró, érdemes folyamatosan figyelemmel kísérni az EuB gyakorlatát, hogy valóban indokolt esetben kerülhessen sor a luxembourgi testület megkeresésére. Az EuB gyakorlata azonban folyamatosan fejlődik és így változhat egy korábban kialakított álláspont. Erre jó példa lehet a korábban már említett Pannon GSM-ügy, ahol az eljárás kezdeményező bíró második kérdése szó szerint megegyezett egy spanyol bíróság megkeresésében az Océano Grupo-ügy³⁰ kapcsán feltett első kérdéssel. Az ott kifejtett végkövetkeztéseket szerette volna a budaörsi bíró a magyar gyakorlatban is egy ilyen ítélettel meggyökereztetni, amire jó lehetőségként kínálkozott az azonos tényállású magyar ügy. Az EuB megtehetette volna, hogy egyszerűen megismétli az ugyanolyan tényállású ügyben a már korábban

²⁷ Ld. C-488/12., C-489/12., C-490/12., C-491/12., C-526/12. sz. egyesített ügyekben 2013. október 10-én hozott ítélet 16–17. pontját és a C-332/13. sz. Weigl-ügyben 2014. január 16-án hozott végzés 13–14. pontját és az ott idézett ítélkezési gyakorlatot. [EBHT-ban még nem tették közzé.]

²⁸ C-447/06. sz. ügy, C-290/11. sz. ügy, C-33/12. sz. ügy, C-112/12. sz. ügy.

²⁹ C-261/05. sz. ügy, C-298/09. sz. ügy, C-143/09. sz. ügy, C-444/12. sz. ügy.

³⁰ C-240/98. sz. Océano Grupo-ügyben 2000. június 27-én hozott ítélet. [EBHT 2000., I-04941. o.] ebben vonatkozásban ld. NEMESSÁNYI Zoltán: Oceano Grupo magyar tengere. *Európai Jog*, 8. évf., 2008/3. 31–42.

megfogalmazott választ, azonban nem ez történt. A kilenc évvel korábbi álláspontját módosítva új elemeket és következtetéseket is tartalmazó választ adott, megtörve ezzel korábbi egységes joggyakorlatát.

4.2. Az érdemben lezárult adójogi ügyek

Az érdemben lezárult ügyek vizsgálatánál külön csoportba gyűjtve kerültek elemzésre az adójogi kérdéseket érintő ügyek, ugyanis az összes megkeresést legnagyobb számban (közel 20%-ban) ilyen tárgyú perek indukálták.³¹ A 28 tagállam bíróságai is leggyakrabban adó- illetve versenyjogi kérdésekben keresik meg az EuB-t, 2013-ban ez az arány 18% volt.³² Az adójog területén belül az általános forgalmi adó vonatkozásában felmerülő jogértelmezési kérdésekkel fordultak leginkább az EuB-hez.³³ Emellett viszonylag nagy számban került sor megkeresésre a helyi iparüzési adó³⁴ és a mezőgazdasági támogatásokkal³⁵ kapcsolatos kérdéskörben is. Ennek legfőbb oka, hogy a hatósági határozatokat felülvizsgáló közigazgatási perek túlnyomó többsége az uniós jogon alapul, így ez az a jogterület, amelyben leggyakrabban merül fel az uniós jog alkalmazásának szükségessége. Ebből adódóan azon jogterület vonatkozásában, ahol nagyobb az EU-jog hatályának terjedelme, ott nagyobb számban van szükség azok értelmezésére is. Az Európai Unió közös hozzáadottértékadó-rendszerének bevezetését szabályozó rendelkezéseket az ún. 'héairányelv'³⁶ foglalja magában. Mint az ismertté vált nevéből is következik, itt egy irányelvről van szó, ahol pedig irányelvi szabályozás van, ott gyakran vetődik fel annak a kérdése, hogy a tagállami jogba átültetett irányelv implementálása helyesen, a jogszabály céljának megfelelően, annak szellemében történt-e meg. Az Összefoglaló vélemény csak rövid áttekintést ad a lezárult adóügyekről, nem vizsgálta azokat átfogóan. Így nem fogalmazott meg konkrét állásfoglalást, hogy ezekben az ügyekben valóban indokolt megkeresések történtek-e, és hogy az ítéletekből milyen tanulság vonható le

³¹ Az adójog mellett a fogyasztóvédelem (elsősorban magánjogi szabályai) és a közös agrárpolitika voltak a leginkább érintett jogterületek. Összefoglaló vélemény 207. A fogyasztóvédelmi ügyek vonatkozásában ld. OSZTOVITS ANDRÁS: Magyar fogyasztóvédelmi ügyek az Európai Közösségek Bírósága előtt. *Fogyasztóvédelmi Szemle*, 3. évf., 2009/2. 65–70. OSZTOVITS András: A közösségi jog hatása a fogyasztói szerződések magyar szabályozására és joggyakorlatára. *Gazdaság és Jog*, 17. évf., 2009/12. 11–15.

³² Éves jelentés 85–87.

³³ C-368/09, C-444/12, C-392/09.

³⁴ C-261/05, C-283/6, C-312/06.

³⁵ C-133/09, C-115/10.

³⁶ A Tanács 2006/112/EK irányelve (2006. november 28.) a közös hozzáadottértékadó-rendszeréről.

arra vonatkozóan, hogy magyar bíróságok megfelelően értelmezik-e a többnyire uniós jog által szabályozott jogterületet.³⁷ Ez véleményem szerint egy újabb területe a magyar előzetes döntéshozatali eljárások gyakorlatának, amit már a megkezesések nagy száma miatt is érdemes lenne átfogóan vizsgálni, és ezzel elősegíteni az eljáró közigazgatási bíróságok egységes gyakorlatát.

5. Az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésére irányuló kérelmek elutasítása a magyar bírói gyakorlatban

A joggyakorlat-elemző csoport vizsgálatának másik részre arra irányult, hogy feltárja azokat az ügyeket, amelyekben nem került sor előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésére, annak ellenére, hogy azt a felek indítványozták. Az elutasító végzések indokolásaiból három tipikus hibát emelek ki, amiket jogesetekkel egészíték ki.

5.1. „A magyar jog szó szerint megegyezik az uniós joggal”

Ha így is van, ez önmagában nem mentesíti a magyar bírót az előzetes döntéshozatal kezdeményezése alól, ugyanis – mint ahogy azt az uniós jogalkotó és az EuB is több esetben kiemelte³⁸ – az uniós fogalmaknak és szóhasználatnak autonóm jelentése van, azt önálló módon, az azt magába foglaló uniós jogszabály keletkezésére, célkitűzésére és rendszerére figyelemmel kell értelmezni. Ez olyan egyszerű esetekben is kérdésként merülhet fel, mint pl. a szerződéses igény (lásd OTP-ügy: joghatósági kikötés)³⁹ vagy a jogellenes károkozás fogalma.⁴⁰ Az adott fogalom ugyan ismert a nemzeti jogrendszerekben, viszont az uniós tartalma különbözhet attól. Ez utóbbi megállapításra jó példaként szolgál az ún. Fixtures

³⁷ Egyes adójogi vonatkozású EuB-ítéleteket elemeznek a következő tanulmányok: GYEKICZKY Tamás: Az Európai Bíróság ítélete magyar adóügyekben. A hozzáadottérték-adó levonásához való jog adóhatósági megtagadásáról. *Jogesetek Magyarázata*, 4. évf., 2013/2. 42–54. FIGULA Ildikó – SZÁSZI Ádám: Újabb magyar ügyben (C-210/10. Urbán-ügy) született az Európai Unió Bírósága előtt érdemi döntés. <http://www.mabie.hu/sites/mabie.hu/files/Urb%C3%A1n%20%C3%BCgy.doc> [letöltés ideje: 2013. március 21.]

³⁸ Ld.: C-189/08. sz. Zuid-Chemie-ügyben 2009. július 16-án hozott ítélet [EBHT 2009., I-6917.o.] 17. pontját és az ott idézett ítélkezései gyakorlatot.

³⁹ C-519/12. sz. OTP Bank-ügyben 2013. október 17-én hozott ítélet [EBHT-ban még nem tették közzé.]

⁴⁰ C-147/12. sz. OFAB-ügyben 2013. július 18-án hozott ítélet. [EBHT-ban még nem tették közzé.]

Marketing-ügy,⁴¹ mely eljárásban a labdarúgó mérkőzések eredményeiből álló adatbázis adatainak 'megszerzésének' fogalma vált kérdésessé. A főtanácsnoki indítvány külön fejezetben foglalkozott a különböző nyelvi változatok összevetésével a fogalom tisztázása érdekében és arra a megállapításra jutott, hogy a dán és a finn szövegek megszorító értelmezést alkalmaznak, ezzel szemben az angol és a német szövegek tágan értelmezik a 'megszerzés' fogalmát és ebből fakadóan jutnak téves következtetésre.⁴² Az uniós jog alkalmazásához ebből következően elengedhetetlen a különböző nyelvi verziók összevetése, tehát nem elegendő a magyar szövegből dolgozni.

5.2. „A jogvita a magyar jog alapján is eldönthető”

Az európai jog nem szubszidiárius jogforrás, nem csak akkor alkalmazandó, ha a felmerült jogkérdést a magyar jog alapján nem lehet eldönteni. Ha valamely európai jogszabály hatálya kiterjed az adott jogvitára, akkor azt abban alkalmazni kell, s így nem közömbös, miként értelmezendő.

5.3. „A magyar jog harmonizál a vonatkozó közösségi joggal”

Csak azért mert a magyar jogalkotó szerint az adott jogszabály jogharmonizációt valósít meg (a jogszabály jogharmonizációs záradéka szerint),⁴³ a magyar bíró egyáltalán nem mentesül azon kötelezettsége alól, hogy vizsgálja a vonatkozó közösségi jogot. Amennyiben a konkrét jogvitában alkalmazandó magyar jogszabály záradékában szerepel a kérdéses uniós irányelv, abból még nem következik, hogy az ténylegesen mindenben meg is felel az irányelv céljának és rendelkezéseinek.⁴⁴ Továbbá, ha a magyar jog harmonizál is a közösségi joggal, a harmonizált magyar jog értelmezésének is meg kell felelnie a közösségi jognak, ezért a harmonizált magyar jog alkalmazása során nem mellőzhető a vonatkozó közösségi jog értékelése, így az előzetes döntéshozatali eljárás szükségessége sem zárható ki. Erre az esetre azokat az előzetes döntéshozatali eljárások következtében megszületett EuB-ítéleteket lehet felhozni példaként, amelyek

⁴¹ C-444/02. sz. Fixtures Marketing-ügyben 2004. november 9-én hozott ítélet. [EBHT 2004., I-10549. o.]

⁴² Hackl főtanácsnok indítványa a C-46/02. sz. ügyben, ismertetés napja: 2004. június 8.

⁴³ A jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet 88. §-a értelmében, ha jogszabály valamely rendelkezése uniós jogi aktusnak való megfelelést valósít meg, ezt az uniós jogi aktusokra való hivatkozást tartalmazó jogharmonizációs záradékban kell megállapítani.

⁴⁴ Összefoglaló vélemény 206.

ténylegesen magyar jogszabályok módosítását eredményezték. Az Ynos-ügy⁴⁵ nyomán (ami az első magyar kezdeményezés is volt) a Ptk. fogyasztóvédelmi vonatkozású rendelkezései módosultak illetve egészültek ki.⁴⁶ A regisztrációs adó visszatérítéséről szóló 2006. évi CXXX. törvény általános indokolásában is utal arra, hogy a jogalkotói lépést az EuB Nádasi-ügyben⁴⁷ hozott ítélete tette szükségessé. Ugyancsak egy EuB-ítélet nyomán, a Cartesio-ügyben hozott határozat következtében került sor polgári perrendtartásunk módosítására,⁴⁸ illetve a Legfelsőbb Bíróság 1/2009. (VI. 24.) PK-KK közös vélemény megalkotására,⁴⁹ melyek lényegében az előzetes döntéshozatali eljárással kapcsolatos jogorvoslati jogot érintették. Mindezek a példák azt támasztják alá, hogy a magyar jogszabályok nem minden esetben harmonizálnak az uniós joggal, és a jogszabályok végén feltüntetett jogharmonizációs záradék nem jelenthet garanciát arra nézve, hogy vonatkozó jogszabály nem ellentétes, illetve hogy maradéktalanul összeegyeztethető az uniós joggal.

6. Zárógondolatok

Összegezve a magyar bíróságok által kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárások tapasztalatait, azt tudom elmondani, hogy lényegében ez egy félig üres, félig tele pohár. Félig üres, ha a térképen a fehér színnel jelölt megyékre tekintünk. Szinte kizárt, hogy ezeken a területeken illetékességgel rendelkező bíróságok előtt még sohasem merült volna fel uniós jog értelmezésének és alkalmazásának szükségessége. Szintén félig üres a pohár, ha a felek által kezdeményezett eljárások iránti kérelem indokolatlan elutasításait nézzük.

Félig viszont mindenképp tele van a pohár, ha összehasonlítjuk a magyar bíróságok gyakorlatát a másik, 2004-ben csatlakozott 9 tagállam gyakorlatával, mert ez alapján azt látjuk, hogy a magyar bírói kart nem érte felkészületlenül az

⁴⁵ C-302/04. sz. Ynos-ügyben 2006. január 10-én hozott ítélet. [EBHT 2006., I-00371. o.] az ítélet utóélete vonatkozásában ld. SZABÓ Péter: Az Ynos Kft.-ügyben hozott luxemburgi bírósági ítélet előzményei és utóélete – az előterjesztő magyar bíró szemével. *Európai Jog*, 6. évf., 2006/5. 31–36.

⁴⁶ A polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2006. évi III. törvény

⁴⁷ C-290/05. sz. Nádasi-ügyben 2006. október 5-én hozott ítélet [EBHT 2006., I-10115. o.]

⁴⁸ A vállalkozások közötti jogviták könnyebb elbírálása érdekében a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról szóló 2009. évi LXVIII. törvény.

⁴⁹ 1/2009. (VI.24) PK-KK közös vélemény az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezése körében hozott végzések elleni fellebbezések elbírálásáról és a kezdeményezés kötelezettségéről.

Európai Unióhoz való csatlakozásból eredő újabb feladatok és kihívások. A bíróságok nyitottak az uniós jog alkalmazása felé, az hogy több magyar ügy esetében is nagytanácsban járt el az EuB, és hogy az ügyek mindössze 10 százalékában került sor az eljárások visszautasítására, arra utalnak, hogy a magyar bíróságok valóban indokolt esetekben kezdeményezték az eljárásokat.

Az Összefoglaló vélemény az Országos Bírósági Hivatal Elnöke és az Magyar Igazságügyi Akadémia Vezetője féle tett ajánlásaiban kezdeményezte, hogy a minden bíró számára tegyenek kötelezővé egy egynapos képzésen való részvételt, aminek keretében az előzetes döntéshozatali eljárás legfontosabb gyakorlati kérdéseit ismertetnék. Kezdeményezték továbbá, hogy hozzanak létre egy adatbázist, mely naprakészen tartalmazza a befejezett és a folyamatban lévő magyar ügyeket, kiegészítve az EuB határozata után az eljáró bíróság által meghozott érdemi döntéssel. A Kúria Elnöke felé tett ajánlásában arra tett javaslatot az Összefoglaló vélemény, hogy a Kúria kollégiuma fogadjon el egy közös véleményt az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezését elbíráló határozatok egységes joggyakorlata érdekében.

A joggyakorlat-elemző csoport végkövetkeztetései folytán megfogalmazott ajánlások véleményem szerint teljes mértékben megalapozottak és szükségesek az egységes bírói gyakorlat kialakítása szempontjából. Az esetlegesen megalkotásra kerülő Kúriai kollégiumi vélemény jó folytatása lenne a korábban hasonló tárgyban meghozott fentebb már hivatkozott 1/2009-es PK-KK közös véleménynek. Mindezek mellett nem maradhat el a szükséges képzési program megalkotása sem. Ebbe a képzésbe – meglátásom szerint – érdemes lenne bevonni az ügyvédi kamarákat is, hogy a jogi képviselők részéről előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésére irányul indítvány kellően pontos és okszerű legyen, elősegítve ezáltal ügyfeleiknek az uniós jog adta lehetőségek megfelelő kihasználását.

A Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának elemzése folytán megalkotott összefoglaló vélemény azt mutatja, hogy a magyar legfőbb bírói fórum nyitott az Európai Unió joga felé és fontos feladatának tekinti, hogy az alaptörvényi kötelezettségének eleget téve az uniós jog alkalmazása terén is biztosítsa a magyar bíróságok között az egységes jogalkalmazást.

A KISÉRTÉKŰ KÖVETELÉSEK EURÓPAI ELJÁRÁSA ÉS ANNAK KRITIKÁJA

NÉMETH ILDIKÓ
doktoranda (PPKE JÁK)

1. A kisértékű követelések európai eljárása alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai

A kisértékű követelések európai eljárásának bevezetéséről szóló 861/2007/EK rendelet teljes egészében 2009 januárja óta alkalmazandó. A rendelet maga a 28. cikkében előírja, hogy a Bizottságnak 2014. január 1-jéig egy részletes jelentést kell készítenie az Európai Parlament, a Tanács, valamint a Gazdasági és Szociális Bizottság részére a rendelet működésének felülvizsgálatáról, amelyhez adott esetben a Bizottságnak kiigazítási javaslatokat is csatolnia kell. 2013 végén el is készült a jelentés¹ és a módosító javaslat,² ezek adják témánk aktualitását.

A közéletet nem érte meglepetésként, hogy a rendelet gyakorlati sikeréről nem lehetett beszámolni. A magyar szerzők közül dr. Horváth E. Írisz 2010-ben már utalt arra, miszerint vitathatatlan jelentősége a rendeletnek, hogy az az első igazán európai uniós szintű polgári *peres* eljárás, ugyanakkor fogyatékosága, hogy létrehozása során a jogalkotó kevésbé mert elszakadni a tagállami eljárás-jogoktól.³

¹ Az Európai Bizottság jelentése a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak a kisértékű követelések európai eljárásnak bevezetéséről szóló 681/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet alkalmazásáról, Brüsszel 2013.11.19.; COM (2013) 795 végleges.

² Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete a kisértékű követelések európai eljárásának bevezetéséről szóló, 2007. július 11-i 861/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet, valamint az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról szóló, 2006. december 12-i 1896/2006/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, Brüsszel, 2013.11.25.; COM (2013) 794 végleges.

³ HORVÁTH E. Írisz: Kisértékű követelések európai eljárása – egy új alternatíva? *Európai Jog*, 2010/3. (május) 18–23.

Egy észak-európai kutatócsoport 2012-ben tanulmányt készített az Európai Unió polgári eljárásjogot érintő rendeleteinek balti államokbeli gyakorlati alkalmazásáról.⁴ E kutatás során megvizsgálták a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról szóló 805/2004/EK rendeletet, a kisértékű követelések európai eljárásának bevezetéséről szóló 861/2007/EK rendeletet, az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról szóló 1896/2006/EK rendeletet azzal a céllal, hogy felszámolják azok gyakorlati alkalmazásának akadályait és iránymutatásokat adjanak a gyakorló jogászok számára a rendeletek lehető legjobb alkalmazásához. Az európai kisértékű követelések kapcsán a 865 oldalas tanulmány azt állapította meg, hogy *Lettországb*an a megkérdezett 18 bíróból csupán 2 fő,⁵ *Litvánia* vonatkozásában 27-ből 1 bíró alkalmazta a rendeletet,⁶ *Észtországban* pedig egyetlen bírósági határozat született a rendelet tárgyában.⁷

2013. júniusban a luxemburgi Max Planck Intézet is összeállított egy kisebb felmérést a rendelet alkalmazását illetően,⁸ Elkészítése során az intézet kutatói főként a nemzeti adatbázisokat tekintették át, illetve néhány kutató közvetlenül felkeresett nemzeti hatóságokat, bírókat is. E kutatás szintén arra az eredményre vezetett, hogy a gyakorlatban korlátozott azon ügyek száma, ahol igénybe vennék az európai kisértékű követelések európai eljárását.

Olaszországban pl. a tanulmány készítői nem találtak olyan elérhető ügyet, ahol a rendeletet alkalmazták volna – igaz néhányszor hivatkoztak arra annak érdekében, hogy megerősítsék a költségviselésre vonatkozó 16. cikkbeli rendelkezései, és az olasz jog hasonló rendelkezései közötti párhuzamot. *Bulgáriában* sem találtak olyan nyilvánosságra hozott ítéletet, amelyben alkalmazták volna a rendeletet, ugyanakkor Szófiában 2012-ben 2 induló ügyről tudtak. *Görögországban* sem találtak publikált jogesetet, úgy tűnt a kutatást végzők számára, hogy sok bíró nem ismeri ezt az európai eljárást. *Belgiumban* sem sikerült közzétett jogesetre bukkanni, de egyes források szerint hoztak néhány határozatot e tárgyban; sőt, a rendelkezésre álló adatok szerint 2009. január 1., azaz

⁴ Inga KAČEVSKA – Baiba RUDEVSKA – Vytautas MIZARAS – Aurimas BRAZDEIKIS – Maarja TORGA: *Practical Application of European Union Regulations Relating to European Union Level Procedure in Civil Cases: the Experience in Baltic States* (No. TM 2012/04/EK). Riga, Vilnius, Talinn, 2012; http://www.tradelaw.lv/upload/baltic_FINAL_en.pdf [letöltés ideje: 2014. április 10.]

⁵ KAČEVSKA–RUDEVSKA–MIZARAS–BRAZDEIKIS–TORGAIM i. m. 333.

⁶ KAČEVSKA–RUDEVSKA–MIZARAS–BRAZDEIKIS–TORGAIM i. m. 386.

⁷ KAČEVSKA–RUDEVSKA–MIZARAS–BRAZDEIKIS–TORGAIM i. m. 676.

⁸ Max Planck Institute for International, European and Regulatory Procedural Law. *Brief study on the impact of the Small Claims Regulation*, Luxembourg, 2013. június.

a rendelet hatályba lépése és 2010. április 30. között 60 db keresetlevél-nyomatvány előterjesztésére került sor. *Franciaországban* már sikerült kimutatni 1 ügyet, amelyben alkalmazták a rendeletet. (Itt a jogvita onnan eredt, hogy egy Franciaországban lakó fogyasztó Németországból az interneten keresztül vásárolt elektromos kerékpárt, amely nem felelt meg a szerződésben megállapodott feltételeknek, továbbá a szállítás során meg is rongálódott.) *Spanyolország* adatbázisában 5 jogeset fordult elő, amelyből háromban alkalmazták a rendeletet, kettőben csak hivatkoztak rá. *Hollandiában* már kb. 20 jogesetet közöltek, a viszonylag nagy ügyszám oka az lehet, hogy ott a nemzeti kisértékű eljárások nagyon bonyolultak, így megérte a polgároknak utánajárni a jogérvényesítési alternatíváknak. A *német* adatbázisokban 2 jogesetet sikerült kimutatni. (Az egyiket az Amtsgericht Gießen hozta 2013. ápr. 23-án, amely eljárás során a rendelet problémamentes alkalmazására került sor, ugyanakkor az Amtsgericht Geldern 2011. febr. 9-i határozatában az elé terjesztett keresetet nyilvánvalóan alaptalannak ítélte meg és azt idézés kibocsátása nélkül elutasította.) Az *osztrák* adatbázisok 4 jogesetet mutattak ki.

A tanulmány készítői elismerték, sok esetben az adatbázisok nem tartalmaztak valamennyi releváns jogesetet, pl. Spanyolországban a nyilvántartásokban nem hozták következetesen nyilvánosságra az első fokú és a kereskedelmi bíróságok határozatait. Noha az is jelzéssel bír, hogy az ilyen országokban milyen kevés ügy jutott el a másodfokú bíróság elé.

A teljesség kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy a rendelet *magyarországi* alkalmazásáról nem állnak rendelkezésre adatok, ugyanis a jelenlegi bírósági nyilvántartásokban az ilyen típusú ügyek nem mutathatók ki.

A tanulmányokkal párhuzamosan a Bizottság is összeállított a honlapján a tagállamok esetjogáról egy kimutatást,⁹ azonban itt is meglehetősen kevés ügyet sikerült összegyűjteni (27 EU-tagállam vonatkozásában összesen 70 ítéletet).

Mindezen eredményekkel összhangban a 2013. áprilisi Eurobarométer felmérése is megállapította,¹⁰ hogy a 26 711 megkérdezett polgár 22%-a hallott a nemzeti kisértékű eljárásáról és 3%-a használta is azt; ugyanakkor az európai kisértékű követelések eljárásáról 12% hallott, amit csak 1% használt.

⁹ https://www.era-comm.eu/EU_Civil_Justice_Training_Modules/kiosk/courses/Small_Claims_Procedure/links/bib_case.html [letöltés ideje: 2014. április 10.]

¹⁰ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_395_en.pdf [letöltés ideje: 2014. április 10.]

2. A rendelet érdemei

Érdemes a fentiek fényében megvizsgálni, hogy vajon, mi az oka ezeknek a szerény adatoknak. Hiszen a kisértékű követelések európai eljárásának bevezetéséről szóló 861/2007/EK rendelet tagadhatatlanul fontos lépés az európai polgári eljárásjog megteremtésében. Sok olyan érdemmel rendelkezik, amelyektől éppen azt várnánk, hogy a népszerűségét növelik.

A rendelet által biztosított egyszerűsített eljárás a határokon átnyúló, polgári és kereskedelmi ügyekben keletkezett, 2000 euró alatti követelések érvényesítésére alkalmazandó, a joghatósági szabályokat a Brüsszel-I. rendelet¹¹ vonatkozó cikkei határozzák meg – feltételezhetően a szabályozás egyszerűsítése, illetve az egyéb rendeletekkel való összhang megteremtése érdekében. Az eljárás során felmerülő legfontosabb beadványokra (keresetlevél, ellenkérelem) és a bíróság hiánypótlási felhívására egységes formanyomtatványokat dolgoztak ki, hogy ezáltal is biztosítsák a lényeges információk rendelkezésre bocsátását, valamint, hogy csökkentsék az iratoknak az eljáró bíróság nyelvére való fordítása költségeit és elkészítési idejét.

A rendelet az eljárás minél gyorsabb lefolytatását kívánja biztosítani. Ezt szolgálja, hogy az eljárás alapvetően írásbeli, és abban tárgyalást csak kivételesen, szükség esetén vagy valamely fél indokolt kérelmére tartanak. A különféle perbeli cselekményekre a rendelet rövid határidőket tűz (ált. 14 vagy 30 napot), így a bíróságnak is 30 napon belül érdemben foglalkoznia kell az ügygel és abban vagy ítéletet kell hoznia, vagy további információk beszerzéséről kell gondoskodnia, bizonyításfelvételt kell lefolytatnia, a feleket tárgyalására kell idéznie.

A kézbesítés fontos garanciája a felek eljárási jogainak megfelelő tiszteletben tartásához. Így az iratokat postai úton átvételi elismervénnyel, vagy az adós általi kézhezvétel bizonyítékával, az európai fizetési meghagyásos eljárás 13. és 14. cikkében meghatározott módokon kell teljesíteni. Látható, a rendelet itt is próbált a hivatalos iratok kézbesítésének gyakran hosszadalmas és költséges szabályaihoz képest egyszerűbb előírásokat bevezetni.

A rendelet megkönnyíti az igényérvényesítést és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést azzal is, hogy kifejezetten nevesíti, az európai kisértékű perekben nincsen kötelező jogi képviselő. Ráadásul az eljárás eredményeképpen született határozat más tagállamban végrehajthatóvá nyilvánítás (*exequatur*) nélkül előzetesen végrehajtható. A végrehajtás megtagadása (a kötelezett kérelmére)

¹¹ A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

akkor lehetséges, ha az eljárás eredményeképpen született ítélet összeegyeztethetetlen egy korábbi ítélettel.

A magabiztos kérelmezőknek a költségek miatt sem kell aggódniuk, hiszen a rendeletben létrehozott 'vesztes, fizess' elv alapján, végül az eljárás költségeit a pervesztes fél viseli, igaz, csupán a követelés értékéhez képest arányos mértékig.

Első látásra nem egyértelmű, hogy a rendelet erényének tekintsük-e azt, hogy több részletszabály tekintetében, így például az eljárás során született határozattal szembeni felülvizsgálathoz, vagy a végrehajtásnál a fórum eljárásjogára utal vissza, ami az eljáró bírónak egyszerűbb, ám más tagállambéli felek számára kevésbé előnyös lehet.

3. A gyakorlati siker elmaradásának lehetséges okai

Amint láttuk, a rendelet sok olyan rendelkezést tartalmaz, amelyek arra lennének hivatottak, hogy egy hatékony, sikeres jogi eszköz álljon rendelkezésre, és ezáltal gyors jogérvényesítésre legyen mód. Arra számíthatnánk, hogy a polgárok gyakran igénybe veszik ezt az eljárást. Ezzel szemben az említett kutatások mégis azt tükrözik, hogy ez a siker elmaradt, a rendelet gyakorlati alkalmazása alig mutatható ki. Vajon mi lehet ennek az oka?

Először is, ne feledjük, hogy a rendelet csupán 2009. január 1-je óta van hatályban, ahhoz pedig, hogy a Bizottság öt éven belül el tudja készíteni a jelentését, el kellett kezdenie az adatgyűjtést a határidő lejártát legalább egy évvel megelőzően. Ráadásul jelen jogi eszköznek nincsenek uniós jogi előzményei. Ebből következően a hatálybalépés után is minden valószerűség szerint el kellett telnie bizonyos átmeneti időnek, hogy az alkalmazás megkezdődjön. Tehát a csekély statisztikai és egyéb adatok értékelése kapcsán szem előtt kell tartanunk azt, hogy a 2009. január 1. és 2014. január 1. közötti időszakban a kimutatásra került eredmények öt évnél rövidebb időszak alatt keletkeztek. Így már könnyen elképzelhető, hogy ez az öt év nem volt elég a tapasztalatok kikristályosodásához, az esetjog kialakulásához, az ügyek statisztikai kimutathatóságához.

A rendelet alkalmazási sikerének értékelésekor azt is szem előtt kell tartanunk, hogy az Európai Unió belül a polgári és kereskedelmi ügyekben keletkezett határozatok szabad mozgása tekintetében több jogi eszköz is hatályban van. Ezek egymással párhuzamosan több igényérvényesítési lehetőséget is kínálnak a polgárok számára. Kérdés, hogy a sok alternatíva megkönnyít-e, vagy inkább megnehezíti a polgárok életét. Határokon átnyúló követelés esetén igénybe lehet venni a balti kutatásnál már említett, nem vitatott követelésekre vonat-

kozó európai végrehajtható okiratot, az európai fizetési meghagyásos eljárást, valamint a Brüsszel-I. rendeletet is.¹² Egy laikus számára komoly nehézségeket okozhat az, hogy átlássa, az ő ügyében mindezek közül melyik eszköz lenne a leghatékonyabb és a legolcsóbb. Jogászai szempontból pedig kritikaként említhetjük azt, hogy mindezen rendeletek viszonylatában hiányzik a koherencia; bár azok között vannak átfedések, érződik az alkalmi szabályozás és hiányzik az, hogy ezen jogi eszközöket egy jól átgondolt rendszerbe lehessen elhelyezni.¹³

Ráadásul a rendelet által biztosított kisértékű követelések európai eljárása tekintetében nemcsak az uniós szintű, hanem a nemzeti eljárások is alternatívaként merülhetnek fel. Például az Egyesült Királyságban a kisértékű, 10 000 angol font alatti eljárások kifejezetten sikeresnek mondhatóak. Angliában és Walesben az ügyek átlagosan 6 hónap alatt megoldódnak, az esetek 96-97%-ában nincs szükség tárgyalás tartására, az ellentmondás esetén tartott tárgyalás pedig csak egy órát vesz igénybe, továbbá a kereset benyújtása és a tárgyalás tényleges megtartása között átlagosan 30 hét telik el.¹⁴ Azt feltételezhetjük, hogy egy megfelelően működő nemzeti rendszer esetén a kérelmezőnek kockázatos lenne számára idegen viszonyok között, európai szinten pereskedni, ez pedig visszatartja őt a rendelet igénybevételéről.

A rendelet alkalmazását illetően mind az Eurobarométer, mind a már említett kutatócsoportok által készített tanulmányok jelezték, hogy kevesen ismerik a kisértékű követelések európai eljárását. Ez nem csak a laikusok, de a jogászok tekintetében is elmondható volt. A Bizottság komoly erőfeszítéseket tett aziránt, hogy a rendelet létezéséről, annak alkalmazásáról tájékoztassa a nagy nyilvánosságot. Mindenekelőtt a rendelethez kidolgozott egy gyakorlati útmutatót.¹⁵ Továbbá az Európai Igazságügyi Portálon elérhetővé tette a rendelet formanyomtatványait az Unió valamennyi hivatalos nyelvén, ugyanitt a nemzeti eljárásokról is információt tett közzé, valamint dinamikus formanyomtatványokat

¹² Arról nem is beszélve, hogy a Brüsszel-I. rendelet 2015. jan. 10-től hatályba lépő átdolgozása, az 1215/2012/EU rendelet az EU-n belül szintén eltörli az *exequatur*, azaz a külföldi határozatok végrehajthatóvá nyilvánítására irányuló eljárást, így a polgári és kereskedelmi ügyekben született határozatok közvetlen végrehajthatósága már egyre több jogi eszközben érvényesül.

¹³ Xandra E. KRAMER: Small Claim, Simple Recovery? The European Small Claims Procedure and Its Implementation in the Member States. *ERA Forum: Journal of European Law*, 2011/12. 119–134.

¹⁴ Adatok forrása: az Egyesült Királyság Igazságügyi Minisztériumának negyedéves statisztikai folyóirata: Court Statistics Quarterly October to December 2013, *Ministry of Justice Statistics Bulletin*, 2013. márc. 27., valamint <http://open.justice.gov.uk/courts/civil-cases/> [letöltés ideje: 2014. április 10.]

¹⁵ https://e-justice.europa.eu/content_ejn_s_publications-287-hu.do [letöltés ideje: 2014. április 10.]

hozott létre, amelyek segítségével a polgár kiválaszthatja, hogy számára az egyes rendeletek közül melyik alkalmazása lenne a legcélravezetőbb.¹⁶ Más szervezetek a rendeletet illetően képzéseket indítottak, így pl. az Európai Jogi Akadémia, az ERA workshopokat rendezett e tárgyban. Mindezen erőfeszítések és befektetések egyelőre mégsem bizonyultak megfelelőnek.

A kellő ismeret hiánya mellett a rendelet népszerűségét az is csökkentheti, hogy a fórum jogára való többszöri utalás révén szövevényes a kisértékű követelések európai eljárásának jogforrási rendszere. Egy konkrét ügy kapcsán ugyanis tisztában kell lenni magával a rendelettel, de az adott tagállam polgári eljárásjogi és végrehajtási szabályaival is. Mindezek átlátása a felek, de az eljáró bíró energiáit is jelentősen igénybe veheti. Arról nem is szólva, hogy valamennyi jogalkalmazó ahhoz van szokva, hogy a polgári eljárásjogi szabályokat még nemzetközi vonatkozású ügyekben is egy helyen találja meg, a polgári perrendtartási törvényben; a nemzetközi magánjog kollíziós szabályai eljárási kérdésekkel kevésbé foglalkoznak.

A fórum jogára való hivatkozás kapcsán ki kell emelni, hogy bizonyos kérdésekben meglehetősen eltérő a tagállamok szabályozása. Ez legmarkánsabban a bírósági illetékeknél mutatkozik meg. Nem egy esetben ugyanis aránytalanul magas ez az illeték. Hollandiában egy 500 euró pertárgyértékű ügy illetéke 250 euró is lehet,¹⁷ Lettországból egy 90 eurós nyári cipő kapcsán indított kisértékű pernél a felperesnek 71 eurót (a követelt cipő árának közel 80%-át) kell befizetnie.¹⁸

Bár a rendelet azt célozza, hogy a magánszemélyek számára megkönnyítse az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést, sajnos ennek nem tud maradéktalanul eleget tenni. Már a perindítás is komoly kihívások elé állítja a magánszemélyeket. A rendelet ugyanis az illetékességi szabályok kapcsán a Brüsszel-I. rendeletre hivatkozik. Vagyis ahhoz, hogy valaki tudja, az adott ügyben melyik tagállamban kell pert indítania, egy másik jogforráshoz kell nyúlnia, amely viszont meglehetősen összetett rendelkezéseket tartalmaz, ezek értelmezése egy laikus számára bizonyos esetben bonyolultnak tűnhet. Ezt követően pedig az adott tagállam belső hatásköri és illetékességi szabályaira vonatkozó információhoz is hozzá kell férni, hogy tisztázni lehessen, konkrétan mely bíróságnál kell a keresetlevelet előterjeszteni. (Tagadhatatlan, hogy a Bizottság igyekszik ez utóbbi

¹⁶ https://e-justice.europa.eu/content_dynamic_forms-155-hu.do [letöltés ideje: 2014. április 10.]

¹⁷ KRAMER i. m. 131.

¹⁸ Jelgava bíróság C15285811 számú, 2012.01.27-i határozata (nem lett közzétéve); KAČEVSKA – RUDEVSKA – MIZARAS – BRAZDEIKIS – TORGAİM i. m. 146.

információt az interneten keresztül nyilvánossá tenni, mégsem magától értetődő azok fellelhetősége.)

Korábban említettük, a rendelet a keresetindításra nyomtatványt hoz létre – a legjobb szándékkal teszi ezt, hogy biztosítsa, valamennyi releváns adat rendelkezésre álljon, és egyúttal megkönnyítse a kérelem idegen nyelvre történő fordítását. Sajnos azonban ez nem feltétlenül jelent segítséget a polgárok számára. A kérelmezőnek egy hétoldalas nyomtatványt kell kitöltenie, amely kimerítően tájékoztató elemeivel a hétköznapi ember számára meglehetősen összetettnek tűnhet. Ha pedig az ügy természetéből adódóan más tagállamban kell pert indítani, akkor a felperes, károsult idegen terepen kénytelen, idegen nyelvi környezetben eljárni.

A rendelet ugyancsak a legjobb szándékkal előírja az ügyvédkényszer tilalmát. Mégis, mivel nem sikerült igazán leegyszerűsíteni az eljárást, a nemzeti és az uniós szintű szabályozásban való eligazodás miatt nem egyszer hasznos a jogászi segítség. Bár maga a rendelet is előírja, hogy a tagállamok a feleknek gyakorlati segítséget nyújtsanak a nyomtatványok kitöltéséhez, ez az egyes tagállamokban mégsem nyilvánvaló, nehéz megtalálni azt a konkrét szervet, amelyhez ilyen esetben fordulni lehet. Ráadásul az európai fogyasztói központok európai hálózata, az ECC-Net 2012. szeptemberi felmérése¹⁹ szerint a bíróságok közel fele még sohasem halott a kisértékű perek európai eljárásáról, másik felük pedig nem volt teljes mértékben tájékozott annak részleteit illetően, így a bíróságok nagy része legnagyobb jóindulata ellenére sem tud gyakorlati segítséget nyújtani a polgároknak. Arról nem is szólva, hogy az eljárás során felmerülő egyéb, a nyomtatványok kitöltésétől független kérdés esetén (pl. kézbesítési, felülvizsgálatot illető vagy végrehajtási kérésekben) ilyen segítség már nem is vehető igénybe.

A jogi képviselőt kapcsán arról is szólnunk kell, hogy kisértékű követelések esetén nem egyszer fogyasztók indítanak pert cégek ellen. Ez utóbbiaknak viszont rendszerint van jogi képviselőjük, tehát ilyenkor a magánszemély eleve gyengébb helyzetben van. Arról nem is beszélve, hogy pervesztesség esetén az ellenérdekű fél indokolt költségeit meg kell téríteni, és alappal feltételezhető, hogy ebbe a jogi képviselőt költségei beleszámítanak.

Nem tartjuk kizártnak, hogy mindez egyeseket elriaszt az igényérvényesítéstől és inkább hagyják a kisebb összegű kárukat veszni, mintsem hogy belevágjanak a számukra bizonytalan, átláthatatlan és kockázatos pereskedésbe.

¹⁹ ECC-Net, *European Small Claims Procedure Report*, 2012. szeptember, 28.: http://ec.europa.eu/consumers/ecc/docs/small_claims_210992012_en.pdf [letöltés ideje: 2014. április 10.]

4. A rendelet jövője

A rendelet aktuális felülvizsgálata óhatatlanul arra késztet, hogy levonjuk a következtetéseket abból, miszerint a rendelet sikeréről nem tudunk beszélni. Vajon mi lehet ennek az oka?

Korábban utaltunk már rá, elképzelhető, öt év túl rövid időszak ahhoz, hogy reálisan értékelni lehessen a rendeletet. Ez viszont annak a jelzése, hogy túlságosan gyors az EU jogalkotása. Folyamatosan fogadják el az újabb és újabb jogi eszközöket, ám nehéz azokat követni, róluk folyton naprakész információval rendelkezni. A jogalkalmazóknak nincs idejük felzárkózni az Unió által diktált jogalkotási dömpinghez. Rendszerint hosszabb idő szükséges, míg a megfelelő tájékoztatás eljut az érintettekhez, az átkerül a jogi kultúrába, illetve a köztudatba.

Azt se feledjük, miszerint néha a legjobb szándék és a sok befektetett energia sem garancia arra, hogy az adott jogi eszköz a gyakorlatban sikeres lesz. Példának okáért a Hágai Magánjogi Értekezlet keretében több mint száz éve dolgoznak ki nemzetközi egyezményeket. A munkát igen magas szakmai színvonalon végzik, rendkívül felkészült szakértők vesznek abban részt, mégis az értekezlet keretében elfogadott közel 40 egyezménynek csupán töredéke vált sikeressé. Néha előre kiszámíthatatlan okok vezettek egy-egy alaposan kimunkált egyezmény kudarcához.

A rendelet keretében létrejött uniós szintű polgári eljárás valóban izgalmas lépés az egységes eljárási szabályok létrejöttében. Kérdés azonban az, hogy ha a gyakorlat nem igazolja vissza ezen eljárás hasznosságát, akkor mi a teendő. Várni kell további információkra? A megfelelő tanulságok levonása után el kell engedni a rendeletet és hagyni a homályba veszni? Vagy esetleg meg kell próbálni életet lehelni belé?

A Bizottság számára a válasz magából a rendelet 28. cikkéből következően adott volt, így – amint arról már szó esett – tavaly módosítási javaslatokat terjesztett elő.²⁰ A javaslatok az alábbiakat érintik:

Fel kívánják emelni a rendelet hatálya alá tartozó kisértékű követelések küszöbértékét 2000 euróról 10 000 euróra. Ez főképpen a kis- és középvállalkozásoknak kedvezne, és az értékhatár megemlése révén a Bizottság reményei

²⁰ Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete a kisértékű követelések európai eljárásának bevezetéséről szóló, 2007. július 11-i 861/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet, valamint az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról szóló, 2006. december 12-i 1896/2006/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, Brüsszel, 2013.11.25.; COM (2013) 794 végleges.

szerint megnőne a rendelet népszerűsége, gyakrabban élnének az általa nyújtott egyszerűsített eljárás lehetőségével.

Bővíteni kívánják a határokon átnyúló ügyek fogalmát, hogy a rendelet ne csupán akkor legyen alkalmazandó, amikor az egyik fél az eljáró bíróságtól eltérő tagállamban rendelkezik állandó lakóhellyel vagy szokásos tartózkodási hellyel, hanem immáron a rendelet akkor is alkalmazandó lehessen, amikor azonos tagállamban élő felek között merül fel olyan jogvita, amely határokon átvívelő elemet tartalmaz (pl. mert egy ítélet végrehajtását más tagállamban kell foganatosítani).

Az elektronikus eszközök használatát még általánosabbá kívánják tenni az eljárás idejének és költségeinek csökkentése érdekében. A kézbesítés területén jelenleg az iratok kézbesítése elsődlegesen postai úton történik. A Bizottság azt javasolja, hogy élhessenek a tagállamok az elektronikus kézbesítéssel, amennyiben annak (jogi és technikai) feltételei adottak. Ugyancsak a kommunikáció megkönnyítését szeretnék előmozdítani akkor, amikor a bíróság által esetlegesen tartandó tárgyaláson és a bizonyításfelvételhez bevezetnék a video- és telefonkonferencia, vagy egyéb távközlési eszközök alkalmazásának kötelezettségét.

Korábban szó esett az eljárási illetékek nem egyszer aránytalan mértékéről. A Bizottság ezt a problémát azzal kívánja orvosolni, hogy a rendeletben maximumná azokat a követelés értékének 10%-ában, illetve az alaptalan pereskedések elkerülésére egy minimum 34 eurós összeget is rögzítene. Mindemellett az illetékek lerovását megkönnyítendő előírná, hogy azokat távfizetéssel, online módon is rendezni lehessen, ne kelljen külön emiatt egy másik tagállamba utazni, vagy e célból jogi képviselőt fogadni.

A Bizottság úgy ítélte meg, hogy a végrehajtási költségeket csökkenteni lehetne azáltal, hogy immáron ne kelljen a rendelet 'D' formanyomtatványán kiállított végrehajthatósági tanúsítványt teljes egészében hiteles fordítóval lefordíttatni a végrehajtás helye szerinti tagállam nyelvére, hanem ezt a kötelezettséget csupán a nyomtatvány azon részére korlátoznák, amely az ítélet rendelkező részét tartalmazza.

Úgy vélte a Bizottság, hogy javítaná a transzparenciát és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést, ha nyilvánosan hozzáférhetővé tennék a Bizottsággal közlendő, a rendelet gyakorlati alkalmazását érintő információkat. A korábbiakhoz képest bővítenék a közlendő adatok körét és azokat elődlegesen már nem a Hivatalos Lapban, hanem 'bármely megfelelő eszköz útján', pl. az interneten tennék hozzáférhetővé.

A rendelethez kapcsolódóan módosítanák az európai fizetési meghagyásos eljárást is. Ennek értelmében az európai fizetési meghagyással szembeni ellent-

mondás esetén nemcsak az a lehetőség állna rendelkezésre, hogy a per a továbbiakban polgári peres eljárásként folytatódik, hanem a kisértékű követelések európai eljárása is rendelkezésre állhatna.

Jelen keretek sajnos szűkek ahhoz, hogy a Bizottság javaslatának mindezen elemeivel részletesebben foglalkozzunk. Így csupán annyit jegyzünk meg, hogy azokat illetően meglehetősen szkeptikusak vagyunk. A rendeletet illető nehézségek fenti vázolása fényében számunkra úgy tűnik, a módosítási javaslatok nem a valódi problémákkal foglalkoznak. Ezért a magunk részéről kíváncsian várjuk, vajon a Tanács és az Európai Parlament által majdan elfogadott módosítások alkalmasak lesznek-e arra, hogy a rendelet létjogosultságát igazolják és annak alkalmazását általánossá tegyék. Jelenleg úgy látjuk, a befektetett energia és a legjobb szándék ellenére a kisértékű követelések európai eljárását létrehozó rendelet még nem váltotta be a megalkotásakor hozzá fűzött reményeket.

Megjegyezzük, a magunk részéről nem csupán a rendeletet okoljuk annak elégtelenségért. Hiányosságnak tartjuk, hogy az európai polgári eljárásjog terén a jogalkotás nem átgondolt rendszerben, megfelelően kidolgozott alapelvek mentén történik. Jelenleg ugyanis egy-egy területet vonnak majdhogynem *ad hoc* módon szabályozás alá, és az így létrejött eszközök egymással párhuzamosan léteznek anélkül, hogy köztük a megfelelő összhang fennállna. Amíg szisztematikus megközelítést nem sikerül megvalósítani, amíg az európai polgári eljárásjog csupán szektorális kérdésekkel foglalkozik, addig álláspontunk szerint a jelzett problémák is fennmaradnak.

A KÖZVETLEN VÉGREHAJTHATÓSÁG KÉRDÉSEI HATÁROKON ÁTNYÚLÓ CSALÁDJOGI ÜGYEKBEN

REVICZKY RENÁTA
doktoranda (PPKE JÁK)

Köszöntelek Benneteket az '59. évi Ptk. hatályának utolsó délelőttjén.

Hogy kapcsolódjunk a konferencia témájához, az új polgári perrendtartás alapkoncepciója is megszületik még ez év II. negyedévében. Az európai és a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó témabizottság decemberi ülésén többek között azt vitatta meg, hogy milyen jogforrási szinten célszerű szabályozni a nemzetközi polgári eljárásjogot, és milyen koordináció működjön az egyes jogforrások között, milyen legyen ezek viszonya a Pp.-vel, szükséges-e vagy lehetséges-e az igazságügyi együttműködés bizonyos szintű implementálása a Pp.-be, és ha igen, azt az általános rendelkezések között vagy különös részi fejezetként érdemes elhelyezni. A témabizottság többek között arra az álláspontra jutott, hogy a jogalkalmazók számára belső jogalkotással is segítséget kell nyújtani abban, hogy pontosan tudják, hogy mikor melyik jogszabályt kell alkalmazni, és hol találhatóak a számukra releváns rendelkezések.

Az idő rövidege miatt az előadást egy konkrét eset köré szűkítettem. Az ügyben felmerülő kérdések rávilágítottak, hogy a jogalkalmazó könnyen elveszhet a jogforrások tengerében, de legalábbis el kell gondolkodnia a nemzeti és az EU-s jogforrások viszonyán.

Egy brit apa és egy magyar anya – akik egymással éveken keresztül de facto élettársi kapcsolatban éltek – azzal a felkéréssel jelentkeztek, hogy egymással közjegyzői okiratba foglaltan megállapodnának a közös kiskorú gyermekük elhelyezéséről, a vele történő kapcsolattartásról és a gyermek tartásának a kérdéseiről. Az apa London és Budapest között ingázott munkája miatt, pár napot itt élt, pár napot ott, de az anya is elfoglalt mérnök volt, aki életvitelszerűen Magyarországon élt. A felek között nem volt vita, házassági kötelék sem, amelyet fel kellett volna bontani. Bírósághoz semmiképp nem akartak fordulni, egyrészt

mert gyors és egyszerű eljárást szeretettek volna, másrészt az apuka csak angol nyelven beszélt, és nem szándékoztak még tolmácsot vagy ügyvédet is igénybe venni. Olyan megállapodást szeretettek volna angol nyelven, amely közokirati bizonyító erővel bír, és amelynek rendelkezései önkéntes teljesítés hiányában végrehajthatóak nemcsak Magyarországon, hanem az Európai Unió területén is.

A legsarkalatosabb pont az ilyen eseteknél az, hogy a közjegyzői okirat úgy legyen megszövegezve, hogy az abban foglalt kötelezettségvállalások közvetlenül végrehajthatóak legyenek. A megállapodás megkötésekor a felek között még nem volt vita, azaz együttműködtek abban, hogy a közvetlen végrehajthatósághoz szükséges valamennyi kérdést előre szabályozzák a közjegyzői okiratban. A közvetlen végrehajtás természetesen úgy értendő, hogy a végrehajtás elrendelését megelőzően nincs szükség előzetes bírósági eljárásra ahhoz, hogy a végrehajtást kérő anyagi jogának a fennállását bizonyítsák. A végrehajtás ugyebár állami kényszer, melynek eredményeként közvetlen beavatkozás történhet az adós vagyoni és személyi viszonyaiba, akarata ellenére is. Az állami kényszer igénybevételenek ezért előfeltétele, hogy a végrehajtást kérő anyagi jogának a fennállását vagy perben bizonyítsák, vagy annak a valószínűsége legyen olyan erős, amely szükségtelenné teszi a perindítást a végrehajtás elrendeléséhez. A közjegyzői okiratban tett kötelezettségvállalások a Vht. által előírt tartalmi feltételek fennállása estén ilyenek.

A szóban forgó ügy természetesen végrehajtási szempontból legalább potenciálisan határokon átnyúló ügy, mert nagy esély van arra, hogy az apával szemben a végrehajtást nem a közjegyzői okirat kiállításának helyén, hanem más uniós tagállamban kellene elrendelni.

A családjogi rendelkezések alapján szóba jöhető anyagi jogok, amelyek fennállását bizonyítani kell a közjegyzői okiratnak, alapvetően ugyanazok, mint amelyekben a házastársaknak bírósági bontás esetében meg kell állapodniuk. Így a közös gyermek elhelyezése – vagy az új Ptk.-val összhangban azt is mondhatnám, hogy a szülői felügyeleti jogok gyakorlásáról történő megállapodás és a gyermek lakóhelyének meghatározása – aztán a szülő és gyermek közötti kapcsolattartás, a közös gyermek tartása, vagy esetleg az új Ptk. rendelkezéseire különös tekintettel az élettársi tartás, az élettársak lakáshasználatának rendezése, illetve közös vagyon megosztása.

Az okiratkészítés szempontjából is megfontolandó kérdések, hogy a magyarországi és más tagállamban történő közvetlen végrehajthatósághoz mely tartalmi elemeket kell magában foglalnia a megállapodásnak, mely hatóság rendeli el a végrehajtást Magyarországon, vagy állítja ki a szükséges okiratokat más tagállam

területén történő végrehajtáshoz, egyáltalán mely nemzeti és uniós jogforrásokat kell alkalmazni és milyen ezek viszonya.

Az EU-ban az igazságügyi együttműködés keretében meghozott, a más tagállamban kiállított határozatok és okiratok elismerésével kapcsolatos rendeletek közvetlenül alkalmazandóak Magyarországon is. A jogesetünknel maradva, határokon átnyúló esetekben – tehát amikor másik tagállamban kell a végrehajtást elrendelni, mint ahol a határozatot, közokiratot kiállították – öt rendelet juthat eszünkbe, ebből kettő szorosabban kapcsolódik a tárgyhoz:

1. Brüsszel-IIa. rendelet

Családjogi viszonyokban alapvető az ún. *Brüsszel-IIa. rendelet*, vagyis a Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről. A rendelet hatálya kiterjed a bíróság jellegétől függetlenül többek között a szülői felelősség megállapítására és gyakorlására, ezen belül különösen a felügyeleti és kapcsolattartási jogra, de a rendelet nem alkalmazható például a tartási kötelezettségre. A rendelet kimondja, hogy az alaki követelményeknek megfelelően végrehajtható okiratként elkészített, és valamely tagállamban végrehajtható okiratot a határozatokkal azonos feltételekkel ismerik el, és nyilvánítják végrehajthatónak. A láthatással és a gyermek visszavételével kapcsolatos határozatok esetében azonban a rendelet szükségtelenné teszi a végrehajthatóvá nyilvánítási, exequatur eljárást; érthető okokból ezen esetekben célszerűtlen volna a késlekedés.

2. Brüsszel-I. rendelet

Mi a helyzet a gyermek tartásdíjjal?

Korábban erről az ún. *Brüsszel-I. rendelet* rendelkezett, azaz a Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, amely még külön exequatur eljárást írt elő.

3. Tartási rendelet

Azonban az ún. *EU-tartási rendelet*, azaz a Tanács 4/2009/EK rendelete (2008. december 18.) a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről kimondja, hogy a tartási kötelezettségek tekintetében a tartási rendelet a Brüsszel-I. rendelkezéseinek a helyébe lép. Az EU-tartási rendeletet a családi vagy rokoni kapcsolatból, házasságból, házassági rokonságból származó tartási kötelezettségekre kell alkalmazni. Kiterjed a tartási kötelezettséget megállapító közokiratokra is. A rendelet szükségtelessé teszi az exequatur eljárást azon tagállamok tekintetében, amelyekre nézve a 2007. évi hágai jegyzőkönyv kötelező erővel bír; amelyekre viszont nem, ott továbbra is exequatur eljárás szükséges (Dánia és az Egyesült Királyság).

4. Európai végrehajtható okirat

Szóba jöhet-e még olyan EU-s rendelet, amelyet a különváló élettársak esetében alkalmazni lehet?

Amennyiben nem tartásdíjjal kapcsolatos a nem vitatott pénzkövetelés – azaz az adós azt közokiratban kifejezetten elismerte – az ún. *EU-Vh okirat rendelet*, tehát az EU Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendelete (2004. április 21.) a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról exequatur eljárás nélkül, jól alkalmazható a polgári és kereskedelmi ügyekben, kivéve többek között a személyi állapottal, házassági vagyoni joggal kapcsolatos ügyeket. Amennyiben a nem vitatott pénzkövetelés tartásdíjjal kapcsolatos, az EU-Vh okirat rendelet alkalmazása kizárt a tartási rendelet alapján.

5. Európai fizetési meghagyásos eljárás

Amennyiben a feleknek olyan pénzkövetelésük van egymással szemben, amelyet nem rendeztek a közjegyzői okiratban, vagy később válik vitássá közöttük az ún. *EU-Fmh rendelet*, azaz az Európai Parlament és a Tanács 1896/2006/EK rendelete (2006. december 12.) az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról alkalmazása is szóba jöhet. Ez már permegelőző nemperes eljárás, azaz mindaddig nincs végrehajtási jogcím, amíg az eljárás a kötelezett hallgatása folytán el nem jut a végrehajthatóvá nyilvánításig, az ún. „G-formanyomtatvány” kiál-

lításáig, amely további végrehajthatóvá nyilvánítást már nem tesz szükségessé. A rendelet hatálya nem terjed ki többek között házassági vagyonjogon, végrendeleten és öröklésen alapuló jogokra. A tartási rendelet az EU-Fmh rendelet alkalmazását nem zárja ki, és maga az EU-Fmh rendelet sem zárja ki a gyermek tartásdíj érvényesítését.

A pénzkövetelések érvényesítésére alkalmas rendeletek közül általában a Brüsszel-I, az EU- Vh okirat rendelet és az EU-Fmh rendelet nem zárják ki egymás alkalmazását, a meglévő végrehajtási jogcímek alapján a végrehajtást kérő döntése, hogy melyik alapján kéri az eljárás megindítását.

A Rendeletekből a következő elvek:

- Egyrészt a végrehajtható okiratot kiállító tagállam és a végrehajtás elrendelése és foganatosítása szerinti tagállam különbözik egymástól.
- Másrészt nem az adós vagy a végrehajtást kérő állampolgársága lényeges, hanem a végrehajtás helye, amelyet megalapozhat például a végrehajtást kérő tartózkodási helye vagy a végrehajtás alá vonható vagyontárgy fekvési helye.
- Harmadrészt a végrehajtást elrendelő és foganatosító állam a végrehajtási eljárásra a saját nemzeti jogát alkalmazza.

6. Magyarországi szabályozás

Magyarországon az említett rendeletek nemzeti joggal való kapcsolatára a Vht. (1994. évi LIII. a bírósági végrehajtásról) próbál választ adni. A Vht. szerint végrehajtást bíróság vagy közjegyző rendelhet el.

6.1. *Mi helyzet más tagállamban kelt közokiratok magyarországi végrehajtása esetén?*

A határozatokra most nem koncentrálnunk, annál is inkább, mert az itt elemzett ügyben közjegyzőnek nem lenne hatásköre pl. egyezséget jóváhagyni; ez bírósággal azonos hatállyal jelenleg csak két másik esetkörben lehetséges. Amennyiben más tagállamban kelt egyéb közokirat alapján kell Magyarországon végrehajtást elrendelni, azt a Vht. 23/B. §-ában részletesen meghatározottak szerint szintén valamelyik bíróság rendeli el, végrehajtási záradék kiállításával. Ezen esetekben a közjegyzőnek tehát nincs hatásköre a végrehajtás elrendelésére.

6.2. Magyarországon kelt közokiratok magyarországi végrehajtása esetén nem határokon átnyúló az ügy.

Ekkor a Vht. 23/C. §-a alapján az okiratot készítő közjegyző látja el végrehajtási záradékkal az okiratot, azaz rendeli el a végrehajtást akkor, ha az okirat megfelel a Vht.-ban előírt követelményeknek. Magából a közjegyzői okiratból megállapíthatónak kell lennie, hogy ki, kivel szemben, mire vállalt kötelezettséget, mely szolgáltatást, milyen összegben, mennyisében, milyen jogcímen, milyen módon és határidőben fog teljesíteni. Ha a kötelezettség feltételnek vagy időpontnak a bekövetkezésétől függ, a végrehajthatósághoz az is szükséges, hogy ennek bekövetkeztét közokirat tanúsítsa. Esetünkben tehát a volt élettársak közötti megállapodás Magyarországon történő közvetlen végrehajthatóságához a közjegyzői okiratnak a gyermek láthatásra történő átadása, visszaadása és tartása esetében is pontos, dátumszerű, vagy egyértelműen kiszámítható időpontokat, időtartamokat, egyértelműen meghatározott cselekményeket, tūrési kötelezettségeket, teljesítési módokat, helyeket és összegeket kellett meghatározni. A közjegyző hatáskörébe tartozik nemcsak a tartásdíj, mint pénzkövetelés, hanem a gyermek átadása-visszaadása, mint meghatározott cselekmény vagy tūrési kötelezettség végrehajtásának elrendelése is.

6.3. Mi a helyzet a Magyarországon kelt közokirat más EU-tagállamban történő végrehajthatóságával?

A Vht. tartalmaz egy „Intézkedések az Európai Unió tagállamában történő végrehajtás érdekében” című részt (31/C. §). Az új Pp. említett témabizottsági ülésén felmerült, hogy tipikusan a hasonló rendelkezéseknek inkább volna helyük a Pp.-ben, mint a Vht.-ben, hiszen itt a magyar hatóság nem is végrehajtást rendel el, hanem alkalmassá teszi az okiratot a máshol történő végrehajtásra, az említett európai uniós rendeletek mellékleteiben egységesen meghatározott formanyomtatványok, tanúsítványok kiállításával. A végrehajtható okiratot kiállító állam hatóságainak feladata, hogy a végrehajtást kérő kérelmére (ritkán hivatalból) megvizsgálják a más tagállamban végrehajtani kért okirat magyarországi végrehajthatóságát, vagy ha nem szükséges exequatur eljárás, csak kivonatolják azt és erről megfelelő tanúsítványt állítsanak ki. A végrehajtást kérő bizonyos egyéb iratokkal együtt ennek birtokában tudja kérelmezni a másik tagállamban a végrehajtás elrendelését.

A Vht. rendelkezik arról, hogy ha a közokiratot közjegyző állította ki, a közjegyző kérelemre kiállítja a Brüsszel-I., az EU Vh-okirat rendelet, valamint

az EU Tartási rendelet megfelelő mellékletei szerinti tanúsítványt és kivonatot. Amennyiben pedig az EU-Fmt-t magyar közjegyző bocsátotta ki, a végrehajthatóvá nyilvánításáról is ő állítja ki az ún. „G-formanyomtatványt”.

Mi hiányzik a törvényből? A láthatással és a gyermek visszaadásával kapcsolatos *Brüsszel-IIa. rendelet* szerinti tanúsítvánnyal kapcsolatban a magyar közjegyzőnek nincs hatásköre. A Vht. ezzel összefüggésben csak az első fokon eljáró bíróságot említi, de a Vht. azon rendelkezése, amely a közjegyzőre is alkalmazandó szakaszokat sorolja fel (31/E. §), a *Brüsszel-IIa. rendelet* szerinti tanúsítvány kapcsán nem ad szerepet a közjegyzőnek. A helyzet tehát az, hogy míg a magyar közjegyző a saját közjegyzői okirata alapján Magyarországon elrendelhet végrehajtást a gyermek átadásával kapcsolatban – hiszen a Vht. 180. §-át rá is alkalmazni kell –, a Vht. rendelkezései alapján nem tud tanúsítványt kiállítani arról, hogy az okirata más EU-tagállam területén végrehajtható. A *Brüsszel-IIa. rendelet* mellékletei szerinti, a szülői felelősséggel, a láthatási joggal és a gyermek visszaadásával kapcsolatos tanúsítványokat részben a Vht. alapján az elsőfokú bíróság, részben pedig a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló [149/1997. (IX. 10.)] Korm. rendelet alapján a gyámhivatal állítja ki.

Megjegyzem azért, hogy a közjegyzői okirattal a felek előnyhöz jutnak, hiszen még ha nem is a közjegyző állítja ki a megfelelő tanúsítványokat hozzá, a közvetlen végrehajthatóság érvényesülhet, hiszen nem szükséges az anyagi jog fennállását perben bizonyítani.

Látható tehát, hogy egy viszonylag egyszerű tényállásnál mekkora kutatómunkát igényelhet a különböző EU-s jogszabályoknak a nemzeti joggal való összeegyeztetése. Az új Pp. kodifikációs folyamatának eredményeként a jogforrások közötti viszonyrendszer minden bizonnyal sokkal gyorsabban és egyszerűbben átlátható lesz és így azok könnyebben alkalmazhatók a családjogi ügyek tekintetében is.

AZ EURÓPAI POLGÁRI ELJÁRÁSJOG JELENKORI ÁLLAPOTA

RÓNAI ORSOLYA
doktoranda (ME ÁJK)

1. Bevezetés

A polgári jog által körülhatárolt jogainkat, a polgári jogi jogviták keretében csak úgy tudjuk másokkal szemben érvényesíteni és megvédeni, ha igénybe vesszük a polgári eljárásjog eszközrendszerét. Az eljárások hatékony szabályozása kulcsfontossággal bír, hiszen ezek nélkül, az anyagi jog által körülhatárolt jogaink kiüresednének. Így erre tekintettel, nyugodt szívvel jelenthetjük ki, hogy a magánjog területén a polgári eljárásjog kulcsfontossággal bír.

Ha már a nemzeti szinten ilyen jelentős szabályokról van szó, akkor szupranacionálisan – vagyis, amikor legalább két uniós polgár között jön létre a jogvita, másképpen fogalmazva, amikor legalább két jogrendszer kollíziójáról beszélhetünk – az egységes eljárásjogi szabályozás szerepe *felértékelődik*. Ezekben az esetekben joggal merül fel a kérdés, hogy hogyan tudják a felek a polgári jogaikat a bíróságok előtt érvényesíteni? Vagy fordítva, hogyan tud egy megalapozott igényel szemben az ellentétes oldal hatékonyan védekezni?

Jól látható, hogy az eljárásjogon belül, különösen a határon átnyúló jogviták tekintetében merülhetnek fel különféle jogi vagy gyakorlati nehézségek, amelyeknek alapvető oka a *tagállamok különbözősége*. Annak ellenére, hogy az európai integráció folyamatosan fejlődik – habár napjainkra jóllehet ez a folyamat lelassult –, mégis a földrajzi, kulturális, jogrendszerbeli és a nyelvi különbségek még mindig fennállnak a tagállamok között. A polgári eljárásjog vonatkozásában a bírósági rendszerek és a végrehajtási eljárások is, amelyek a bírósági határozatok érvényre juttatásának végső biztosítékát jelentik, számos ponton eltérnek egymástól. A tagállamok szuverenitásából adódóan a bírósági

rendszerre és az egyes eljárásokra vonatkozó jogi szabályozás megalkotása a tagállamok *kizárólagos hatáskörébe* tartozik.¹

A fentebb meghatározott akadályok, a globalizáció és az európanizáció különösen megnehezítik az igazságügyi együttműködést a polgári ügyekben, mert a személyek akár fizikailag, akár másként (ti. elektronikusan) egy nap többször lépik át a tagállamok határait, így pedig határon átnyúló jogviszonyokat generálnak.

Jelen tanulmány az európai polgári eljárásjogról kíván egy áttekintő képet felvázolni, amelyben igyekszik bemutatni a múltat, a jelent és a jövőt. A könnyebb megértés érdekében a híres jogtudós *Marcell Storme* szavaiból² kiindulva kívánja megalkotni az *európai polgári eljárásjog felépítményét*.

2. Az európai polgári eljárásjog megalapozása

Az elmúlt egy évtizedben az uniós jogalkotó számos eszközt vezetett be az uniós polgári eljárásjog területén.³ Jelenleg az európai polgári eljárásjog aktív fejlődési folyamatának lehetünk szemtanúi. Maga a megoldandó feladat rendkívül nehéz, nevezetesen egy egységes, szupranacionális polgári eljárásjogi szabályrendszer kialakítása. Ennek oka a tagállami és politikai érdekek különbözősége. A jogban rejlő nehézségeket is érdemes nevesíteni, hiszen a tagállami jogrendszerek különbözősége, azok kapcsolata az uniós és nemzetközi joggal, szintén lassítja az egységes európai polgári eljárásjog fejlődését.

A folyamatot legjobban egy lakóház építéséhez, vagy – ahogy Storme profeszor nevezte – egy katedrális építéséhez hasonlíthatjuk. Ennek jegyében képzel-

¹ Ezzel kapcsolatban fontos megemlíteni – kiegészítésként –, hogy a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködésnek pont az az alapelképzelése, hogy a tagállamok egyenlőségének elvéből kiindulva a polgári jogokat csakis egységes eljárási szabályozás alapján lehet biztosítani a tagállamokban. Erről lásd: a *Rewe – Zentralfinanz eG et Rewe – Zentral AG kontra Landwirtschaftskammer für das Saarland C-33/76. sz. ügyben 1976. december 16. hozott ítélet*. A jogalkotásban tapasztalható fejlődés és az esetjog egységes fejlesztése eközben lényegileg korlátozza a tagállamok eljárásjogi függetlenségét.

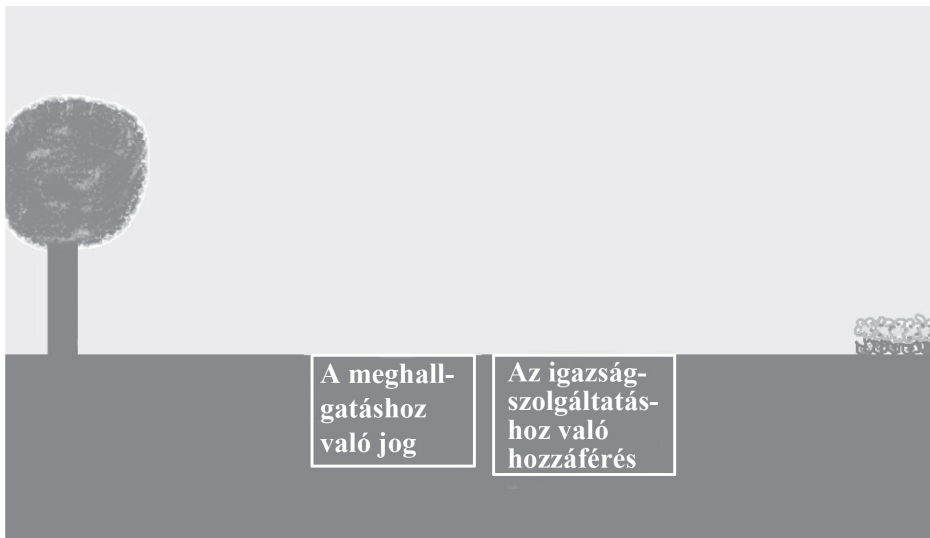
² Marcel STORME: A Single Civil Procedure for Europe: A Cathedral Builders' Dream. *Ritsumeikan Law Review*, 2005. 87–100. Forrás: <http://www.asianlii.org/jp/journals/RitsLRev/2005/6.pdf> [letöltés ideje: 2014. március 8.]

³ A polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködést az EUMSZ 81. cikke teszi lehetővé. Például: a joghatóság, a határozatok elismerése, végrehajtása, a jogi segítségnyújtás, a mediáció, kísértékű követelések... etc. Számos polgári eljárásjogot érintő változást az EUMSZ 114. cikke alapján vezettek be. Például: szellemi tulajdon és azzal kapcsolatos jogok elismerése, az alternatív vitarendezéssel kapcsolatos eljárások (ADR), vagy a fogyasztókat érintő online vitarendezés (ODR).

jünk el egy házat, amelyet tekintünk az európai polgári eljárásjogénak, amelyben minden egyes polgári eljárásjoggal összefüggő alapelv és szabály kifejezésre kerül. Ahhoz, hogy egy egységes kép jöhessen létre, vagyis az épület betöltse a funkcióját megfelelő alapokkal kell rendelkeznie.

2.1. A polgári eljárásjog alapjai

A polgári eljárásjog alapjait az *eljárási alapjogok* biztosítják. Az előadás szempontjából két, rendkívül fontos alapjogot, a *bírósági meghallgatáshoz való jogot* és az *igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréshez való jogot* elemzem.⁴

Forrás: saját szerkesztés.

⁴ Neil ANDREWS: *Fundamental Principles of Civil Procedure: Order Out of Chaos*. 2012. Forrás: http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.springer.com%2Fcd%2Fcontent%2Fdocument%2Fcd_downloaddocument%2F9789067048163-c2.pdf%3FSGWID%3D0-0-45-1293559-p174192079&ei=_SwLU_6GGOT8ywOYiYL4Cg&usg=AFQjCNFFR5Wuy-w3Egla3MGjme5mwNMt7A&bvm=bv.61725948,d.bGQ [letöltés ideje: 2014. február 24.]; és Xandra KRAMER: *Civil Litigation in a Globalising World. The Hague: Asser Press*, 2012. 19–38. Forrás: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2194293 [letöltés ideje: 2014. február 24.]

2.1.1. A bírósági meghallgatáshoz való jog (*the right to be heard*)

A jogtörténészek szerint a *bírósági meghallgatáshoz való jog* megjelenésének legkorábbi példáját már az Ótestamentumban is olvashatjuk, nevezetesen amikor Ádámot és Évát a Paradicsom elhagyásával büntették, akkor azelőtt meghallgatták őket.⁵ Innen szivárgott át a római jogba, majd később a kánonjoga az alapjog, és vált a nemzeti jogrendszerek megingathatatlan alappillérvé.⁶ Annak ellenére, hogy a jogot szinte kőbe vésték, mégis nem mindig minősül magától értetődőnek a meghallgatáshoz való jog. Különösen a *nemzetközi ügyek* esetén, ahol a távolság nemcsak földrajzi értelemben véve, hanem a bírósági rendszerek és eljárásaik, valamint a nyelvhasználat tekintetében is megfigyelhető. Ilyenkor nemcsak a bírósági meghallgatáshoz való jog, hanem a tisztességes eljáráshoz való jog is sérelmet szenvedhet.

2.1.2. Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréshez való jog (*access to justice*)

A második alapjog az *igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréshez való jog* (*access to justice*).⁷ A polgári jogvitával érintett fél számára biztosítani kell azt az alapvető jogosultságot, hogy ügyét bíróság elé vihesse. Ezt először az 1215-ös, angol *Magna Charta* tartalmazta a *habeas corpus* alapelveként.⁸ A világon szinte minden ország azért küzd, hogy ezt a jogot teljes terjedelmében garantálhassa.

Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, beleértve a *hatékony bírósághoz fordulás jogát*⁹ a határon átnyúló jogviták tekintetében problémás, hiszen a peres felek különféle tagállamokban rendelkeznek lakóhellyel. Azzal pedig, hogy egy, a lakóhelyétől eltérő tagállamban folyik a jogvita nemcsak a költségeket emeli

⁵ Ótestamentum, Teremtés 3:9–15. Lásd ezzel kapcsolatban: Cornelis Hendrik VAN RHEE: Civil Procedure: A European *Ius Commune*? *European Review of Private Law*, 2000. 589. Forrás: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=777264 [letöltés ideje: 2014. február 24.]

⁶ Lásd pl. az EJEE 6. cikkét, a Politikai és Polgári Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikkét és az Európai Alapjogi Charta 47. cikkét.

⁷ Lásd továbbá az EJEE 6. és 13. cikkeit. A Politikai és Polgári Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 14. cikkét és az Európai Alapjogi Chartája 47. cikkét.

⁸ R. J SHARPE – Judith FARBEY – Atrill SIMON: *The Law of Habeas Corpus*. Oxford University Press, 2011. 1–20.

⁹ Az EJEB megállapította a *Golder v. Egyesült Királyság*, 1975. január 21-ei, 6289/73. sz. ügyében, hogy az igazságszolgáltatáshoz való jog magában foglalja a hatékony bírósághoz fordulás jogát.

meg nagyon, hanem az eljárás időtartamát is, így pedig még összetettebbé teszi a pereskedést, mint eddig.

2.2. Az alapot ért hatások

A második világháborút követően felerősödő globalizáció és európai integráció az eljárási alapjogok nemzetközi elismeréséhez vezetett. Az 1950-ben, Rómában megkötött *Emberi Jogok Európai Egyezménye* (továbbiakban: EJEE) jelentette a mérföldkövet a folyamatban.¹⁰ Az EJEE 6. cikke rögzíti, hogy mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában.¹¹

Az EJEE kontrollmechanizmusa az *Emberi Jogok Európai Bírósága* (továbbiakban: EJEB), amely számos döntésében vizsgálta meg a tisztességes eljáráshoz való jogot és állapította meg az egyes részelemeit,¹² amelyek között a bíróság előtti meghallgatáshoz való jogot és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést is megtalálhatjuk.

Ebben a vonatkozásban a *Pellegrini-ügyet*¹³ érdemes megemlíteni, amelyben az EJEB megállapította, hogy az eljáró olasz bíróság megsértette a kérelmező tisztességes eljáráshoz való jogát, hiszen számára nem biztosította a bíróság előtti meghallgatást, sőt azt lehetetlenné tette. Emellett felhívta az olasz bírói fórumot arra, hogy amikor egy bíróság (akár másik tagállam bírósága) határozatát végrehajthatóvá nyilvánítja, előtte meg kell vizsgálnia, hogy az annak alapjául szolgáló eljárásban érvényesült-e a tisztességes eljáráshoz való jog, különösen akkor, hogy ha erre irányuló kérelemben is hivatkoznak.

A polgári eljárásjogra nagy hatást gyakorolt az EJEE. 1966-ban az ENSZ is teljesen átvette az Egyezségokmányába ezeket az alapvető eljárási garanciákat.¹⁴ Pár éve lépett hatályba az Európai Unió Alapjogi Chartája, amelynek a 47. cikke

¹⁰ Az EJEE az Európa Tanács, regionális jogvédelmi alapidokumentuma, amelynek jelenleg 47 szerződéses állama van. Elismeri és szabályozza a tisztességes eljáráshoz való jogot.

¹¹ EJEE 6. cikk (1) bekezdés.

¹² Lásd bővebben: RÓNAI Orsolya: A General Overview of Article 6 I. of the European Convention on Human Rights. STIPTA István (szerk.): *Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma: Állam-és Jogtudományi Kar Szekciókiadványa*. Miskolc, 2014.

¹³ *Pellegrini v. Olaszország*, 2001. július 20-ai, 30882/96. sz. ügyében hozott ítélet.

¹⁴ Az 1966-ban megalkotott Politikai és Polgári Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 14. cikk.

szintén tartalmazza a hatékony igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréshez való jogot és a tisztességes eljáráshoz való jogot.¹⁵

Ezen jogok nemzetközi elismerése ellenére is még mindig léteznek olyan országok, amelyek eljárásaiban nem érvényesülnek teljes körűen az eljárási alapjogok.¹⁶

3. Az európai polgári eljárásjog továbbépítése

1999-től beszélhetünk a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködésről, vagyis innentől vált egyértelművé az EU jogalkotási hatásköre a polgári eljárásjog területén.

Annak ellenére, hogy az 1957-ben létrehozott EGK gazdasági jellegű integráció volt, mégis az alapító szerződés már tartalmazott a polgári eljárásjog szempontjából releváns rendelkezést, hiszen felhatalmazta a tagállamokat az egymás közötti együttműködés kialakítására a bírósági határozataik elismerése és végrehajtása területén.¹⁷ Erre tekintettel 1968-ban alá is írták az erről szóló Brüsszeli Egyezményt¹⁸ a tagállamok bírósági határozatainak elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a határon átnyúló joghatósági szabályokról,¹⁹ amelyek egyértelműen megkönnyítették a kereskedelmet, hiszen a határon átnyúló kereskedés természetéből adódóan a jogviták szinte állandó jelleggel vannak jelen. Így az egységes, átlátható szabályok alapján a kereskedelmi partnerek egyértelműen, előre tudják, hogy melyik tagállam bírósága rendelkezik joghatósággal a jogvitájuk elbírálására. A bírósági határozatok elismerésével és végrehajtásával a

¹⁵ A Chartát már 2000-ben megalkotatták, de végül a Lisszaboni Szerződésnek köszönhetően léphetett hatályba, 2009. december 9-én.

¹⁶ A legfőbb példaként a polgári eljárásjog magas költségei, az ésszerű határidő meg nem valósulása hozható fel, amelyek erősen befolyásolják az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréshez való jogot. Lásd erről: Andy ZUCKERMANN (ed.): *Civil Justice in Crisis: Comparative Perspectives of Civil Procedure*. Oxford University Press, 1999. Az amerikai álláspontról pedig lásd Richard MARKUS: *Procedure in a Time of Austerity*. *International Journal of Procedural Law*, 2013. 139–158.

¹⁷ Az EGK-Szerződés 220. cikke, a későbbi EK-Szerződés 293. cikke.

¹⁸ Az 1968-as Brüsszeli Egyezmény a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról. 1968, HL 1972, L 299/32.

¹⁹ Az Egyezmény szabályai alapvetően technikai jellegűek, emellett azonban erősen épít a polgári eljárásjog alapvető elveire. Ennek egyik legerősebb megnyilvánulása a végrehajtás megtagadásának okai között található meg, mert ha a határozat végrehajtása sérti a tagállam közrendjét, akkor a végrehajtás megtagadható. Ezt az EUB az ún. *Krombach kontra Bamberski* ügyben mondta ki először. *Krombach kontra Bamberski* C-7/98. sz. ügyben, 2000. március 28. hozott ítélet.

kölcsönösség is megteremtődött a tagállamok között, amely végső soron a tagállami szuverenitás áttörését is jelenti.

3.1. Az első lépések

Az EU szupranacionális szintjén tapasztalt eljárásjogi harmonizáció nem a jogalkotónak köszönhető, hanem a jogtudósoknak. Az 1980-as években akadémikusok egy csoportja vágott bele egy igen nemes feladatba, a polgári eljárásjog Európa-szintű egységesítésébe. A folyamat vezetője, kulcsfigurája az európai polgári eljárásjog egyik alapítóatyja *Marcel Storme* professzor volt, akinek volt egy álma, egy katedrálisépítő álma, ahogy maga nevezte a folyamatot.²⁰ A *katedrális* pedig nem más, mint az európai polgári eljárásjog.

1993-ban a munkacsoport az Európai Bizottság elé terjesztette az általa kidolgozott javaslatot.²¹ Az ezt követő években azonban úgy tűnt, hogy a javaslat egyre mélyebbre süllyedt a Bizottság fiókjában, míg végül teljesen eltűnt. Ennek alapvető indoka az volt, hogy a javaslat elfogadásához köthető politikai érdek hiányzott. Pár évvel ezután a széljárás azonban megváltozott.

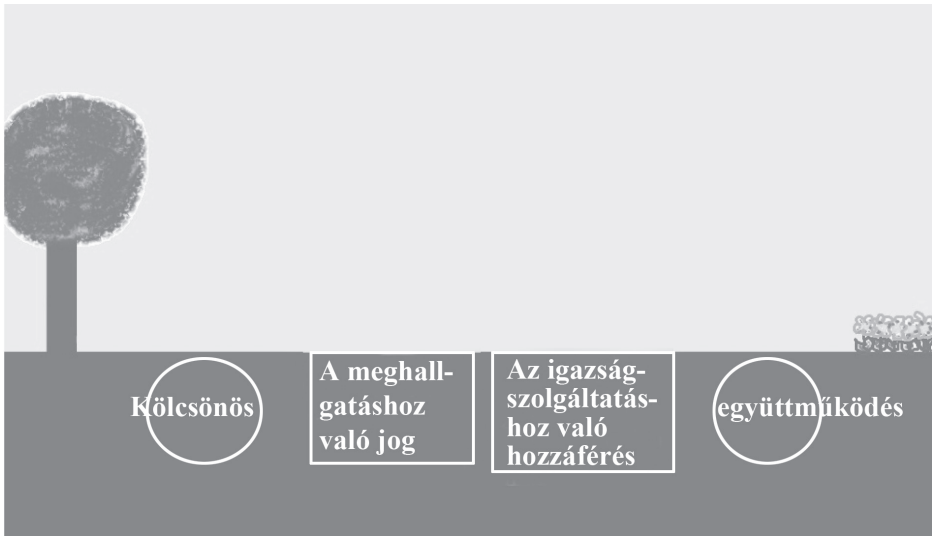
1999-ben egy újabb alapítószerződéssel megadták az intézményi alapot az uniós polgári eljárásjog megteremtésére, hiszen az Amszterdami Szerződésben külön címet kapott a *szabadság, biztonság és jog térsége*.²² Az elsődleges jogforrás felhatalmazta az EU-t a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködésre, a határon átnyúló egységes szabályozás megteremtése érdekében. Így lassan a tagállamok és bíróságai közötti igazságügyi együttműködés az Unió jog egyik létfontosságú területévé vált. A tagállamok között megjelent a *kölcsönös bizalom* egymás igazságszolgáltatása iránt, amellyel tulajdonképpen egy új *pillér* jelent meg az európai integrációban.

²⁰ STORME i. m. 87–100.

²¹ Lásd erről: Marcel STORME: *Approximation of Judiciary Law in the European Union*. Dordrecht, Kluwer 1994.

²² Az EK-Szerződés IV. címének 61–68. cikkeiben találhattuk meg az erre vonatkozó rendelkezéseket, míg az EUMSZ V. címének 81. cikke foglalkozik ezzel.

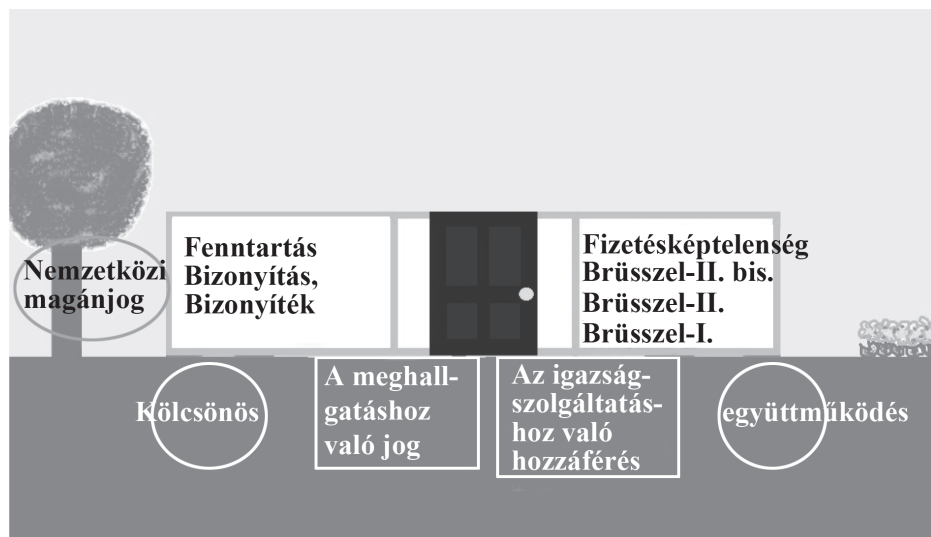
Forrás: saját szerkesztés.

Ez alapvetően a tagállamok egymás iránti bizalmát jelenti, természetesen nemcsak az igazságszolgáltatásuk, hanem a jogrendszeriek irányában is.

3.2. A polgári eljárásjog első, intézményes szintje

Az 1999-es áttörést követően megindult a jogalkotás a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés jegyében. A jogforrások alapjait a nemzetközi magánjogban kell keresnünk, hiszen alapvetően innen szivárogtak be az európai polgári eljárásjog világába.²³

²³ Lásd a két jogterület érintkezéséről a polgári eljárásjogban: Xandra KRAMER: Harmonisation of civil procedure and the interaction with private international law. In: Xandra KRAMER – C.H. (Remco) VAN RHEE (szerk.): *Civil Litigation in a Globalising World*. The Hague, Asser Press, 2012. 121–139.

Forrás: saját szerkesztés.

A felszinten található eszközöknek alapvetően koordinációs szerepe van, mégis rendkívül fontosak az uniós polgári eljárásjog szempontjából. Például a *Bizonyítási rendelet*²⁴ megengedi egy német bírónak – a francia bíróság segítségével –, hogy egy Franciaországban élő tanút Németországban meghallgasson. A *családjog területén* végzett jogegységesítés következtében²⁵ lehetségessé vált, hogy egy holland bíróság által kimondott bontóhatározatot a többi tagállamban is elismerjenek, sőt olyanokban is, ahol a bontójog nem olyan liberális, mint Hollandiában. A bontás elismerése lehetővé teszi a volt házastársaknak, hogy más tagállamban újraházasodjanak anélkül, hogy kettős, vagy többes házasság bűncselekményével vádolnák meg őket.

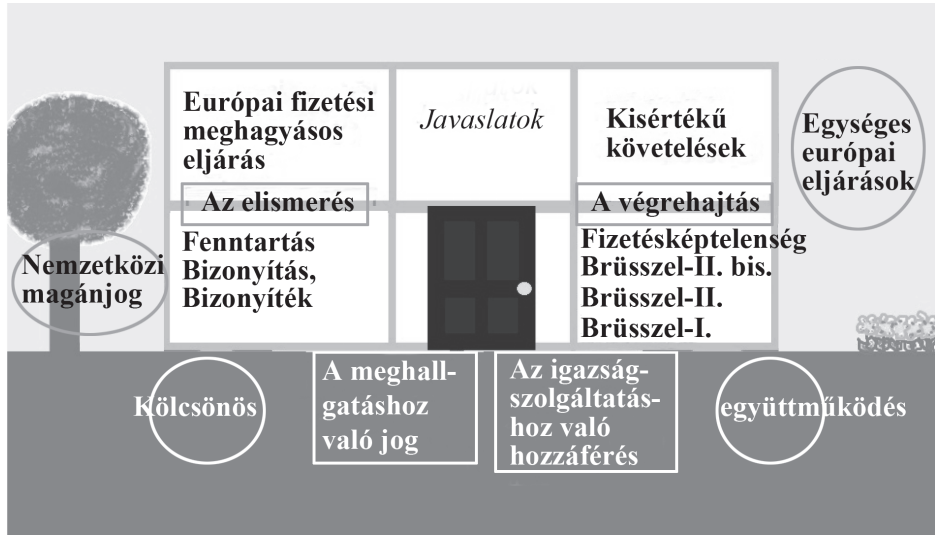
3.3. Az első emelet

A legújabb lépéseknek köszönhetően az európai polgári eljárásjogban jelentős százalékban jelentek meg az egységes szabályok. Jelenleg két teljesen harmo-

²⁴ A Tanács 1206/2001/EK rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a bizonyítás-felvétel tekintetében történő, a tagállamok bíróságai közötti együttműködésről. HL 2001, L 174/1.

²⁵ A Tanács 2201/2003/EK rendelete a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1374/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről. HL 2003, L 388/1 (Brüsszel II-bis.).

nizált európai eljárás létezik: a *kisértékű követelésekre vonatkozó* és a *fizetési meghagyásra vonatkozó* eljárás.²⁶

Forrás: saját szerkesztés.

A határon átnyúló ügyek tekintetében a felperes/kérelmező ezt a két európai eljárást veheti igénybe a nemzeti eljárások helyett. Például az európai fizetési meghagyás iránti eljárást a kérelmező a 2000 eurót meg nem haladó pénzkövetelések tekintetében választhatja.²⁷ Az eljárás lényege, hogy megkönnyítse a felek jogérvényesítését, így hatékonyan biztosítsa a bírósághoz fordulás jogát.

A legújabb együttműködés jegyében fogadták el azt a Bizottsági javaslatot, amely az ún. *számlázárolási végzésről* szól.²⁸ Ennek célja, hogy a végrehajtást megkönnyítse, hiszen ezáltal a polgárok és kisebb vállalkozások könnyebben be tudják hajtani a határon átnyúló tartozásaikat. Természetesen az egységes szabályozás megteremtése áttörést jelentene a végrehajtás területén, de számos veszélyt hordoz magában az adósok oldalán.

²⁶ A Tanács 1896/2006/EK rendelete az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról. HL 2006, L 399/1. Az Európai Parlament és a Tanács 861/2007/EK rendelete a kisértékű követelések európai eljárásának bevezetéséről. HL 2007, L 199/1.

²⁷ Ezzel kapcsolatban megjegyzendő, hogy 2013. november 19-én a Bizottság elfogadta az érték emeléséről szóló javaslatot, így a felső határ 10.000 euró lesz várhatóan.

²⁸ Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a határon átnyúló követelésbehajtás megkönnyítése érdekében ideiglenes számlázárolást elrendelő európai végzés létrehozásáról. COM(2011) 445 végleges.

Feltétlenül meg kell említeni azokat az eszközöket is, amelyek a földszint és az első emelet között, mint összekötő szerkezeti elemek jelennek meg. Ezek, a határozatok elismerésének és végrehajtásának szabályrendszerét jelentik. Jogi természetüket tekintve a nemzetközi magánjog koordinációs, harmonizációs funkciója és az európai egység gondolata keveredik bennük azért, hogy minimális szabályokat állapítsanak meg, amelyek kötelező erővel rendelkeznek.²⁹

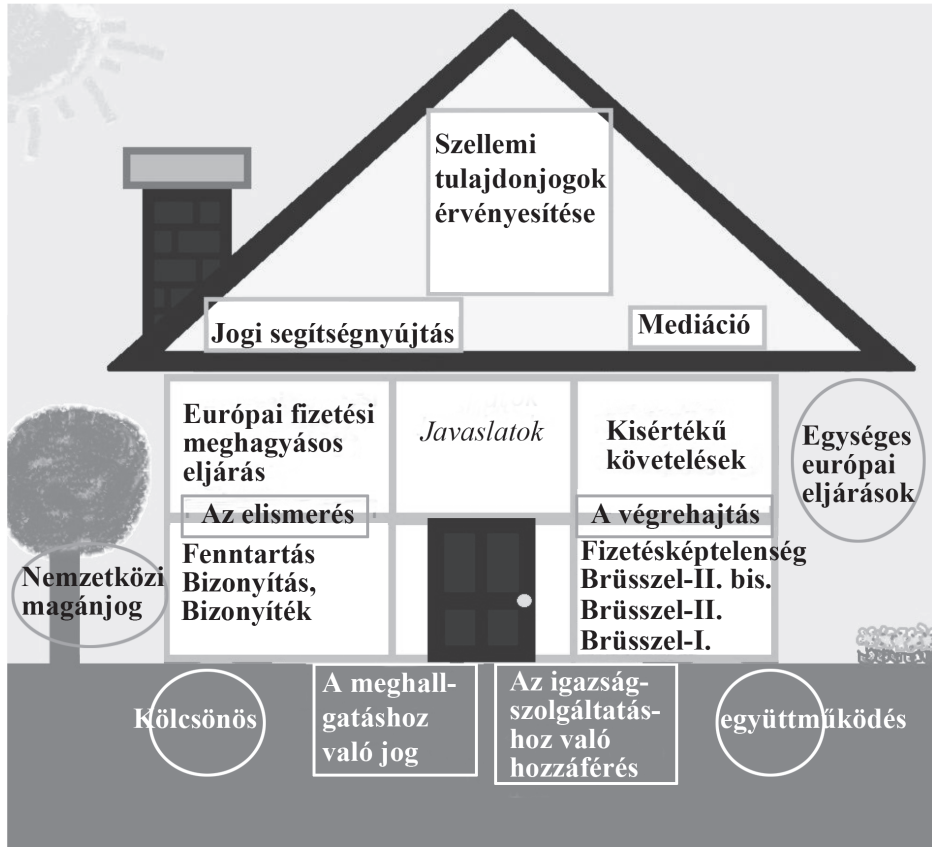
3.4. A tetőtér

Az utolsó szerkezeti egységben, ‘zsúfoltan’ és az eddigiekkel ellentétben rendezetlenül helyezkednek el az egyes elemek, a tetőtérben. Ennek keretében az *irányelveket* kell kiemelnünk, hiszen számos olyan irányelv létezik, amely a határon átnyúló jogvitákra kötelezően figyelembe veendő minimum követelményeket határoz meg, amelyeket a tagállamoknak az irányelvben meghatározott határidőben implementálnia kell a nemzeti jogrendszerekbe.³⁰ Létezik egy rendkívüli eljárásjogi relevanciával bíró terület, amely a szellemi tulajdonjogokat érinti.³¹ Ez az irányelv nemcsak a határon átnyúló jogviták területét fedi le, hanem tisztán a nemzeti eljárásokat is egységesíti, hiszen az alapítószervezetek szerint ez teljesen más jogalkotási hatáskörben létrejött kötelező erővel rendelkező jogforrás. Ezt ún. *vertikális jogalkotási* eszköznek nevezhetjük, szemben az eddig tárgyalt ún. *horizontális eszközökkel*.

²⁹ A legjobb példa erre: az Európai Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendelete a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról. HL 2004., L 143/15. Az eljárás célja a határon átnyúló végrehajtás megkönnyítése, amelynek előfeltétele a polgári eljárás lefolytatása, amely végén meghozott határozat, amely alapján a jogvita lezárul, az ítéletet nem vitatják, ezáltal lehet kiadni a nem vitatott követelésekre az európai végrehajtható okiratot.

³⁰ Lásd különösen az Európai Parlament és a Tanács 2008/52/EK irányelve a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól. HL 2008., L 136/3.

³¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről. HL 2004., L 195/16.

Forrás: saját szerkesztés.

4. Zárógondolatok

Az EU-ban az uniós polgári eljárásjogra vonatkozó szabályok nagy része a közvetlen hatállyal rendelkező, kötelezően érvényesülő *rendeletekből* áll. A jogforrások között differenciálhatunk aszerint, hogy azok a polgári eljárásjog minimum követelményeit, vagy pedig teljes eljárásokat szabályoznak. A legfontosabbak ezek közül persze azok, amelyek a határon átnyúló jogvitákat szabályozzák, de azok sem általános jelleggel teszik ezt meg, hanem csakis igény specifikusan. A rendeletek mellett az *irányelveket* is ki kell emelnünk, hiszen ezek jogforrási természetükből adódóan kötelezően figyelembe veendő minimum követelményeket határoznak meg a határon átnyúló eljárások tekintetében.

A jövőbeli jogegységesítés, igazságügyi együttműködés megvalósítása jegyében jelenleg is egyeztetési eljárások vannak a következő területek egységes szabályozásának a kidolgozására: a kollektív jogérvényesítés (*collective redress*), az alternatív vitarendezési eljárás és a szabadalmi perek tekintetében.³² Az ezekről szóló jogforrások elfogadásával az együttműködés egy újabb szintje fog megvalósulni, amely tovább bonyolítja az eddig közel logikusnak mondható rendszert, pedig az európai polgári eljárásjognak az a feladata, hogy egy stabil rendet hozzon létre.

A rendszer inkoherensnek minősül, amelynek alapvető oka, hogy az európai jogalkotó jogalkotási hatásköre nem teljes körű, mint a nemzeti jogalkotóé, hanem az korlátozott. Emellett, hogy ha a tagállamok az eljárásjogok harmonizációjáról is döntenek, akkor is ez csak bizonyos területet érinthet – mint pl. a határon átnyúló ügyek köre –, ezért rendkívül nehéz kialakítani egy egységes szabályozást. Így végső soron Storme professzor *'single european procedure'* jövőképe még mindig utópisztikusnak hat. Ami pedig még szomorúbb, megállapíthatjuk, hogy a szakpolitikai és a jogalkotói elképzelésekből hiányzik a potenciál, nem rendelkeznek koherens jövőképpel. Az elfogadott intézkedések *ad hoc* jellegűek és kompromisszumokhoz kötöttek. Így pedig kiegyenlítetlen a szabályozás, hiszen alapvetően az eljárást megindító felet veszik figyelembe, hogy annak minél szélesebb körben és hatékonyabban legyen biztosítva a bírósághoz fordulás joga, míg ezzel szemben az ellenérdekű fél eljárásjogi jogosítványai sérelmet szenvedhetnek.

Storme professzor véleményét osztva nemcsak *hasznos* lenne egy egységes európai polgári eljárás létrehozása, hanem *szükséges* is, hiszen az eljárási jogsértések így elkerülhetők, és az esetleges tagállami eljárásjogi nehézségek kiiktathatók lennének. Véleményem szerint ez a hosszú távú célkitűzés fenntartható és követhető is egyben, amelyhez pedig megfontoltságra és időre van szükségünk. A jövőbeli fejlődésnek a közös nevezői talán az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés és az igazságszolgáltatás minőségének javítása, a jól működő tagállami megoldások szupranacionális szintre történő emelése lehetne. Az uniós

³² A legfrissebb jogalkotásbeli eredmények: az Európai Parlament és a Tanács 2013/11/EU irányelve a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról, HL 2013., L 165/63. Az Európai Parlament és a Tanács 524/2013/EU rendelete a fogyasztói jogviták online rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról (fogyasztói online vitarendezési irányelv) HL 2013., L 165/1. Bizottsági Javaslat az uniós jog által biztosított jogsértések megszüntetésére és megtérítésére vonatkozó kollektív eljárásról, C (2013) 3539/3. Az Európai Parlament és a Tanács 1257/2012/EU rendelete az egységes szabadalmi oltalom létrehozásának területén megvalósítandó megerősített együttműködés végrehajtásáról. HL 2012., L 361/1. Tanácsi megállapodás az egységes szabadalmi bíróság létrehozásáról, 2013/C 175/01.

jogalkotónak jelenleg az implementálásra, a konszolidációra és a helyzetértékelésre kellene összpontosítania. A nemzeti jogalkotóknak pedig folyamatosan készenlétben kell állniuk és konstruktív módon kellene a vitához hozzátenniük a saját álláspontjaikat. Sőt a gyakorlati szakembereknek is barátkoznia kellene az EU-val és nemcsak megragadni tagállami szinten. És természetesen a jogtudósoknak is oroszánrészt kellene vállalni a munkából, ahogyan azt Storme professzor és társai is tették.

A HATÁRON ÁTNYÚLÓ JOGVITÁK ESETÉN ALKALMAZANDÓ KÖLTSÉGMENTESSÉGI SZABÁLYOK MAGYARORSZÁGI ÉRVÉNYESÜLÉSE A TANÁCS 2003/8/EK IRÁNYELVE ÉS AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG GYAKORLATA TÜKRÉBEN

SZÉKELY JÁNOS

társult oktató (SAPIENTIA Erdélyi Magyar Tudományegyetem)

1. Bevezetés

A rászorulóknak joghoz jutásának kérdése a kezdetektől foglalkoztatta a jogtudományt,¹ bár a *jogi segítségnyújtás* tartalmának kimunkálása még ma sem tekinthető befejezettnek. Az Európai Tanács az 1999-es tamperei csúcstalálkozón közös minimumszabályok meghatározására szólította fel az Unió intézményeit e téren.² A kezdeményezés eredménye a Tanács 2003/8/EK irányelve lett³ a határon átnyúló vonatkozású jogviták esetén az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében az ilyen ügyekben alkalmazandó költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályok megállapításáról (a továbbiakban: JsIe). A következőkben a JsIe, a jogi segítségnyújtás magyarországi szabályozása és az Európai Unió Bíróságának gyakorlata fényében elemzem a határon átnyúló ügyekben felmerülő jogi segítségnyújtás minimumszabályait, intézményrendszerét, érvényesülését és az e téren felvetődő főbb problémákat, levonva a szükséges következtetéseket a szabályozás jelenét és jövőjét illetően.

¹ KIRÁLY Lilla: *A szegénységtől a jogi segítségnyújtásig*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2012. 38.

² Eva STORSKRUBB: *Civil Procedure and EU Law: A Policy Area Uncovered*. Oxford, Oxford University Press, 2008. 169.

³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32003L0008&qid=1396771677740> [letöltés ideje: 2014. április 10.]

2. Tanács 2003/8/EK irányelve

2.1. Az irányelv keletkezése

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) gyakorlata az 1970-es években megalapozta a jogi segítségnyújtás szükségességét olyan eljárásokban, melyek esetén ennek hiánya akadályozná a hatékony jogérvényesítést. Az EJEB először a *Goldner kontra Egyesült Királyság* (1975) ügyben mondta ki, hogy a magas szerződő feleknek állami jogi segítségnyújtással is könnyíteniük kell a hozzáférést az igazságszolgáltatáshoz.⁴ Az *Airey kontra Írország* (1979) ügyben megállapítást nyert a jogi segítségnyújtás összefüggése a tisztességes eljárással [EJEE 6. cikk. (1) bek.] bár csak eseti alapon, ez irányú általános pozitív állami kötelezettség meghatározása nélkül.⁵ A *McVicar kontra Egyesült Királyság* ügyben (46311/99) a bíróság nem ítélte a költségmentesség kizárását sérelmesnek, hírnévrontás miatt indított per esetén,⁶ tekintettel a kérelmező McVicar személyi helyzetére.⁷ Utóbb az EJEB számos más⁸ ügyben finomította gyakorlatát e téren. Az Európa Tanács égisze alatt keletkezett ajánlások⁹ és a strasbourgi bíróság gyakorlata is közös eredő irányába hatottak.

Az 1977. évi strasbourgi és az 1980. évi hágai megállapodás valamint utóbbi 2001. évi moszkvai jegyzőkönyve a költségmentességi kérelmek nemzetközi továbbítását szabályozta. Ezeket az egyezményeket sok állam nem ratifikálta,¹⁰

⁴ SZEKERES Diána: A jogi segítségnyújtás nemzetközi és magyar gyökerei, a jelen kihívásai. In: ÁDÁM Antal (szerk.): *PhD tanulmányok 8.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, 2009. 516–517.

⁵ STORSKRUBB i. m. 170.

⁶ OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE, PUBLIC INTEREST LAW INSTITUTE: European Court of Human Rights Jurisprudence on the Right to Legal Aid. In: PUBLIC INTEREST LAW INSTITUTE (szerk.): *Making Legal Aid a Reality: A Resource Book for Policy Makers and Civil Society.* Budapest, Public Interest Law Institute, 2009. 213. [A továbbiakban: OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE (2009a)] A McVicar-ügy megoldása befolyásolhatta a 2003/8/EK irányelv tartalmát is, mely nem teszi kötelezővé a jogi segítségnyújtást, amennyiben a hírnévrontás nem járt anyagi kárral – l. preambulum 17. pont és 6. cikk. (3) bek.

⁷ SZEKERES i. m. 518.

⁸ OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE (2009a) i. m. 213. SZEKERES i. m. 518–519.

⁹ OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE, PUBLIC INTEREST LAW INSTITUTE: International Standards on Legal Aid: Relevant Texts and Summaries of Documents. In: PUBLIC INTEREST LAW INSTITUTE (szerk.): *Making Legal Aid a Reality: A Resource Book for Policy Makers and Civil Society.* Budapest, Public Interest Law Institute, 2009. 242–243. [A továbbiakban: OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE (2009b)]

¹⁰ MOLNÁR Judit: A Tanács 2003/8/EK irányelve a határon átnyúló vonatkozású jogviták esetén az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében az ilyen ügyekben alkalmazandó költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályok megállapításáról. In: WOPERA

alkalmazásuk korlátozott maradt szűk tárgyi hatályuk, ismeretlenségük és az együttműködés problémái¹¹ miatt is. Annak megállapítása is bonyolultnak bizonyult mely állam köteles biztosítani a segítségnyújtást.¹² Az 1968. évi ‘Brüsszel I.’ Egyezmény komoly előrelépést jelentett mivel a kérdést a tagállamok feladatkörébe helyezte¹³ és megteremtette a ‘legnagyobb kedvezmény’ elvét.

1999-ben az Európai Tanács, az európai polgári eljárásjog egységesítésének¹⁴ egyik lépéseként programot hirdetett az igazságügyi együttműködés megerősítésére. Ennek eredményeként 2002-ben a Bizottság *irányelvtervezetet* terjesztett a Tanács elé. A jogforrás választásának oka, a megalkotására szóló hatáskörben keresendő melyet a Bizottság a korábbi EKSZ 65. cikkének c) pontjára alapozott [jelenlegi EUSZ 81. cikk (2) bek. f) pont] ami generálklauzula-jellege miatt különös óvatosságot indokolt a tagállamokkal szemben. A minden téren óvatos megközelítés a ‘belső’ jogvitákra nem vonatkozó normát eredményezett, mely Marcel Storme vélekedése¹⁵ szerint keveset tett hozzá az 1980. évi hágai egyezményhez bár a túlcordulásszerűen befolyásolhatta a tagállamok jogalkotását¹⁶ és Crifó szerint¹⁷ hatékonyabb rendszerek kiépítésére sarkallta őket. Az irányelv 2003. január 31-én lépett hatályba, átültetésének határideje a rendelkezések túlnyomó részét tekintve 2004. november 30. volt.

2.2. Az irányelv rendelkezései

Az irányelv a 44/2001/EK rendeletben fellelhető diszkriminációttilalom elvét juttatja érvényre,¹⁸ hogy a jogkereső forrásainak hiánya vagy az eljárás határon átnyúló jellege ne sérthesse esélyét a hatékony jogérvényesítésre.¹⁹

Zsuzsa – WALLACHER Lajos (szerk.): *Polgári eljárásjogi szabályok az Európai Unió jogában*. Budapest, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2006. 455.

¹¹ STORSKRUBB i. m. 171.

¹² KIRÁLY Lilla: Az igazságügyi hivatalok működése az Európai Unióban. In: WOPERA Zsuzsa – ASZTALOS Zsófia (szerk.): *Egységesülő polgári eljárásjog Európában*. Budapest, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2009. 124.

¹³ Uo. 120.

¹⁴ Marcel STORME: Igazságügyi együttműködés polgári ügyekben. In: WOPERA Zsuzsa – ASZTALOS Zsófia (szerk.): *Egységesülő polgári eljárásjog Európában*. Budapest, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2009. 12.

¹⁵ STORME i. m. 14.

¹⁶ STORSKRUBB i. m. 172–173 .

¹⁷ KIRÁLY (2012) i. m. 97.

¹⁸ KENGYEL Miklós – HARSÁGI Viktória: *Európai polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2009. 341.

¹⁹ MOLNÁR i. m. 457.

2.2.1. Az irányelv alkalmazási köre

A JsIe *tárgyi hatálya* kiterjed a 44/2001/EK rendelet 1. cikk. 2. bek. értelmében határon átnyúlónak minősülő polgári²⁰ jogvitákra (JsIe 2. cikk.). Bár nem tartalmazza az említett rendelet kivétel-katalógusát mégsem alkalmazható közigazgatási perekre. A peren kívüli eljárásokra ellenben vonatkozik, ha ezekre a feleket jogszabály vagy bíróság határozata utasítja (JsIe 10. cikk.).²¹ Nem vitatott, de jogi segítségnyújtást igazoló más helyzetekre hatálya nem terjed ki.

Személyi hatályát tekintve olyan *természetes személyekre* vonatkozik, akik *szokásos jogszerű tartózkodási helye* a területi hatálya alá tartozó tagállamban található.²² A Bizottság és a Gazdasági és Szociális Bizottság kardoskodott az irányelv kedvezményeinek legalább a non-profit jogi személyekre történő kiterjesztésére, de a kezdeményezés végül nem vezetett eredményre.²³

Az irányelv *területi hatálya* Dánia kivételével kiterjed az Európai Unió egészére. Előbbi esetében az 1977. évi strasbourgi egyezmény rendelkezései alkalmazandóak.²⁴ Az ott jogszerű tartózkodási hellyel rendelkező személyek kérelmei ennek alapján továbbíthatóak.²⁵

2.2.2. A költségkedvezmények

A JsIe a következő költségekkel kapcsolatos könnyítések és kedvezmények biztosítását írja elő a más tagállamban jogszerű tartózkodási hellyel rendelkező kérelmezők számára: 1. a per határon átnyúló jellegéből fakadó költségek, 2. a törvényben előírt vagy a bíróság által elrendelt permegelőző eljárások költségei, 3. a per előkészítésével felmerülő költségek, 4. a bíróság előtti képviselőlet költségei, 5. a bírósági eljárás költségei.²⁶ Emellett a fellebbezés és végrehajtás költségei is jogi segítségnyújtás tárgyát képezik. A JsIe kizárja a diszkriminációt azon esetekben mikor a tagállam a jogvita folyamán költségmentességben részesített személyt pervesztés esetére a perköltségek megtérítése alól is mentesíti.²⁷

²⁰ KIRÁLY (2012) i. m. 100. l. Cavel (120/79) ügy.

²¹ KENGYEL–HARSÁGI i. m. 342.

²² Uo. 343. MOLNÁR i. m. 457.

²³ STORSKRUBB i. m. 177.

²⁴ MOLNÁR i. m. 457.

²⁵ STORSKRUBB i. m. 176.

²⁶ Uo. 174., MOLNÁR i. m. 459–460.

²⁷ KENGYEL–HARSÁGI i. m. 344.

Az ügy határon átnyúló jellegéből eljárás költségek fakadhatnak a fél tartózkodási országában és a jogvita országában egyaránt. Ezek megítélésére a JsIe nem ír elő szabályt bár ilyen esetekben az illetékesség azon tagállamhoz telepítendő mely a költségmentességet biztosítja.²⁸

A JsIe [9. cikk. (1) és (3) bek.] a folyamatossági elvhez hűen *nem írja elő* a tagállamok számára, hogy fellebbezéskor vagy végrehajtáskor a korábban megítélt költségmentességet felülvizsgálják (ahogyan az időfelosztásos elv²⁹ szerint történik) így a széles értelemben vett polgári per teljes időtartama alatt³⁰ a költségmentességek igénybe vehetőek, bár a felülvizsgálat lehetőségét az irányelv nem is zárja ki [JsIe 9. cikk. (4) bek.].

A végrehajtási eljárásban költségmentesség nyújtható közokiratok végrehajtásához is (1. JsIe 11. cikk, illetve az Európai Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendelete a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról). Amennyiben a bírósági határozat végrehajtása vagy elismerése más államban történik, a bíróság székhelye szerinti tagállam az elismerés vagy végrehajtás helye szerinti költségmentességet biztosítja [JsIe 9. cikk. (2) bek.].

2.2.3. A költségmentesség korlátozása, elutasítása és visszarendelése

Tekintettel költségmentességek áthárítása terén eltérő tagállami gyakorlatra, a JsIe 3. cikk. (4) bek. explicit módon ezt megengedi. A kevésbé részletes szabályozás gyakorlatban ahhoz vezetett, hogy az ilyen hozzájárulást megkövetelő egyes államokban (pl. Egyesült Királyság, Hollandia, Svédország) ennek mértéke és számítási módja merőben eltér.³¹

A költségmentességi iránti kérelem elutasítására a JsIe lehetőséget ad amennyiben az eljárás célja a felek személyes meghallgatása [JsIe 3. cikk. (3) bek.], például a méltányosság alapján határozó 'békebíróságok' előtt, vagy ha a fél számára más támogatási mechanizmus (pl. perbizottság) hozzáférhető (JsIe 4. cikk. 5. bek.).

További elutasítási lehetőségek is állnak a tagállamok rendelkezésére (JsIe 6. cikk.): 1. a nyilvánvalóan megalapozatlannak tűnő keresetek esetén,³² 2. per előtti tanácsadás felajánlása esetén, ha a hatékony jogérvényesítés biztosított, 3.

²⁸ Uo. 346.

²⁹ KIRÁLY (2012) i. m. 104.

³⁰ KENGYEL–HARSÁGI i. m. 342–343.

³¹ KIRÁLY (2009) i. m. 126.

³² MOLNÁR i. m. 465.

ha az ügy fontossága a kérelmező számára ezt nem indokolja, illetve 4. az ügy természetét figyelembe véve amennyiben a kérelmező jó hírnévhez való jogának sérelme miatt követel kártérítést, de vagyoni kárt nem szenvedett, vagy a jogvita *közvetlenül* a kérelmező szakmájából, vagy önálló vállalkozói tevékenységéből eredő követelést érint.

A költségmentesség visszarendelésének a Jsle [3. cikk. (5) bek.] két lehetőségét teremti meg: 1. amennyiben a kedvezményben részesült pénzügyi helyezte lényeges javulást mutat vagy 2. a költségmentességet nyújtó határozat „[...] a kedvezményezett által megadott pontatlan információkon alapult.”³³

2.2.4. A jogosultság megállapításának kritériumai

A Jsle 5. cikk. (2) bek. miután kijelöli, hogy a megítélés mindenkor *objektív* kritériumokon kell alapuljon, példalózó jelleggel mint ilyet felsorolja a kérelmező jövedelmét, tőkéjét, családi állapotát illetve az általa eltartott személyek forrásait. Ilyen kritériumok alapján a tagállamok küszöbértékeket szabhatnak meg [Jsle 5. cikk. (3) bek.] melyek megdönthetetlen vélelmet keletkeztetnek a kérelmező alkalmasságáról az eljárási költségek viselésére. A *Santambrogio v. Olaszország* (61945/00) ügyben az EJEB megállapította, hogy mindaddig, míg a jogi segítségnyújtás iránti kérelem nem önkényes kritériumok alapján kerül megítélésre a tisztességes eljáráshoz való jog nem sérül, bár az EJEB a küszöb mértékét is megvizsgálhatja.³⁴

3. A jogi segítségnyújtás Magyarországon

3.1. A jelenlegi magyarországi szabályozás forrásai és kialakulása

Az Európai Bizottság a Jsle átültetésére vonatkozó legfrissebb (2012. február 23-i) munkadokumentuma³⁵ Magyarország esetén a következő jogforrásokat említi, melyek útján a Jsle átültetése megvalósult: 1. a 2003. évi LXXX. tv. a jogi segítségnyújtásról; 2. a 56/2007. (XII. 22.) IRM rendelet a jogi segítségnyújtás igénybevételének részletes szabályairól; 3. az 1952. évi III. törvény a polgári

³³ Vö. MOLNÁR i. m. 461. A szerző tévesen a *rosszhiszeműen* szolgáltatott információkra utal.

³⁴ OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE (2009a) i. m. 209.

³⁵ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2012:0020:FIN:EN:PDF> [letöltés ideje: 2014. április 10.]

perrendtartásról; 4. 322/2010. (XII. 27.) Korm. rendelet a pártfogó felügyelői, jogi segítségnyújtási, áldozatsegítési és kárpótlási feladatokat ellátó szervekről; 5. (anakronisztikusan) az 1949. évi XX. törvény.

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában jelezte, hogy a hatékony jogérvényesítés alapjogi elv, bár nem létezik alkotmányos alanyi jog a költségmentességre, ennek megítélése mérlegelésen alapulhat, ahogyan a jogérvényesítés ingyenessége sem vezethető le az Alkotmányból.³⁶ Mégi, a jogi segítségnyújtáshoz való jog biztosítása pozitív állami kötelezettség,³⁷ melyet az Európa Tanács égisze alatt született számos ajánlás, valamint az európai integráció feltételeként megkövetelt megfelelő színvonalú igazságszolgáltatás iránti igény is alátámasztott.³⁸

A magyarországi jogi segítségnyújtásra vonatkozó szabályrendszer elégtelenségeire először egy 1996. évi ombudszmani jelentés hívta fel a figyelmet. Az említett időszakban, polgári ügyekben a jogi segítségnyújtás a bírósági szakaszra korlátozódott, közigazgatási ügyekben pedig nem létezett.³⁹ A reform 'nép ügyvédje' program meghirdetésével vette kezdetét, 2002 szeptemberében, melynek 'alaptéziseit' 1172/2002 (X. 10.) Korm. határozat tartalmazta, a már megalkotott JsIe figyelembevételével, és melyet a 2203/2003 (IX. 4.) Korm. határozatban közzétett koncepció fejlesztett tovább. Ez már tartalmazta a 2003. évi LXXX. tv. (Jst.) egyik újítását is, a jogi segítségnyújtás külön közigazgatási szervhez telepítését.⁴⁰ A Jst. által megteremtett adminisztratív struktúra⁴¹ utóbb számos átszervezés után nyerte el jelenlegi formáját.⁴²

3.2. A jogi segítségnyújtás szabályozása a polgári perrendtartásban

Az 1952. évi III. tv. 84. §-tól 88. §-ig terjedően rendelkezik a polgári per *folymán* érvényesülő költségkedvezményekről, kiegészülve a 6/1986 (VI. 26) IM rendelet (a költségmentesség alkalmazásáról a bírósági eljárásban – Kmr.) és az 1990. évi XCIII. tv. (illetéktörvény – Itv.) szabályaival. Ezek értelmében a polgári per

³⁶ KIRÁLY (2012) i. m. 145.

³⁷ GYEKICZKY Tamás – KORMOS Erzsébet – KÖBLÖS Adél – MOLNÁR Judit – NAGY Adrienn – WALLACHER Lajos – WOPERA ZSUZSA: *Az Európai Unió polgári eljárásjoga*. Budapest, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2007. 195. (A továbbiakban GYEKICZKY et al.)

³⁸ KIRÁLY (2012) i. m. 146.

³⁹ PARDAVI Márta – KÁDÁR András: The Hungarian Legal Aid System. In: PUBLIC INTEREST LAW INSTITUTE (szerk.): *Making Legal Aid a Reality: A Resource Book for Policy Makers and Civil Society*. Budapest, Public Interest Law Institute, 2009. 139.

⁴⁰ KIRÁLY (2012) i. m. 148–149.

⁴¹ PARDAVI–KÁDÁR i. m. 143.

⁴² KIRÁLY (2012) i. m. 150.

folyamán (a védelemmel nem kapcsolatos) költségek esetében a jogkeresők teljes vagy részleges költségmentességet, teljes vagy részeleges illetékmentességet, részleges költség-, illetve illetékmentesség mellett, vagy ezek hiányában illeték- és költségfeljegyzési jogot nyerhetnek a bíróság határozata alapján. Tekintettel arra, hogy a JsIe csupán az első típusú (személyes) költségmentesség szabályozását tartalmazza ezért a tárgyi költségmentességek magyarországi szabályozásának elemzését a következőkben mellőzzük.

A költségmentesség személyes rászorultsági feltételeit [Pp. 84. § (1) bek. – a „(...) jövedelmi és vagyoni viszonyai folytán a perköltséget fedezni nem tudja (...)”] a Kmr. pontosításával a jogalkotó az alábbiak szerint határozta meg: 1. ha a természetes személy jövedelme nem haladja meg a minimális öregségi nyugdíjat; 2. szokásos életszükségleti tárgyakon kívül mással nem rendelkezik és a tartására kötelezett személy vele azonos helyzetben van, 3. ha a kérelmező aktív korúak ellátására jogosult vagy ilyen jogosulttal közeli hozzátartozójával él egy háztartásban illetve 4. ha egyéb okok miatt létfenntartása veszélyeztetett amennyiben az eljárás költségeit maga kellene fedezze a bíróság szerint.

Természetesen a segítségnyújtás csupán abban az esetben merül fel, mikor a *természetes* személy nem esik valamely kizárási esetbe. Ezek két csoportja ismert aszerint, hogy a kérelmező személyét vagy az ügy tárgyát érintik. A kérelmező személyi okból kizárható ha: 1. ezt külön jogszabály előírja [Pp. 84. § (2) bek. I. fordulat], 2. amennyiben a személy „(...) perlekedése rosszhiszeműnek vagy már előre teljesen eredménytelennek látszik (...)” [Pp. 85 § (3) bek. I. fordulat] és 3. amennyiben a kérelmező engedményesként lép fel, és a jog átengedése valószínűsíthetően a kedvezmény megszerzését célozta [Pp. 85. § (3) bek. II. fordulat].⁴³ A feltételek áttekintéséből kitűnik, hogy a magyarországi szabályozás problematikusnak mondható a JsIe normáival való összehasonlításban. A Pp. 84. § (2) bek. I. fordulatának szövege (bár kiállta az alkotmányosság próbáját),⁴⁴ a ‘teljesen eredménytelennek’ látszó keresetet megfogalmazó felet zárja ki. E kifejezés eltér a JsIe 6. cikk. (1) bekezdésében alkalmazott ‘nyilvánvalóan megalapozatlannak tűnő keresettől’. Egy kereset *eredményességének* firtatása ugyanis nem azonos ennek látszólagos megalapozottsága vizsgálatával, az előbbi feltételez a per végkimenetére utaló spekulációt,⁴⁵ az utóbbi viszont nem. Emiatt elképzel-

⁴³ Uo. 153–154.

⁴⁴ Uo. 156.

⁴⁵ L. a Kúria Knk.IV.37.249/2013/2 sz. határozatát. <http://kuria-birosag.hu/hu/nepszavugy/knkiv3724920132-szamu-hatarozat> [letöltés ideje: 2014. április 10.]

hető, hogy külföldi peres fél esetén az irányelvbe foglalt szabály közvetlen alkalmazására kerülhet sor a magyarországi szövegezéssel szemben.

A Pp. 84. § (2) bek. II. mondat a (JsIe tartalmával összeegyeztethetően) a *részleges költségmentességet* határozza meg főszabályként, a teljes költségmentesség kizárólag kivételes lehet. Mindkét esetben a költségmentesség részben vagy egészben mentesíti a felet az eljárással kapcsolatos illetékek és költségek megelőlegezése, megfizetése, és a velük kapcsolatos perköltség-biztosíték beszolgáltatása alól, szükség esetén pártfogó ügyvéd kijelölésével anélkül, hogy érintené az ellenfél jogait perköltségeinek megtérítésére pernyerés esetén. A részleges költségmentesség mellett a kedvezményezett megilleti a költségek további részére ezek feljegyzésének joga [Pp. 84. § (3) bek. II.], bár a költségfeljegyzés különálló kedvezményként is nyújtható. A JsIe 3. cikk. (2) bek. b) pontjának értelmében a költségfeljegyzési jog ‘könnyítésnek’ minősítendő ezért megfelel az irányelvi minimum-kritériumoknak.

Az illetékmentesség a harmadik, a magyar jog által elismert költségmentesség a polgári per folyamán mely kivételesen kizárólag jogi személyek vagy jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok vagy gazdálkodó szervezetek által kérelmezhető, akik számára a költségmentesség nem hozzáférhető⁴⁶ ezért nem képezi további elemzés tárgyát.

3.3. A jogi segítségnyújtás szabályozása a 2003. évi LXXX. sz. törvényben

A Jst. elfogadásának kinyilvánított célja volt a küszöbön álló Európai Unió csatlakozás időszakában, az ehhez szükséges igazságügyi együttműködés jogi ‘infrastruktúrájának’ biztosítása. Éppen emiatt a jogalkotó a már hatályos 2003/8/EK irányelv ismeretében és tudatos szem előtt tartásával igyekezett a reformot megvalósítani.⁴⁷ E törekvés látható a Jst. szerkezetében mely a JsIe felépítéséhez hasonló és a jogi segítségnyújtás következő formáinak⁴⁸ biztosítására vonatkozik: 1. bírósági eljárásokkal össze nem függő peren kívüli segítségnyújtás (pl. okiratszerkesztés), 2. per megelőzésére, illetve előkészítésére vonatkozó segítségnyújtás (pl. közvetítői eljárás vagy rendkívüli perorvoslatok gyakorlása), 3. polgári és büntető peres és polgári nemperes eljárásokkal kapcsolatos segítségnyújtás és 4. a bírósági végrehajtás szakaszában biztosított segít-

⁴⁶ KIRÁLY (2012) i. m. 166.

⁴⁷ GYEKICZKY et al. i. m. 195.

⁴⁸ PARDAVI–KÁDÁR i. m. 143. KIRÁLY (2012) i. m. 171.

segényújtás. Ezek állhatnak a már ismertetett költségvállalás, költségmegelő-
lekezés és költségfeljegyzés mellett (peren kívül) jogi segítő, és (perben) párt-
fogó ügyvéd kijelölésével.⁴⁹

A támogatás igénybevételének feltétele, hogy az eljárás magyarországi bíróság
vagy hatóság előtt kerüljön lefolytatásra, illetve a jogvita tárgya Magyarországon
található legyen, de ez olyankor is biztosítható, ha az eljárás külföldi illetékes-
ségű *bíróság* előtt zajlik amennyiben a kérelmező Magyarországon állandó lakó-
hellyel vagy jogszerű tartózkodási hellyel rendelkezik [Jst. 3. cikk. (2) bek.].

A kérelmező személyében a Jst. értelmében teljesítendő egyes rászorultsági
feltételek eltérnek a Pp. által előírtaktól, bár ez esetben is a nyugdíjminimum
áll a viszonyítás alapjánál. A Jst. értelmében rászorulóknak minősülnek azon
személyek, melyek 1. havi nettó jövedelme alacsonyabb az országos nyugdíj-
minimumnál és vagyonnal nem rendelkeznek, 2. egyedülálló és vagyontalan
személyek esetén ezek havi nettó jövedelme nem haladja meg e nyugdíjminimum
150%-át, 3. a kérelmező rászorult mint aktív korú szociális ellátott vagy ilyen
ellátott közeli hozzátartozóval él közös háztartásban, közellátásban részesült,
menekült, menedékes vagy más a törvényben felsorolt hasonló rászorultsági
vélelmet keletkeztető helyzetben található (például honosítási eljárásban részt-
vevő magyar felmenővel rendelkező idegen állampolgár, aki az eljárással kapcsolo-
latos ügyben fél).

A Jst. által előírt jogi segítségnyújtás a Pp. által meghatározott rendszerrel
ellentétben a szó szoros értelmében ‘segítségnyújtási’ tevékenységet biztosít
ennek költségei állami átvállalásával vagy megelőlegezésével természetes szemé-
lyek és, kiemelten közhasznú szervezetek vagy munkavállalói érdekképviseltek
számára erre szakosított jogi segítségnyújtók (ideértve egyetemi jogi klinikák
is) és pártfogó ügyvédek által. Előbbi lehetőség a magyarországi rendszer egyik
leginkább elismert jellemzője.⁵⁰ Mindennek ellenére a vonatkozó irodalom bővel-
kedik kritikákban, melyek közül a legjelentősebb a bonyolult és átfedésektől
gyakran nem mentes rendszer.⁵¹ Ennek ellenére a JsIe és a Pp., valamint Jst.
által biztosított jogi segítségnyújtás között a szakirodalom nem észlelt komoly
disszonanciát.

⁴⁹ KIRÁLY (2012) i. m. 179–181.

⁵⁰ PARDAVI–KÁDÁR i. m. 143–144.

⁵¹ KIRÁLY (2012) i. m. 190.

4. A 2003/8/EK irányelvet ért kritikák és az irányelv jövője

4.1. A szakirodalomban felvetődött kritikák

Marcel Storme már fentebb említett kritikája mellett, mely az irányelvnek nem tulajdonít kellően markáns újításokat, a szakirodalom a szabályozás tökéletesítésére további megjegyzéseket is megfogalmazott. Így a Jsle szabályozatlanul hagyja azokat a lehetséges helyzeteket mikor két tagállam párhuzamos költségviselése merül fel.⁵² Megoldatlan kérdés a segítségnyújtás minőségbiztosítása is,⁵³ melyre az irányelv nem tartalmaz minimumszabályokat, és melynek kérdése elválaszthatatlan a jogi segítségnyújtók és pártfogó ügyvédek javadalmasításának javításától.⁵⁴ Az egyik legégetőbb kérdés (melyet a Jst. példásan rendez) a harmadik országból származó illegális bevándorlók jogi segítséghez juttatása, melyre minden tagállamban különálló szabályozás érvényesül, a kiutasítás kivételével mely a 2008/115/EK irányelv alá tartozik.⁵⁵ A jogi személyek általános kiesése a Jsle hatálya alól ez irányú szándék ellenére már az irányelv megalkotásakor szintén aggályosnak mondható, különösen, ami a kis- és középvállalkozásokat illeti.⁵⁶ Legesújtóbb vélekedéseket azonban a Jsle minimalista megközelítése váltott ki, amiért egyes szerzők e jogharmonizációs eszközre egyenesen a 'vajúdtak a hegyek és egereket szültek' szólásmondás tanulságát vonták le.⁵⁷

4.2. Az Európai Bizottság jelentése és az Európai Parlament állásfoglalása

Az Európai Bizottság a 2010-es Stockholmi Programnak megfelelően, a korábbi Albert-jelentés alapján⁵⁸ 2012. február 23-án elfogadta a COM (2012) 71 final sz.

⁵² KENGYEL–HARSÁGI i. m. 346.

⁵³ Nadejda HRIPTIEVSCHI: Regional Overview. In: PUBLIC INTEREST LAW INSTITUTE (szerk.): *Making Legal Aid a Reality: A Resource Book for Policy Makers and Civil Society*. Budapest, Public Interest Law Institute, 2009. 90. KIRÁLY (2012) i. m. 113.

⁵⁴ PARDAVI–KÁDÁR i. m. 144. HRIPTIEVSCHI i. m. 89.

⁵⁵ VÁRADI Ágnes: Facilitating the Persecution of Rights in the European Union. In: LÓRINCZ András (szerk.): *Prospects for the European Union: Borderless Europe?* Budapest, Institute for Cultural Relations Policy, 2014. 165.

⁵⁶ VÁRADI i. m. 163.

⁵⁷ KIRÁLY (2012) i. m. 113.

⁵⁸ Uo. 99.

jelentést,⁵⁹ melyben elemzésre került a JsIe alkalmazásának első szűk évtizede. A jelentés tartalmából levonható fő következtetés az általános érdektelenség az irányelvvel kapcsolatban. Sokatmondó statisztikai adat, hogy Magyarországról 2005 és 2009 között átlagban 5 jogi segítségnyújtás iránti kérelem került továbbításra más tagállamokba és fogadásra szintén azonos számú. A legfőbb kritika az irányelv propagáltságát érinti ugyanis az Eurobarométer különleges felmérése szerint előnyeit az összlakosság 12%-a ismeri, míg az ügyvédek csupán 30%-a.

A jelentés megállapítja továbbá, hogy az ügy fontosságát a kérelmező számára a tagállamok egymástól eltérően értelmezik, és egyes tagállamokban, így Magyarországon sem biztosított minden, a hatálya alá tartozó esetben a peren kívüli jogi segítségnyújtás annak ellenére, hogy egyetlen tagállam ellen sem indult bizottsági eljárás az átültetés elmulasztása miatt. A jelentés megismétli a szakirodalomban is felmerült kérdéseket, ami tagállamok párhuzamos jogsegély-nyújtási kötelezettsége esetén felmerülő ‘munkamegosztást’ illeti.

A bizottság jelentésében javaslatot tett a költségmentesség megítélésére szóló kritériumrendszer irányelvi összehangolására (közös objektív kritériumok kidolgozására, vagy a kérelmező lakóhelyén érvényes kritériumok alkalmazására a segítséget nyújtó tagállam által, vagy pedig a tagállamok küszöbértékeinek kölcsönös elismerése formájában) és a jogi segítségnyújtási kérelem fenntartásával járó (pillanatnyilag nem fedezett) útiköltségek irányelvbe foglalására is.

A Bizottság jelentése alapján az Európai Parlament 2013. június 11-i állásfoglalásában⁶⁰ felhívta a Bizottságot a JsIe hatékonyabb propagálására, a segítségnyújtáshoz való hozzáférés javítására például európai szintű névjegyzékek létrehozásával a jogi segítségnyújtásban részt vevők számára, a segítségnyújtás alternatív (pl. civil szervezeti) formáinak ösztönzésére (‘magyar mintára’) és az 1980. évi hágai egyezmény minden tagállam általi ratifikálásának előmozdítására.

5. Az Európai Bíróság gyakorlata – a DEB (C-297/09) ügy

A Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft GmbH (DEB) ügy⁶¹ képezi az Európai Bíróság egyetlen döntvényét, mely közvetlenül a JsIe tartalmát

⁵⁹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0071:FIN:HU:PDF> [letöltés ideje: 2014. április 10.]

⁶⁰ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0240+0+DOC+XML+V0//HU> [letöltés ideje: 2014. április 10.]

⁶¹ Johanna ENGSTRÖM: The Principle of Effective Judicial Protection after the Lisbon Treaty. *Review of European Administrative Law*, 2011, 2. 54–55.

érinti. Az ügyben született előzetes döntéshozatali határozatban a Bíróság megállapította, hogy az Alapjogi Charta 47. cikk. 3. bek. szövegezése (a jogi segítségnyújtásról) egymagában nem ellentétes ennek kiterjesztésével jogi személyekre, különösen mivel a jogi segítségnyújtás a jogok hatékony érvényesítésének (a bírósághoz fordulás lehetőségének) egyik előfeltétele lehet, melyet a Charta jogi személyek számára is garantál. A Bíróság továbbá megállapította,⁶² hogy a JsIe kizárólagosan természetes személyekre kiterjedő hatálya nem keletkeztet általános jogelvet ebben az értelemben, és az EJEB gyakorlatával való konzisztens értelmezés⁶³ is megköveteli, hogy a hatékony jogérvényesítés elve érvényesüljön az ügyben, annak figyelembevételével mennyiben hat ki a kérelmező helyzetére a segítségnyújtás esetleges megtagadása.

Összegezve az Európai Bíróság megteremtette annak lehetőségét, hogy jogi személyek, amennyiben jogaik hatékony érvényesítése ezt eseti alapon megkívánja, a természetes személyekhez hasonló módon részesüljenek jogi segítségnyújtásban.

6. Következtetések

A JsIe keletkezésének, tartalmának és magyarországi implementációjának elemzéséből megállapíthatjuk, hogy sajnálatos módon a modernizáló (*spillover*) hatástól eltekintve, melyet magyar jogra gyakorolt, az irányelv egyes hiányosságai még kiküszöbölésre várnak. A szakirodalom és az Európai Bizottság egyaránt azonosítottak olyan tényezőket, melyek idővel szinte kötelezően az irányelv átdolgozását kell hogy előidézzék. Az Európai Bíróság lassan négyéves határozata a DEB-ügyben, mely a hatékony jogérvényesítés elvének alapján jogi személyek számára is lehetővé tenné bizonyos körülmények között a jogi segítségnyújtást, gyakorolhatja talán a legmarkánsabb hatást az irányelvbe foglalt szabályok – és a magyarországi szabályozás – jövőbeli alakulására is.

⁶² ENGSTRÖM i. m. 59.

⁶³ VÁRADI i. m. 167.

A SZOKÁSOS TARTÓZKODÁSI HELY, MINT AZ UNIÓS CSALÁDJOGI ÜGYEK FŐ KAPCSOLÓELVE

A gyermek szokásos tartózkodási helyére vonatkozó szabályok

TÓTH BARBARA
doktoranda (ME ÁJK)

1. Bevezetés

A szokásos tartózkodási hely fogalmának rendkívüli jelentősége van az Európai Unióban. Igaz ez a határon átnyúló családjogi jogvitákat szabályozó uniós rendeletekre is, nevezetesen az új Brüsszel-II.,¹ a Róma III.² és a tartási rendeletre,³ valamint a házassági vagyoni jogi, és a bejegyzett élettársi kapcsolat vagyoni jogi hatásaival foglalkozó rendeletjavaslatokra⁴ is. Ezek a rendeletek ugyanis a joghatóság, illetve az alkalmazandó jog kapcsán elsődleges kapcsolóelvként határozzák meg a felek szokásos tartózkodási helyét.

Az uniós szabályok mellett a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia keretén belül megalkotott egyezményeknek, illetve jegyzőkönyveknek is van családjogi vonatkozása. Jelentőségük ebben a témában abból adódik, hogy az Unió innen vette át a szokásos tartózkodási hely, mint fő kapcsolóelv alkalmaz-

---

¹ 2201/2003/EK tanácsi rendelet a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről.

² 1259/2010/EU tanácsi rendelet a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területtén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról. (2010. december 20.)

³ 4/2009/EK tanácsi rendelet a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről. (2008. december 18.)

⁴ A Tanács rendelete a házassági vagyoni jogi rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (COM/2011/126), és a Tanács rendelete a bejegyzett élettársi közösségek vagyoni jogi hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról. (COM/2011/127)

zását. Ennek pedig az volt az oka, hogy állampolgárság és domicile, mint kapcsolóelv szembenállása jelentősen megnehezítette a nemzetközi magánjog egységesítését. Ennek a problémának a kompromisszumos megoldása a szokásos tartózkodási hely, mint fő joghatósági kapcsolóelv alkalmazása.

Fontos azonban megjegyeznünk, hogy mindezedig egyetlen családjogi tárgyú rendelet és egyetlen Hágai Egyezmény sem határozta meg, hogy pontosan mit is értünk a szokásos tartózkodási hely fogalma alatt, és nem utalnak vissza a tagállamok nemzeti jogára sem. Általában elmondható tehát, hogy a fogalmat minden esetben az adott rendelet, egyezmény céljaira, rendelkezéseire tekintettel autonóm módon kell értelmezni.⁵ Igaz, hogy a Bíróság ítéletei fontos támpontokat nyújtanak a kérdés eldöntésében, hozzá kell tenni azonban, hogy ezek a támpontok jelentősen eltérnek attól függően, hogy házassági, házassági vagyoni jogi, tartási vagy szülői felelősséggel kapcsolatos perekről van-e szó. Ez nem meglepő, hiszen egy felnőtt ember maga határozza meg, hogy hol kíván szokásos tartózkodási helyet létesíteni, míg egy gyermek nagyban függ az őt nevelő szülőktől vagy más személyektől. Továbbá a szokásos tartózkodási helyet megalapozó körülmények mérlegelésében jelentős eltérések mutatkoznak a gyermek életkorára tekintettel is.

Jelen tanulmány keretében a terjedelmi korlátok miatt csak a gyermek szokásos tartózkodási helyét megalapozó körülmények értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatos problémákat fogom bemutatni az egyes normákhoz fűzött kommentárok, a kapcsolódó szakirodalom valamint a Bíróság esetjogának ismertetésével.

2. A szokásos tartózkodási hely értelmezése a szülői felelősséggel kapcsolatos ügyekben

A gyermek tartózkodási helyének szempontjából két fogalom lényeges. Az első a gyermek szokásos tartózkodási helyének meghatározása a Hágai Egyezmény és az új Brüsszel-II. rendelet alkalmazásában. A szokásos tartózkodási hely arra a helyre utal, ahol a gyermek általában véve él, melyhez olyan kapcsolatok fűzik, mint a barátok, ifjúsági csoportok, sport klubok stb. és ahova iskolába jár.

Másodszer, a tartózkodási hely a szülő (vagy a gyám) lakhelyéhez igazodik, akivel a gyermek többnyire együtt él. Ebben a megközelítésben néha az elsőd-

⁵ Ld. WOPERA Zsuzsa(2013a): Az európai családjog érvényesülésének kritikus pontjai. *Családi Jog*, XI. évf., 2013/3. és WOPERA Zsuzsa(2013b): A szokásos tartózkodási hely meghatározásának kritériumai a határon átnyúló házassági és szülői felelősséggel kapcsolatos ügyekben. *Európai Jog*, 2013/2. 1.

leges és másodlagos tartózkodási helyre utalunk. Ez a terminológia jelzi, hogy a gyermeknek mindkét szülőjével kapcsolatot tart fenn, és mindkettőjükkel együtt él, csak nem ugyanolyan mértékben, a hét nagy részében az egyik szülővel, hétvégén pedig a másikkal van.⁶

Az új Brüsszel-II. rendelet szerint a szülői felelősséggel kapcsolatos ügyekben annak a tagállamnak a bíróságai fognak eljárni, amelyben a gyermek eljárás megindításának időpontjában szokásos tartózkodási hellyel rendelkezik. Ez a hely kell hogy legyen a gyermek tényleges életvitelének központja. A gyakorlatban ezt nem lehet mindig egyértelműen meghatározni. A kérdés főként ott vetődik fel, ahol a családok költözködnek, különösen a családi konfliktusok idején.⁷ Ennek megállapítása során olyan szempontokat kell figyelembe venni, mint például az iskolába járás, a nyelvismeret, társadalmi beilleszkedés, kötődések, stb. Mivel a gyermeket érintő kérdésekben mindig a gyermek mindenképp felett álló érdekét kell figyelembe venni, ezért ésszerűnek tűnik, hogy annak az államnak a bírósága döntsön a gyermeket érintő kérdésekről, amelyhez a gyermek a legszorosabban kötődik. Így a legvalószínűbb, hogy a bíróság a gyermek érdekeit leginkább figyelembe vevő, megalapozott ítéletet hozzon.

Fontos kihangsúlyozni, hogy a szokásos tartózkodási helynek a kérelem benyújtásának idején már fent kell állnia. Ha az eljárás folyamán megváltozik a gyermek szokásos tartózkodási helye, az önmagában joghatósági változást nem eredményez. Ez egy teljesen ésszerű megoldás, hiszen ez szolgálja legjobban a jogbiztonság és a kiszámíthatóság követelményét. Hozzá kell tennünk azonban, hogy az áttételre sor kerülhet a fent említett okra hivatkozással (ld. később).⁸

A gyermek családi helyzetét illetően alapvető fontosságú azoknak a személyeknek a szokásos tartózkodási helye, akikkel a gyermek együtt lakik (szülők, testvérek, nagyszülők stb.), illetve akikkel állandó kapcsolatot tart fenn (rokonok). Társadalmi kötődésénél pedig azt kell megvizsgálni, hogy hova jár iskolába, hol laknak a barátai, milyen szabadidős tevékenységeket végez, illetve azt hogy milyen nyelvet beszél.

A rendelet nem határozza meg, hogy pontosan mit is ért a gyermek szokásos tartózkodási helye alatt, azonban az Európai Bíróság „A” felperes ügyben hozott

⁶ Carola RICCI: Habitual residence as a ground of jurisdiction in matrimonial disputes, from Brussels II-bis to Rome III. In: Alberto MALATESTA – Stefania BARJATTI – Fausto POCAR (ed): *The External Dimension of EC Private International Law in Family and Succession Matters*. Padova, Cedam, 2008, 20.

⁷ RICCI i. m. 21.

⁸ WOPERA ZSUZSA: *Az európai családjog kézikönyve*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2012. 78.

ítéletében részletesen elemezte ezt a fogalmat.⁹ Különös bonyolultságot okoz az ügyben, hogy nem lehet egyértelműen beazonosítani a megkeresés időpontját, ugyanis ebben az esetben a hatóságok hivatalból indították meg az eljárást. A Bíróság megállapította, hogy az Unió jogának más jogterületein használatos szokásos tartózkodási hely fogalmával kapcsolatban kialakított ítélkezési gyakorlat nem ültethető át közvetlenül a gyermek szokásos tartózkodási helyének értelmezésére.¹⁰ Ennek oka, hogy a gyermek nem saját akaratából dönt a szokásos tartózkodási helyét illetően, hiszen ezt a szülők határozzák meg a felügyeleti joguk keretében.¹¹

Ugyanebben a kérdésben, már az ítélet kihirdetése előtt Juliane Kokott főtanácsnok a 2009. január 29-én ismertetett indítványa, számos problémára felhívta a figyelmet. Indítványában megvizsgálta rendelet kapcsolatát több, a témába vágó multilaterális egyezményrel is,¹² ám arra a megállapításra jutott, hogy ez egyezmények egyike sem tartalmazza a szokásos tartózkodási hely definícióját.

⁹ A Bíróság (harmadik tanács) 2009. április 2-i ítélete [a Korkein hallinto-oikeus (Finnország) előzetes döntéshozatal iránti kérelme] C-523/07. sz. ügy HL C 141. 2009.06.20. Az ügy tényállása röviden a következő: 2001 decemberében C, D, és E gyermekek édesanyjukkal, A-val és mostohaapjukkal, F-fel együtt Finnországból Svédországba települtek át. D-t és E-t korábban Finnországban állami gondozásba vették, melyet a mostohaapa erőszakos viselkedése indokolt. Ezt később megszüntették. 2005 nyarán a család visszatért Finnországba, hogy a szünetet ott töltsék. Végül azonban mégiscsak Finnországban maradtak, ahol különböző campingekben laktak, és a gyerekek nem jártak iskolába sem. Októberben egy finn város szociális szerveinél lakást igényeltek. A finn szociális bizottság egy 1983-as törvény alapján a gyermekeket november 16-án azonnali állami gondozásba vette és befogadó családnál helyezte el, mivel a gyermekeket magukra hagyták. A szülők a határozat hatályon kívül helyezését kérték, a szociális bizottság azonban ezt a kérelmüket elutasította, és elrendelte a gyermekek hivatásos befogadó otthonban történő elhelyezését. Ezek után az anya keresetet nyújtott be egy finn bírósághoz, és a határozatok hatályon kívül helyezését, valamint és a gyermekek feletti szülői felügyeleti jogának visszaállítását kérte. Azzal érvelt, hogy amikor novemberben visszatment a gyermekek mostohaapjával Svédországba, a gyermekeket a férfi nővérére bízták. 2006. október 25-én a bíróság elutasította a kérelmet és helyben hagyta a határozatokat. Indoklásában kiemelte, hogy a szociális bizottság hatáskörén belül járt el, és megjegyezte, hogy a gyerekek életkörülményei súlyosan veszélyeztették testi-lelki egészségüket és fejlődésüket. A finn hatóságok joghatóságának hiányára történő hivatkozással a fellebbezést nyújtott be a finn legfelsőbb közigazgatási bírósághoz. Indoklásában előadta, hogy a gyerekek svéd állampolgárok és állandó lakhelyük is Svédországban van. Az ügy ezért a svéd bíróságok joghatósága alá tartozik. A finn bíróság felfüggesztette az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjesztette az Európai Bíróság elé: Hogyan kell közösségi jogi szempontból értelmezni a szokásos tartózkodási hely fogalmát, különösen, ha a gyermek állandó lakóhelye az egyik tagállamban található, azonban egy másik tagállamban tartózkodik, és ott vándorló életmódot folytat?

¹⁰ WOPERA (2012a) i. m. 80.

¹¹ WOPERA (2013b) i. m. 2.

¹² 1996. október 19-i Hágai Egyezmény a szülői felelősség tekintetében és a gyermek védelme érdekében elrendelhető intézkedésekre vonatkozó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról;

Hozzátette, hogy szándékosan kerülték a fogalom meghatározását, mégpedig azért, hogy lehetővé tegyék a bíróságok számára az ügyek egyedi körülményeinek megfelelő mérlegelését.

A Főtanácsnok asszony úgy gondolja, hogy a fogalom értelmezése kapcsán elsősorban a szokásos jelzőből kell kiindulni, ami egyfajta állandóságot, tartóságot és rendszerességet sugároz. Azaz a tartózkodásnak el kell érnie egy bizonyos időtartamot, de nem kell, hogy ez az időtartam megszakítás nélküli legyen.¹³ Kiemeli, hogy a definíció jelentését pontosítani kell, hiszen az a rendelet több cikkének értelmezése szempontjából is jelentős.

Tekintettel kell lenni továbbá a gyermek életkorára is. Az ehhez kapcsolódó szempontokat a Bíróság a Barbara Mercredi k. Richard Chaffe C-497/10. PPU. sz. ügyben állapította meg az alábbiak szerint. Ezúton is hangsúlyozta a Bíróság, hogy a tartózkodás idejének el kell érnie egy bizonyos időtartamot. Ezt az időtartamot a rendelet azonban nem írja elő. A szokásos tartózkodási hely áthelyezésénél ugyanis mindenekelőtt az érdekelt fél akaratát kell figyelembe venni. Ilyenkor az időtartam csak jelzés értékű, és az eset valamennyi körülményét figyelembe kell venni a szokásos tartózkodási hely megállapítása során. Mint az előbb már említettem, gyermekeke esetén mindenképpen meghatározó a családi környezet a szokásos tartózkodási hely meghatározása szempontjából. Természetesen ez a körülmény eltérő hangsúlyt kap egy csecsemő, egy kisiskolás és egy középiskolás gyermek esetében. Egy csecsemő esetében, mint a Mercredi k. Chaffe ügyben, a szociális és családi környezet szükségszerűen megegyezik az őt eltartós családtag szokásos tartózkodási helyével. Tehát (főszabály szerint) az anya körülményeit kell figyelembe vennie a bíróságnak. Így a Bíróság végső soron a szülő tartózkodási helyének megállapításához adott támpontokat.¹⁴

A CEFL által kidolgozott családjogi alapelvek között is megtalálható a gyermek tartózkodási helyének meghatározása. Itt sem találunk konkrét definíciót, ám a CEFL meghatározza, hogy mely körülményekre kell tekintettel lenni az ítélet meghozatalakor. Főszabály szerint a különélő szülők megállapodnak abban, hogy a gyermek melyikükkel fog lakni, ennek hiányában azonban az illetékes bíróság vagy más hatóság fog a kérdésben dönteni. A határozat megho-

---

1961. október 5-i Hágai Egyezmény a kiskorúak védelmére vonatkozó hatósági jogkörökről és az alkalmazandó jogról;

1980. október 25-i Hágai Egyezmény a gyermekek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól;

1980. május 20-i Európai Egyezmény a gyermek feletti felügyeleti jogot érintő határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a felügyeleti viszonyok helyreállításáról.

¹³ WOPERA (2013b) i. m. 4.

¹⁴ WOPERA (2013b) i. m. 4.

zatal során olyan szempontokra kell tekintettel elenni, mint például a gyermek életkora¹⁵ és véleménye, a szülőknek a megállapodás során tanúsított együttműködési hajlandósága és személyes helyzete, a szülői felügyeletet gyakorló szülő lakóhelyének is a gyermek iskolájának távolsága, a különélő szülővel való kapcsolattartás, stb.¹⁶

2.1. Elsődleges, másodlagos és vagylagos tartózkodási hely

A tendencia, amely alapján a bíróságok az országok többségében megállapítják az elvált szülők gyerekének tartózkodási helyét, az, hogy a gyermek az egyik szülővel marad és jellemzően minden hétvégét a másik szülővel tölti. A kapcsolattartás gyakorisága és tartama természetesen a gyermek életkorától is függ. Amikor a szülők messze lagnak egymástól, vagy eltérő országokban élnek, az előbbi klasszikus rendszert nehéz alkalmazni. Mivel problémás megoldani, hogy a gyermek minden hétvégén átkeljen egy országhatáron, sokkal jobb, ha a gyermek tartósan él az egyik szülővel és vakációk idejét a másik szülővel tölti. Az előbb leírtak alapján az elsődleges tartózkodási hely az a hely, ahol a gyermek idejének java részét tölti. A másodlagos tartózkodási hely az a hely, ahol a gyermek rövidebb ideig tartózkodik. Ez lehet egy fél hét vagy egy hétvége, attól függően, hogy a gyermek iskolaköteles-e.¹⁷

Amióta 2006-ban Belgiumban hatályba lépett egy új törvény, azóta a vagylagos tartózkodási helyet preferálják a bírúk. Ez azt jelenti, hogy a bíró, valamely szülő kérelmére, alaposan megfontolja, hogy a gyermek élhet-e ‘vagylagosan’ az apával és az anyával a válás után. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a gyerek egy hétig az anyával, egy hétig pedig azt apával él. A tartózkodás ideje teljes mértékben egyenlő, és nem lehet megállapítani, hogy melyik a gyermek elsődleges és másodlagos tartózkodási helye. A bíróság természetesen más módon is dönthet a gyermek tartózkodási helyéről, ám ezt minden esetben köteles megindokolni.¹⁸

¹⁵ Észországban pl. 10 éves kortól kéri ki a gyermek véleményét, ld. Jane MAIR – Esin ÖRÜCÜ i. m. 22.

¹⁶ Jane MAIR – Esin ÖRÜCÜ: Juxtaposing Legal Systems and the Principles of European Family Law on Parental Responsibilities. In: *European Family Law Series*. Antwerp–Oxford–Portland, Intersentia, 2010. 310.

¹⁷ RICCI i. m. 21–22.

¹⁸ RICCI i. m. 56.

Franciaországban, Németországban és Hollandiában a vagylagos tartózkodási hely szintén létező jogintézmény, azonban ezekben az országokban ez a rendszer nincs kitüntetett pozícióban.

A vagylagos tartózkodási hely rendszerének számos fontos előnye van. Az első természetesen az, hogy a gyerekeknek lehetősége van egyforma időtartamot tölteni mindkét szülőjével. A gyermek így nem válik egy tárgygyá, amit a válás során ide-oda taszigálnak, és a gyermek kevésbé konfrontálódik a tekintetben, hogy melyik szülőjéhez legyen hűséges. Az, hogy mindkét szülőjével ugyanannyi időt tud tölteni, megnyugtatja a gyereket, és remélhetőleg segít megszüntetni a büntudatát. Sőt mi több, mindkét szülőt bevonja a gyerek iskolai és szabadidejébe, így gyakorlatilag megszűnik az ún. „vasárnapi apuka” képe.¹⁹ Másrészt a rendszert számos kritika érte jogászok és pszichológusok részéről. Egyesek szerint ez a rendszer túl magas követelményeket támaszt a gyerekekkel szemben, hiszen elvárja tőlük, hogy állandóan két otthon között ingázzanak. Ez jelentős szervezési nehézséget is jelent. A gyermeknek gondolnia kell az adott héten használatos iskolai könyveire, sportfelszereléseire, ruháira stb. Ezekre a gyerekekre túl sok teher nehezedik egy olyan társadalomban, ahol a fiatal felnőttek sokkal tovább maradnak a szüleikkel, mint a korábbi generációk (jellemzően 24-25 éves korig.)²⁰

Továbbá, és ez még fontosabb, azoknak a gyerekeknek, akik két helyen élnek, nincs meg a kis saját vackuk, ahova el tudnak vonulni. Nincs meg számukra a kellő biztonság, amelyben békésen felnőhetnek. Azt is mondhatjuk, hogy ez a rendszer nem felel meg a nagyon fiatal gyermekek számára, pl. azok számára, akik még anyatejet kapnak, és úgyszintén nem alkalmas a kamaszok számára, akiket inkább arra kéne biztatni, hogy saját otthont alapítsanak. Következésképpen a vagylagos tartózkodási hely rendszere a gyakorlatban csak egy bizonyos korcsoportnál alkalmazható.

További problémát jelent az is, hogy ez a rendszer nyomás alatt tartja a szülőket, és azt az érzetet kelti bennük, hogy ha nem harcolnak a vagylagos tartózkodásért, akkor ők már nem is jó szülők, pedig lehet, hogy ez a rendszer a gyakorlatban komoly nehézségeket okoz a számukra.

Ahhoz, hogy a vagylagos tartózkodási hely hatékonyan működjön, szükséges a szülők kapcsolattartása, hiszen valójában közösen kell intézkedniük a minden-

¹⁹ RICCI i. m. 56.

²⁰ RICCI i. m. 56.

napos ügyekben.²¹ Véleményem szerint ez a felek megromlott viszonyára tekintettel gyakorlatilag kivitelezhetetlen.

2.2. A gyermek jelenlétére alapozott joghatóság

El kell határolnunk a szokásos tartózkodási helyet a gyermek egyszerű jelenlététől. Ez utóbbi szintén megalapozhatja a bíróság joghatóságát, de csak abban az esetben, ha a gyermek nem rendelkezik igazolt szokásos tartózkodási hellyel.²² Ez a joghatósági ok azonban megszűnik, amint megállapíthatóvá válik, hogy a szokásos tartózkodási hely egy másik tagállamban van.²³ Erre a joghatósági okra a gyermek elhelyezési és kapcsolattartási ügyek bonyolultsága miatt volt szükség. A két joghatósági ok elhatárolásához azonban ki kell alakítani olyan kritériumokat, amelyek alapján egyértelműen megállapítható, hogy adott esetben melyikről is van szó. Olyan tényezőkre kell ezekben az esetekben figyelemmel lenni, amikből arra lehet következtetni, hogy a gyermek jelenléte semmiképpen sem ideiglenes jellegű, és a gyermek tartózkodása együtt jár az új környezetbe való bizonyos fokú beilleszkedéssel.²⁴ Mindig figyelembe kell venni hogy a család mióta tartózkodik az adott tagállamban, hogy mik a költözés körülményei, illetve indokai. A szülők erre vonatkozó akarata pl. abban nyilvánulhat meg, hogy egy másik tagállamban lakást vesznek vagy bérelnek, a hatóságoknál bejelentkeznek, munkát vállalnak stb.²⁵ Véleményem szerint kitűnő példa erre az a felperes ügy, ahol, mint azt korábban leírtam, a család lakást igényelt a finn szociális hatóságtól. Ez egyértelműen arra enged következtetni, hogy a család új szokásos tartózkodási helyet kívánt létesíteni Finnországban. Igaz, hogy a család csak viszonylag rövid ideig tartózkodott Finnországban, és ezalatt az idő alatt is vándorló életmódot folytattak, ami főszabály szerint arra utal, hogy nem ebben az államban van a gyermekek szokásos tartózkodási helye. Fontos a gyerekek állampolgársága, nyelvismerete is, de úgy gondolom, hogy nem ezek az elsődlegesek.

²¹ RICCI i. m. 57.

²² WOPERA (2012) i. m. 13.

²³ Uo. 80.

²⁴ Uo. 83.

²⁵ Uo. 88.

2.3. A gyermek jogellenes elvitele

A jogellenes gyermekelvitellel kapcsolatban kimondja a rendelet, hogy annak a tagállamnak a bírósága dönthet a felügyeleti jogról, ahol a gyermek közvetlenül az elvitele, vagy a visszatartása előtt szokásos tartózkodási hellyel rendelkezett. Tehát magát a jogellenességet nemzeti jogszabályok határozzák meg. Ha maga a szokásos tartózkodási hely vitás, senki nem tudja megállapítani, hogy az eltávolítása jogellenes vagy sem. Ezekben az esetekben fordulhat elő, hogy a különböző államok bíróságai különböző eredményre jutnak a gyermek szokásos tartózkodási helyét illetően és így az ítéletek egymásnak ellentmondanak.²⁶

3. A Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia által megalkotott egyezmények

Mint azt korábban már említettem, a Hágai Konferencia keretei közt megalkotott egyezmények tették először a családjogi tárgyú egyezmények fő kapcsolólévé a felek szokásos tartózkodási helyét. Előnye abban a rugalmasságban rejlik, amit sem a lakóhely, sem az állampolgárság nem tud biztosítani. Ez a rugalmasság az oka annak is, hogy a Konferencia nem is kíván egy egységes szokásos tartózkodási hely fogalmat alkotni.²⁷

A *Hágai Gyermekelviteli Egyezmény*²⁸ minden olyan gyermek vonatkozásában alkalmazandó, akinek a felügyelet vagy láthatás jogának bármiféle megsértését közvetlenül megelőzően az egyik szerződő államban szokásos tartózkodási helye volt, és az elvitel is csak akkor minősül jogellenesnek, ha sérti azon szerződő állam jogrendszere szerint megállapított felügyeleti jogot, amelyben a gyermeknek az elvitelét közvetlenül megelőzően szokásos tartózkodási helye volt. Tehát amíg vitatott, hogy melyik államban van a gyermek szokásos tartózkodási helye, addig az elvitel jogellenességét sem lehet vizsgálni. Ezért is kiemelten fontos a szokásos tartózkodási hely megfelelő értelmezése.²⁹ Az Elisa Perez-Vera által elkészített magyarázó jelentés szerint a szokásos tartózkodási hely fogalmát az Egyezmény pusztán ténykérdésként kezeli, és az Egyezmény szövegét elsősorban az elérni kívánt célnak megfelelő értelmezéssel kell meghatározni.

²⁶ RICCI i. m. 21.

²⁷ WOPERA (2013b) i. m. 43.

²⁸ A Gyermekek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló, Hágában 1980. október 25. napján kelt szerződés (1986. évi 14. tvr.)

²⁹ WOPERA i. m. 43.

Fontos, hogy a tartózkodásnak nem kell jogszerűnek lennie, és nem kell folyamatosnak lennie. Ebben az esetben is a szokásos jelzőből tudunk kiindulni, és itt is figyelembe kell venni a tartózkodás időtartamát és folyamatosságát, valamint egyéb személyes és szakmai jellegű tényeket. Fennállásának az önkéntesség és a szándék nem feltétele.³⁰

A *Hágai Gyermekvédelmi Egyezmény*³¹ sokkal szélesebb kört ölel fel, mint a hágai gyermekelviteli, és ki is egészíti azt. Meghatározza a joghatóságot, alkalmazandó jogot, a gyermekek védelmére vonatkozó határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályokat.³² Joghatósági szabályai értelmében annak a Szerződő Államnak van joghatósága a gyermek személyének és vagyonának védelmére irányuló intézkedések meghozatalára, amelyben a gyermek mindenkor szokásos tartózkodási helye található, akkor is, ha épp nincs abban az országban, mert pl. onnan jogtalanul elvitték.³³ A szokásos tartózkodási hely megváltozása azonban felvet bizonyos kérdéseket. Mi a teendő, ha a gyermek szokásos tartózkodási helye olyan időpontban változik meg, amikor már a korábbi tartózkodási helye szerinti bíróság előtt intézkedés iránti kérelmet terjesztettek elő a gyermek érdekében? Ilyenkor két lehetőség adódik: a korábbi bíróság megtartja joghatóságát, vagy a szokásos tartózkodási hely megváltozás ipso iure magával hozza a joghatóság automatikus átszállását. Látható az Egyezmény szövegéből, hogy ugyanazt a megoldást követi, mint az új Brüsszel-II. rendelet. A házassági ügyek joghatóságának kiterjesztését illetően azonban eltérő a szabályozás, hiszen az Egyezményben ez a joghatóság vagylagos, nem pedig kizárólagos. Az alkalmazandó jog tekintetében is eltér az Egyezmény a rendelttől, hiszen itt a *lex fori*-t jelöli meg alkalmazandó jogként. Azért alkalmazza ezt a megoldást, mert a gyermek szokásos tartózkodási helyének minden esetben történő alkalmazása indokolatlanul megnehezített volna a gyermek védelmét. Tulajdonképpen az esetek többségében úgyis ez a jog lesz az alkalmazandó, hiszen a joghatóság megállapítása során is a gyermek szokásos tartózkodási helye a lényeges. A szülői felelősség keletkezésével illetve megszűnésével kapcsolatos esetekben, amikor ezek jogszabályon alapulnak és nem bírósági vagy más hatósági aktuson, a gyermek szokásos

³⁰ Uo. 44.

³¹ A szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, Hágában, 1996. október 19-én kelt Egyezmény.

³² RICCI i. m. 128.

³³ WOPERA (2012) i. m. 250. és RICCI i. m. 128.

tartózkodási helye szerinti állam jogát kell alkalmazni. Ez a jog lehet egy szerződő és az Egyezményben részt nem vevő állam joga egyaránt. Ez a szabály alkalmazandó, ha megállapodással, illetve egyoldalú aktussal keletkezik vagy szűnik meg a szülői felelősség.

A Luxemburgi Egyezményt³⁴ 1980-ban írták alá és 1983. szeptember 1-jén lépett hatályba. Kevésbé jelentős, mint a Hágai Egyezmény, mivel kevesebben írták alá, és az aláírók is, Liechtensteint kivéve, mind tagjai a Hágai Egyezménynek. Hatálya csak a 16 éven aluli gyermekekre terjed ki, és ez is a gyerek szokásos tartózkodási helyét határozza meg fő kapcsolólévként, és elutasítja az állampolgárság fogalmát. Hatókörét tekintve csak polgári ügyekben alkalmazható, büntetőügyekben nem. Bár a két egyezmény célja hasonló, a működési mechanizmusuk eltér, a luxemburgié sokkal bonyolultabb, mint a hágaié, ezért a gyakorlatban kevesebbszer kerül alkalmazásra. Ehhez hozzájárul az is, hogy a csatlakozó államok jelentős része az új Brüsszel-II. rendeletnek is részese, mely elsőbbséget élvez más nemzetközi egyezményekhez képest.³⁵

4. Zárószó

Megállapíthatjuk tehát, hogy a szülői felelősséggel, illetve a gyermek jogellenes elvitelével kapcsolatban megalkotott új Brüsszel-II. rendeletben a joghatósági szabályok elsődleges kapcsolólelve a gyermek szokásos tartózkodási helye. Mind a Hágai Konferencia, mind az Unió részéről megfigyelhető egyfajta ellenállás a fogalom meghatározásával kapcsolatban. Ennek oka a már említett rugalmasság megőrzése, mely szerint a szokásos tartózkodási hely fogalmát mindig az eset összes körülményeit figyelembe véve kell megállapítani. Igaz, hogy egyik norma sem határozza meg, mit is ért a szokásos tartózkodási hely fogalma alatt, ám valamennyi rendelet preambulum-bekezdései és kommentárjai rögzítik azt, hogy a szokásos tartózkodási hely fogalmát a rendeletek alkalmazási körében autonóm jelentést kell tulajdonítani, elszakadva az egyes nemzeti jogok értelmezésétől.³⁶

³⁴ European Convention on Recognition and Enforcement of Decisions concerning Custody of Children and on Restoration of Custody of Children; 1980. V. 20., Luixemburg

³⁵ MAIR-ÖRÜCÜ i. m. 125–126.

³⁶ Ld. WOPERA (2013a) és (2013b) 1.

A CSOPORTOS IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS JÖVŐJE HAZÁNKBAN A BIZOTTSÁG AJÁNLÁSÁNAK TÜKRÉBEN

VARGA IMRE
egyetemi tanársegéd (SZTE ÁJTK)

1. Bevezetés

A mindennapi életünkben számos jogsérelem ér bennünket, melyekkel szemben az egyéni érdekérvényesítés sikeressége elenyésző, a jogsértést elkövető olyan gazdasági hatalommal bír, amely az egyén számára megkérdőjelezi a jogai védelmének lehetőségét. A különböző szolgáltatókkal szemben a fogyasztók naponta panaszokat fogalmaznak meg a szolgáltatás színvonala végett, azonban ezen kifogások a legritkább esetben fogalmazódnak meg konkrét igényérvényesítésként. Bár a fogyasztók érdekeit védő szervezetek jelen vannak a hazai intézményrendszerünkben, sem a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság, sem a Kereskedelmi és Iparkamarák mellett működő Békéltető Testületek nem nyújtanak elegendő jogvédelmet a kollektív jogérvényesítés tekintetében.

Nagy Csongor István¹ a Magyar Jog márciusi számában megjelent publikációjának első mondatát idézve: „a gyakorlatban nem érvényesíthető jogok értéktelenek.” Azon kisértékű követelések érvényesítése, amelyek okirati bizonyítással nem dönthetőek el, bizony nehéz feladat elé állítják a jogosultakat. Hiába a fizetési meghagyásos eljárás „egyszerű” jellege, az ellentmondás folytán kialakuló perben felmerülő költségek, az időbefektetés, valamint a bizonytalanságból származó következmények sok esetben arra kényszerítik a ‘feleket’, hogy követeléseik érvényesítése helyett ‘továbbálljanak’. Mi ennek a következménye? A

---

¹ Dr. Nagy Csongor István tanszékvezető egyetemi docens, SZTE ÁJTK Nemzetközi Magánjogi Tanszék.

polgári jogi vita rendezetlen marad, a károkozónál marad a nyereség, aki jól tudja, hogy hatékonyan nem tudnak ellene fellépni a jövőben sem.

2. Az Uniós jogalkotás folyamata

Az Unió céljai közé tartozik a szabadságon, a biztonságon és a jogok érvényesülésén alapuló térség fenntartása, fejlesztése, ideértve különösen az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítését.² A modern társadalmakban előfordulnak olyan esetek, amikor egy vagy több természetes vagy jogi személy jogellenes tevékenysége miatt sokaknak kárt okoz. Ezekben az esetekben, a tagországoknak biztosítaniuk kell a károsultak számára a bírósághoz fordulás jogát, oly módon, hogy közösen, vagy valamilyen képviselői szerv által pert kezdeményezhessenek a károkozóval szemben. Az Európai Bizottság 2005-ben zöld könyvet fogadott el az antitröszt szabályok megsértésére épülő kártérítési keresetekről,³ majd 2008-ban egy fehér könyvet⁴ fogadott el, amelyben a Bizottság a trösztellenes szabályok megsértésére vonatkozó kollektív jogorvoslatra irányuló szakpolitikai ajánlásokat fogalmazott meg. 2008-ban a Bizottság a kollektív fogyasztói jogorvoslatról is kiadott egy zöld könyvet,⁵ majd 2011-ben a Bizottság nyilvános konzultációt folytatott „Úton a kollektív jogorvoslat koherens európai megközelítése címmel”.⁶ Az Európai Bizottság 2013. június 11. napján a tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló 2013/396.⁷ számú ajánlást fogadta el, melynek célja a károsultak kártérítéshez jutása.

3. A csoport

Az Ajánlás meghatározza a kollektív jogorvoslat valamennyi esetére alkalmazandó közös elveket, valamint azokat a közös koncepciókat is, amelyek kifejezetten a jogsértés megszüntetésére vagy a kártérítésre irányuló kollektív jogorvoslatra vonatkoznak.

² 2013/396/EU (1)

³ COM(2005) 672, 2005. december 12.

⁴ COM(2008) 165, 2008. április 4.

⁵ COM(2008) 794, 2008. november 27.

⁶ COM(2010) 135, 2010. március 31.

⁷ Az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről.

Az első fontos rendelkezés a képviseleti kereset indításához való jogot tartalmazza. Mint ismeretes, ez egy olyan kereset, amelyet egy képviseleti szerv, eseti engedéllyel rendelkező szerv, vagy hatóság terjeszt elő kettő vagy több természetes vagy jogi személy nevében, akik azt állítják, hogy tömeges károkozással járó helyzetben őket kár fenyegeti vagy érte, és nem feleli az eljárásnak. Az Ajánlás konkrétan megnevezi azon követelményeket, amelyeknek a képviseleti szervezetnek meg kell felelni: a szervezet legyen nonprofit jellegű, közvetlen kapcsolat álljon fenn a szervezet fő céljai és azon jogok között, amelynek állítólagos megsértése végett a keresetindítás fennáll, valamint a szervnek pénzügyi forrás, humán erőforrás, és jogi szakértelem tekintetében rendelkeznie kell a szükséges kapacitással.⁸ A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy képviseleti keresetet nemzeti hatóságtól vagy nemzeti bíróságtól eseti engedéllyel kapott szervezet, vagy maga a nemzeti hatóság is megindíthassa.

Hazánkban a hatályos szabályok szerint civil szervezet aktívan részt vehet a csoport megszervezésében, tehát a lehetséges felpereseket felkutathatja. A perben meghatalmazottként azonban csak olyan civil szervezet járhat el, amelyet érdek-képviseleti célra alapítottak, és csak olyan perekben, amelyben saját tagját kell képviselni, és amelynek tárgya az alapszabályban meghatározott érdek-képviseleti céllal megfelel.⁹ Természetesen előfordulhat, hogy kifejezetten a képviseleti kereset ellátása céljából létrehoznak a reprezentatív tagok egy civil szervezetet, azonban ez komoly adminisztratív terhet, valamint belefektetett időt jelent. Megállapíthatjuk tehát, jelen pillanatban a hatályos magyar jogszabályok alapján képviseleti keresetet nem, vagy csak nagy nehézségek árán tudna civil szervezet előterjeszteni.

Az Ajánlás azon rendelkezése, mely szerint valamely nemzeti hatóság is megindíthatná a képviseleti keresetet, ellentétes a Pp. alapelveivel, hiszen a polgári per kérelemre indul,¹⁰ és a felperesnek rendelkeznie kell a szükséges keresethetőségi joggal. Léteznek olyan esetkörök, amikor az ügyészt keresetindítási jogosultsággal ruházzák fel,¹¹ de a kollektív kereseteknél meg kell hagyni a felek önrendelkezési jogát, vagyis azt, hogy kívánnak e pert indítani, vagy valamilyen csoporthoz csatlakozni. Egy külföldi gazdasági társaság számára – amely az országba történő befektetésekor a jogi környezetet is vizsgálja – rossz üzenet

⁸ 2013/396/EU III. 4. a) -c).

⁹ 1952. évi III. törvény 67. § (1) g).

¹⁰ 1952. évi III. törvény 3. § (1).

¹¹ Az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól szóló 3/2012. (I.6.) LÜ.

lenne olyan intézmény felállítása, mely szerint tömeges károkozás esetében állami szerv is perelhetné a károsultak felhatalmazása nélkül.

Itt érdemes megjegyezni, hogy az USA-ban a class actionné minősítés négy feltételéből¹² az egyik az, hogy képviselő csak olyan személy lehet, akinek követelése(i) vagy védekezése az adott osztály tekintetében tipikus, vagy, ahogy a bíróság az *Amchem Products Inc v. Windsor* ügyben megállapította: az osztályos képviselőnek az osztályhoz kell tartoznia, ugyanazon érdekekkel kell rendelkeznie, valamint ugyanazon sérelmet kellett elszenvednie, mint az osztály tagjainak.¹³

A kereset bírósághoz történő befogadásával kapcsolatban az Ajánlás megállapítja, hogy a peres eljárás legkorábbi szakaszában kell hivatalból megvizsgálni azt, hogy a kollektív keresetek feltételei fennállnak, és a megalapozatlan ügyekben ne folytassanak le eljárást. Ezzel összefüggésben a kollektív keresetek ismérveit nem lehet pontosan meghatározni, mert jogsértésenként változhat a kárt szenvedett személyek száma, vagy a bekövetkezett kár összege, vagy a jogsértés milyensége. Biznunk kell bíráink ítélőképességében, abban, hogy el tudják dönteni az adott jogeset a kollektív igényérvényesítést vagy a visszaélés-szerű perlést szolgálja. Természetesen a kereset érdemi vizsgálat nélküli elutasító határozata ellen a legmagasabb bírói fórumhoz való fordulás jogát biztosítani kell, megteremtve ezzel a Kúria számára az értelmezést.

Az Ajánlás alapján a tagállamok kötelesek megteremtteni azt, hogy a képvisleti szerv vagy az igénylők egy csoportjának lehetősége legyen széles körben tájékoztatást adni a jogok állítólagos megsértéséről, valamint arról, hogy fel kívánnak lépni a jogsértés megszüntetése érdekében, és kívánnak e kártérítési keresetet indítani. A tájékoztatásnak figyelemmel kell lenni a konkrét helyzet sajátosságaira, a véleménynyilvánítás szabadságára, de ezekkel szemben az alperesnek joga van fellépni hírneve, vállalati értéke védelmében, amíg a bíróság jogerős ítéletében nem állapítja meg a jogsértés tényét.

A tájékoztatási lehetőség biztosítása a csoportok megszervezésének alapfeltétele, hiszen az Unió csak az 'opt in' csoportperek létjogosultságát ismeri el, vagyis a károsultaknak kifejezetten csatlakozniuk kell az eljáráshoz, ennek hiányában nem lesznek a csoportper részei. Ehhez pedig arra van szükség, hogy a csoportok megszervezéséről, az igényérvényesítés lehetőségéről a kárt szenvedett feleket tájékoztassák. Maga a tájékoztatás az állítólagos jogsértésről, és az e körben szerveződő csoportokról már megvalósíthatja a jövőbeli alperesünk

¹² Federal Rules of Civil Procedure §23(a).

¹³ *Amchem Products, Inc. v. Windsor*, 521 US 591, 629 (1997).

hírnevének sérelmét. Gondoljunk csak bele, hogy egy elektronikus vagy nyomtatott 'hirdetés', amely a kollektív jogérvényesítésre hív fel, már eleve sérti egy multinacionális cég 'goodwilljét'. A hatályos Polgári Törvénykönyv Harmadik Könyvének 1. § (3) bekezdése értelmében pedig a jogi személyeket is megilletik a személyhez fűződő jogok védelme.¹⁴ Joggal merül fel a kérdés, ha szervezek egy csoportot, akkor megsértem a gazdasági társaság jóhírnévhez való jogát, és a kollektív jogérvényesítés tárgyában hozott jogerős ítéletig nekem kártérítési felelősségem van? Egy kicsit paradoxnak tűnik ez a helyzet, de a Pp. 152. § (2) bekezdése alapján az eljárás felfüggesztésének lehetősége szóba jöhet.¹⁵

4. Finanszírozás és költségek

Az Ajánlás következő rendelkezése a pernyertes fél jogi költségeinek megtérítését tartalmazza, az ismert kontinentális jogi hagyomány, a „vesztes fizet” szabálya szerint. Az amerikai típusú class actionnal szemben, és általánosan a perköltség viselésével szemben a legnagyobb eltérés, hogy a tengerentúlon a felek maguk viselik az eljárás költségeit, a jogi képviselők pedig sikerdíjért dolgoznak. Természetesen ez utóbbi rendszeridegen lenne az öreg kontinens számára, de ki kell hangsúlyozni, hogy a jelenleg hatályos hazai perköltségviselés szabályai nem nyújtanának kellő kielégítést a felperesek pernyertessége esetén. Az ügyvédi munkadíj a pertárgyértékhez igazodik a 32/2003. (VIII. 22.) IM rendelet alapján, azzal a kitételrel, hogy az eljáró bírónak lehetősége van csökkenteni az ügyvédi munkadíjat, ha úgy ítéli meg, hogy a kifejtett munka és a rendeletben meghatározott százalékos összeg nincs összhangban egymással. Ha a felek egymással megbízási szerződést kötöttek, akkor is élhet a bíróság a megbízási díj összegének csökkentésével. A bíróságok-főleg közigazgatási és munkaügyi perek esetén- szívesen élnek ezzel az eszközzel. Félő lenne, hogy a csoportos perek esetében mivel „csak” a peres feleknek nagy a száma, de a ténybeli és a jogbeli hivatkozás ugyan az, így IM rendeletben foglalt ügyvédi munkadíjhoz nem jutna hozzá a felperes jogi képviselője.

Az Ajánlás a csoportper finanszírozására is rendelkezéseket tartalmaz, melyek a felperes számára az eljárást felfüggesztő szankciót vonnak maguk után, ameny-

¹⁴ „A jogi személy személyhez fűződő jogaira a személyiségi jogokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, kivéve, ha a védelem jellegénél fogva csupán az embert illelheti meg.”

¹⁵ „A bíróság a tárgyalást akkor is felfüggesztheti, ha a per eldöntése olyan előzetes kérdés elbírálásától függ, amelynek tárgyában más polgári per vagy a bíróság hatáskörébe tartozó más polgári eljárás már folyamatban van.”

nyiben nem rendelkezik az elegendő forrással a kollektív jogérvényesítési eljárás sikertelenségére, vagy a harmadik fél által nyújtott pénzügyi források nem elégségesek, esetlegesen összeférhetetlenség áll fenn a felperesek és a harmadik fél között. Ha a finanszírozó harmadik fél magánszemély, akkor a felperes eljárási döntéseit nem befolyásolhatja, nem lehet az alperes versenytársa, és túlzott mértékű kamatot nem számíthat fel az általa nyújtott finanszírozás tekintetében.

A csoport megszervezése rengeteg költséggel jár, ideértve a készkiadásokat, a munkadíjat, a technikai eszközök igénybevételeének és amortizációjának költségeit, mellyel a csoport megszervezője nem minden esetben rendelkezik, ezért szükséges lehet külső finanszírozókat bevonni. Azonban a perköltség intézményét oly módon kell átalakítani, hogy ezen költségek pernyertesség esetén az alperessel szemben érvényesíthetők legyenek. A perköltség meghatározásában szerepel, hogy akár a bíróságon kívül felmerült költségeket is meg lehet téríteni, de egy csoport megszervezésének tényleges költségét nem lehet forint-fillérre kiszámolni. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy ez nem dogmatikai kérdés, itt a bírói gyakorlatnak kell kimunkálnia azt, miként lehet a csoport megszervezése folytán meglévő költségeket a pervesztes félre hárítani.

Az a kitétel, hogy a felperes az eljárás egésze folytán rendelkezzen esetleges pervesztessége esetére a szükséges „perköltség biztosítékkal” az alaptalan perlekedésnek gátat szabna, biztosítaná az alperes számára a költségeinek kielégítését, és amelyet egy egyszerű bankgaranciával be lehetne mutatni a bíróság részére. A felperesek számára is biztosítani kellene viszont egy hasonló intézményt, ami felszámolási és csődjoggal kapcsolatban van, vagyis ne lehessen elvonni a kielégítési alapot. Az Egyesült Államokban a szövetségi polgári eljárásjog szorosan igazodik a Csődjogi Kódexhez, pontosan azért, hogy a felperesi pernyertesség esetén a kielégítési alap meglegyen a részükre.¹⁶ Itt nyugodtan gondolhatunk a MAL Zrt. által okozott tragikus eseményekre, ugyanis amennyiben a károsultak csoportpért indítottak volna az alumíniumtermelő cég ellen esetleges pernyertességük esetén aligha jutottak volna a pénzükhöz, hiszen a cég a káresemény bekövetkezése után nem sokkal felszámolás alá került.

Azon rendelkezés pedig, hogy az alperes versenytársa nem lehet a csoport finanszírozója a tisztességes piaci versenyt támogatja.

Az Ajánlás pontosan meghatározza a kártérítésre irányuló kollektív jogorvoslatra vonatkozó sajátos elveket. A felperesi pertársaság csak az állításuk szerint kárt szenvedett személyek kifejezett hozzájárulása alapján jön létre, tehát 'opt

¹⁶ UDVARY Sándor: Az amerikai class action elméleti háttere és jogszabályi konstrukciója. In: VARGA István (szerk): *Codificatio Processualis Civilis*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 451.

in' jellegű. A pertársak számára lehetővé kell tenni, hogy a jogerős ítélet meghozatal előtt kilépjenek az eljárásból, vagy csatlakozhassanak az eljáráshoz. A mai perjogi terminológiában az ítélet meghozatalát megelőző utolsó tárgyalás berekesztéséig történő ki- vagy belépéssel felelne meg, hiszen későbbi csatlakozás, vagy kilépés folytán a bíróságnak újra meg kellene nyitnia a már korábban berekesztett tárgyalást.¹⁷

5. Opt in vs. opt out

Az Ajánlás tehát csak a részvételen alapuló csoportpereket támogatja, az 'opt out' jellegűt nem. Udvary Sándort¹⁸ idézve: az ördögtől való?¹⁹ Korántsem! Dániában, Norvégiában, az Egyesült Királyságban, Portugáliában, Spanyolországon, és bizony Magyarországon – a hatályos jogszabályok szerint – 'opt-out' jellegű csoportper indítására van lehetőségünk. Természetesen megint más kérdés, hogy ezen országok többségében egyetlen alkalommal sem indultak ilyen eljárások, de ez már annak is köszönhető, hogy a gazdasági lobbicsoportok kihúzták a csoportperet „méregfogát”. Nagy Csongor István a kisértékű követelések esetén javasolja az „opt out” rendszer bevezetését, ott ahol nagy valószínűség szerint a csoporttagok döntő része egyénileg nem érvényesítené a követelését. Álláspontja szerint a kockázati prémium felperesekre történő telepítése, a csoportképviselővel szembeni alkalmassági követelmények meghatározása, a legnagyobb közös osztó elvén történő szerveződés, valamint a szoros bírósági kontroll elegendő garanciát kell, hogy biztosítson az 'opt out' alkotmányosságára.²⁰

A tagállamoknak biztosítaniuk kell a peres eljárást megelőzően valamint a per folyamán az alternatív vitarendezési eljárások igénybevételét. A csoportperet lehetnek az egyik nagy haszonélvezői a közvetítői eljárásnak, ugyanis az alperes gazdasági társaságoknak nem fog érdekükben állni az, hogy hosszú időn keresztül reflektorfényben szerepeljenek valamilyen jogsértésük miatt. Továbbá mennyivel jobban lehet kommunikálni azt, hogy „egyezség született a

¹⁷ Ha a per, vagy valamely külön eldöntésre alkalmas kérdés a határozathozatalra megérett, az elnök a tárgyalást berekeszti.

¹⁸ Dr. Udvary Sándor tanszékvezető egyetemi docens KRE-ÁJK.

¹⁹ UDVARY Sándor: Class Action- Az ördögtől való? In: BARTHA Judit – WOPERA Zsuzsa (szerk): *Kodifikációs Tanulmányok A Polgári Jog és A Polgári Eljárásjog Témakörében*. Miskolc, Novotni Alapítvány, 2011.

²⁰ NAGY Csongor István: Javaslat a csoportper honi szabályozására az új Polgári Perrendtartás kodifikációjának apropóján: „Beváltom minden reményed, Nincs Hangod? Használd az enyémet!” *Magyar Jog*, 2014. március.

felek között”, mint azt, hogy „a bíróság marasztaló ítéletének következtében”. Természetes az egyezségkötés során a bíróságoknak különös figyelmet kell arra fordítani, hogy az alperesek ne tudjanak visszaélni gazdasági erőfölényükkel.

6. Összegzés

Összességében megállapítható hogy az Unió eljutott oda, hogy a kollektív igényérvényesítésre a gazdasági, társadalmi fejlődésből kifolyólag szükség van, az egységesülő polgári eljárás következtében a tagállamoknak – nemzeti sajátosságaikra tekintettel – be kell építeniük. Sajnálatos módon az ‘opt-out’ rendszert elveteti a Bizottság, a rendszeridegenség, vagy a ‘litigation boomra’ való hivatkozás miatt.

A polgári eljárásjog kodifikátoraira nemes feladat vár, ugyanis a csoportperек szabályozását akként kell megalkotniuk, hogy azok ne csak az egyetemi jegyzetekben, vagy izzasztó vizsgakérdésként szerepeljenek, hanem hatékony eszközei legyenek a kollektív igényérvényesítésnek.

A projekt az Európai Unió támogatásával valósul meg.

ISBN 978-963-308-195-2

9 789633 081952